

אלע ווערק פון שלום-עליכם

מעשיות פאר אידישע קינדער

in all the
Diamond

אלע ווערק פון שלום-עליכם

מעשיות פאר אידישע קינדער

ערשמעס בוך

שלום-עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—נירנארג. 1918

מעשיות פאר אידישע קינדער. ערשטעם בוך.

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

א י נ ה א ל ט

7	דאָס מעסערעל
33	אויפ'ן פיעדעל
63	דער זייגער
77	ראַבטשיק
95	מתושלח
113	כפרות
127	דאָס פאַרפאַלק
155	פעסעלי דעם רבינ'ס
171	באַשעפעניש
191	צער בעלי־חיים
201	בלומען
225	דער יונגסטער פון די מלכים
247	קדלת וקדשת

דאָס מעסערעל

אַ מעשה פאַר אידישע קינדער.

געשריבען אין יאָהר 1886.

דאָס מעסערעל

לא תגנוב —

זאָלסט נישט גנב'ענען!

(פון די עשרת הדברות).

א.

הערט, אירישע קינדער, איך וועל אייך דערצעהלען אַ מעשה מיט אַ מעסערעל; נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, וואָס האָט זיך געטראָפּען מיט מיר טאַקי אַליין. צו קיין זאך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי קיין חשק געהאַט, ווי צו אַ מעסערעל; קיין זאך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי נישט געגאָהרט צו האָבען, ווי צו האָבען אַ מעסערעל, איין אייגען מעסערעל. דאָס מעסערעל זאָל זיך ליגען אין קעשענע, און ווען איך וויל, זאָל איך דאָס מיר אַרויסנעמען, און וואָס איך וויל, זאָל דאָס מיר שניידען — און לאָזען מיינע חברים וויסען! איך האָב נאָר-וואָס אָנגעהויבען געהן אין חדר, צו יוסי' דרדקי, האָב איך שוין געהאַט אַ מעסערעל, דאָס הייסט, כמעט, כמו ווי אַ מעסערעל. איך האָב דאָס מיר טאַקי אַליין געמאַכט. איך האָב אויסגעריסען אַ גענוענע פּעדער פון אַ פּלעדערוויש, פון איין זייט אָפּגעהאַקט, פון דער אַנדערער זייט אויסגעגלעט און האָב מיר פאַרגעשטעלט, עלעהיי ס'איז אַ מעסערעל און סע שניידט...

— וואָס איז דאָס פאַר אַ פּעדער, וועלכע שוואַרצע יאָהר? וואָס איז דאָס פאַר אַרומטראָגען זיך מיט פּעדערען? — פרעגט

אוי, האָב איך דאָס ליעב געהאַט! אוי, האָב איך דאָס ליעב גע-
האַט! געקומען אַהיים פונ'ם חדר אַ דער'הרג'עטער, אַ הונגעריגער,
אַ שלעפּעריגער, איין אויסגעפאַטשטער (איך האָב, פערשטעהט
איהר, נאָרוואָס אָנגעהויבען צו לערנען גמרא ביי "מאָטי מלאך-
המות" דעם גמרא-מלמד: "שור שנגח את הפרה" — איין אָכס
וואָס האָט געשטויסען אַ בהמה, און ווי באַלד איין אָכס שטויסט
אַ בהמה, קומט מיר פעטש...), איז דאָס ערשטע געווען אַרויסנע-
מען דאָס מעסערעל פון אונטער דער שוואַרצער שאַפּע (דאָרט איז
דאָס געלעגען אַ גאַנצען טאָג, מחמת אין חדר האָב איך דאָס ניט
געטאָרט האַלטען, און אין דערהיים האָט אַודאי קיינער נישט גע-
טאָרט וויסען, אז איך האָב אַ מעסערעל), נאָכדעם האָב איך דאָס
גענומען אויסגלעטען, איבערשניידען אַ שטיקעל פאַפּיער, איבער-
האַקען אַ שטרוי אויף דער האַלב, און ערשט נאָכדעם צעשניידען
מיין חלק ברויט אויף קלייניטשקע, קלייניטשקע שטיקעלעך, אָנ-
שטעכען אויפ'ן שפיץ פונ'ם קלינגעל און ערשט נאָכדעם לעגען אין
מויל אַריין.

שפּעטער, פאַר'ן שלאָף, האָב איך דאָס אויסגערייניגט, אויס-
געשייערט, אויסגעפוצט, גענומען דאָס שאַרפּשטיינדעל, וואָס איך
האָב געפונען ביי אונז אויפ'ן בוידעם, אָנגעשפיגען און גענומען זיך
שטילערהייך צו דער ארבייט — שאַרפען דאָס מעסערעל, שאַרפען,
שאַרפען...

דער טאַטע, מיט אַ יאַרמעלקע אויפ'ן קאָפּ, זיצט איבער אַ
ספּר, לערענט און הוסט, הוסט און לערענט.
די מאַמע איז אין קיך, פאַרעט זיך ביי דער חלה. איך הער נישט
אויף דאָס מעסערעל צו שאַרפען, שאַרפען...

פּלוצים האַפט זיך אויף דער טאַטע, ווי פונ'ם שלאָף:
— ווער פישטשעט דאָרטען? ווער ארבייט דאָס? וואָס
טהוסט דו, דו שהע-הע-גייך איינער?

ער געהט צו צו מיר און בויגט זיך אָן איבער מיין שאַרפּשטיינ-
דעל און האַפט מיך פאַר'ן אויהער און פּערהוסט זיך.

מיך דער טאטע, א קראנקער איד מיט א געל אויסגעטריקענט פנים, און פעהרוסט זיך. — נא דיר גאָר פערדערען, שפיעלעכלעך — קח-ה-ה-ה-ה-ה!

— וואָס אַהרט דיר, אַז דאָס קינד שפיעלט זיך? — ענטפערט איהם די מאַמע, אַ נידעריטשקע אידענע מיט אַ זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. — אַבי אויסעסען זיך דאָס האַרץ, מיינע שונאים!

שפּעטער, אַז איך האָב שוין געהאַלטען ביי „חומש מיט חבור“, האָב איך שוין געהאַט כמעט איין אמת'דיג מעסערעל, אויך מיינ אייגענע מלאכה: איך האָב דערטאַפט אַ שטיקעל שטאָהל פון דער מאַמעס „קרינעלינע“ און האָב דאָס איינגעזעצט זעהר קונציג אין אַ שטיקעל האַלץ. דאָס שטיקעל שטאָהל האָב איך רעכט אָנגעשאַרפט אָן אַ טאַפּ און האָב זיך דערביי, געוויינטליך, צעשניטען אַלע פינגער.

— זעה גאָר, זעה, ווי ער האָט זיך דאָס אַביסעל צעבלויטגט, דער קדיש דיינער! — שרייט דער טאטע און נעמט מיך אָן ביי די פינגער אַזוי, אַז די ביינדלעך קנאַקען. — אַ שענער בחור'קע-נע, ה-ה-ה-ה-ה!

— אוי, אַ דונער איז מיר! — זאָגט די מאַמע און נעמט צו ביי מיר דאָס מעסערעל און וואַרפט דאָס אַריין אין אויווען אַריין. קוקט נישט אויף מיינ געוויין. — אַצינד וועט דאָס האָבען איין עק, וועה איז מיר ניט!

איך האָב אָבער גיך בעקומען איין אַנדער מעסערעל, טאַקי אויף דער רעכטער אמת אַ מעסערעל; אַ הילצערן קלעצעל, אַ קיילעכיגס, אַ בייכיגס, פאַחאָזשע אויף אַ פעסעל, מיט אַ האַרבאַטע קלינגעל, וועלכס האָט זיך אי געעפענט, אי פערמאַכט. איהר ווילט וויסען, וואו אַרום האָב איך דאָס בעקומען? איך האָב מיר צע-נויפגעשלאָגען אַ קאַפיטאַל פון די אָנבייסענס, און האָב אָפגעקויפט ביי שלמה'לען פאַר זיעבען גראַשען מזומן, און דריי בין איך איהם געבליבען שולדיג.

אַכס האָט געשטויסען אַ בהמה, — צו וועמען וועל איך זיך קעהרען און ווענדען? עלענד ווי אַ יתום, און קיינער, קיינער האָט ניט געזעהען מייןע טרערען, וועלכע איך האָב שטילערהייט פערגאַסען ביי זיך, אויף מיין בעטעל, ביי נאַכט, קומענדיג פונ'ם חדר. שטיל האָב איך מיך אויסגעוויינט, אויסגעווישט די אויגען, אַנשלאָפען געוואָרען, און אויף מאָרגען פריה וויעדער אין חדר אַריין, וויעדער „שור שנח את הפרה“ — איין אַכס וואָס האָט געשטויסען אַ בהמה, וויעדער מאַמי מלאך-המות'ס קלעפּ, וויעדער דעם טאַטענ'ס בעס, דעם טאַטענ'ס הוסט, דעם טאַטענ'ס קללות, — ניטאָ קיין פרייע מינוט, קיין פרייליכע מינע, קיין שמייכלע, קיין איינציג שמייכלע פון קיינעם, פון קיינעם — איינער אַליין, עלענד, עלענד אויף דער גאַנצער וועלט!...

ב.

פון יענער צייט אָן איז איבערגעגאַנגען אַ יאָהר, און אפשר אַנדערהאַלבען. איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פערגעסען דאָס האַרבאַטע מעסערעל. עס ווייזט אויס, אַז מיר איז אָבער אָנגע-צייכענט געוואָרען מן השמים, אַז מייןע אַלע סינדערשע יאָהרען זאָל איך אָפקומען פאַר מעסערלעך, איז געבוירען געוואָרען אַ ניי מעסערעל אויף מיין אומגליק, גאָר אַ שפּאַגעל-ניי מעסערעל, איין אַנטיקעל, אַ חריפות, כלעבען, אַ וואַזשנע מעסערעל, מיט צוויי קלינגלעך, טייערע שטאָהלענע קלינגלעך, שאַרפע ווי חלפים, מיט אַ ווייס ביינערן קלעצעל, מיט אַ מעשענעם „קאַסמען“, מיט רויטע מעשענע שטיפטליקלעך — איך זאָג אייך, איין אַנטיקעל, איין אמת'דיגס, אַ „זאָוויאַלאָוו“!...

ווי קומט צו מיר דאָס דאָזיגע טייערע מעסערעל, וואָס איז גאָר ניט אויף מיין מיסט געוואַכסען געוואָרען? דאָס איז אַ גאַנצע

* „זאָוויאַלאָוו“ — די געוויסע מעסער-פאַבריק.

— א-י-א? מעסערלעך?! העיהע-הע! — זאגט דער טאטע
און נעמט צו ביי מיר דאָס מעסערעל מיט'ן שאַרפּשטיינרעל. —
אזא יונגאַטש, קראַנק נעמען אַ ספּר אין האַנד, קחע-הע-הע!
איך הויב אָן צו וויינען אויף אַ קול; דער טאטע פערבעסערט
מיר מיט עטליכע פעטש, און די מאמע לויפט אַריין פון קיך מיט
פערקאטשעטע אַרבעל, מיט אַ נוואַלד:

— שא, שא, וואָס איז דאָרט אַזעלכס? פאַר וואָס שלאָנסט
דו איהם? גאָט איז מיט דיר! וואָס האָסט דו צום קינד? וועה
איז מיר ניט!...

— מעסערלעך?... — שרייט דער טאטע און פערהוסט זיך. —
אַ ברעקעלע קינד!... אזא יונגאַטש!... קחע-הע-הע!... קראַנק
נעמען אַ ספּר אין האַנט? אַ בחור'על פון אַכט יאָהר!... איך וועל
דיר געבען מעסערלעך, דו פוסטער בחור איינער!... אין מיטען
דרינען גאָר מעסערלעך, קחע-הע-הע!...

נוואַלד, וואָס האָט ער געהאַט צו מיין מעסערעל? וואָס האָט
דאָס ביי איהם אַזוינס פערזינדיגט?... פאַר וואָס איז ער אַזוי אין
כעס?...

איך געדענק מיין טאטען כמעט שטענדיג קראַנק, שטענדיג
בלאַס, געל, און תמיד אין כעס, תמיד ברוגז אויף דער גאַנצער
וועלט. פאַר אַ מינדסט נאַרישקייט ווערד ער אָנגעצונדען און וויל
מיך נאָר דורס זיין. אַ גליק, וואָס די מאמע פערהיט מיך, זי ליזט
מיך אויס פון זיינע הענד.

און דאָס מעסערעל מיינס האָט מען פערוואָרפען, פערוואָרפען
אַזוי ווייט, אז איך האָב דאָס אַכט טאָג כסדר געזוכט און געזוכט
און האָב דאָס נישט געקאָנט געפינען אין ערניץ! איך האָב ערנסט
בעוויינט דאָס האַרבאַטע מעסערעל, דאָס גוטע מעסערעל,
און ווי ביטער און פינסטער מיר איז געווען אין חדר,
אז איך האָב זיך דערמאָנט, אז איך וועל קומען אַהיים
מיט געשוואָלענע באַקען, מיט רויטע אונטערגעריסענע אויגע-
רען פון „מאָטי מלאך-המות'ס" הענד, דערפאַר וואָס איין

רבי'ן „מאָטי מלאך־המות“ האָב איך געהערט, פון זיין מויל אַלײן, אז דער דאָזיגער אידישער דייטש איז נאָר אַ גלגול, דאָס הייסט: אַ איד איז מגולגל געוואָרען אין אַ דייטש, וואָס שפעטער קאָן ער נאָך מגולגל ווערען אין אַ וואָלף, אין אַ בהמה, אין אַ פּערד, אָדער נאָר אין אַ קאַטשקע... אין אַ קאַטשקע?

האַהאַהאַ! אַ שענע מעשה! — אזוי האָב איך מיר גע־טראַכט און האָב באַמט רחמנות געהאַט אויפֿ'ן דייטש. איין זאך האָב איך נישט געקאָנט פּערשטעהן: פאַר וואָס דער טאַטע, וואָס איז געווען אַיין עהרליכער איד, אַ ירא־שמים, האָט איהם תּמיד אָפּגעטראָטען דעם אויבענאָן, און אויך אַלע אַנדערע אירען, וואָס פּלעגן אַריינקומען צו אונז אין שטוב אַריין, פּלעגן איהם שטאַרק אָפּגעבען כּבוד:

— שלום־עליכם, רב הערץ הערצענהערץ, כּרוך־הבא, רב הערץ הערצענהערץ, זיצט, רב הערץ הערצענהערץ!

איך האָב אַפּילו אַמאָל אַ פּרעג געטהאָן דעם טאַטען, האָט ער מיך אָפּגעשטופּט און האָט מיר געענטפּערט:

— אזוועק, סע נישט דיין עסק! וואָס פּלאַנטעסטו זיך דאָ אַרום, וועלכע שוואַרצע יאָהר? קראַנק ביזטו דו געמען אַ ספר אין האַנט, הע־הע־הע־הע!

וועדער אַ ספר? רבונז של עולם!... איך וויל אַ ויך זעהען, איך וויל אַ ויך הערען, וואָס ער רעדט!

איך געה אַריין אין זאַל אַריין און פּער'גנבה זיך אין אַ ווינ־קעלע און הער זיך צו, ווי מע רעדט ביי אונז, ווי דער הער הערץ הערצענהערץ לאַכט אויף אַ קול, און רויכערט גראַבע שוואַרצע „ציגאַיערען“, וואָס שמעקען מחיה נפּשות... פּלוצים געהט־צו צו מיר דער טאַטע און לאָזט מיר אַראָפּ אַ פאַטש.

— ביזט שוין וועדער דאָ? דו פּוסטעפּאַסניק! וואָס וועט זיין פון דיר דער תּכלית, דו גויל'עז איינער? גוואָלד, וואָס וועט זיין פון דיר, הע־הע־הע־הע!...

מעשה, א טרויעריגע, נאָר אַ שענע מעשה; הערט, איך בעט אייך, מיט קאָפּ.

וואָס פאַר אַ פנים האָט ביי מיר געהאַט דער „גלוח“, דער אי-דישער דייטש, וואָס איז געשטאַנען ביי אונז סטאַנציע, דער פאַר-ראַטשיק הער הער צו הער צו הער צו, אַז גערעדט האָט ער אויף אידיש, געגאַנגען איז ער אָהן אַ היטעל, אָהן אַ באָרר, אָהן פּאות און, איך בעט איבער אַייער כבוד, ביז העכער האַלב אונטער-געשניטען די קאַפּאַטע? איך פרעג אייך, ווי אַזוי האָב איך זיך געקאַנט איינהאַלטען און ניט פּלאַצען פאַר געלעכטער, ווען דער דאָזיגער אידישער גוי, אָדער דער גויישער איד האָט צו מיר גערעדט דוקא אויף אידיש, נאָר עפּיס אַ מאָדנע אידיש, מיט אַ סך פּתח'ען.

— נו, ליעבסטער קנאַבע, וואָס פיר סדרה געהט דיעזע וואָ-
כע?

— חיי-חיי! — האָב איך מיך צעלאָכט און בעהאַלטען דאָס פנים אין האַנד.

— זאָגעזאָגע, מיין ליעבעס קינדלעך, וואָס פיר סדרה געהט דיעזע וואָכע?

— חיי-חיי! ביל-ק!... — האָב איך אויסגעשאַסען מיט אַ געלעכטער און בין אַנטלאָפּען געוואָרען.

נאָר דאָס איז אַלץ געווען צום אָנהויב, בשעת איך האָב איהם נאָך גאָרניט געקענט; אָבער נאָכדעם, אַז איך האָב מיך שוין גוט בעקענט מיט דעם דאָזיגען דייטש הער הער צו הער צו הער (ער איז אָפּגעזעסען ביי אונז אין שטוב אַ יאָהר כסדר), האָב איך איהם אַזוי ליעב געקריגען, אַז עס האָט מיך שוין מעהר נישט געאַהרט, וואָס ער דאווענט נישט און עסט אומגעוואָשען. תחילת האָב איך נישט פערשטאַנען, ווי אַזוי לעבט ער? ווי אַזוי האַלט איהם גאָט אויף דער וועלט? ווי אַזוי ווערט ער ניט דערוואָרגען ביי'ם עסען? ווי אַזוי קריכען איהם ניט אויס די האַר פונ'ם נאָקטען קאָפּ? פונ'ם

אויגען? איך בין אַ טוירטער!... וואָס טהוט מען מיט'ן מעסערעל?
ווי אזוי לענט מען דאָס אַנידער צוריק?...?

ג.

— קום נאָר אַהער, תכשים מיינער! — מאַכט צו מיר אויף
מאָרגען דער טאַטע. — האָסטו נישט געזעהען ערגיץ דאָס מע-
סערעל?...?

תחילת בין איך געווען זעהר דערשראָקען: עס האָט זיך מיר
אויסגעוויזען, אז ער ווייסט, אז זיי ווייסען אלע... שיער, שיער
האָב איך זיך נישט אַרויסגעחאַפּט: האָ? דאָס מעסערעל? אָט
איז דאָס... עס האָט מיך עפּים ווי אַ וואַרג געטהאָן אין האַלד, און
איך האָב מיט ציטערניש געענטפּערט:
— וואו — וואָסער מעסערעל?...?

— וואו — וואָסער מעסערעל! — קרימט מיך איבער דער
טאַטע. — וואו — וואָסער מעסערעל! דאָס גילדענע מעסערעל!
אונזער אורח'ס מעסערעל! דו בחור'עץ, דו שייגעץ איינער, קח-
הע'הע!

— וואָס האָסטו דו זיך צוגעטשעפּעט צום קינד? — מיט
זיך אַריין די מאַמע. — דאָס קינד ווייסט נישט פון קיין פּוּתער און
פון קיין חלום, און ער דולט איהם אַ ספּאָדיק: מעסערעל, מעסע-
רעל.

— מעסערעל, מעסערעל! וואָס הייסט ער ווייסט נישט? —
זאָגט דער טאַטע מיט כעס. — אַ גאַנץ פריהמאָרגען הערט ער, ווי
מע שרייט „מעסערעל, מעסערעל! מעסערעל, מעסערעל!“ מע
קעהרט איבער די שטוב נאָך דעם מעסערעל, פרענט ער: וואו —
וואָסער מעסערעל? געה שוין, געה וואַש זיך, דו פּוסטער בחור
איינער, דו גוי-גוי'עץ, קח-הע'הע!

איך דאַנק דיר, רכּונו של עולם, וואָס זיי האָבען מיר חאַטש
נישט בעזוכט! נאָר וואָס טהוט מען ווייטער? מע בערדערף דאָס

דער הער הערץ הערצענהערץ שטעלט זיך איין פאר מיר:
 „אָבער לאַסען זי איהם! לאַסען זי איהם!“

נאָר עס העלפט ניט. דער טאטע מרייבט מיך אַרויס. איך נעם „א ספר“ אין האַנד, נאָר עס ווילט זיך פאַרט ניט קוקען אין ספר אַרײַן! וואָס טהוט מען?... איך געה פון איין חדר אין דעם אנדערען, ביז איך קום צו דעם שענסטען פון אַלע חדרים, דאָרט, וואו עס שלאָפט תמיד דער הער הערץ הערצענהערץ. אַך, ווי שען ווי ליכטיג דאָרט איז! די לאַמפּען ברענען און די שפּיעגלען גלאַנצן צען; אויפ'ן טיש אַ גרויסער, אַ זילבערנער טינטער מיט שענע פענעס; מענטשעלעך מיט פערדעלעך, מיט צאָצקעלעך, מיט ביינר לעך, מיט שטיינרלעך און... אַ מעסערעל. אַך, וואָס פאַר אַ שען מעסערעל!... ווען איך, אַשטייגער, זאָל האָבען אזאַ מעסערעל! ווי גליקליך וואָלט איך געווען! וואָס פאַר מינים זאָכען וואָלט איך מיט דעם אויסגעשניצט! אַנו, מע דאַרף דאָס פרובען — עס איז עפּים שאַרף?... אַך! עס האַפט אַ האָר! עס האַקט איבער אַ האָר! אַי-אַי, אַ מעסערעל!...!

איין מינוט — דאָס מעסערעל איז ביי מיר אין האַנד. איך קוק זיך אַרום אויף אַלע זייטען און פרוב זיך דאָס אַרײַנלעגען אויף אַ מינוטקעלע צו זיך אין קעשענע... עס ציטערט מיר די האַנד... עס קלאַפט מיר דאָס האַרץ אזוי שטאַרק, אז איך הער, ווי עס מאַכט: „טיק-טיק-טיק!“... איך הער, ווי עמיצער געהט, עמיצער סקריפעט מיט די שטיוועל; דאָס איז ער, דער הער הערץ הערצענהערץ! אַי-אַי, וואָס טהוט מען? דאָס מעסערעל לאָז זיין ביי מיר, איך וועל עס נאָכדעם צוריק אנידערלעגען. דערווייל דאַרף מען אַרויס-געהן, אוועקגעהן פון דאָנען, אַנטלויפּען! אַנטלויפּען!

איך קאָן שוין קיין וועטשערע ניט עסען. די טאטע טאָפּט מיך בײַם קאַפּ. דער טאטע וואַרפט אויף מיר בייזע אויגען און שיקט מיך אַפּ שלאָפּען... שלאָפּען? איך קאָן דען צומאָכען די

מעסערעל. א קשיא? טאָמער גראַד היינט קריכט מען אַרויף אויפ'ן בוידעם גרעט אויסהענגען, אָדער די לעזשנים פערשמירען? ... מע דאַרף דאָס פון דאָרטען אַראָפּנעמען און בעשטאַטען אויף אַ בע-סער אָרט! ... איך געה אַרום אין איין ציטערניש! יעדער קוק פונ'ם טאַטענס אויגען ווייזט מיר אויס, אַז ער ווייסט שוין, אַז אַט-אַט טהוט ער מיך אַ חאַפּ מכח דער אורח'ס מעסערעל... איך האָב שוין איין אָרט אויף דעם, אַ טהייער אָרט — וואו? אין דער ערד, אין אַ גריבעל ביי דער וואַנד אַריינגעשטעקט, און פון אויבען רעכט פער-שאַרט מיט שטרוי, פאַר אַ סימן... געקומען פונ'ם חדר, האַפּ איך זיך באַלד אַרויס אין הויף אַריין, איך נעם מיר פאַוואָלינקע אַרויס דאָס מעסערעל און איך האָב קיין צייט אַפילו רעכט אָנשפיעגלען זיך אין דעם, הער איך שוין דעם טאַטענ'ס געפילדער:

— וואו ביזט דו ערגיץ דאָרט? פאַר וואָס געהסט דו שוין ניט דאוונען, דו בעל-עגלה-יונג, דו וואַוואַסער-פיהרער! קח-הע-הע!

נאָר וויפיעל דער טאַטע רודפ'ט מיך און יאָגט מיך, וויפיעל דער רבי הרג'עט מיך און שלאָגט מיך, איז דאָס בלאָטע קעגען יע-נעם פערגעניגען, וואָס איך האָב, בשעת איך קום פונ'ם חדר און זעה מיך מיט מיין טייערען, מיין איינציגען לעבען חבר — מיט מיין מעסערעל! דאָס פערגעניגען איז אָבער — אוי וועה! — אויסגעמישט מיט יסורים, פערביטערט מיט מרה-שחורה, מיט שרעק, מיט גרויסע, גרויסע פחדים!

ד.

זומער-לעבען. די זון זעצט זיך, די לופט ווערט עטוואָס קיה-לער, דאָס גראַז שמעקט, די זשאַבעס קוואַקען און שטיקער חמאַרעס פליהען דורך, אָהן רעגען, פערביי דער לבנה, ווילען זי איינשלינגען; די ווייסע זילבערנע לבנה בעהאַלט זיך אַלע מינוט און בע-ווייזט זיך וויעדער, דאַכט זיך, זי שוועבט און שוועבט — און שטעהט אויף איין אָרט. דער טאַטע זעצט זיך צו אויפ'ן גראַז אין

מעסערעל בעשטאמען ערניץ אויף א גוט אָרט... וואו בעהאַלט מען דאָס? אַהא, אויפ'ן בוידעם! איך האָפּ דאָס אַרויס פון קעשענע און טהו דאָס אַ שטופּ אין שטיוועל אַריין... איך עס, און ווייס ניט וואָס איך עס. איך וואָרג זיך...

— וואָס האָפּסט דו זיך אַזוי, וועלכע שוואַרצע יאָהר? —
פרעגט דער טאַטע.

— איך אייל מיך אין חדר אַריין. — ענטפער איך איהם
און פיהל, אַז איך ווער רויט, ווי פייער...

— אַ מתמיד געוואָרען, וואָס זאָגסט דו אויף דעם צדיק? —
וואָרטשעט ער און קוקט אויף מיר ביז. קוים-קוים דערלעכט אָפּ-
עסען, אָפּבענטשען.

— נו, פאַר וואָס געהסט דו שוין ניט אין חתדר, צדיק מיי-
נער? — פרעגט מיך דער טאַטע.

— וואָס טרייבסט דו איהם אַזוי? — זאָגט איהם די מאַמע. —
לאָז דאָס קינד זיצען אַ מינוט!

איך בין שוין אויפ'ן בוידעם... ווייט, ווייט אין קראָקווע ליגט
דאָס ווייסע מעסערעל; עס ליגט און שווייגט...

— וואָס קלעטערסט דו אויף בוי-בוידעמס? — שרייט דער
טאַטע. — דו יונגאַטש איינער! דו בר-מצוה-יונג! דו באָד-גוי!
קח-ה-ה-ה-ה-ה!

— איך זוך דאָ עפּים... — ענטפער איך איהם און פאַל שיער
נישט אום פאַר שרעק.

— עפּים? וואָס הייסט „עפּים“? וואָס איז דאָס פאַר אַ מין
„עפּים“?

— אַ... ס'ספּראַ... אַ... אַ... איין אַלטע גיגמרא...
— האָ? אַ גיגמרא? אויפ'ן בוידעם? אַ, דו היצעל איי-
נער! קריך שוין אַראָפּ, קריך, וועסט שוין לייזען! דו באָד-גוי, דו
הינטשלענער, דו כּיכל-בורניק איינער, קח-ה-ה-ה-ה!

נאָר עס אַהרט מיך שוין ניט אַזוי דעם טאַטענס כּעס, ווי ס'ע
אַהרט מיך דאָס, וואָס איך האָב מורא, טאַמער געפינט מען דאָס

פון זיי אלע. אַט באַלד וועלען זיי אלע נעהן שלאָפּען. וועל איך מיך דעמאָלט אַרויסחאָפּען אין הויף אַרויס (איך שלאָף אין הויז, פון פאַרענט, אויף דער ערד, וואָרום אין שטוב איז די היץ שרעק-ליך גרויס). איך וועל מיך שוין אָנטישען, אָנשפּיעגלען אין מין מעסערעל! ...

דער עולם שלאָפּט. שא, שטיל אַרום און אַרום. פּאָוואָלינקע הויב איך מיך אויף אויף אלע פיער, און שטיל, ווי אַ קאץ, גנבה איך מיך אַרויס אין הויף אַרויס. די נאכט איז שטיל, די לופט איז פריש, מחיה נפשות. פאַמעליך קריך איך צו צו יענעם אָרט, וואו דאָס מעסערעל ליגט בעגראָבען. פּאָוואָלי גראָב איך דאָס אויס פון דאָרטען און בעטראַכט דאָס ביי דער לבנה; עס גלאַנצט, עס בלישטשעט, ווי גינגאָלד, ווי אַ בריליאַנט. איך הויב אויף די אויגען אַרויף און דערזעה — די לבנה קוקט גלייך אַראָפּ צו מיר, אויף מין מעסערעל... וואָס קוקט זי זיך אַזוי אַיין? איך דרעה מיך אויס צוריק — זי קוקט מיר נאָך. איך פערשטעל דאָס מע-סערעל מיט'ן העמדעל — זי קוקט מיר נאָך. זי ווייסט געוויס, וואָס דאָס איז פאַר אַ מעסערעל און וואו איך האָב דאָס גענומען... גענומען? ... איך האָב דאָס גע'גנבה'ט!

דאָס ערשטע מאָל, פון זינט דאָס מעסערעל איז מיינס, קומט מיר דאָס דאָזיגע שרעקליכע וואָרט אויף די געדאַנקען. גע'גנבה'ט? בין איך דאָך, הייסט דאָס, אַ גנב! פשוט, אַ גנב? אין דער תורה שטעהט געשריבען, אין די עשרת הדברות, מיט גרויסע אותיות:

ל א ת ג נ ו ב!

זאָלסט ניט גנבה'נען! און איך האָב גע'גנבה'ט! וואָס וועט מען מיר דערפאַר טהון אין ניהנם? אוי, וועה! מע וועט מיר אָפהאַ-קען די האַנד, די האַנד, וואָס זי האָט גע'גנבה'ט... מע וועט מיך שמיסען מיט אַייזערנע ריטער... מע וועט מיך בראַטען און ברענען אויף הייסע סקאָוורעדעס... אייביג, אייביג וועל איך נליהען... מע בעדאָרף אָפּגעבען דאָס מעסערעל, מע בעדאָרף

א האלאט, האלב נאקעט, מיט א וויסען טלית-קטן, האלט איין האנד אין בוועם און מיט דער אנדערער האנד שארט ער ביי דער ערד און קוקט אויפ'ן אויסגעשטערענטען הימעל און הוסט. דאָס פנים אַקעגען דער לבנה איז טודט, פערזילבערט. ער זיצט פונקט אויף דעם אָרט, וואו דאָס מעסערעל ליגט בערגאָבען, און ער ווייסט גאָר ניט, וואָס אונטער איהם טהוט זיך. אַך, ווען ער זאָל, אַשטויי-נער, וויסען! וואָס וואָלט ער געזאָגט? וואָס וואָלט איך געהאט? „אָה, טראַכט איך מיר אין האַרצען, האָסט מיר פערוואָרפען מיין האַרבאָטע מעסערעל, האָב איך איצט אַביסעל אַ בעסערס, אַ שענערס! דו זיצט אויף דעם און דו ווייסט גאָר ניט. אוי, טאָ-טע! טאָטע!...“

— וואָס גלאַנצסט דו אויף מיר די אויגען, ווי אַ קאָקאָטער? — האַפט מיך אָן דער טאָטע. — וואָס זיצסט דו צענויפגעלעגט די הענט, ווי אַ שטאָרט-בעל-הבית? קאָנסט זיך שוין גאָר קיין אַר-בייט ניט אָפּזוכען? און „קריאת-שמע“ ליינענען ביזט דו פטור? פאַר'שרפה'ט זאָלסט דו ניט ווערען, יונגאָטש איינער! אַ מיטיתּה משונה זאָל אויף דיר ניט קומען, קח-עה-הע!

אַז ער זאָגט: פאַר'שרפה'ט זאָלסט דו נ י ט ווערען, אַ מיטיתּה משונה זאָל אויף דיר נ י ט קומען — דאָס איז אַ בע-ווייז, אַז ער איז ניט אַזוי שטאַרק אין כּעס; אדרבה, דאָס איז אַ סימן, אַז ער איז אויפגעלעגט. און באמת טאָקי: קאָן מען דען זיין ניט אויפגעלעגט אין אַזאָ שענער, וואונדערליכער זומערנאָכט, ווען עס ציהט יעדען בעזונדער און עס טרייבט איהם אַרויס אויף דער גאָס, אויף דער לופט, אויף דער ווייכער, פרישער, אויסגעציי-כענטער לופט? אַלע, אַלע זענען אַצינד אין דרויסען. דער טאָטע, די מאַמע, די קלענערע קינדער, וואָס זוכען קליינע שטיינדלעך און שפּיעלען אין זאָמדלעך. דער הער הערץ הערצענהערץ דרעהט זיך אויך אַרום איבער'ן הויף אָהן אַ היטעל, רויכערט אַ „ציגייער“ און זינגט אַ דייטשעס ליעדעל, קוקט אויף מיר און לאַכט... דאָס לאַכט ער פון מיר, אַפנים, וואָס דער טאָטע טרייבט מיך. איך לאַך אָבער

נאָמען נים "בערעל דעם רויטענס", ווי ער האָט געהייסען ביז אַהער.
ניין! ער הייסט אַצינד אַ שענערען נאָמען; אַצינד הייסט ער:
בערעלע דער גנב! — שרייט זשע, קינדער: בערעלע דער
גאָ-אָנב! בערעלע דער גאָ-אָנב!

די דאָזיגע ווערטער ציהט אויס דער רבי מיט אַ ניגון, און אַלע
תלמידים חאָפּען איהם אונטער, ווי די משוררים:

— בערעלע דער גא-א-נב ! בערעלע דער גא-א-נב !

איך בלייב א פערשטיינערטער, און א פראסט געהט מיר אי-
בער אויפ'ן לייב. איך פערשמעה ניט וואס דאס בעדייט...

— וואָס שווייגסטו, דו, דו שייגעז איינער?... — רופט זיך אָן דער רבי צו מיר מיט איין אומגערעכטען פאַטש. — וואָס שווייגסטו, דו, דו גוילע? דו הערסט דאָך, אַז אַלע זינגען. העלף זינגען מיט אַלע גלייך: „בערעלע דער גאַ-אַנב, בערעלע דער גאַ-אַנב!“

עם ציטערען מיר הענדר און פיס. עם קלאפט מיר א צאָהן אויף
א צאָהן. נאָר איך העלף זינגען: "בערעלע דער גא-א-נב!"

— העכער, שייגעץ איינער! — טרייבט מיך אונטער דער רבי. — שטארקער! שטארקער!...

און איך מיט'ן גאנצען כאָהר זינגען אויף אַלערליי קולות :
 „בערעלע דער גאָ-אָ-נב ! בערעלע דער גאָ-אָ-נב !“ ...

— ש-ש-ש-ש-ש-א-א-א! — שרייט אויס פלוצים דער רבי און טהום אַ פאַטש מיט דער האַנד איבער'ן טיש. — שאַ! אַצינד וועלען מיר זיך נעמען צום „משפּט“. (מיט אַ ניגון) : אָנו, בע-רעלע גנב, קום נאָר אַהער, מיין קינד, גיכער זשע, גיכער אַביסעלע! זאָג נאָר, יונגעלע, ווי אזוי רופּט מען דיך? (מיט אַ ניגון).

— בערענע.

— ווי אזוי נאך ? (מיט א ניגון).

— בערעל... בערעל... דער... גנב!

— אַט אַזוי, מיין לעב קינד, אַט אַזוי ביזט דו אַ וואָהל יונג-געלע. (מיט אַ ניגון): אַצינד, בערעלע, געזונט זאָלסט דו מיר זיין און שטאַרק אויף אַלע איברים (מיט אַ ניגון). נעם זיי מוחל, בע-

אנדערלעגען צוריק דאָס מעסערעל, מע בעדאַרף נישט קיין גנבה'ש מעסערעל! מאָרגען לעג איך אנדער צוריק דאָס מעסערעל.

אזוי טראַכט איך מיר און נעם דאָס מעסערעל צו זיך אין בוזעם אַרײַן — פיהל איך, אז סע בריהט מיך, סע בראַט מיך. ניין, מע בעדאַרף עס צוריק בעהאַלטען, בעגראַבען אין דער ערד אַרײַן ביז מאָרגען. און די לבנה פון אויבען קוקט אויף מיר. וואָס קוקט זי? די לבנה זעהט, זי איז אַײַן עדות... און איך קריד-צו פאַר-וואַלינקע צוריק אין הויז אַרײַן אויף מיין געלעגער און לעג זיך שלאָפען און קאָן ניט אנשלאָפען ווערען. איך קאָטשע זיך פון אַײַן זייט אויף דער אנדערער און קאָן ניט שלאָפען... מיט'ן טאָג גלייך שוין בין איך אנשלאָפען געוואָרען, און עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט אַ לבנה, און עס האָבען זיך מיר גע'חלומ'ט אַײַזערנע ריטער, און עס האָבען זיך מיר גע'חלומ'ט מעסערלעך... גאנץ פריה האָב איך זיך אויפגעחאַפט, אָפּגעדאווענט געשמאַק מיט כונה און אָפּגעחאַפט דעם אָנכײסען אויף אַײַן פוס — און מאַרש אין חדר אַרײַן.

— וואָס חאַפט דאָס דיך אזוי אין חדר אַרײַן? — שרייט אויף מיר דער טאַטע. — וואָס יאָגט דאָס דיך אזוי? וועסט ניט אָנ-וועהרען די תורה דיינע שפּעטער אויך! בענטש בעסער, ווי עס קעהר צו זיין, און היפּער ניט קיין ווערטער! וועסט נאָך צײַט האָבען זיין אויסגעלאָזט, דו הולמיי אײַנער, דו אַפיקורס, דו טרײַטריפּניאַק אײַנער, קח-ה-ה-ה-ה-ה!

ה.

— וואָס עפּיס אזוי שפּעט? טהו נאָר אַ קוק אַהער! — האַלט מיך דער רבי פיר און ווייזט מיר אָן מיט'ן פינגער אויף מיין חבר „בערעל דעם רויטענס“, וואָס שטעהט אין אַ ווינקעלע מיט אַײַן אַראָפּגעלאָזטען קאַפּ. — זעהסט דו, ווייסער-חברה'ניק? זאָלסט דו וויסען זיין, אז פון היינטיגען טאָג אָן און ווייטער איז שוין זיין

זיין משפט, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע. הערשעל דער קליינער, זאָג דו צום ערשטען, וואָס קומט אזאָ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס מיט אַ שטרוי פון אַ צדקה-פּושקע?

דער רבי בויגט אַיין דעם קאָפּ אויף אַ זייט, ער מאַכט צו די אויגען און שטעלט אונטער דעם רעכטען אויהער צו הערשעל דעם קליינעם. הערשעל דער קליינער ענטפערט הויך, אויף אַ קול:

— אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ פּושקע, קומט... מע זאָל איהם קאָטעווען ביז בלוט זאָל געהן.

— משה'ל, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע?

— אַ גנב, — זאָגט משה'ל מיט אַ וויינענדיג קול, — אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע, קומט, מע זאָל איהם אנדערלענען. צוויי אויפ'ן קאָפּ, צוויי אויף די פיס, און צוויי זאָלען איהם שמייסען מיט איינגעזאָלצענע ריטער...

— טאָפעלע טוטאָריטו! וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע?

קאָפעל קוקאָריקו, אַ יונגעל, וואָס קאָן ניט אויסרעדען קיין קוף און קיין גימל, ווישט אויס דאָס געזעל און זינגט זיין משפט מיט אַ קוויטש:

— אַ דנב, וואָס שלעפט טאָפּיטעס פון אַ פּושטע, טומט איהם, אז אלע יונדלעך זאָלען צודעהן צו איהם נאָהענט און זאָדען איהם דלייך אין פנים דריי מאָל אויף אַ טול: דנב! דנב! דנב!

אין חדר ווערד אַ געלעכטער. דער רבי נעמט זיך טיט'ן גראָבען פינגער אונטער'ן גאָרגעל, ווי אַ חזן, און רופט מיך אויף מיט'ן גיגון, וואָס מע רופט אויף אַ חתן:

— יעמוד ה'חיתין ש'לום ברב נחום מ'פ'טיר! זאָג נאָר, דו, שלום'ני, מיין טייערינקער, דיין פסק, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע?

רעלע, און ציה אראפ פון זיך די מלבושים'לעך. אַט אזוי! נר-
שוין, און ניכער שוין! איך בעט ביי דיר, נר-שוין, און ניכער
שוין — אַט אזוי, בערעשי, מיין טייערער!

בערעל בלייבט שטעהן נאקעט, ווי די מאמע האָט איהם נע-
האט. קיין טראָפּען בלוט איז אין איהם ניטאָ. ער ריהרט ניט מיט
קיין אבר. די אויגען אראָפּ. אַ געשטאַרבענער, אַ טוידטער!...

דער רבי רופט אַרויס איינעם פון די גרעסערע תלמידים, אַלץ
מיט אַ ניגון:

— אַנא, הערשעלע דער גרויסער, געה נאָר אַרויס פונ'ם טיש.
אָהער, צו מיר, געשווינדער, אַט אזוי; און דערצעהל אונז אַקאָרשט
די מעשה פון אָנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי אונזער בערעלע איז גע-
וואָרען אַ גנב. הערט, חברה, מיט קאָפּ!

און "הערשעל דער גרויסער" הויבט אָן צו דערצעהלען אַ
מעשה, ווי אזוי בערעל האָט זיך דערשלאָגען צו רב מאיר-בעל-נס-
פושקע, וואָס זיין מאמע וואָרפט אַהין אַלע פרייטאָג פאַר ליכט-
בענטשען אַ קאָפּיקע, און אַ מאָל צוויי; ווי אזוי בערעל האָט זיך
דאָביוועט צו דער דאָזיגער צדקה-פושקע, אויף וועלכער עס הענגט
אַ שלעסעלע; ווי אזוי בערעל האָט מיט אַ שטרויעלע מיט סמאָלע
אַרויסגעשלעפט פון דאָרטען אַלע קאָפּיקעס איינציגווייז ביז לעצט;
ווי אזוי די מאמע זיינע, "זלאַטע די הייזעריגע", האָט זיך גע-
האַפט, געעפענט די דאָזיגע צדקה-פושקע, דאָרט איז געלעגען אַ
שטרוי, איינגעטונקען אין סמאָלע; ווי אזוי זלאַטע די הייזעריגע
האָט איהם "צוגעשטעלט אַ בענקעלע"; ווי אזוי בערעל האָט זיך
באַלד נאָך דעם רבינ'ס שמיץ מודה געווען, אז אַ גאַנץ יאָהר, אַ
קיילעכיג יאָהר, האָט ער געשלעפט פון דער צדקה-פושקע די קאָ-
פּיקעס, ווי אזוי ער האָט זיך יעדען זונטאָג געקויפט צוויי לע-
קאַכלעך מיט אַ באָקסער! ווי אזוי... און אזוי ווייטער און וויי-
טער.

— אַצינד, קינדער, משפט איהם! איהר ווייסט שוין, ווי אזוי.
דאָס איז שוין ביי אייך ניט דאָס ערשטע מאָל. לאַז יעדער זאָגען

דער דאָזיגער געדאַנק געפֿעלט מיר אזוי שטאַרק, אז איך וויל גאָר לאַנג נישט קלערען. איך האָפּ דאָס מעסערעל און לויף גלייך צום ברונען, און עס דאַכט זיך מיר, אז איך האַלט אין די הענד ניט קיין מעסערעל, גאָר עפּעס אַ מיאוסקייט, אַ מין שרץ, פון וועלכען עס ווילט זיך מיר וואָס גיכער צו בעפרייען זיך, פטור ווערען. גאָר סע טהוט מיר באַנג — אַזא טהייער מעסערעל. אַ מינוט שטעה איך פערטראַכט, און עס דאַכט זיך מיר, אז איך האַלט אין האַנד אַ לעבעדיגע זאַך... דאָס האַרץ טהוט מיר וועה אויף דעם: סטייטש, סטייטש, עס קאַסט מיך אזוי פיעל מיה, עס איז אַ צער בעל־חיים!... איך נעם זיך אָן מיט האַרץ און לאָז דאָס מיט אַ מאָל אַרויס פון די פינגער — „פֿלויך!“... עס טהוט אַ פלעשטשע דאָס וואַסער, און מעהר הערט מען נישט... ניטאָ קיין מעסערעל! איך שטעה נאָך אַ מינוט ביי'ם ברונען און הער זיך צו — מע הערט גאָר נישט. דאַנקען גאָט, פטור געוואָרען! האַטש דאָס האַרץ קלעהמט מיר, טהוט מיר וועה: „סטייטש, אַזא מעסערעל, אַזא מעסערעל!“...

איך געה צוריק צו מיין געלעגער און זעה, ווי די לבנה קוקט מיר גאָר, און עס דאַכט זיך מיר, אז זי האָט געזעהען אַלץ, וואָס איך האָב דאָ געטהאָן, און איך הער ווי אַ קול פון ווייטענס: „אַבער די ביסט פאַרט אַ גנב!... האַפט איהם, קלאַפט איהם, ער איז אַ גנב! אַ גאָלד־גנב!“ איך גנבה זיך אַריין צוריק אין הויז אַריין און לעג זיך שלאָפּען, און עס חלומ'ט זיך מיר, אז איך לויף, איך שוועב, איך פליה אין דער לופטען מיט'ן מעסערעל, און די לבנה קוקט אויף מיר און זאָגט: „האַפט איהם! קלאַפט איהם! ער איז אַ גנב! אַ גאָלד־גנב!...“

ו.

אַ לאַנגער, לאַנגער שלאָף! אַ שווערער, זעהר אַ שווערער חלום! עס ברענט אין מיר אַ פייער, עס זשומעט מיך אין קאַפּ. אַלץ, וואָס איך זעה, איז רויט, ווי בלוט. ברענענדיגע ריטער פון

איך וויל ענטפערען — פאלגט מיך ניט די צונג. איך ציטער ווי אין א קדחת, עס ווארגט מיך אין האלז. א קאלטער שווייס בעשלאגט מיך פון אויבען ביז אראפ. עס פייפט מיר אין די אויג-הערען. איך זעה שוין פאר זיך ניט דעם רבין, ניט דעם נאקעטען „בערעל דעם גנב“, ניט קיין חברים; איך זעה פאר זיך נאָר מע-סערלעך, אָהן א שיעור מעסערלעך, ווייסע, אָפענע מעסערלעך. מיט א סך קלינגלעך, און דאָרט, ביי דער טיר, הענגט די לבנה, זי שמייכלט און קוקט אויף מיר, ווי א מענש... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, דער גאנצער חדר, מיט'ן טיש, מיט די ספרים, מיט אלע חברים, מיט דער לבנה, וואָס הענגט אויף דער טיר, און מיט אלע מעסערלעך... איך פיהל, ווי די פיס ווערען מיר אונטערגעהאקט. נאָך א מינוט — פאל איך אום. נאָר איך שטארק זיך מיט אלע כחות און האַלט זיך איין, איך זאָל ניט פאלען...

פארנאכט קום איך אַהיים און פיהל, אז דאָס פנים ברענט מיר, די בעקלעך פלאמען און אין די אויגערען שומעט מיר. איך הער, מע רעדט צו מיר, נאָר וואָס — ווייס איך ניט. עפּיס זאָגט דער טאַטע, עפּיס ביווערט ער זיך, וויל מיר געבען פעטש; די מאַמע שטעלט זיך איין פאר מיר, צעלאָזט דעם פארטוך, ווי א קוואַקע די פליגעל, בשעת זי בעשיצט איהרע הילדלעך, מע זאָל זיי ניט אַנריהרען צו שלעכטען... איך הער גאָר ניט, איך וויל גאָר ניט הערען. איך וויל נאָר, ס'זאָל שוין ווערען גיכער נאכט, איך זאָל קאָנען מאַכען איין עק מיט'ן מעסערעל... וואָס טהוט מען מיט דעם? מודה זיין זיך און אָפגעבען דאָס? וועל איך האָבען בערעלע'ס פסק. אונטערווארפען דאָס? טאָמער האַפט מען מיך... פערווארפען און איין עק, אבי פטור ווערען! וואוהין פערווארפט מען דאָס, אז מע זאָל דאָס ניט געפינען? אויפ'ן דאך? וועט מען הערען א קלאפ. אין נאָרטען? וועט מען דאָס געפינען. אַהא! איך ווייס שוין, איך האָב איין עצה: אַריינ-ווארפען אין וואסער אַריין! א טהייערע עצה, כלעבען — אין וואַ-סער אַריין, אין ברונען, טאַקי אָט דאָ ביי אונז אויפ'ן גויף!...

— מיר האָבען אַ גרויסען גאָט! ער וועט, אם ירצה השם, זיין געזונט, גאָט ברוך הוא וברוך שמו!
 — לאָז מען רופען גיכער אַהער מינצי די שוחט'קע: זי שפרעכט גוט אָפּ איין עין-הרע.
 — דעם דאָקטאָר וואָלט מען באַדארפט רופען, דעם דאָקטאָר!
 — דעם דאָקטאָר? צו וואָס? נאַרישקייט! „ער“ איז אַ דאָקטאָר! דער אויבערשטער איז דער בעסטער דאָקטאָר! גאָט ברוך הוא וברוך שמו!
 — צענעהט זיך, עולם, צענעהט זיך אַביסעל! עס איז שרעק-ליך היים! אום גאָטעס ווילען, צענעהט זיך!
 — איאָ? איך האָב אייך געוואָגט, אז מע דאַרף איהם אויס-ניסען מיט וואַכס, האָ? ווער איז גערעכט?
 — געלויבט איז גאָט! געלויבט איז השם-יתברך!.. אוי, גאָט, גאָט, גאָט ברוך הוא וברוך שמו!...
 מע דרעהט זיך אַרום מיר, מע קוקט אויף מיר, יעדער געהט-צו און טהוט מיך אַ טאָפּ ביי'ם קאָפּ. מע שפרעכט מיך, מע שעפּ-טשעט מיך, מע לעקט מיר דעם שטערן און מע שפייצט אויס און מע פילנעוועט מיך: מע ניסט מיר אין מויל אַריין זודינע יויך און מע שטופט מיר מיט לעפעלעך איינגעמאַכטס — אַלע דרעהען זיך אַרום מיר, מע היט מיך אָפּ, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג, מע האָדעוועט מיך מיט ייכלעך און מיט קאַטשקעלעך, ווי אַ פיצער-לע קינר, און מע לאָזט מיך נישט אַליין; עס זיצט תמיד נעבען מיר די מאַמע און דערצעהלט מיר איבער אַלע מאָל איבער-אַ-נייעס די גאַנצע געשיכטע, ווי אזוי מע האָט מיך אויפגעהויבען פון דער ערד כמעט אַ טוידטען; ווי אזוי איך בין געלעגען צוויי וואָכען כסדר אין אַ העליש-פייער און האָב נאָר געקוואַקעט, ווי אַ זשאַבע, און עפּים כסדר גערעדט פון שמיץ און פון מעסערלעך... מע האָט שוין גערעכענט, אז איך בין שוין חלילה געשטאָרבן... און נאָכדעם, פֿלור-ציס, האָב איך אַ נייעס גענעבען זיעבען מאָל, ממש פון טוידט לע-בעדיג געוואָרען...

פייער קאטעווען מיין לייב, און איך קאטשע זיך אין בלוט. ארום מיר דרעהען זיך שלאנגען און עקדישען; זיי האלטען אָפּען זייערע מיילער און ווילען מיך איינשלינגען... גלייך אין אויהער אַרײַן הער איך אַ בלאָז: תקיעה — טהו! שברים — טהו־טו! תרועה — טהו־טו־טו־טו! און איינער שמעהט איבער מיר און שרייט אויף אַ קול מיט אַ ניגון, צום טאקט: „שמיסט איהם! שמיסט איהם! שמיסט איהם! ער איז אַ גאָט־אַנב!!!“ און אַליין שריי איך: „גוואַלד, נעמט צו פון מיר די לבנה! גיט איהר אָפּ דאָס מעסערעל! וואָס האָט איהר צו בערלען נעכאך? ער איז גיט שולדיג — דאָס בין איך אַ גאָט־אַנב! אַ גאָט־אַנב!“

און ווייטער געדענק איך גיט.

איך עפען אויף איין אויג, און דאָס אנדערע אויג... וואו בין איך? דאכט זיך, אויף אַ בעט? וואָס טהו איך דאָ? ווער זיצט דאָס אָט דאָרט אויף אַ בענקעל, ביי'ם בעט? אַ! דאָס ביסט דו, מאַמע? מאַמע!... זי הערט מיך גיט!... מאַמע! מאַמע! מאַ-אָממע!!!... וואָס הייסט דאָס? מיר דאכט, אַז איך שריי אויף אַ קול?... שא! איך הער זיך צו — זי וויינט? זי וויינט שטילערהייד. אויך זעה איך דעם טאטען מיט זיין געל קרענקליך פנים. ער זיצט איבער אַ ספר און זאָגט עפּים שטילערהייד און הוסט און זיפצט און קרעכצט... עס ווייזט אויס, אַז איך בין שוין געשטאָרבען... גע-שטאָרבען?... מיט אַ מאָל פיהל איך, ווי עס ווערט מיר ליכטיג אין די אויגען, גרינג אין קאָפּ, גרינג אין אַלע אברים. עס קלינגט מיר אין איין אויהער, אינ'ם אנדערען אויהער: דויננן!!! איך געב אַ נייעס: אַפּצשי!...

— צו געזונט! צו אריכות־ימים! צו לאַנגע יאָהרען! אַ סימן־טוב! מזל־טוב! געלויבט ביזט דו, גאָט!

— באמת גענאָסען! געלויבט דער אויבערשטער!

אין אַ פּאָר וואָכען אַרום נאָך מיין אויפשטעהן פון בעט רופט זיך אָן צו מיר דער טאַטע :

— נו, מיין זוהן, אַצינד געה אין חדר אַריין, און האָב שוין מעהר ניט אין זינען קיין מעסערלעך מיט קיין נאַרישקייטען... שוין צייט זאָלסט שוין אָנהויבען ווערען אַ שטיקעל מענטש ; אַם ירצה השם, איבער דריי יאָהר ווערסט דו שוין בר־מצוה, צו הונדערט און צוואַנציג יאָהר, קח־עה־הע !

מיט אַזעלכע זיסע ווערטער שיקט מיר דער טאַטע אַרויס אין חדר אַריין צום נייעם מלמד, צו רב חיים קאַטער. דאָס ערשטע מאָל הער איך פון מיין בייזען טאַטען אַזעלכע גוטע ווייכע ווערטער. און איך פערנגעס אין איין מינוט אַלע זיינע רדיפות, מיט אַלע זיינע קללות, מיט אַלע זיינע פעטש, גלייך ווי ס'איז גאָר נישט געווען אויף דער וועלט. איך זאָל מיר ניט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומגעחאַפּט קושען. נאָר, הי־חייי — ווי אַזוי קושט מען אַ טאַטען ?...

די מאַמע גיט מיר מיט אין חדר אַריין אַ גאַנצען עפעל מיט צוויי גראָשען, און אויך דער דייטש שענקט מיר אַ פּאָר קאַפּיקעס מיט אַ קניפּ אין בעקעל, רעדט אויף זיין שפּראַך :

— היבשער קנאַבע ! גוט, גוט !...

איך נעם די גמרא „ביצה“ אונטער דער האַנד, איך טהו קושען די מזוזה און געה אין חדר אַריין, ווי אַ ניי־געבאָרענער, מיט אַ ריין האַרץ, אַ גרינג האַרץ, מיט אַ לויטערען, קלאָרען קאַפּ, מיט נייע מחשבות, מיט פרישע, עהרליכע, פרומע געדאַנקען. די זון קוקט־אַראָפּ און גריסט צו מיר מיט איהרע וואַרעמע שטראַהלען. דאָס ווינטעלע פער'גנבה'ט זיך צו מיר אונטער אַ פאה, די פּוּיגעלעך פישטשען : „טי־טי־טי־טי־טי־טי־!“... עס הויבט מיר, עס טראָגט מיר אין דער לופטען, עס ווילט זיך מיר לויפען, שפּרינגען, טאַנ־

— היינט זעהען מיר, וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען, ברוך הוא וברוך שמו! — לאָזט אויס די מאַמע מיט טרערען אויף די אוי-גען. — היינט זעהען מיר אַרויס, אַז מע רופט צו איהם, הערט ער אויס אונזערע זינדיגע בקשות און אונזערע שולדיגע טרערען... אַ סך, אַ סך טרערען האָבען מיר פאַרגאַסען, איך און דער טאַטע, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט... שיער, שיער נישט אָנגעוואָרען, פאַר-זינדיגט אַ קינד חלילה, מיר זאָל זיין פאַר דינע ביינער, איבער וועמען? איבער וואָס? איבער אַ יונגעל, אַ גנב, עפּיס אַ בערעלע, וואָס דער רבי האָט פאַרשמיסען אין חדר ביו'ן בלוט אַרײַן. אַז דו ביזט געקומען צו געהן פון חדר, ביזט דו שוין געווען אַ טוירטער, דער מאַמע זאָל זיין פאַר דיר! דאָס איז אַ רוצח, דאָס איז אַ גולן, גאָט זאָל איהם באַצאָהלען, רבונו של עולם!... ניון, מיין קינד, אַז גאָט וועט אונז שענקען דאָס לעבען און דו וועסט, אַם ירצה השם, אויפשטעהען געזונדטערהײַד, וועלען מיר דײַך שוין אָפּגעבען צו אײַן אַנדערען מלמד, נים אַזאַ קאַט, אַזאַ רוצח, ווי אַט דער "מלאך-המות", ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען!

די דאָזיגע בשורה איז ביי מיר שרעקליך אָנגעלעגט! איך חאַפּ אַרום די מאַמע קושען:

— טהייערע, טהייערע מאַמע!...

און דער טאַטע געהט-צו צו מיר פאַוואָלי, לעגט אַרויף זיין בלייכע קאַלטע האַנד מיר אויפ'ן שטערן און זאָגט צו מיר שוין ווייך, אָהן אַ שום כעס:

— אַי, האָסט דו אונז איבערגעשראַקען, דו שקאַץ איינער, קעה-עה-עה-עה!

אויך דער אידישער דייטש, אָדער דער דייטשער איד, הער הערץ הערצענהערץ, מיט אַ "ציגייער" אין די צייהן, בויגט זיך אָן מיט זיין געגאָלטער מאָרדע איבער מיין בעטעל און טהוט מיך אַ גלעט איבער'ן בעקעל און זאָגט אויף דייטש:

— גוט, גוט! געזונד, געזונד!...

אויפ'ן פיעדעל

ערצעחלונג פון די קינדער-יאָהרען.

געשריבען אין יאָהר 1902.

צען — אך, ווי גוט, ווי זיס דאָס איז, אז מע לעבט און מען איז
 איין עהרליכער, מען איז ניט קיין גנב, ניט קיין ליגנער!
 איך קוועטש צו די גמרא צום האַרצען שטאַרק-שטאַרק, און
 לויף אין חדר אַריין געשמאַק-געשמאַק, און איך שווער ביי דער
 גמרא, אז איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל ניט זאָטשעפּען קיין פרעמדס,
 קיינמאָל, קיינמאָל נישט גנב'ה'נען, קיינמאָל, קיינמאָל ניט לייקע-
 נען, תמיד זיין איין עהרליכער, איין עהרליכער, איין עהרליכער...

אויפ'ן פיעדעל

א.

— היינט וועל איך אייך, קינדער, שפיעלען אביסעל אויפ'ן פיעדעל. נישטאָ, אזוי דאָכט זיך מיר, קיין שענערס און קיין בע־סערס, ווי אז מע קאָן שפיעלען אויפ'ן פיעדעל. וואָס, אפשר נישט אזוי? איך ווייס נישט, ווי אזוי איהר — איך, פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, בין איך אויסגעגאנגען נאָך אַ פיעדעל און האָב ליִעב געהאַט גלאַט כלי־זמר, ווי דאָס לעבען! איז געווען ער־גיץ אַ חתונה אין שטעדטעל, בין איך געווען דער ערשטער, וואָס איז געלאָפען מקבל־פנים זיין די כלי־זמר, זיך פער'גנבה'נען פון הינטען צום קאָנטרבאַס, אַ ציה טהון ביי דער גראָבער סטרונע: בום! — און אַנטלויפען. בום! — און אַנטלויפען. פאַר דעם דאָ־זיגען „בום“ האָב איך אַמאָל געחאַפט פון בערעל באַס אַ מיאוסען פסק. בערעל באַס, אַ בייזער איד מיט אַ צעפלעצטער נאָז און מיט אַ שאַרפען קוק, האָט זיך געמאַכט, ווי ער זעהט ניט, אז איך גנבה זיך צום קאָנטרבאַס, און בשעת איך האָב אויסגעצויגען די האַנדר צו דער גראָבער סטרונע, האָט ער מיך אָנגעחאַפט פאַר'ן אויהער און אָפּגעפיהרט מיך מיט כבוד גלייך צו דער טהיר:

— נאָ, ממזר, קוש די מוזוה!

דאָס האָט מיך אָבער ווינציג־וואָס אָנגעלערענט. איך האָב נישט אָפּגעטראָטען פון די כלי־זמר אויף קיין האָר. איך האָב זיי ליִעב געהאַט אלע, פון שייקע פיעדעלע מיט דער שענער שוואַרצער

זאגט מען, נאָר אין ארץ־ישׂראל? וואָס טהוט גאָט? ניט ער מיר אַרײַן אַזאַ מחשבה. ביי אונז איז געווען אײַן אַלטע קאַנאַפּע, אַ ירושה־קאַנאַפּע נאָך פונ'ם זיידען רב אַנשיל, וואָס איבער איהר האָט בען זיך געשלאָגען מײנע צוויי פעטערס מיט'ן טאַטען עליו השלום. דער פעטער בעני האָט גע'טענה'ט, אַז ער איז דער עלטערער זוהן, קומט א י ה ם די קאַנאַפּע; און דער פעטער סענדער האָט גע'טענה'ט, אַז ער איז דער יונגסטער, קומט א י ה ם די קאַנאַפּע; און דער טאַטע עליו השלום האָט גע'טענה'ט, אַז ער איז טאַקי נישט מעהר ווי אײַן איידעם, האָט ער אויף דער קאַנאַפּע קײן שליטה ניט, נאָר אַזוי ווי זײַן ווייב, דאָס הייסט די מאַמע מײנע, איז אַ בת יחידה, קומט א י ה ר די קאַנאַפּע. דאָס איז אײַן מאָל אַוועק, והשנית, שטעהט די קאַנאַפּע ביי אונז אין שטוב, איז די קאַנאַפּע א ו נ ז ע ר קאַנאַפּע. האָבען זיך אַרײַנגעמישט בײדע מוהמעס, די מוהמע איטקע און די מוהמע זלאַטקע, און האָט בען אָנגעפיהרט אַ רכילות פון אײנעם צום אַנדערען, קאַנאַפּע־קאַנאַפּע, די שטאָדט האָט זיך געוויענט מיט דער קאַנאַפּע! — בקצור, די קאַנאַפּע איז געבליבען א ו נ ז ע ר קאַנאַפּע.

די דאָזיגע קאַנאַפּע איז געווען אַ פשוט'ע, אַ הילצערנע קאַנאַפּע, נאָר בעצויגען פון אויבען מיט אַ דין האָלץ, וואָס איז אין עטליכע ערטער אָפגעשטאַנען, געווען אויפגעבלאָזען, ווי אַ ביצה. אָט דאָס אויבערשטע האָלץ, וואָס איז אָפגעשטאַנען, איז געווען דאָס אמת'ע „טענענהאָלץ“, וואָס געהט אויף פיעדלען. אַזוי האָב איך געהערט זאָגען אין חדר. אײַן חסרון האָט די קאַנאַפּע געהאַט, און דער דאָזיגער חסרון איז געווען אַ מעלה, דהיינו: אַז מע האָט זיך אויף איהר אַנידערגעזעצט, האָט מען נישט געקאָנט אויפשטעהן. מחמת זי איז געשטאַנען אַביסעל באַרג־אַראָפּ, פון אײַן זײט משופע'דיג און אין מיטען מיט אַ גרוב; איז אָבער געווען די מעלה, וואָס קײנער האָט נישט געוואָלט זיך זעצען אויף איהר, האָט מען זי אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעל, געגעבען אַ „טשיסמע אַטסטאָוקע“.

באָרד און מיט די דינע ווייסע פינגערלעך, ביז נעצי פייקלער מיט'ן שענעם האָרב און מיט'ן היבשען — איך בעט איבער אייער כבוד — פליך איבער די אויהערען. נישט איין מאָל בין איך געלעגען אונטער אַ באַנק און געהערט, ווי די כליזמר שפיעלען, וואָרום מע האָט מיד געטריבען אַהיים, און פון דאָרטען, פון אונטער דער באַנק, גע- קוקט אויף שייקע'ס דינע פינגערלעך, ווי זיי טאַנצען איבער די סטרונעס, און זיך צוגעהערט צו די זיסע קולות, וואָס ער האָט אזוי קונציג אַרויסגעקומען פון זיין פיעדעלע.

אַ צעקאָכטער פלעג איך נאָכדעם אַרומנעהן עטליכע טעג כסדר, און שייקע מיט'ן פיעדעלע איז מיר געשטאַנען פאַר די אויגען. ביי- נאכט האָב איך איהם געזעהען אין חלום, און בייטאָג אויף דער וואָהר — ער איז סײַר נישט אַרויס פונ'ם קאַפּ. איך פלעג מיר פאַרשמעלען, אז איך בין שייקע פיעדעלע, אויסבויען די לינקע האַנד און מאַכען מיט די פינגער און געבען אַ פיהר מיט דער רעכ- טער האַנד, ווי מיט'ן סמיק, בשעת מעשה פערוואָרפען דאָס קעפעל אויף אַ זייט, די אויגען אַביסעלע צוגעמאַכט — פונקט ווי שייקע, ס'זאָל דאָס פעהלען אַ האָר!

האָט דערזעהען דער רבי נטע-ליב, — ס'איז געווען סאַמע ביי'ם לערנען — אז איך מאַך עפּים מיט די הענד און פערוואָרף דאָס קעפעל און גלאַנץ מיט די אויגלעך, האָט ער מיר אָפּגעשטעקט אַ רעכטען פאַטש:

— אַ הולטיי קאָן! מע לערענט מיט איהם קמץ-אלף, מאַכט ער העויות, האַפט פליענען!

ב.

איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, עס מעג זיך קעהרען די וועלט, איך מוז האָבען אַ פיעדעלע, עס מעג מיד קאָסטען מי יודע וואָס! נאָר פון וואָס מאַכט מען אַ פיעדעלע? געוויינטליך, פון „טענענהאַלץ“. ס'איז אָבער גרינג אויסצורעדען „טענענהאַלץ“! וואו קריגט מען דאָס דאָזיגע האַלץ, אז בסך הכל וואַכסט דאָס,

איבערגעקעהרט אויף דער אנדערער זייט, און אז איך האָב דער-
הערט, אז ער חראָפעט, האָב איך זיך וויעדער גענומען צו דער
ארבייט. פלוצים, איך טהו אַ קוק — דער טאַטע שטעהט און קוקט
אויף מיר מיט מאָדנע אויגען. עס ווייזט אויס, אז תחילת האָט
ער בשום אופן ניט פערשטאַנען וואָס דאָס איז. נאָכדעם, אז ער
האָט דערזעהען די צעקארדאַשעטע קאַנאַפּע, האָט ער מיך אַרויס-
געצויגען פון דאָרטען פאַר'ן אויהער און האָט מיך אַזוי געשלאָגען.
אז מע האָט מיך בעדאַרפט מינטערען, פשוט אָפּגיסען מיט קאַלט
וואַסער.

— גאָט איז מיט דיר ! וואָס האָסטו געטהאָן מיט'ן קינד? —
האָט די מאַמע געוויינט מיט טרערען אויף די אויגען.
— דער קדיש דיינער ! ער וועט מיך אַריינמרייבען אַ לעבע-
דיגען אין דער ערד אַריין ! — זאָגט דער טאַטע, בלאָס ווי די וואַנדר.
חאַפּט זיך פאַר'ן האַרצען און פּערהוסט זיך אויף עטליכע מינוט.
— וואָס זשע דאַרף מען זיך אַזוי אָפּעסען דאָס האַרץ ? —
זאָגט צו איהם די מאַמע. — ביזט אַזוי אויך אַ קראַנקער ! טהו אַ
קוק וואָס פאַר אַ פנים דו האָסט, אַזאַ יאָהר אויף מיינע שונאים !

ג.

דער חשק צו שפּיעלען אויפ'ן פיעדעל איז געוואַכסען מיט מיר
אינאיינעם. וואָס עלטער איך בין געוואָרען, איז דער חשק געוואָרען
נאָך גרעסער, און, ווי אויף-צו-להכעים, האָב איך בעדאַרפט אַלע
טאָג האָרען כליזמר. פונקט אויפ'ן מיטען וועג, צווישען דער
היים און צווישען חדר, איז געשטאַנען אַ קליין שטיבעל, מיט ערד
געדעקט, פלעגט זיך פון דאָרטען תמיד הערען פערשיעדענע קולות
און געזאַנגען פון אַלערליי כלים, און מעהרסטענטייל — קולות פון
אַ פיעדעל. דאָרטען איז געזעסען אַ כליזמר, נפתלי צי בעזבאַראָדקע,
אַ איד מיט אַיין אונטערגעהאַקטער קאַפּאַטע, מיט אונטערגעבויגע-
נע פאות און מיט אַ געפּרעסען קאַלנער. אַ נאָז האָט ער געהאַט
אַ היבשע, אויסגעזעהען ווי אַ צוגעקלעפּטע, ליפּען גראָבע, צייהן

אט אויף דער קאנאפע האָב איך געוואָרפֿען איין אויג. א סמיר
טשיק האָב איך מיר צוגעגרייט נאָך פון לאַנג. איך האָב געהאַט
אַ חבר שימעלי, יודעל דעם בעל-עגלה'ס, האָט ער מיר צוגעזאָגט
עטליכע האָר פונ'ם טאַטענ'ס פערד'ס ווידעל. און זשוועצי אויף
צו שמירען דעם סמיטשיק האָב איך אליין געהאַט. איך האָב פיינט
געהאַט זיך פערלאָזען אויף נסים. איך האָב דאָס אויסגעביטען ביי
מיינעם אַ חבר, מאיר-ליפא-שרה'ס, אויף אַ שטיקעל שטאָהל פון
דער מאַמע'ס קרינעלינע, וואָס האָט זיך געוואָלגערט אויפ'ן בוידעם.
פונ'ם שטיקעל שטאָהל האָט נאָכדעם מאיר-ליפא-שרה'ס געמאַכט
זיך אַ מעסערעל, פון ביידע זייטען גוט אָנגעשארפט. האָב איך
אפילו חשק געהאַט זיך אָפּבייטען מיט איהם צוריק, האָט ער ניט
געוואָלט. ער האָט זיך צעשריגען :

— אַ חכם אַ איר! וואָס זאָגט איהר אויף זיין טאַטען? איך
האָרעווע אָפּ דריי נעכט, איך שאַרף און שאַרף און צעשנייד זיך
אלע פינגער שאַרפענדיג. — קומט ער איצטער צו געהן און וויל
זיך אָפּבייטען צוריק!

— קוק איהם אָן אביסעל! — זאָג איך. — נו, דאַרף מען ניט!
אַ טהייערע מציאה אַ שטיקעל שטאָהל! קאַרג שטאָהל וואָלגערט
זיך ביי אונז אויפ'ן בוידעם? עס וועט חאַפּען אויף קינדער און
קינדס-קינדער!

הכלל, איך האָב געהאַט אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף. עס איז
געבליבען נאָר איין ארבייט: קאַלופּען דאָס „טענענהאַלץ“ פון דער
קאַנאָפּע. איך האָב אויסגעקלויבען דערויף זעהר אַ וואוילע צייט:
בשעת די מאַמע איז געווען אין קלייט און דער טאַטע האָט זיך
נאָכ'ן עסען צוגעלעגט דרימלען, האָב איך זיך פערקלויבען אין
ווינקעל אַרײַן מיט אַ צוויאַק און האָב זיך גענומען צו דער ארבייט
גאַנץ געשמאַק. האָט דער טאַטע דערהערט דורכ'ן שלאָף, ווי עמיר-
צער באַברעט זיך, האָט ער פריהער געמיינט, אַפנים, אַז ס'איז מײַן
אין שטוב, האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען פון דאָרטען: קיש!
קיש! איך בין געבליבען אַ געשמאַרבענער... דער טאַטע האָט זיך

— קאנען קאן איך, — זאג איך — נאָר וואָס דען? עס טאָר נישט וויסען דערפון נישט דער טאטע, נישט די מאמע, נישט דער רבי.

— חס וחלילה! — מאכט ער. — ווער דאָרף דאָס געהן אויס-פויקען? אפשר געפינט זיך ביי דיר אַ ציגאַר טיטון, אָדער אַ פּאַ-פּיראָס? ניין? דו רויכערטס נישט? אַנטליייה-זשע מיר אַ פיטאַ-קעל, וועל איך מיר אליין קויפּען פּאַפּיראַסען. נאָר זאָלסט נישט זאָגען קיינעם, מחמת דער טאטע טאָר נישט וויסען, אז איך רויכער, און די מאמע וועט געוואָהר ווערען, אז איך האָב געלעט, וועט זי דאָס גלאַט צונעמען און קויפּען בייגעל אויף אַנבייסען. קום אין שטוב אַריין, וואָס וועלען מיר דאָ אויסשטעהן?

ד.

מיט גרויסע פחדים, מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ און מיט צי-טערענדיגע פיס האָב איך אַריבערגעשפּאַנט די שוועל פונ'ם דאָ-זיגען קליינעם גן-ערן.

מיין נייער חבר פּיני האָט מיך פּאָרגעשטעלט פאַר'ן פאָטער: — שלום נחום וועוויק'ס, אַ נניד'ס אַ יונגעל, האָט חשק לער-נען אויפ'ן פיעדעל.

נפתלי צי בעזבאָראָדקע האָט אונטערגעבויגען די פאות, צורעכט געמאַכט דעם קאָלנער, פערשפּילעט די קאפּאָטע און פערבונדען מיט מיר אַ ברייטען שמועס מכה שפּיעלען בכלל און אויפ'ן פיעדעל בפרט, געגעבען מיר צו פערשטעהן, אז פיעדעל איז די בעסטע און די שענסטע פון אלע כלים, עלטערס און חשוב'ערס פון פיעדעל איז שוין נאָר נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. אַ סימן האָב איך, פאַר וואָס עפּים דערעזשירט תמיד די פיעדעל, נישט דער טרומייט, אָדער די פלייט? מחמת פיעדעל — דאָס איז די מאמע פון אלע כלים.

אזוי האָט מיר נפתלי צי בעזבאָראָדקע געלייענט אַ גאַנצע לעק-ציע פון מוזיק, געמאַכט בשעת-מעשה מיט די הענר און מיט דער

שווארצע, דאָס פנים געשטופעלט און אָהן אַ סימן פון אַ באַרד. און דערפאַר טאָקי האָט מען איהם גערופען „בעזבאַרדקע“. אַ ווייב האָט ער געהאַט אַ מאַשינע, האָט מען זי גערופען „די מוטער חוה“. און קינדער איז ביי זיי געווען אַ טויז אַנדערהאַלבען. אויב נישט מעהר. אָפּגעריסענע, האַלבנאַקעטע און באַרוויסע, און אַלע, פונ'ם גרעסטען ביז'ן קלענסטען, האָבען זיי געשפּיעלט, דער אויפ'ן פּיער דעל, דער אויף דער „אַלט“, דער אויפ'ן באַס, דער אויפ'ן טרומייט, דער אויפ'ן פלייט, דער אויפ'ן פאַנגאָט, דער אויף דער האַרפע, דער אויפ'ן צימבעל, דער אויף דער באַלאַלאַייקע, דער אויפ'ן פויק, דער אויף די טאַצען. צווישען זיי זענען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען געקאָנט אויספּייפּען דעם גרעסטען ניגון מיט די ליפּען, אויף די צייהן, אויף גלעזלעך אָדער אויף טעפּלעך, אויף שטיקלעך האַלץ, אָדער גאָר אויף די באַקען — שרים, רוחות און נאָר !

מיט'ן דאָזיגען געזינדעל האָב איך מיך בעקענט גאָר אומגע-ריכט. איך בין געשטאַנען איינמאָל ביי זיי אונטער'ן פענסטער, זיך אונטערגעהערט ווי זיי שפּיעלען, האָט איינער פון די עלטערע קינדער, פּיני דער פלייטיסט, אַ בחור פון אַ יאָהר פופּצעהן, גאָר אַ באַרוויסער, מיך דערזעהען שטעהן, איז ער אַרויסגעגאַנגען צו מיר און פרעגט מיך, צי עס געפּעלט מיר זייער שפּיעלען ?

— הלואי — זאָג איך — וואָלט איך אין צעהן יאָהר אַרום אַזוי געשפּיעלט !

— קאָנסט דאָס אויספיהרען, — מאַכט ער צו מיר און גיט מיר אַנצוהערעניש, אַז פאַר צוויי קאַרבען אַ חודש וועט מיך דער טאַטע זיינער אויסלערנען שפּיעלען, און אויב איך וויל, וועט ער מיך לערנען, דער זוהן הייסט דאָס.

— אויף וואָס פאַר אַ אינסטרומענט — מאַכט ער — וואָלסטו דו געוואָלט שפּיעלען ? אויפ'ן פּיעדעל ?
— אויפ'ן פּיעדעל.

— אויפ'ן פּיעדעל ? — מאַכט ער. — קאָנסט צאָהלען דרייט-האַלבען קערבלעך אַ חודש ? צי דו ביזט אַזאַ כּתריליק, ווי איך ?

איינער א קליינער, וואָס האָט געהייסען חעמעלע, א טרוקען יונגע-
לע מיט א נאָם נעזעלע און מיט באַרוויסע אָנגעדראָלענע פיסלעך.
חעמעלע האָט געשפּיעלט אויף אַ משונה-מאָדנע כלי, עפּיס אַ מין
זאָק אזעלכער, וואָס אז מע בלאָזט איהם אָן, לאָזט ער נאָכדעם
ארויס אַ משונה קול, אַ מאָדנעם קוויטש, ווי אַ קאַץ, כּשעת מע
טרעט איהר אָן אויפ'ן ווידעל. חעמעלע האָט מיט'ן באַרוויסען
פּיסעל אויסגעשלאָגען טאַקט, געקוקט די גאַנצע צייט אויף מיר מיט
קליינע גנבה'שע אויגלעך און אונטערגעוואונקען, ווי איינער רעדט:
„אָבער אַיאָ, איך בלאָז גוט?“ נאָר מעהר פון אלע האָט געארבייט
נפתלי צאליין; ער האָט אי געשפּיעלט, אי געדערעזשירט, געאַר-
בייט מיט די הענד, מיט די פיס, מיט דער נאָז און מיט די אויגען
און מיט'ן גאַנצען גוף, און טאַמער חלילה האָט עמיצער געמאַכט
אַ פּעחלער, האָט ער אַ קרייז געטהאָן מיט די צייהן און אַ זאָג גע-
טהאָן מיט כּעס:

— פאַרטאָ, פאַרחויז! פאַרטאָ — פאַרטיסימאָ! ... טאַקט,
ממזר! טאַקט! ... איינס, צוויי, דריי! איינס, צוויי, דריי! ...

ה.

אָפּגעמאַכט מיט נפתלי בעזבאַראָדקע פאַר דריי מאָל אין דער
וואָך אַנדערהאַלבען שעה אין טאָג צוויי קערבלעך אַ חודש, בעט איך
איהם נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, עס זאָל זיין בסוד-סודות —
אַניט, בין איך אַ פערפאַלענער. ער גיט מיר זיין עהרענוואָרט, אז
עס וועט נישט וויסען דערפון קיין פּויגעל.

— מיר זענען אזעלכע מענטשען, — זאָגט ער צו מיר מיט
גדלות און מאַכט צורעכט דעם קאָלנער — וואָס קאַטאַרע קיין געלט
האַבען מיר ניט, נאָר יושר און עהרליכקייט איז ביי אונז פאַרהאָן
מעהר ווי ביי'ם גרעסטען גביר! אפשר געפינט זיך ביי דיר עט-
ליכע גראַשענס?

נאָז. — און איך בין געשטאַנען און געקוקט איהם אין מויל אַרײַן. בעטראַכט די שוואַרצע צײַהן זײַנע און געשלאָנגען. ממש געשלאָנגען די ווערטער.

— פיעדעל, פאַרשטעהסט דו מיך, — זאָגט צו מיר ווייטער נפתלצי בעזבאַראַדקע און איז צופריעדען, אַפנים, מיט דער לעק-ציע, — פיעדעל, פאַרשטעהסט דו מיך, איז אזאַ כלי, וואָס איז עלטער פון אַלע כלים. דער ערשטער פיעדלער אויף דער וועלט איז געווען תובל־קין, צי מתושלח, — איך געדענק שוין נישט אַקוראַט, דו קעהרסט בעסער וויסען, דו לערענסט דאָך מסתמא אין חדר? דער אַנדערער פיעדלער איז געווען דור־המלך. נאָך איינער, אַ דריי-טער, איז געווען, פאַגאַניני האָט ער געהייסען, אויך אַ איד; אַלע בעסטע פיעדלער אויף דער וועלט זענען געווען אירען. למשל, סטעמפּעניו, פּרהצור, פון זיך רעד איך ניט. מע זאָגט, אז איך שפּיעל ניט שלעכט אויפ'ן פיעדעל; נאָר ווי קום איך צו פאַגאַניני-ני'ן? פאַגאַניני, זאָגט מען, האָט פאַרקויפט דעם אשמודאי די נשמה פאַר'ן פיעדעל. פאַגאַניני האָט פיינט געהאַט שפּיעלען פאַר גרוי-סע מענטשען, מלכותים און פויבסטען, האָטש מע פלעגט איהם אָפּ-גילטען. ער האָט בעסער לייעב געהאַט שפּיעלען פאַר אַרעמע לייט אין אַלע שענקלעך, אין אַלע דערפער, אָדער גאָר אין די וועלדער פאַר חיות און עופות. אָט וואָס פאַר אַ פיעדלער פאַגאַניני איז גע-ווען... עי, חברה-פלעצער, צו די כלים!

אזוי האָט נפתלצי בעזבאַראַדקע אויסגערופען צו זיין קאָמאַנ-דע קינדער, וואָס זענען זיך צענויפגעקומען אַלע אין איין מינוט, גענומען זיך איטליכער צו זיין אינסטרומענט. נפתלצי אַליין איז אויפגעשטאַנען, אַ זעץ געטהאָן מיט'ן סמיק אין טיש אַרײַן, גע-וואָרפען אַ שאַרפען קוק אויף איטליכען בעזונדער און אויף אַלע מיט אַ מאָל — און מע האָט אַ שפּיעל געטהאָן אַ קאָנצערט אויף אַלערליי אינסטרומענטען מיט אזאַ כח, אז איך בין שיער ניט אומגעפאַלען פון די פיס. איטליכער האָט זיך געפלייסט איבער-שרייען דעם אַנדערען, און מעהר פון אַלע האָט מיך פערשרינגען

א קאפּוועהטיג און האָב אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון אַ זאָק. וואָס איך האָב גערעדט — ווייס איך ניט. נאָר מיין עלטערע שוועסטער פעסיל האָט מיר נאָכדעם דערצעהלט, אז איך האָב גערעדט פון היטץ, עס האָט זיך ניט געקלעפט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, עפּיס ווילדע נעמען — „קאָמפּאָזיציע“, פּאָנאָניי... און נאָך אַ זאָך האָט מיר די שוועסטער דערצעהלט, אז אין דער צייט, וואָס איך בין געלעגען שלאָפּ, איז מען אַ פּאָר מאָל געווען ביי אונז פון נפתלי דעם כליזמר, עפּיס אַ באַרוויס יונגעל, געוואָהר ווערען וואָס איך מאַך, האָט מען איהם דורכגעטריבען און פּערזאָנט, ער זאָל זיך מעהר נישט דערוועגען קומען אַהער...

— וואָס האָט געטהאָן ביי דיר דעם כליזמר'ס יונגעל? — פּרעגט מיך מיין שוועסטער און מוטשעט מיך, איך זאָל איהר זאָגן. נאָר איך האָלט זיך איינס: איך ווייס נישט, כלעבען, איך ווייס נישט; פון וואַנען זאָל איך וויסען?

— וואָס פאַר אַ פנים האָט דאָס? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — ביזט שוין, קיין עין־הרע, אַ בחור'על צו לייטען, מע רעדט דיר שוין שדוכים, און דו האָסט צו טהון מיט שענע חברים, באַרוויסע כליזמר'לעך! וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו מיט כליזמר? וואָס האָט דאָ געטהאָן ביי דיר נפתלי דעם כליזמר'ס יונגעל?

— וואָסער נפתלי? — זאָג איך און מאַך זיך תמ'עוואַטע. — וואָסער כליזמר?

— קוק איהם אָן, דעם תנא! — מישט זיך אַריין דער טאַטע. — ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגען! נעבאָך גאָט די נשמה שולדיג! איך אין דיינע יאָהרען בין שוין לאַנג געווען אַ חתן, און ער שפּיעלט זיך נאָך מיט חברים! טהו זיך אָן און געה אין חדר אַריין! טאַמער וועט דיר באַגעגענען הערשעל בעל־טאַקסע און וועט דיר אַ פּרעג טהון, וואָס איז דיר געווען, זאָלסט דו זאָגען — קרחת. דו הערסט וואָס איך רעד צו דיר? קרחת!

איך הויב נישט אָן צו פּערשטעהן: וואָס פאַר אַ מחותן איז דאָ הערשעל בעל־טאַקסע? און צוליעב וואָס בעדאָרף איך איהם

איך האפ ארויס און געב איהם א קערבעל. נפתלצי נעמט דאס צו ביי מיר, ווי א פראפעסאָר, מיט צוויי פינגער, רופט-צו די מוטער חוה, קוקט אָן א זייט און מאכט צו איהר:

— נא, קויה עפּים אָנבײסען!

די מוטער חוה נעמט-צו ביי איהם דאָס קערבעל שוין דוקא מיט ביידע הענד און מיט אלע פינגער, בעטראכט דאָס דוקא פון אלע זייטען און טהוט א פרעג דעם מאן, וואָס זאָל זי קויפּען?

— וואָס דו ווילסט. — ענטפערט ער איהר כלומר'שט קאלט-בלוטיג. — קויה בולקעס עטליכע, הערינג א צוויי-דריי, און דארע קישקע, און א ציבעלע פאָרגעס ניט, עסיג און בוימעל, נו, און א גלעזעל בראָנפּען דאָרטען...

אז די דאָזיגע אלע זאכען זענען בעשאפּען געוואָרען אויפ'ן טיש, איז דער עולם אָנגעפאלען דערויף מיט אזא אפּעטיט, גלייך ווי נאך א תענית. עס האָט אוש מיך אָנגענומען א יצר-הרע, און אז מע האָט מיך געבעטען, איך זאָל געהן צום טיש, האָב איך מיך נישט געקאָנט אָפּזאָגען, און איך געדענק נישט די צייט, ווען איך זאָל אזוי הנאה האָבען פונ'ם עסען, ווי איך האָב הנאה געהאט פון דער דאָזיגער סעודה.

נאך דער סעודה האָט בעזבאָראָדקע א וואונק געטהאָן צו דער קאָמאָנדע, מע זאָל זיך נעמען צו די כלים, און מע האָט מיך מכבד געווען וויעדער א מאָל מיט א זאך, „זיין אייגענע קאָמפּאָזיציע“. די דאָזיגע „קאָמפּאָזיציע“ האָבען זיי געשפּיעלט מיט אזא רעש, אז עס האָט מיר פערטורקעט די אויהערען און פערטומעלט דעם קאָפּ — און איך בין אוועק פון דאָרטען א שכור'ער פון נפתלצי בעזבאָראָדקע'ס „קאָמפּאָזיציע“. א גאנצען טאָג אין חדר האָט זיך מיר געדעהט דער רבי מיט די תלמידים מיט די ספרים, און אין די אויהערען האָט מיר ניט אויפגעהערט צו קלינגען די קאָמפּאָזיציע. ביינאכט איז מיר געקומען צום חלום פאָגאָניני, רייטענ-דיג אויפ'ן אשמדאי, און האָט מיר דערלאָנגט מיט'ן פיעדעל איבער'ן קאָפּ, — איך האָב זיך אויפגעחאפּט מיט א געשריי און מיט

נאָר דאָס איז געווען אַמאָל, בשעת זי איז נאָך געווען אַ קינד. אַצינד איז זי שוין געוואָרען אַ מיידעל צו לייטען, פערפלאַכטען זיך אַ רויט צעפעל און געגאַנגען אָנגעמאַקן, ווי אַ כלה, נאָך דער לעצטער מאָדע. מײן מאַמע האָט פון איהר שטאַרק געהאַלטען, פלעגט זיך נישט קאָנען אָפּלויבען פון איהר: „אַ שטילע טויב“. אסתר'על פלעגט אַמאָל, שבת, אַריינקומען צו מײן שוועסטער פעסיל, און אזוי האָט מיך דערזעהן, פלעגט זי ווערען נאָך רויטער, ווי זי איז געווען, און אַראָפּלאָזען די אויגען. און מײן שוועסטער פעסיל פלעגט מיך בשעת-מעשה דוקא צורופען, עפּים פרעגען, און קוקען אונז ביידען אין די אויגען אַריין. ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, עס קומט אַריין צו אונז אין חדר אַריין דער טאַטע מיינער מיט הערשעל בעל-טאַקסע, און נאָך זיי שלעפט זיך נאָך רב שלום-שכנא דער שדכן, אַ איר מיט זעכס פינגער, מיט אַ געגרייזעלטער שוואַרצער באָרד און אַ גרויסער אביון. דערזעהען אַזעלכע געסט, האַפט אויף זיך דער רבי רב זרח די קאַפּאַטע מיט'ן היטעל, און מחמת גרויס אימפעט פערקאַטשעט זיך איהם איין פאה אַרונטער, אויף יענער זייט אויהער, דאָס היטעל פערקנייטשט זיך און עס שטעקט אַרויס אונטען די יאַרמעלקע העכער האַלב, און עס הויבט איהם אָן פלאַמען אַ באַק. מע האָט געקאָנט אַרויסזעהען, אז דאָ איז עפּים נישט גלאַט, ובפרט, אז רב שלום-שכנא דער שדכן שוין פון אַ צייט, אז ער האָט אָנגעהויבן בען אַריינקומען צו אונז אין חדר אַריין עפּים צו אָפּטליך, פלעגט אַלע מאָל אַרויסרופען דעם רבי'ן אין הויז אַרויס און דאָרט אַוועק-שטעהן מיט איהם עטליכע מינוט, סוד'ען זיך און שושקען זיך, מאַכען בשעת-מעשה מיט די הענד און מיט די פלייצעס און אויס-לאָזען מיט אַ זיפּץ:

— טא, ממנה-נפשך, אויך די אייגענע מעשה! איז דאָס באַ-

שערט, וועט דאָס מסתמא זיין, וואָס קאָן מען וויסען וואָס?

ביי'ס אַריינקומען פון די געסט האָט דער רבי רב זרח נישט געוואוסט וואָס ער זאָל טהון, וואו ער זאָל זיי בעזעצען. האָט ער

זאָגען קדחת? ... אין עטליכע וואָכען אַרום איז מיר פערענטפערט געוואָרען די קשיא.

ו.

הערשעל בעל טאָסע (אזוי האָט מען איהם גערופען דערפאר, וואָס ער און דער טאָטע און דער זיידע זיי- נער האָבען פון תמיד אָן געהאַלטען די טאָסע, ס'איז שוין געווען ביי זיי אַ חזקה) איז געווען אַ יונגער מאַן מיט אַ קיילעכיק בייכעל, מיט אַ רויט בערדעל, מיט נאָסע אויגעלעך און מיט אַ ברייטען ווייסען שטערן — אַ סימן פון אַ קאָפּמענש. ער האָט טאָקי גע'שמ'ט אין שטעדטעל פאַר אַ וואוי- לען יונגענמאַן אַ משכיל, אַ מושלם, אַ שענעם בעל תנ"ך און אַ שענעם שרייבער, דאָס הייסט, ער האָט געהאַט אַ שען הענטעל. מע האָט זיך אַמאָל מיט זיינע כתבים, זאָגט מען, אַרומגעטראָגען און אַרומגעפיהרט איבער דער וועלט. און דערצו האָט ער געהאַט געלד און איין טעכטערעל, אַ בת יחידה, אַ מיידעל מיט רויטע הערעלעך און מיט נאָסע אויגעלעך, צוויי טראָפען וואָסער הערשעל בעל-טאָסע. געהייסען האָט זי אסתר, און גערופען האָט מען זי פערצויגען — „פלעסטערעל“. געווען איז זי ציטעריג און איידעל, מורא געהאַט פאַר אונז, חדר-יונגלעך, ווי פאַר'ן מלאך-המות, וואָ- רום מיר האָבען איהר דעקומשעט, פלעגען זיך רייצען מיט איהר און זינגען ליעדלעך:

אסתר'על!

פלעסטערעל!

פאַר וואָס האָסט דו נישט

קין — שוועסטערעל?

דאָכט זיך, וואָס ליגט אַזעלכס אין די דאָזיגע ווערטער? אַיאָ, גאָרנישט? פון דעסטוועגען פלעגט פלעסטערעל, אַז זי האָט דער- הערט די דאָזיגע ווערטער, פערשטעלען זיך די אויהערען און אַנט- לויפען מיט אַ געוויין, בעהאַלטען זיך בחדרי-חדרים, מורא האָבען אַרויסגעהן עטליכע טעג אויף דער גאַס.

— שיר השירים — א געזאנג איבער אלע געזאנגען! אלע גע-
זאנגען האָט געזונגען א נביא, און דאָס האָט געזונגען א נביא בן
נביא! אלע געזאנגען האָט געזונגען א חכם, און דאָס האָט געזונגען
א חכם בן חכם! אלע געזאנגען האָט געזונגען א מלך, און דאָס האָט
געזונגען א מלך בן מלך!

בשעת זינגען האָב איך דערווייל געקוקט אויף מינע פעהרע-
רערס און האָב בעמערקט אויף אימליכענס פנים איין אנדער מינע.
ביי'ס טאטען אויפ'ן פנים איז געווען אָנגעצייכענט גרלות און פער-
געניגען. אויפ'ן רבינ'ס פנים איז געשטאנען מורא און פחד, טאָ-
מער חלילה האָב איך א טעות און מאַך א פעהלער; זיינע ליפען
האָבען שטילערהייט נאָכגערעדט מיט מיר אימליכס וואָרט. הער-
שעל בעל-טאָקסע איז געזעסען דעם קאָפּ אביסעל אויף א זייט,
דאָס געלע בערדעל אין מויל, איין אויגעל צוגעמאַכט, דאָס אנדערע
האָט געקוקט אַרויף, אויף דער סטעלי, און צוגעהערט ווי א גרוי-
סער, גרויסער מבין. רב שלום-שכנא דער שדכן האָט די גאַנצע
צייט נישט אַראָפּגעלאָזט פון איהם קיין אויג. ער איז געזעסען מיט
א האַלבען גוף אַריבערגעבויען אויף צופריהער, האָט מיר מיט-
געהאַלפּען שאַקלען זיך און האָט זיך נישט געקאַנט אַינהאַלטען
און האָט מיך איבערגעשלאָגען אין מיטען מיט אַיין אויסגעשריי,
מיט א געלעכטער און מיט א הוסט אינאיינעם און א מאַך מיט
דעם צווייענדיגען פינגער:

— אז מע שמועסט, אז ער יבול'ט — יבול'ט ער!
אין עטליכע טעג אַרום האָט מען געבראַכען טעלער, און איך
בין געוואָרען צו מזל א חתן פאַר הערשעל בעל-טאָקסע'ס בת-
יחיד'קעלע — פלעסטערעל.

ז.

אמאָל מאַכט זיך, א מענש וואַכסט-אויס אין איין טאָג מעהר
ווי איין אנדערער אין צעהן יאָהר. אז איך בין געוואָרען א חתן,
האָב איך מיט א מאָל דערפיהלט, אז איך בין א „גרויסער“. דאַכט

געחאפט א קיכענקעל, וואָס די רביצין זאָלצט דערויף פֿלייש, און האָט זיך פֿריהער אַביסעל אַרומגעדריעהט מיט דעם עטליכע מאָל הין און צוריק איבער'ן גאַנצען חדר, און נאָכדעם האָט ער דאָס קוים אַוועקגעשטעלט און האָט זיך אַליין טאַקי אַנידערגעזעצט אויף דעם. ער איז אָבער באלד אויפגעשפרונגען, ווי איין אָפגעבריהטער, שטאַרק צעמישט, און האָט זיך געחאפט ביי דער הינטערשטער קעשעני פון דער קאַפּאַטע, גלייך ווי ער וואָלט עפּים פערלאָרען אַ מסמון מיט געלד.

— אָט איז אַ בענקעל, זעצט זיך! — מאַכט ער צו די געסט.
— נישקשה, זיצט, זיצט! — זאָגט צו איהם דער טאַטע. — מיר זענען אַריינגעגאַנגען צו אַייך, רב זרח, נאָר אויף איין מינוט; זיי וועלען פאַרהערען מיין יונגעל תנ"ך.

און דער טאַטע ווייזט אָן אויף הערשעל בעל-טאַקסע.

— אָך, מהכתיית, פאַר וואָס ניט? — מאַכט דער רבי רב זרח און חאַפט אַ תנ"כ'על און טראָגט דאָס אונטער הערשעל דעם בעל-טאַקסע מיט אַזאַ פנים, ווי איינער רעדט: „נא דיר און טהו וואָס דו ווילסט!“

הערשעל בעל-טאַקסע נעמט דאָס תנ"כ'על אין האַנד אַריין, ווי אַ מענש, וואָס איז געניט אין דער סחורה, בויגט אַיין דאָס קעפעל אויף אַ זייט, מאַכט-צו אַיין אויגעל, מישט און מישט און טראָגט מיר אונטער דעם ערשטען פסוק פון „שיר-השירים“.

— שיר השירים גאָר? — רופט זיך אָן דער רבי מיט אַ שמייד-כעלע, ווי איינער רעדט: קיין האַרבערעם נישט געקאָנט געפינען?
— שיח השיחים — ענטפערט איהם הערשעל בעל-טאַקסע (ער קאָן ניט אויסרעדען קיין רי"ש) — שיח השיחים איז ניט אַזאַ גחינגע זאַך, ווי איהם מיינט; שיח השיחים דאַחא מען פאַחשטעהן.
— אודאי! — רופט זיך אָן רב שלום-שכנא מיט אַ געלעכטע-רעל.

דער רבי טהוט צו מיר אַ וואונק. איך געהיצו צום טיש, צע-שאַקעל זיך און אויב אָן אויף אַ קול מיט זעהר אַ שענעם ניגון:

דיר מיט גאלדענע קנעפ, און דערפאר טאקי האָט ער ביי אונז גע-
הייסען "פאן פולקאוניק". ביי אונז אין וויינישענא איז ער גע-
ווען זעהר איין אָפּטער גאסט, נישט דערפאר, ווייל ער איז געווען
א שכור חלילה; נאָר מהאי טעמא, ווייל דער טאטע מיינער איז
געווען א בריה אויף מאַכען פון ראָזינקעס דעם "בעסטען טהייערס-
טען אונגערשען וויין", וואָס טשעטשעק פלעגט אָנקוועלען, זיך גאָר
ניט קאָנען אָפּלויבען פון איהם. ער פלעגט אַרויפלעגען אויף איהם
זיין גרויסע מורא'דיגע האַנד און זאָגען צום טאטען אויף זיין גע-
מישטער שפראך:

— הערר קעלערמייסטער! או טעבי נאָילעפשי אונגאָרוויין!
נימא טאקי ווינע אין בודאַפעשט! פרערבאָהעם!*

צו מיר איז טשעטשעק תמיד געווען צוגעלאָזט, מיך געלויבט,
וואָס איך לערען אין חדר, פלעגט מיך אָפט פּערהערען, פרעגען,
ווער איז געווען אַדאָס? און ווער איז געווען איזאק? און ווער
איז געווען דזשאָזעף?

— יוסף? — פרעג איך איהם. — יוסף הצדיק?

— דזשאָזעף — זאָגט ער.

— יוסף — פערריכט איך איהם נאָך אַ מאָל.

— או נאָס דזשאָזעף, או וואָס יאָדזשעף. — מאַכט ער צו מיר
און טהוט מיר אַ קניפ אין בעקעל. — דזשאָזעף — יאָדזשעף, יאָ-
דזשעף — דזשאָזעף — ווישיסטקאָ יעדנע, גאנץ ענאָל.
— קהי — הי — הי!...

איך בעהאַלט דאָס פנים אין קולאַק און לאַך מיך נוט אויס.
נאָר פון זינט איך בין אַ חתן געוואָרען האָט טשעטשעק אויך
אויפגעהערט זיך בעגעהן מיט מיר ווי מיט אַ קונדס און האָט אָנגע-
הויבען דערען מיט מיר שוין ווי מיט אַ גלייכען, דערצעהלען מעשיות
פון פאָלק און פון מוזיקאַנטען (דער "פאן פולקאוניק" האָט גע-

* ביי דיר איז דער בעסטער אונגאַרישער וויין! נימאָ אַזאָ וויין!

אין בודאַפעשט! ביי גאָט!

זיך, דער אייגענער וואָס פריהער, נאָך פאָרט נישט דער. פונ'ם קלענסטען חבר ביז'ן רבי'ן רב זרח האָט מען אָנגעהויבען קוקען אויף מיר שוין מיט מעהר דרך-ארץ — פאָרט אַ חתן מיט אַ זיין נער. אויך דער טאַטע האָט שוין אויפגעהערט צו שרייען אויף מיר; פון פעטש שמועסט מען ניט: ווי אזוי נעמט מען דאָס אַ חתן מיט אַ גילדענעם זייגער און מע פאַטש איהם אויס? אַ חרפה פאַר לייטען און אַ בזיון פאַר זיך אליין! אמת, מע האָט אַמאָל אָפגע-שמיסען ביי אונז אין חדר אַ חתן אלי, דערפאַר וואָס מע האָט איהם געהאַפּט גליטשען זיך מיט אלע שקצים'לעך אויפ'ן אייז, — האָט טאַקיי נאָכדעם געהאַט צו טהון דערמיט די גאַנצע שטאָרט. די כלה זיינע, אז זי איז געוואָהר געוואָרען פון אזאָ סקאַנדאַל, האָט זי אזוי לאַנג געוויינט, ביז מע האָט אָפגעשיקט דעם חתן די תנאים, און דער חתן, אלי הייסט דאָס, האָט זיך פאַר האַרצוועהטיג און פאַר בזיון געוואָלט אַריינוואַרפען אין טייך אַריין, איז געווען פערפרויד רען דאָס וואַסער...

כמעט אזאָ איין אומגליק האָט זיך געטראָפען מיט מיר, נאָך נישט איבער שמיץ, און נישט איבער'ן גליטשען זיך אויפ'ן אייז. נאָך איבער אַ פיעדעל.

אַט אזוי איז געווען די מעשה:

ביי אונז אין וויינשענק האָבען מיר געהאַט איין אָפטען גאַסט, ט ש ע ט ש ע ק דעם קאַפּעלמייסטער, וואָס מיר פלעגען איהם רופען: „פאַן פולקאָוויק“. דאָס איז געווען אַ געזונדער יונג, אַ הויכער, מיט אַ גרויסער קיילעכטיגער באָרד און מורא'דיגע ברעמען. גערעדט האָט ער אויף אַ מאָדנע געמישט לשון, וואָס איז בעשטאַנען פון עטליכע שפראַכען. בשעת רעדען האָט ער געמאַכט מיט די ברעמען אַרויף און אַראָפּ; אז ער האָט אַראָפּגעלאָזט די ברעמען, איז דאָס פנים געווען שוואַרץ ווי די נאַכט, און אז ער האָט זיי אויפגעהויבען — איז דאָס געווען קלאָר ווי דער טאָג, וואָרום עס האָבען זיך געפונען אונטער די דאָזיגע געדיכטע ברעמען אַ פאַר העלבליוע, גוטע, שמיכלענדיגע אויגען. געטראָגען האָט ער אַ מונ-

און נאך יענער ענגשאפט מיט'ן געשריי, מיט'ן טור-מל, וואָס אין חדר, גלום זיך טאָקי אַהער, וואָרום דאָ איז גראָם, דאָ איז פריי, דאָ איז ליכטיג, דאָ איז פריש, דאָ איז וואַרעם, דאָ איז גוט! עס גלום זיך לויפֿען, שפּרינגען, שרייען, זינגען; אָדער גאָר אַ וואָרף טהון זיך אויף דער הויכער ערד, מיט'ן פנים אינ'ם גרינעם שמעקענדיגען גראָז אַריין. גאָר, אוי וועה, נישט פאַר אײך, אידישע קינדער! געלע סאָנישניקעס, גרינע קרויט, פרישע לופט, ריינע ערד, אַ לויטע-רער הימעל — האָט קיין פאַראיבעל נישט, ס'איז נישט אויף אײער מיסט געוואַכסען געוואָרען!...

בעגעגנט האָט מיך אַ שוואַרצער קודלעטער הונד מיט רויטע פייעריגע אויגען. ער איז אויף מיר אָנגעפאַלען מיט אַזאַ רשעות, אַז ס'איז מיר שיער די נשמה אַרויסגעפאַלען. אַ גליק, וואָס ער איז געווען צוגעבונדען אויף אַ שטריק. דערהערט מיין געשריי, איז טשעטשעק אַרויסגעלאָפֿען אָהן אַ מונדיר און האָט אָנגעהויבן בען שטראָפֿען דעם הונד, ער זאָל אַנשטומט ווערען — און ער איז אַנשטומט געוואָרען. נאָכדעם האָט ער מיך אָנגענומען פאַר אַ האַנד, צוגעפיהרט מיך גלייך צום שוואַרצען כלב, געזאָגט, איך זאָל גאָר קיין מורא נישט האָבען, ער וועט מיך נישט זאָגטשעפֿען; אַ סימן, זאָגט ער, איך זאָל איהם אַ גלעט טהון איבער די האָר. און נישט לאַנג געטראַכט, נעמט ער מיין האַנד און פיהרט מיט איהר אייבער'ן הונד'ס פעל, רופט איהם אָן בשעת מעשה מיט עטליכע מאָדנע נעמען און זאָגט איהם גוטע ווערטער. דער שוואַרצער חברה-מאַן לאָזט אַראָפּ דעם וויידעל, בויגט אײן דעם קאָפּ, בעלעקט זיך מיט דער צונג און וואַרפט אויף מיר אַ קוקעל מן הצד, ווי אײער נער רעדט: "דיין גליק, וואָס דער פרייז שטעהט דאָ, וואָלסט שוין אַוועקגעגאַנגען פון דאַנען אָהן אַ האַנד"... איבערגעלעבט די פחדים פונ'ם הונד און אַריינגעגאַנגען מיט'ן "פאַן פּולקאָוויניק" אין שטוב אַריין, בין איך נבהל ונשתומם געוואָרען; אַלע ווענד זענען פֿערהאַנגען פון אויבען אַראָפּ מיט ביקסען, און אויף דער ערד

האט נייען מאַס רעד, קיינער האָט אָבער קיין צייט ניט געהאַט איהם אויסהערען, אַ חוץ מיר). איינמאָל האָט ער זיך מיט מיר צע-רעדט וועגען שפּיעלען. האָב איך איהם אַ פרעג געטהאָן:

— דער פאן פּולקאָוויק שפּיעלט אויף וואָסער אינסטרוי-מענט?

— נאָ וושיסטקיד אינסטרומענטו*. — מאַכט ער צו מיר און הויבט-אויף אויף מיר די ברעמען.

— אויפ'ן פיעדעל אויך? — פרעג איך איהם, און ער בע-קומט מיט אַ מאָל אין מיינע אויגען אַ פנים פון אַ מלאך.

— קום צו געהן אַ מאָל צו מיר, — מאַכט ער — וועל איך דיר שפּיעלען.

— ווען קאָן איך — זאָג איך — צו דיר קומען, פאן פּולקאָוו-ניק, אז ניט שבת? נאָר בתנאי, קיינער זאָל ניט וויסען. זאָנסט דו מיר צו?

— פרער באָהעם! — מאַכט ער צו מיר און הויבט-אויף אויף מיר די ברעמען.

ח.

טשעטשעק האָט געוואָהנט ווייט-ווייט הינטער דער שטאָרט, אין אַ קליין ווייס שטיבעל, מיט קליינע פענסטערלעך, מיט גע-פאַרבטע לאָדען, מיט אַ גרינעם גאָרטען, וואָס האָבען אַרויסגעקוקט פון דאָרטען מיט גרויס גדלות אַ סך הויכע געלע סאָנישניקעס, ווי עפּים רעכטס, און האָבען אָנגעבויגען עטוואָס די קעפלעך אויף אַ זייט, אַביסעל געשאַקעלט זיך, און האָבען ווי גערופען מיך צו זיך: „אָהער, צו אונז, בחור'על! דאָ איז גראָם, דאָ איז פריי, דאָ איז ליכטיג, דאָ איז פריש, דאָ איז וואַרעם, דאָ איז גוט!“... און נאָך יענעם עפּוש מיט דער היטץ מיט'ן שטויב, וואָס אין שטאָרט,

* אויף אלע כלים.

— הארבאטע חצעש? * — רופט זיך אן צו מיר טשעטשעק.
לעגט אַוועק דאָס פיעדעלע און טהוט מיר אַ פאַטש אין פלייצע.
איך האָב דערפיהלט, אז איך בין אַראָפגעפאַלען פונ'ם זיעבע-
טען הימעל אַראָפ אויף דער ערד.

פון דעמאָלט אָן האָב איך אָנגעהויבען צו געהן אַהער אַלע
שבת בייטאָג הערען טשעטשעק'ען שפיעלען אויפ'ן פיעדעל. איך
פלעג שוין געהן גלייך, נישט מורא געהאט פאַר קיינעם, און אפילו
מיט'ן שוואַרצען כלב זענען מיר געוואָרען אזוי בעקאנט, אז ער האָט
מיך דערזעהען, פלעגט ער דרעהען מיט'ן ווידעל און זיך וועלען
וואַרפען אויף מיר, אַ לעק טהון די האַנד. פלעג איך איהם נישט
לאָזען: „לאָמיר בעסער זיין גוטע פריינד פון דער ווייטען!“

אין דער היים האָט נישט געוואוסט קיין פויגעל, וואו איך
פערברענג דעם שבת — פאַרט אַ חתן! — און מע וואָלט נישט גע-
וואוסט דערפון עד היום, עס זאָל זיך ניט געווען טרעפען מיט מיר
אַ נייער אומגליק, אַ גרויסער אומגליק, וואָס ווערד דאָ בעשריבען
אינ'ם קאפיטעל ט.

ט.

דאָכט זיך, וועמען בעדאָרף עס אָנגעהען, למשל, אז אַ איריש
בחור'על געהט זיך שבת בייטאָג שפאַצירען אַביסעל ווייטער, היינט
טער דער שטאָדט? צי ס'איז טאַקי מעהר נישטאָ וואָס צו טהון,
נאָר גאָכקוקען, אין זינען האָבען יענעם? וואָס העלפען אָבער די
אַלע טענות, אז עס ליגט שוין אזוי ביי אונז אין דער נאַטור, ביי
אידען הייסט דאָס, גוט צוקוקען זיך צו יענעם, אַכטונג געבען, גע-
פינען חסרונות און געבען עצות. למשל: צוגעהן צו אַ ווילד-
פרעמדען, בשעת ער דאווענט, און צורעכט מאַכען איהם דעם
„של-ראש“ פון די תפילין; אָדער אָפּשטעלען איהם בשעת ער
לויפט און איז פערטראָגען, אז עס האָט זיך ביי איהם, דאָכט
זיך, פערקאטשעט אַ הויז; אָדער אָנווייזען יענעם מיט'ן פינגער,

* מיי ווילסט דו?

ליגט א פעל מיט א קאפ פון א לייב אָדער א לעמפערט מיט מורא'דיגע שאַרפע צייהן. מילאָ, דער לייב איז נאָך א האַלבע צרה — פאָרט א גע'פגראָטער; אָבער די ביקסען, די ביקסען? ... ס'איז מיר נישט איינגעגאנגען די פרישע פלאָמען מיט די שענע עפעל, וואָס דער בעל־הבית האָט מיך מיט זיי מכבד געווען פון זיין אייגענעם גאָרטען; מיינע אויגען האָבען נישט אויפגעהערט צו שפּרינגען פון איין וואַנד אויף דער אנדערער. נאָר שפעטער, אז טשעטשעק האָט אַרויסגענומען פון אַ רויט שאַכטעל אַ פיעדעלע, אַ קליינס, אַ קיילעכיקס, מיט אַ מאָדנע בייכעלע, האָט אַרויפגעלעגט אויף דעם די גרויסע צעשפּרייטע באָרד און די גרויסע געזונדע האַנד און האָט געגעבען דעם ערשטען פיהר עטליכע מאָל הין און צוריק מיט'ן סמיטשיק, און עס האָבען זיך געגעבען אַ גאָס די ערשטע עטליכע מעלאָדיען, האָב איך אין איין אויגענבליק פערנע־סען דעם שוואַרצען כלב, מיט'ן שרעקליכען לייב, מיט די אָנגעלאָד־דענע ביקסען, — איך האָב נאָר געזעהען פאַר זיך טשעטשעק'ס גרויסע צעלאָוטע באָרד מיט זיינע געדיכטע אַראָפּגעלאָוטע ברעמען, איך האָב נור געזעהען אַ קיילעכיק פיעדעלע מיט אַ מאָדנע בייכעל, און פינגער, וואָס טאַנצען איבער די סטרונעס מיט אַזאַ מהירות, וואָס אַ מענשענס שכל איז גאָר ניט אימסטאַנד משיג צו זיין, וואו נעמט מען דאָס אַזוי פיעל פינגער? נאָכדעם איז פערשוואַנדען געוואָרען טשעטשעק מיט זיין צע־שפּרייטער באָרד, מיט זיינע געדיכטע ברעמען, מיט זיינע וואונד־דערליכע פינגער, און איך האָב שוין ניט געזעהען פאַר זיך גאָר נישט. איך האָב נאָר געהערט אַ זינגען, אַ קרעכצען, אַ וויינען, אַ חליפען, אַ רעדען, אַ ברומען — משונה מאָדנע קולות אַזעלכע, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען נישט געהערט קיינמאָל! זיסע קולות, ווי האָניג, גלאַטע, ווי בוימעהל, האָבען זיך געגאָסען — געגאָסען גלייך אין האַרצען אַריין אַהן איין אויפהער, און מיין נשמה איז אַוועק ווייט־ווייט פון דאַנען, אין איין אנדער וועלט אַריין, אין אַ גרעך פון סאַמע קולות, פון גאַלע געזאַנגען...

איבער א מעשה, א בלבל, מע האָט אויסגעטרייסעלט ביי איהם א פרעמדען קלאַץ מיט א פרעמדער קליימע, האָט ער געהאַט אויף זיך א פעקעל, א לאָדעניש, א שלעפעניש, קוים-קוים אויסגערעהט זיך פון טורמע. פון דעמאָלט אָן האָט ער אַוועקגעוואָרפֿען אַלע מסחרים און האָט זיך גענומען צו שטאָרט-זאכען, אַריינקוקען אין קהל'שע ענינים, צעך, טאַקסע, בית-המדרש... תחילת איז געווען נישט אַזוי גוט, ער האָט געהאַט בזיונות; נאָר וואָס ווייטער-ווייטער האָט ער זיך אַריינגערעהט, אַיינגעגעסען אין די ביינער אַריין, געגעבען אַנצהערעניש, אַז ער ווייסט „וואו א טיר עפענט זיך“... און אפרים איז געוואָרען מיט דער צייט א פאַרשוין א ניצליכער, א נויטיגער, וואָס מע קאָן זיך אָהן איהם ניט בענעהן. אַט אַזוי האָפט זיך אַריין א וואָרעם אין עפעל אַריין, בעט זיך אויס גאַנץ ברייטליך, מאַכט זיך א ווייכען געלעגער און ווערד דאָרט א היימישער, א גאַנצער בעל-הבית.

געווען איז אפרים א נידעריטשקער, געהאַט קורצע פיסעלעך, קליינע הענטעלעך, רויטע בעקעלעך, און א גענגעל א ניכס, מיט א טענצעל און מיט א דרעה מיט'ן קעפעלעך; גערעדט האָט ער ניד, מיט א קוויטשעל, און געלאַכט האָט ער מיט א דריבנע געלעכטע-רעל, ווי מע שיט אַרבעטלעך. אַנקוקען האָב איך איהם נישט גע-קאָנט — איך ווייס ניט פאַר וואָס. אַלע שבת בייטאָג, ווען איך בין געגאַנגען צו טשעטשעק'ען, אָדער פון טשעטשעק'ען, פלעג איך איהם בעגעגענען אויפ'ן בריק געהן שפּאַצירען אין א לאַנגען גע-לאַמעטען שבת'דיגען לעטניק אָהן די אַרבעל. ער איז געגאַנגען, די הענד פערלעגט אַהינטער, און אונטערגעזוננען אויף זעהר א דין קול'בעל, און דער לאַנגער לעטניק האָט איהם אונטערגעפאַטשט פון הינטען אין די פּיאַטעס.

— גוט שבת! — זאָג איך איהם.

— גוט שבת! — מאַכט ער. — וואוהין געהט דאָס א יונ-

געל?

— גלאַט אַזוי — זאָג איך — אויפ'ן שפּאַציער.

ער זאל ניט וויסען וואָס איהר מיינט: צי די נאָז, צי די באָרד, צי וועלכע גוטע יאָהר? אָדער צונעמען ביי יענעם פון די הענד, בשעת יענער מוטשעט זיך און וויל עפּים עפענען, און זאָגען איהם: איהר קאָנט נישט, לאָזט מיך! אָדער אָפּשטעלען זיך, בשעת יער נער בויעט א שטוב, און אויסזעצען איהם אַ חסרון, אַז די סטעלי איז, דאָכט זיך, צו הויך, די חדרים צו גראָס און די פענסטער אומ-געלומפערט ברייט, האָטש נעם צעוואָרף די שטוב און שטעל זיך בויען גאָר איבער-אַ-נייעם!... אַט אַזוי, הערט איהר, איז שוין ביי אונז אַיינגעפיהרט פון קדמונים, פון ששת ימי בראשית. מיר וועלען מיט אַייך די וועלט נישט איבערמאָכען, מיר זענען דאָס גאָר נישט מחויב...

נאָך אַזאַ מין הקדמה וועט אַייך שוין זיין רעכט, אַז אפרים קלאָץ, א איד אַ ווילד-פרעמדער, וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט אונז אַ קנעפעל, האָט נאָכגעקוקט נאָך מיר, נאָכגעשפּירט און אָנגער-שמעקט וואוהין איך געה, און האָט מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע, געשוואָרען, אַז ער האָט אַליין געזעהען מיך עסען טרפות ביי'ם „פּולקאוניק" און רויבערען אַ פּאָפּיראָס אום שבת, ער זאל אַזוי זע-הען, זאָגט ער, ביי זיך אַלדאָס גוטס, אַניט זאל ער ניט דערלעבען, זאָגט ער, קומען אַהין, וואוהין ער געהט, און אויב ער זאָגט אַ דבר-שקר אויף אַט אַזוי פיעל, זאל זיך איהם שטעלען, זאָגט ער, דאָס מויל אויף אַ זייט און עס זאָלען איהם אַרויס ביידע אוי-גען!

— אַמן הלואי! — האָב איך געזאָגט און האָב געחאָפט פונ'ם טאַטען אַ פרישען פאַטש, איך זאל ניט זיין קיין עזות-פנים... נאָר איך פערחאָפּ, אַזוי דאָכט זיך מיר, די לאָקשען פאַר די פיש, איך האָב גאָר פערגעסען אַייך דערצעהלען, ווער איז געווען אפרים קלאָץ, און וואָס איז ער געווען, און ווי אַזוי איז געווען די מעשה. אין עק שטאָדט, אויף יענער זייט בריק, איז געזעסען אַ איד אפרים קלאָץ. פאַר וואָס האָט מען איהם גערופען קלאָץ? ער האָט אַמאָל געהאַנדעלט מיט געהילץ. היינט האַנדעלט ער שוין ניט —

— פון וואנען — זאג איך — זאל איך געהן?
 — איך ווייס — זאגט ער — פון וואנען? זאג דו פון וואנען.
 דו ווייסט בעסער.

— פון בית-המדרש — זאג איך.
 — און וואו — זאגט ער — ביזט דו געווען א גאנצען טאג?
 — וואו — זאג איך — זאל איך זיין?
 — איך ווייס — זאגט ער — וואו? זאג דו וואו. דו ווייסט
 בעסער.

— אין בית-המדרש — זאג איך.
 — וואס האסט דו געטהאן — זאגט ער — אין בית-המדרש?
 — וואס זאל איך טהון — זאג איך — אין בית-המדרש?
 — איך ווייס — זאגט ער — וואס דו זאלסט טהון?
 — איך האב געלערנט — זאג איך.
 — וואס האסט דו — זאגט ער — געלערענט?
 — וואס זאל איך לערנען? — זאג איך.
 — איך ווייס — זאגט ער — וואס דו זאלסט לערנען?
 — גמרא — זאג איך — האב איך געלערענט.
 — וואסער גמרא — זאגט ער — האסט דו געלערענט?
 — וואסער גמרא — זאג איך — זאל איך לערנען?
 — איך ווייס — זאגט ער — וואסער גמרא זאלסט דו לער-

נען?

— די גמרא „שבת“ — זאג איך — האב איך געלערענט.
 דא האט זיך אפרים קלאץ צעלאכט מיט זיין דריבנע געלעכ-
 טערעל, און מעהר האט שוין, אפנים, דער טאטע נישט געקאנט
 איבערמאָגען. ער האט זיך אויפגעחאפט פונ'ם אָרט און האט
 מיר אויפגעוואָרפען צוויי הילכעדיגע פלאס-פיייעריגע פעטש, עס
 זענען געפלייגען ביי מיר פונקען פון די אויגען. האט דערהערט
 די מאמע פונ'ם אנדערען חדר, איז זי אריינגעלאָפען מיט א גע-
 שריי:

— אויפ'ן שפאציער? איינער אליין? — מאכט ער און קוקט מיר אין די אויגען אריין מיט אזא מין שמייכלע, וואס ס'איז שווער צו טרעפען, וואס מיינט ער דערמיט: צי ס'איז א גרויס בריה'שאפט, וואס איך שמעל זיך איין געהן איינער אליין, צי ס'איז א חכמה, צי א נארישקייט?...

י.

איינמאל, געגאנגען צו טשעטשעק'ען, האָב איך בעמערקט, אז אפרים קלאָץ קוקט מיר עפּים זעהר שטאַרק נאָך; האָב איך זיך אָפּגעשטעלט אויפ'ן בריק און געקוקט אין וואַסער אַריין. האָט זיך אפרים אויך אָפּגעשטעלט און אויך געקוקט אין וואַסער אַריין. האָב איך זיך געלאָזט געהן צוריק — ער געהט אויך. האָב איך מיך געלאָזט געהן וויעדער אַהין — ער אויך. נאָכדעם איז ער פערפאלען געוואָרען. שפעטער, געזעסען מיט טשעטשעק'ען ביים טיש און געטרונקען טיי, האָבען מיר דערהערט דעם שוואַרצען כלב בילען אויף עמיצען זעהר שטאַרק און רייסען זיך פון דער שמריק. אַ קוק געטהאָן אין פענסטער, האָט זיך מיר אויסגעראַכט, אז איך זעה עפּים אַ נידעריגס, אַ שוואַרצינגס, מיט קליינע פיסע-לעך, לויפט-לויפט און ווערר פערשוואַנדען. נאָכ'ן גענגעל וואָלט איך געמעגט שווערען, אז ס'איז אפרים קלאָץ.

כך הוה. איך בין געקומען שבת-צונאכטס אַהיים, שוין נאָך הברלה, מיט אַ פערפלאַמט פנים, און האָב געטראָפּען אפּרימ'ען זיצען ביים טיש. ער האָט עפּים זעהר שטאַרק גערעדט און גע-לאַכט מיט זיין מאָדנעם געלעכטערעל. דערזעהען מיר, איז ער אַנשוויגען געוואָרען און געקלאַפט מיט די קורצע פינגערלעך אי-בער'ן טיש. אַקעגען איהם איז געזעסען דער טאַטע, טוירט ווי די וואַנד, און האָט זיך געדערהט די באָרד, געריסען די האָר איינ-ציגווייז — אַ סימן, אז ער איז אין בעס.

— פון וואַנען געהסט דו דאָס? — פרעגט מיר דער טאַטע און קוקט אויף אפּרימ'ען.

מעהר האָט ער נישט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט, וואָרום
 עס האָבען איהם געשטיקט די טרערען און דער הוסט...
 דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען האָב איך דערוועהן דעם
 טאטען וויינען. עס האָט מיך אָנגענומען ביי'ם האַרצען און עס
 האָט מיך פערקלעהמט ביי דער נשמה. איך בין געשטאַנען, גע-
 קוקט אין פענסטער און געשלאָנגען די טרערען. אין דער מינוט
 האָב איך באמת חרטה געהאַט אויף דער חתונה, וואָס איך האָב
 אָנגעאַרבייט. איך האָב מיך געשלאָגען על-חטא מיט'ן גאַנצען
 האַרצען און האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, איך זאָל קיינמאָל,
 קיינמאָל נישט דער'רגז'ענען דעם טאטען, קיינמאָל, קיינמאָל נישט
 אָנטהון איהם קיין יסורים. — אויס פיעדעל!

— נחום! גאָט איז מיט דיר! וואָס טרוסט דו? אַ בחור אַ
חתן, פאַר דער חתונה? באַרעכען זיך, מאַמער חלילה ווערד גע-
וואָהר דער מחותן?!

.

די מאַמע איז געווען גערעכט. דער מחותן איז געוואָהר גע-
וואָרען פון דער גאנצער מעשה — אפרים האָט דאָס איהם אַליין
איבערגעגעבען, און האָט דערלעבט אָן איהם אַ נקמה, וואָרום זיי
זענען תמיד געווען צווישען זיך אויף מעסער-שטעך.

* * *

אויף מאָרגען האָט מען מיר אָפגעשיקט די תנאים מיט די
כלה-מתנות, און איך בין געוואָרען אויס חתן. דאָס האָט דעם טאָ-
טען אַזוי געקערענט, אז ער איז פערשלאָפּט געוואָרען, געלעגען צו
בעט אַ היבשע צייט, מיך נישט געלאָזט פאַר די אויגען, נישט גע-
וואָלט מיין פנים אָנקוקען, וויפיעל די מאַמע האָט נישט גע'טענה'ט
פאַר מיר, מיך געוואָלט פערענטפערען.

— דער בזיון! — האָט ער געזאָגט. — דער בזיון איז מיר
ערנער פון אלץ!

— אַ שענע ריינע כפרה! — האָט איהם די מאַמע אויסגע-
רערט דאָס האַרץ. — גאָט וועט מוזען צושיקען איין אַנדערען
שדוך, וואָס זאָל מען טהון? זיך נעמען דאָס לעבען? מסתמא איז
דאָס ניט זיין זונג...

צווישען די, וואָס זענען געקומען מבקר חולה זיין דעם טאָטען,
איז געווען אויך טשעטשעק דער קאפּעלמייסטער.

דער טאָטע, אז ער האָט איהם דערוועהן, האָט ער אויסגעטהאָן
די יארמעלקע, זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעל, האָט איהם אויסגע-
צויגען די דאָרע טרוקענע האַנד, אַ קוק געטהאָן איהם אין די
אויגען אַריין און אַ זאָג געטהאָן:

...

— אוי, פאַן פולקאָוויק! פאַן פולקאָוויק!...

דער זייגער

ט מעשה.

געשריבען אין יאָהר 1900.

דער זייגער

דער זייגער האָט אויסגעשלאָגען דרייצעהן...

מיינט נישט, אז איך שפּאַס. איך דערצעהל אייך גאנץ ערנסט
א מעשה, וואָס האָט זיך פּערלאָפּען אין כּתרי־לעוועקע, ביי אונז אין
שטוב סאַקי, און וואָס איך אליין בין דערביי געוועזען.

מיר האָבען געהאַט אַ זייגער, אַ וואַנדזייגער, איין אַלמען־
אַלמען ירושה־זייגער פון דעם זיידען נאָך, וואָס דער זיידע האָט
איהם געהאַט פונ'ם עלטער־זיידען, עטליכע דורות כּסדר, נאָך פון
פאַר חמעלניצקי'ס צייטען. איין עבירה, כּלעבען, וואָס אַ זייגער
איז ניט קיין לעבעדיגע זאַך, אַ שטומע צונג און קאָן
נישט רעדען: ער וואָלט דאָס געהאַט צו דערצעהלען און צו דער־
צעהלען!... אין שטאָדט האָט אונזער זייגער געהאַט אַ שם פאַר'ן
ערשטען זייגער, „רב נחום'ס זייגער“. מענשען פלעגען קומען אָנ־
שטעלען אויף איהם זייערע זייגערס, וואָרום זיין גאַנג איז געווען
דער אמתע'ר, ריכטיגער גאַנג. איהר קאָנט פערשטעהן, אז אפילו
ר ב ל י י ב י ש ח ק ר ן, אַ איד אַ פילוסוף, וואָס איז געווען
קלאָר אין „שקיעת־החמה“ פון דער זון אליין און איז געווען קלאָר
אין דעם לוח אויף אויסוועניג, — האָט ער אליין געזאָגט (איך
האָב דאָס געהערט פון זיין מויל), אז אונזער זייגער איז... אפילו
קענען זיין זייגערעל אַ גרויסע שמאַטע, נישט ווערטה קיין שמעק־
טאכעקע, נאָר וועדליג ס'איז פאַרהאַן זייגערס, איז אונזער זייגער
אַ זייגער... און אז רב לייביש חסרן אליין האָט געזאָגט, האָט מען

— פון וואנען — זאגט ער — איז געדרונגען, רב לייביש, אז
 מיין זייגער לויפט אויף אַנדערהאלבען מינוט? טאָמער
 וואָלטען מיר געלערענט דעם אייגענעם פשט פאַרקעהרט, אז אייער
 זייגערעל נעהט איינגעהאלטען אויף אַנדערהאלבען מי-
 נוט? א קשיה אויף אַ מעשה?

רב לייביש טהוט אַ קוק אויפ'ן טאַטען מיט אַזעלכע אויגען, ווי
 אויף אַ מענשען, וואָס האָט נאָר-וואָס געזאָגט, אז עס קאָן גע-
 מאַהלט זיין דריי טאָג ראש-הודש, אָדער אז ס'איז מעגליך, אז
 שבעה-עשר-בתמוז זאָל פאַלען אום ערב פסח, אָדער כדומה אַזעלכע
 משונה-וויילדע געדאַנקען, וואָס אז מע זאָל נאָר וועלען זיך צולאָזען
 צום האַרצען, קאָן מען דעם שלאָג בעקומען!... רב לייביש ענט-
 פערט נישט דאָס אַנדערע וואָרט, ער טהוט אַ טיעפען זיפּ, דרעהט
 זיך אויס אָהן אַ זייגעזונד, טהוט אַ זעץ מיט דער טהיר
 און — נישטאָ מיך! נאָר עס מאַכט נישט אויס; רב לייביש'ען
 קען די גאַנצע שטאָדט, אז ער איז זיך טוצ איה, וואָס איהם גע-
 פעלט נישט קיין זאך אויף דער וועלט, אויפ'ן בעסטען חזן וועט
 ער אייך זאָגען, אז ער איז אַ קאַטשאַן, אַ שייט-האַלץ, אויפ'ן
 קלינסטען מענשען — אז ער איז אַ בהמה בצורת פערד, אויפ'ן
 שענסטען שרדך, אז ס'איז קרום, ווי אַ קאַטשערע, און אויפ'ן
 גלייכסטען משל, אז עס קלעפט זיך, ווי איין אַרבעט צום וואַנד,
 אַט אזא איר איז זיך געווען רב לייביש חקרן, נאָר איך קעהר מיך
 אום צוריק צו אונזער זייגער, דאָס איז שוין געווען, זאָג איך
 אייך, איין מאָל אַ זייגער! זיין קלינגען האָט מען געהערט אין
 דער דריטער שטוב: באָם!... באָם!... באָם!... אויף זיין
 קלינגען האָט כמעט אַ האַלבע שטאָדט געלעכט: אָפּגערעכט חצות,
 אויפגעשטאַנען צו סליחות, פרייטאָג צו דער חלה, ערב שבת גע-
 בענשט ליכט, שבת-צורנאכטס אָנגעצונדען פייער, געזאַלצען פלייש
 וכדומה נאָך אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט,
 הכלל, אונזער זייגער איז געווען אַ שטאָדט-זייגער, ער האָט גע-
 באַך געדיענט זעהר, זעהר געמריי, ער האָט זיך קיינמאָל נישט

נעמענט שטעלען אויף זיינע רעד, וואָרום רב לייביש האָט זיך ניט
נעפּוילט אלע מיטוואָך פאַרנאכט, בין מנחה למעריב, אַרויפקלע-
טערען פון אויבען אויף דער ווייבערשער שוהל, אָדער אויפ'ן שפיץ-
באַרג, וואָס נעבען אלטען בית-המדרש, און גוט נאָכקוקען, חאָפען
די מינוט, ווען די זון זעצט זיך. אין איין האַנד האָט ער געהאַל-
טען זיין זייגערעל, אין דער אַנדערער האַנד — דעם לוח, און
בשעת די זון האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף יענער זייט כתרילעווקע,
האָט רב לייביש געמאַכט צו זיך אליין: „געחאָפּט!“ אָפּטליך
פלעגט ער קומען צו אונז אויסגלייכען זיך מיט די זייגערס.
אריינגעקומען צו אונז אָהן אַ גוטען אָבענד, האָט ער נאָר אַ קוק
נעטהאָן אויף אונזער וואַנדזייגער, אויף זיין זייגערעל און אויפ'ן
לוח, נאָכדעם וויעדער אַ מאָל אויף אונזער וואַנדזייגער, אויף זיין
זייגערעל און אויפ'ן לוח, עטליכע מאָל — און נישטאָ מיך.

נאָר איין מאָל האָט זיך געטראָפּען, אז רב לייביש איז אַרייַ-
געקומען צו אונז אויסגלייכען די זייגערס מיט'ן לוח, האָט ער נע-
מאַכט אַ גוואַלד:

— נִחֻם! נִחֻם! וואו ביזט דו?

דער טאַטע, נישט טוידט נישט לעבעדיג, קומט צו לויפּען.

— הא, וואָס איז געשעהן, רב לייביש?

— רוצח, דו פרעגסט נאָך? — מאַכט צו איהם רב לייביש

און טראָגט איהם אונטער זיין זייגערעל גלייך אונטער דער נאָז
און טהוט איהם אַ ווייז אויף אונזער וואַנדזייגער און שרייט אויס
מיט אַזאָ קול, ווי אַ מענש, וואָס מע האָט איהם אָנגעטראָמען סאַמע
אויפ'ן קראַנקען פינגער:

— נִחֻם! וואָס שוויינסט דו? סטייטש, ער לויפט דאָך אויף

אָנדערהאַלבען מינוט, אויף אַנדערהאַלבען מינוט! וואַרף איהם
אַרויס!!! (דאָס לעצטע וואָרט קוועטשט ער שטאַרק, ווי פּונ'ם
שמע-ישראל דעם „אחד“).

דעם טאַמען פערדריסט די מעשה, וואָס הייסט, מע הייסט

איהם אַרויסוואַרפּען דעם זייגער!?

בער'חזר'ען אזא נארישקייט. נוי, א זייגער קאן נישט שלאגן
קיין דרייצעהן!

— ווייסט וואס איך וועל דיר דערצעהלען, נחום? — מישט
זיך אריין די מאמע אין מיטען. — איך האב מורא, אז דאס קינד
איז גערעכט. מיר דאכט, אז איך האב אויך איבערגעזעהלט דריי-
צעהן!

— שוין! אט האסט דו דיר די אנדערע טעג יום טוב! —
מאכט דער טאטע, און עס ווייזט אויס, אז ער אליין פאלט אויך.
אריין אין א שטיקעל ספק. נאכ'ן עסען געהט ער צו צום זייגער,
שטעלט זיך אויף א בענקעל, טהוט א פארקע אינוועניג עפּים א
רעדעל, און דער זייגער הויבט אן צו קלינגען. מיר אלע זאלבע-
דריט צעהלען, שאקלען-צו בשעת מעשה מיט'ן קאפּ נאך יעדען
קלונג: "איינס... צוויי... דריי... זיעבען... נייען... צוועלף... דריי-
צעהן..."

— דרייצעהן? ! — זאגט דער טאטע און קוקט אויף אונז
ביידען מיט אזעלכע אויגען, ווי ביי א מענשען, וואס זאל דערהע-
רען פלוצים, אז די וואנד האט בעקומען לשון און רעדט ווערטער.
ער טהוט נאך א מאל א פארקע דאס רעדעל, און דער זייגער
קלינגט וויעדער א מאל דרייצעהן! דער טאטע קריכט אראפּ פונ'ם
בענקעל מיט א זיפּן, בלאס ווי די וואנד, און בלייבט שטעהן אין
מיטען שטוב, קוקט אויף דער סטעלי, קייעט די באַרד און רעדט
צו זיך אליין:

— געשלאגן דרייצעהן... וואס הייסט דאס?... וואס זאל
דאס בעדייטען?... ער זאל זיין קאלי, וואָלט ער זיך געשטעלט...
אלא וואס דען? מוז איך לערנען דעם פשט און זאָנען: א שפּרי-
זינקעלע?...

— דארפסט דו חקירה'ן "א שפּריזינקעלע"? — זאגט איהם
די מאמע. — אַמעהר, נעמט מען אַראָפּ דעם זייגער זון מע מאכט
איהם צורעכט. ביזט דאך עפּים א מייסטער!

געפרוכט שטעלען אפילו אויף א מעת-לעת. ער האָט אויף זיין לעד בען נישט פערזוכט דעם טעם, וואָס הייסט א זייגערמאכער. דער טאטע איז אליין געווען איבער איהם דער מייסטער. (ער האָט געהאט א ידיעה אינ'ם שכל הויגערמאכעריי). אלע ערב פסח האָט ער איהם פאָוואָלינקע אַראָפּגענומען פון דער וואַנד, דורכגע-רייניגט די נעדערעם מיט א פלעדערוויש, אַרויסגענומען פון אינ-וועניג א פאָק שפינוועכס מיט גע'ממית'טע פליעגען, וואָס שפינען האָבען אַהינצו פערנארט, פערפלאַנטעט און אָפּגעריסען די קעפ-לעך, מיט טוידטע טאַראַקאנעס און נעסטלעך, וואָס האָבען אליין פערבלאָנזעט אַהין און געהאט דאָרטען א מיתה משונה... אויס-נערייניגט און אויסגעפוצט, האָט ער איהם אויפגעהאַנגען צוריק אויף דער וואַנד, און ער האָט געשיינט. דאָס הייסט, זיי האָבען ביידע געשיינט: דער זייגער האָט געשיינט דורך דעם, וואָס מע האָט איהם אויסגעצוואַנגען און אויסגעפוצט, און דער טאטע האָט געשיינט, וואָס דער זייגער שיינט.

ויהי היום, האָט זיך געטראפּען א מעשה. דאָס איז געווען איינמאָל אין א שענעם, נישט קיין חמאַרנעם טאָג, מיר זענען אלע געזעסען ביים טיש און געגעסען אַנבייסען. אימליכס מאָל, ווען דער זייגער האָט געשלאָגען, האָב איך ליעב געהאַט צו צעהלען, און דוקא אויף א קול:

— איינס... צוויי... דריי... זיעבען... עלף.. צוועלף...

דרייצעהן... אוי, דרייצעהן! !

— דרייצעהן? — רופט זיך אָן דער טאטע און צעלאכט

זיך. — ביזט א שענער בעל-חשבון, קיין עין הרע ניט! האָסט אַמאָל געהערט זייגער דרייצעהן?

— דרייצעהן, — זאָג איך. — ווי איך בין א איה, אז דריי-

צעהן!

— דרייצעהן פעטש וועסט דו פון מיר האפּען! — מאכט דער

טאטע צו מיר מיט כעס. — זאָלסט דאָס אַנדערע מאָל נישט אי-

וואָס ס'ע שלעפט זיך איהם נאָך אַ פּוס. מע זעהט, אז דער זייגער פערקאמטשעט זיך אַנידערשטעלען אויף תמיד, אויף אייביג! אַ גליק, וואָס דער טאַטע קוקט זיך אַרום בעצייטענס און פערשטעהט, אז דער זייגער איז דאָ נעכאָך גאָט די נשמה שולדיג; שולדיג איז די וואָג — ווינציג וואָג! און ער טשעפעט-צו צו דער וואָג דאָס אויבערשטע פונ'ם שטויסעל (אַ משא פון אַ פאָר פונט). דער זיי-נער געהט אַוועק ווי אַ מזמור, און דער טאַטע ווערט פּרעהליך, אַ נייער מענש!

נישט לאַנג נערויערט דאָס אָבער: דער זייגער הויבט וויעדער אָן אונטערפוילען זיך, דער אומרוה הויבט וויעדער אָן צו מאַכען משונגענע העוויות: אַ הוידע אין איין זייט פאַוואָלי, אין דער אַנידערער זייט ניד, מיט אַ קרעל — „קחי“. עס קרעלט ביי דער נשמה, עס שלאָגט צום האַרצען! אַ גאָסס רחמנות צו זעהן, ווי דער זייגער גוסס'ט. און דער טאַטע, אויף איהם קוקענדיג, צאָנקט, געהט-אויס פאַר יסורים, ווערט אויס מענש.

ווי אַ גוטער דאָקטאָר אַ מומחה, וואָס איז זיך מפקיר פונ'ם חולה וועגען, ווענדט-איין אַלע כוחות, טראַכט-צו וואו ס'איז פאַר-האַן אַ מיטעל אויף דער וועלט, כדי צו ראַטעווען דעם קראַנקען, נישט לאָזען איהם שטאַרבען, אַזוי האָט זיך דער טאַטע גענומען ראַטעווען דעם אַלטען זייגער מיט אַלע מעגליכקייטען.

— ווינציג וואָג, ווינציג חיות! — זאָגט דער טאַטע און הענגט-אָן אויף דער וואָג אַלע מאָל נאָך און נאָך משא: פריהער איין אייזערנע סקאָוורעדע, נאָכדעם אַ קופערנע קוואָרט, שפעטער אַ פּרעסעל איין אייזערנס, אַ זעקעלע זאָמר, אַ פאָר ציגעל, — דער זייגער ציהט דערפון אַלע מאָל פריש חיות און געהט, מיט צרות טאַקי, מיט אַנגסטען, נאָר ער געהט. ביז עס האָט זיך געטראָפּען איינמאָל ביינאַכט אַ גרויסער אומגליק.

דאָס איז געווען אים ווינטער, פרייטאָג-צו-נאַכטס. מיר האָ-בען אָפּגעגעסען די שבת'דיגע וועטשערע, די געשמאַקע געפּע-

— שא, אפשר ביזט דו אויך גערעכט? — ענטפערט איהר דער טאטע און נעמט אראפ דעם זייגער און פארעמ זיך מיט איהם. ער שוויצט, האָרעוועט־אָפּ אַ גאַנצען טאָג און הענגט איהם אויף צוריק אויף זיין אָרט — דאנקען גאָט, דער זייגער געהט ווי עס געהר צו זיין. און אז עס קומט אַרום האַלבע נאַכט, שטעהען מיר שוין אַלע אַרום איהם און צעהלען אָפּ צוועלף. דער טאטע קוועלט.

— האָ? קלינגט שוין ניט קיין דרייצעהן? אז איך זאָג אַ „שפּרייזנעלע“ — ווייס איך וואָס איך זאָג!

— איך זאָג שוין לאַנג, אז דו ביזט אַ בריה. — מאַכט צו איהם די מאַמע. — איך פאַרשטעה נאָר ניט איין זאַך: למאי חריפעט ער? ער פלעגט, דאָכט מיר, קיינמאָל נישט חריפען, ווי ער חריפעט.

— עס ווייזט זיך דיר אויס! — זאָגט דער טאטע און הערט זיך צו, ווי דער זייגער חריפעט בשעת עס קומט צום קלינגען. ווי איין אַלטער מאַן, איידער ער בעדאַרף זיך אויסהוסטען, מאַכט ער „חיל-חיל-טרררר...“ און ערשט גאָכדעם: „באָם!... באָם!... באָם!“ און אפילו דער „באָם“ אַליין איז שוין אויך נאָר נישט דער „באָם“, וואָס פריהער; דער פריהעריגער „באָם“ איז געווען אַ פּרעהליכער „באָם“, אַ לעבעדיגער, און איצט האָט זיך אַריינגע'גנב'עט אין איהם עפּיס אַ מין אומעטיגקייט, אַ טרויעריגקייט, ווי אין דער שטימע פון איין אַלטען, אויסגעדיענ־טען חזן יום־כּפור צו נעילה... וואָס ווייטער ווערד דאָס חריפען גרעסער און דאָס קלינגען שטילער און אומעטיגער, און דער טאטע ווערד מרה־שחורה'דיגער; מע זעהט, אז עס קרענקט איהם, ער האָט דערפון שטילע יסורים, עס עקט זיך איהם דאָס חיות, און ער קאָן דערצו גאָר ניט העלפען. עס דאָכט זיך, אז אַט־אַט וועט זיך דער זייגער גאָר אינגאַנצען אַנידערשטעלען. דער אומרוה הויבט־אָן צו מאַכען עפּיס מיאוסע תנועות, שיטערע גענג. ער הוידעט זיך אין אַ זייט, פערטשעפעט זיך אַלע מאָל, ווי איין אַלטער מאַן.

שמיפקינדער! טאָג ווי נאכט הערט מען קולות, מע שטעלט זיך פייגען, פיטש-פאטש, דריי שליערס א גראָשען...

די ליכט הויבען אָן אויסנעהן. דער שאַטען אויף די ווענד קלעטערט, דראַפּעט זיך העכער און העכער. די סעמעטשקעס טריש-טשען, דער עולם שמועסט, דערצעהלט מעשיות, גלאַט אזוי אין דער וועלט אַרײַן, איינע צו דער אנדערער געהער זיך ניט אָן. נאָר מעהר פון אלע רעדט די מוחמע יענטע.

— שא! — רופט זיך אָן די מוחמע יענטע. — למאי אַט האָט זיך ניט לאַנג געטראָפּען נאָך אַ שענערע מעשה? ניט ווייט פון יאָם-פעלע, אַ ווערסט דריי, זענען גולנים באַפאלען אַ אידישע קרעטשמע, אויסגעקוילעט אַ גאַנצע שטוב מיט מענטשען, אַ פיצעלע קינד אין וויענעלע אויך געקוילעט, איבערגעלאָזט נור איין דיענסטמיידעל, וואָס איז געשלאָפּען אין קעך אויפ'ן אויווען; זי האָט דערהערט, מע שרייט, איז זי אַראָפּגעשפרונגען, דאָס דיענסטמיידעל, פונ'ם אוי-ווען, זי טהוט אַ קוק דורך דער שפּאַרינע פון דער טהיר, זעהט זי, דאָס דיענסטמיידעל, עס ליגט אויף דער ערד דער בעל-הבית מיט דער בעל-הבית'טע געקוילעטע, און בלוט אַ גאַנצער טייך. איז זי זיך מיישב, דאָס דיענסטמיידעל, און שפּרינגט אַרויס דורך אַ פענס-טער, און לויפט אַוועק גלייך אין שטאָרט אַרײַן מיט אַ גוואַלד: „אידישע קינדער, ראַטעוועט, גוואַלד, גוואַלד, גוואַלד!!!“...

פּלוצים, אזוי ווי די מוחמע יענטע גוואַלדעוועט דאָ, הערען מיר: טרוראָך — טאַרראַראַך — באָם — דוין — דוין — באָם! ... פער-טיעפט אין דער מעשה, האָבען מיר נאָר געמיינט, אז גולנים זענען אָנגעפאלען אויף אונזער שטוב און האָבען אויסגעשאַסען פון צעהן האַרמאַטען, אָדער ס'איז אַיינגעפאלען דער דאָך, אָדער ס'איז ערד-ציטערניש, אָדער אזוי עפּיס אַיין אומגליק איז געשעהן. מיר האָבען זיך נישט געקאָנט ריהרען פון די ערטער. אַ מינוט האָבען מיר גע-קוקט אַיינס אויף דאָס אנדערע אָהן ווערטער, און אלע מיט אַ מאָל האָבען מיר אָנגעהויבען צו שרייען: גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד! —

פערטע פיש מיט חרין, די הייסע יויך מיט לאַקשען, דעם פלוי-
מענציעם, און אָפּגעבענשט, ווי עס געהער צו זיין. די שבת'דיגע
בענשליכט: האָבען נאָך געצאָנקט. די דיענסט האָט דערלאָנגט
פונ'ם אויווען פרישע, וואַרעמע, גוט אויסגעטריקענטע סעמעטש-
קעס, און עס קומט אַרין די מוהמע יענטע, אַ שוואַרצ'חנ'וודיג
ווייבעל אָהן צייהן, וואָס דער מאַן האָט זי אוועקגעוואָרפען און
אוועקגעלאָזט זיך קיין אַמעריקא שוין עטליכע יאָהר.

— גוט שבת! — זאָגט די מוהמע יענטע. — איך האָב גע-
וואוסט, אַז ס'איז ביי אייך דאָ פרישע סעמעטשקעס; דער חסרון,
וואָס ס'איז נישטאָ מיט וואָס צו קנאָקען, נישט מעהר זאָל מיין
שליס-מזל לעבען, וויפיעל איך האָב צייהן אין מויל... ווי געפעלט
דיר, מלכה, די היינטיגע פיש, וואָס ס'האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי
זיי? איך פרעג איהם, מנשה דעם פיליער, וואָס אזא יקרות אויף
אייך? שפּרינגט אונטער שרה-פערעל די נגידית: „גיט מיר גי-
כער, גיט מיר, וועגט מיר אָפּ אַט דאָס העכטעל!“ „וואָס אזא היטץ
אויף אייך, זאָג איך, גאָט איז מיט אייך, דער טייך ברענגט ניט,
און מנשה וועט צוריק די פיש נישט פיהרען; ביי די נגידים, זאָג
איך, איז, אפנים, געלט וואָלוועל און שכל טהייער?“ „געהט זי
דאָך מסתמא און עפענט אויף מיר אַ מויל: „קבצנים, זאָגט זי,
האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון... איין אַרעמאָן, זאָגט זי, טאָר זיך
נישט גלוסטען“... וואָס זאָגסט דו אויף אזא הולטייקע? לאַנג איז
זי געשטאַנען מיידעלווייז מיט איהר מאַמע אין מאַרק ביי'ם טישעל
און פאַרקויפט סטיינגעלעך? ... פונקט אזוי ווי פעסיל-פייסי-
אברהם'ס נעמט זיך איבער מיט איהר טאָכטער, וואָס זי האָט
זתונה געהאַט פאַר אַ גביר פון סטריטש, זי גענומען ווי זי
שטעהט און געהט... אידישע גליקען — מע זאָגט, זי ווערד פאַר-
שוואַרצט, קיין עין הרע, אויף איהרע יאָהר און טעג, קאָן נישט
הויען מיט די קינדער... וואָס זשע, ס'איז גוט צו זיין אַ שטיפ-
מאַמע? מע זאָל גאָר באַהיט ווערען! אַט נעמט חוה'לען — דאָכט
זיך, וואָס האָט מען צו איהר? זאָלט איהר זעהן, וואָס זי האָט פון

מינן. ער ברעכט די הענד, און טרערען שטעהען איהם אין די אויגן. איך קוק אויפ'ן טאטען, עס גלוסט זיך מיר וויינען.

— שא, זעה נאָר, וואָס דאָרף מען זיך אזוי אָפּעסען דאָס האַרץ? — זאָגט די מאַמע. — מסתמא אזוי באשערט, אָנגעצייכענט מן השמים, אז היינט, אין דער דאָזיגער מינוט, באדאָרף זיין דער סוף זיינער, ווי להבדיל אַ מענטש, גאָט זאָל ניט שטראָפּען פאַר די רעד! אַ כפרה, ניט אים שבת דערמאָנענדיג, פאַר מיר, פאַר דיר, פאַר אונזערע קינדער, פאַר אַלע אונזערע לייעכע און געטרייע, און פאַר כל ישראל, אמן סלח...

• • •

אַ גאַנצע נאכט נאָכדעם האָבען זיך מיר געפלאָנטעט זייגערס. עס האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט: אונזער אַלטער זייגער ליגט אויף דער ערד, אָנגעטהאָן אין ווייסע תכריכים. עס האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט, אז דער זייגער לעבט, נאָר אויפ'ן אָרט פונ'ם אומרוה וואָרפט זיך הין און צוריק אַ לאַנגע צונג, אַ צונג פון אַ מענשען, און דער זייגער קלינגט ניט, נאָר ער קרעכצט, און איטליכער קרעכץ נעמט ביי מיר צו אַ שטיק געזונד... און אויפ'ן ציפערבלאַט, דאָרט וואו איך בין געוואָהנט צו זעהן תמיד דעם 12, דערזעה איך מיט אַ מאָל אַ ציפער 13, טאָקי דרייצען — איהר מענט מיר גלויבען אויף נאמנות!...

פון גרויס אימפעט האפט מיך די מאמע ארום, קוועטשט מיך צו צום הארצען און שרייט:

— מיין קינד, מיר זאל זיין פאר דיר, וועה איז מיר!

— הא? וואס? וואס איז איהם? וואס איז נעשעהן? — שרייט דער טאטע.

— גאר ניט, גאר נישט! שא! שא! — שרייט די מוהמע יענטע און מאכט מיט די הענד, און דאס דיענסטמיידעל לויפט אריין פון קיך א טוידטע.

— ווער שרייט דא? וואס איז? עס ברענט? וואו ברענט? וואו?

— ווער ברענט? וואס ברענט? ברענען זאלסט דו אויפ'ן פייער, דו מויד איינע, פארברענט און פאר'שרפ'עט זאלסט דו ווער רען! — שרייט די מוהמע יענטע אויפ'ן דיענסטמיידעל. — גאט איז זי אויך דא, טאמער איז קארג! נא דיר גאר סע ברענט! אין דער ערד אריין, צו אלדי שווארצע יאהר! האסט דו געהערט איין אנהיט! וואס שרייט איהר, וועלכע גוטע יאהר? וואס גוואלדעוועט איהר? ספו אויף מיינע שונאים'ס קעפ! מע האט זיך דאס אביסעל איבערנעשראקען, טאמער ווייסט איהר וואס? פאר א קלאפ! ניטא ווער ס'זאל לאכען! גאט איז מיט אייך, דאס איז דער זייגער, דער זייגער אראפגעפאלען, היינט ווייסט איהר שוין? מע האט אגנע האנגען אויפ'ן זייגער פון כל מאמינים שהוא, דריי פוד משא, איז ער אראפגעפאלען. וואס איז דאס חדוש? להבדיל, א מענטש וואלט אויך ניט בעסער געווען! האסט דו געהערט אביסעל!...

ערשט דעמאלט קומען מיר צו זיך. אויפגעשטאנען איינציגווייז פונ'ם טיש, געהען מיר צו צום זייגער און בעטראכטען איהם, ווי ער ליגט נעבאך מיט'ן פנים אראפ, א דער'הרג'עטער, א צעבראכענער, א צעשטאנענער, א סקאליטשעמער אויף אייביג!

— אויס זייגער! — מאכט דער טאטע, טוידט ווי די וואנה, אראפגעלאזט דעם קאפ, ווי בשעת מע געהט-צו צו א מת, צו א בר

רעכטשיק

ע אידישער הונד.

נעשריבען אין יאָהר 1901.

ראבטשיק

(א אידישער הונד).

א.

ראבטשיק איז געווען א חונד א ווייסער מיט פלעקען. נישט קיין גרויסער, א מיטעלמעסיגער, א שטילער, נישט קיין אנהאפער. ער האט פיינט געהאט, ווי אנדערע, אַנפאלען אויף יענעם פון הינד-טען, אַפרייסען א פאלע אָדער א בים טהון אין דער ליטקע. ער איז געווען צופריעדען אבי יענער זאָל איהם ניט טשעפען. אדרבה, איהם האט דעקוטשעט יעדער, ווער עס האט געהאט נאָט אין הארצען. געבען ראבטשיקען א זעץ מיט א שטעקען פון הינטען, אָדער דערלאנגען איהם מיט'ן אבצאס אין זייט אריין, אָדער וואר-פען איהם א שטיינדעל אין קאפ אריין, אָדער אויסגיסען אויף איהם א פאָמעניצע — דאָס איז געווען ביי יעדען א שפיעלכעל, כמעט א מצוה.

און ראבטשיק, אז ער האט בעקומען א קלאפ, האט ער זיך ניט אנדערגעשטעלט, ווי אנדערע הינד, אויס'טענה'ען זיך, אויס-האוקען זיך, בעווייזען די צייהן; ניין, ראבטשיק פלעגט זיך ביי אימליכען קלאפ אײנבויגען כמעט ביז דער ערד מיט א קוויטש: אי — אי! און אנטלויפען מיט איין אראָפגעלאָזטען ווידעל, זיך בעהאלטען אין א ווינקעלע, פערטיעפען זיך אין געדאנקען און חא-פען פליענען.

אין דער יונגער, זאגט מען, איז ער אפילו יא געווען א שטיקעל
חברה-מאן. ער האט איינמאל געפרובט אומגעהרען, אפנים, אוועק-
שלעפען פונ'ם זאלץ-ברעטעל א פיסעל פון א גאנז. האט דערוועהן
בריינע די קעכין, א אירינע מיט שווארצע וואנציס, און האט גע-
מאכט א געשריי: אייזיק! אייזיק! איז געקומען צו לויפען איי-
זיק, סאמע אין דער מינוט, וואס ראבמשיק האט געוואלט דורכ-
לויפען מיט'ן גענוענעם פיסעל; האט איהם אייזיק צוגעקוועטשט
מיט דער טהיר אזוי, אז האלב ראבמשיק איז געבליבען פון איין
זייט טהיר, און די אנדערע האלב פון יענער זייט, און מע האט זיך
מיט איהם גוט אפגערעכענט: פון איין זייט האט איהם געשלאגן
גען אייזיק איבער'ן קאפ מיט א שטעקען, און פון דער אנדערער
זייט — בריינע מיט א שייט-האלץ און האט ניט אויפגעהערט צו
שריען בשעת מעשה: „אייזיק! אייזיק!“

פון דעמאלט אן איז איהם פערבליבען א זכר: אז מען איז צו-
געגאנגען צו איהם און א זאג געטהאן גלייך אין פנים אריין „איי-
זיק!“ — פלעגט ער אנטלויפען וואו דער שווארצער פעפער וואכסט.

ד.

מעהר פון אלע איז איהם דערגאנגען די יאהרען פאראסקע; די
פאראסקע, וואס האט אונז געוואשען גרעט, געשמירט די שטוב און
געמאלקען די בהמה.

וואס האט זי געהאט צו ראבמשיקען — איז שווער צו פער-
שטעהן; ער פלעגט איהר תמיד זיין גרויס אין די אויגען, און ווען
זי פלעגט איהם דערוועהן, פלעגט זי ווערען אָנגעצונדען: „שאב
טובי חוואָראָבא, סאָבאָקא געוירנא!“... און ווי אויף-צו-להכעיס,
פלעגט ראבמשיק ליעב האַכען דוקא פלאַנטען זיך איהר פאר די
פיס.

ביי דער אַרבייט פלעגט זיך פאראסקע אין איהם נוקם זיין, ווי
מיר אין המנ'ען: האט זי געוואשען גרעט, פלעגט זי איהם אָפּגיי-
סען מיט א קאלט שטעפל וואסער; ראבמשיק האט פיינט געהאט

ב.

ווער איז געווען ראבטשיק? פון וואנען האָט ער זיך גענומען?
דאָס איז שווער צו וויסען. עס קאָן זיין, אז ער איז פערבליבען אין
הויף נאָך פונ'ם אלטען פרייז. מעגליך, אז ער איז פערבלאָנזעט
געוואָרען, פערלאָרען זיין בעל-הבית און צוגעשטאנען צום נייעם
בעל-הבית און פערבליבען אויף תמיד.

עס מאַכט זיך אַמאָל, איהר שפּאַציערט אויף דער גאַס, לויפט
איין נאָך אַ פריבלאודנע הינטעל פיס-טריט. „וואָס איז דאָס פאַר
אַ פריטשעפּע?“ — טראַכט איהר זיך און הויבט אויף די האַנד
אויפ'ן הינטעל: „פּשאָל וואָן!“ דאָס הינטעל בלייבט שטעהן.
בויגט זיך אויס, ווי אַ מענש, בשעת מע וויל איהם געבען אַ פאַטש.
און לויפט איין נאָך ווייטער. איהר בויגט זיך אָן צו דער ערד.
איהר טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד, כלומרשט וואַרפט איהר דעם
אַ שטיינדעל. עס העלפט נישט. איהר בלייבט שטעהן און קוקט
אויפ'ן הינטעל; דאָס הינטעל בלייבט שטעהן און קוקט אויף איין;
איהר קוקט זיך איינס דאָס אנדערע אין די אויגען אַריין אָהן ווער-
טער. איהר טהוט אַ שפיי און לאָזט זיך געהן — דאָס הינטעל לויפט
איין נאָך. איהר געהט אַרויס פון די כלים, איהר האַפט אַ שטע-
קען און צעלאָזט זיך אויף דעם מיט כעס. פאַלט דאָס הינטעל אויף
אַיין עצה: ציהט זיך אויס אויף דער ערד מיט די פיסלעך אַרויף.
ציטערט און קוקט איין גלייך אין די אויגען אַריין, ווי איינער רעדט:
„נאָ! ווילסט מיר שלאָגען? — שלאָג!“...

אַט פון דעם מין הינד איז געווען אונזער ראבטשיק.

ג.

ראבטשיק איז געווען אַ הונד ניט קיין נאָשער. אין שטוב האָט
געמענט ליגען גאָלד, האָט ער זיך ניט צוגעריהרט. ראבטשיק האָט
געוואוסט, אז דאָס וואָס אונטער'ן טיש געהער צו איהם, און וויי-
טער אַז ניט זיין עסק.

זעהען ראבטשיקען טאנצען אויף דריי פיס, האָט מען אויסגע'בטל'ט אלע ביזנעס חלומות אויף זיין קאָפּ און געשענקט איהם אַ פּאָר גוטע שטעקענס. ראבטשיק האָט זיך געלאָזט לויפּען מיט אַ קוויטש, גע-קוליעט זיך און געקאָשטשעט איבער דער ערד, און ווייסע-חברה'ני-קעס זענען איהם נאָכגעלאָפּען מיט שטעקלעך און מיט שטיינער-לעך, געהוקעט, געפייפט און געטיוקעט און פערטיוקעט איהם ווייט-ווייט פון דער שטאָרט אַרויס, אַזש אויף יענער זייט מיהלען.

ה.

ראבטשיק איז געלאָפּען מיט דער דעה, אַז צוריק אין שטאָרט אַריין זאָל ער שוין נישט קומען קיינמאָל, ווייל ער וועט לעבען! און געלאָפּען איז ער אין דער וועלט אַריין, וואו די אויגען וועלען טראָגען. געלאָפּען — געלאָפּען און געקומען צו לויפּען אינ'ם ערש-טען דאָרף אַריין, האָט ער זיך בענגעגנט מיט די דאָרפישע הינד. די דאָרפישע הינד האָבען איהם אַרומגעשמעקט פון אלע זייטען. — ברוך הבא, אַ הונד! פון וואַנען קומט מען און וואָס איז דאָס ביי דיר אַ צאָקע אויפ'ן רוקען? עפּים ווי אויסגעסמאָ-לעט אַ שטיק פּעל סאַמע אין מיטען?

— עך! פרעגט שוין נישט! — מאַכט צו זיי ראבטשיק מיט אַ טרויעריגער מינע. — אַ סך צו דערצעהלען, נישטאָ וואָס צו הע-רען. איז ניט מעגליך ביי אייך איבערצונעכטיגען אַ נאָכט? — אָר, מיט'ן גרעסטען כבוד! — זאָגען די דאָרפישע הינד. — דער „אין-דרויסען" איז גענוג גרויס און דער „אונטער'ן-הימעל" איז נאָך גרעסער.

— ווי אַזוי איז דאָ ביי אייך מיט דער אכילה? — פרעגט ראבטשיק. — מיט וואָס שטילט איהר דעם הונגער, אַז דער מאָגען מאַהנט מזונות?

— עט! נישט צו פערזינדיגען! — מאַכען די דאָרפישע הינד. — פאָמעניצעס איז פאַרהאָן אומעדום, און צום פלייש האָט גאָט בע-שאַפּען ביינער; אַ דאגה, לאָזען זיי עסען פלייש, די בעלי-הבתים,

אזא באָד, פלעגט ער זיך נאָכדעם דארפֿען לאַנג אָפּטרייסלען. האָט זי געשמירט די שטוב, פלעגט זי איהם פערפליאסקען דאָס פנים מיט ווייסען לעהם, ער זאָל זיך נאָכדעם בעלעקען אַ שעה כסדר. האָט זי געמאָלקען די בהמה, פלעגט זי איהם מכבד זיין מיט אַ שייט־האַלץ איבער די פיס. ראַבטשיק האָט זיך אויסגעלערענט שפּרינגען; אַז ס'איז געפּלוינען אַ שייט האַלץ, פלעגט ער קונציג איבערשפּרינגען איבער דעם, ווי אַ מזיק.

איינמאָל האָט ער פון אזאַ כיבוד געחאַפּט אַ מיאוסען פּסק; פאַראַסקע האָט איהם געוואָרפֿען אַ שייט־האַלץ און געטראָפֿען אין יענעם פּעדערשטען פּוס, האָט ראַבטשיק זיך צעשריגען ניט מיט זיין קול, נאָר מיט אַ מאַדנעם קוויטש: אַי־אַי־אַי־אַי־אַי! מען איז זיך צענויפגעלאָפֿען פּונ'ם גאַנצען הויף. ראַבטשיק האָט דערוועהן גענשען, האָט ער זיך אָנגעהויבען פּעסטען, בעוויזען איטליכען דאָס זיבערגעבראַכענע פּיסעל, ווי איינער רעדט: „נאַט, זעהט, וואָס יי האָט מיר געטהאָן, פאַראַסקע!“... ראַבטשיק האָט געמיינט, אַז מע וועט זיך מסתמא אָננעמען זיין קרוורע, און פאַראַסקען וועט מען געוויס קעפֿען פאַר אזאַ מעשה.

צום סוף איז גאָר צווישען עולם געוואָרען אַ געלעכטער; בריי־ע מיט די וואָנציס איז אַרויסגעפּלוינען פון קיך מיט אַ פּאָלאָניק זון האָט זיך אַ שמיר געטהאָן איבער דער נאָז פון אונטען אַרויף זיט'ן נאָקעטען עלענבויגען: „איבערגעבראַכען דעם שלים־מזל אַ זום? זעהר רעכט!“... אויך די קונדסים, די ווייסע־חברה־ניקעס, יענען זיך צענויפגעלאָפֿען און האָבען גענומען שרייען אויף ראַבטשיק זען און פייפֿען. איז אָנגעקומען פאַראַסקע און האָט איהם צורעכט געמאַכט דאָס מזל: זי האָט איהם אָפּגעגאָסען מיט אַ קריגעל זורדיג וואָסער. האָט ראַבטשיק אויפגעהויבען אַ גוואַלד מיט אַ קוויטשע־ריי: אַי־אַי־אַי! אַי־אַי־אַי!... בשעת מעשה געשפּרונגען און גע־דרעהט זיך, געביסען זיך אַליין דעם וויידעל און ניט אויפגעהערט צו גוואַלדעווען מיט אַזעלכע קולות, אַז צווישען די ווייסע־חברה־ניקעס איז דאָס געלעכטער געוואָרען נאָך גרעסער. סע האָט דער־

טיוקען און פערטיוקען. „גליקליכע הינד אויף דער וועלט! און איך האב נעמיינט, אז נאָר דאָרט איז אַ וועלט. אַ וואָרעם ליגט אין חרין און מיינט — ס'איז קיין זיסערס נישטאָ...”

ראבטשיק ווערד אנשלאָפּען, און עס חלומ'ט זיך איהם אַ פאָ-מעניצע, אַ גרויסע, אַ פולע, מיט שטיקלעך ברויט, קישקעלעך, אָדער רען פון פלייש, רעטשענע קאשע, אויסגעמישט מיט הירזש און מיט פאסאָליס, און ביינער, ביינער — אַ גאנצער אוצר! ביינער פון קנעכלעך, ביינער פון ריפ, ביינער מיט מאַרץ, און ביינדלעך פון פיש, און קעפלעך פון הערינג גאנצע, נאָך ניט קיין אויסגעסמאָצקע-טע. ראבטשיק ווייסט ניט, פון וואָס זאָל ער אָנהויבען פריהער.

— ברוכים היושבים! — מאַכען צו איהם די דאָרפישע הינד און קוקען פון דערווייטען, ווי ער גרייט זיך צו דער סעודה.

— קומט עסען! — זאָגט ראבטשיק גלאַט אזוי פון יוצא וועגען.

— עס געזונד! — זאָגען די דאָרפישע הינד גאנץ פריינדליך.

פלוצים דערהערט ער אַ קול גלייך אין אויהער אַריין:

„איזיק!”

ראבטשיק האַפט זיך אויף — ס'איז נאָר אַ חלום!...

אין דער פריה האָט זיך ראבטשיק געלאָזט איבער די הויפּען,

געזוכט אַ פאָמעניצע, אַ שטיקעל סעכער, אַ ביינדעל. נאָר וואו ער קומט — זענען פערנומען אַלע ערטער.

— קאָן מען ביי אייך נישט איבערבייסען? — פרעגט ראבטשיק.

— דאָ? ניין! אפשר אינ'ם אנדערען הויף...

ראבטשיק לויפט פון איין הויף אינ'ם אנדערען. אומערדום דאָס

אייגענע לעדעל. איז ער זיך מיישב: וואָס וועט ער ווארטען אויף

דרך-ארץ? אַמעהר, וועט ער צוגעהן און וועט אַ חאפ טהון וואָס עס

וועט זיך לאָזען. נאָר ביי'ם ערשטען „חאפ” האָט ער געהאָפט פון

די דאָרפישע הינד אַ מיאוסען פּסק: פריהער האָט מען אויף איהם

אָנגעהויבען קוקען ביי, הורשטען און בעווייזען צייהן, און נאָכדעם

זענען עטליכע מיט אַ מאָל אָנגעפאלען אויף איהם, געריסען און גע-

וועלען מיר האָבען ביינער. אַכּי, ווי זאָגט איהר, פערשטופען די קישקע.

— נו, און די בעלי-בתים ווי אזוי זענען עפּים ביי אייך? —
פרעגט ווייטער ראַבטשיק און טהוט אַ דרעה מיט'ן וויידעל, ווי איי-
נער, וואָס וויל אויספרעגען, אויספאַרשען.
— די בעלי-בתים זענען בעלי-בתים, — מאַכען די דאָרפישע
הינד און פערשלאָגען די רעד.

— נו, און פאַראַסקע? — מאַכט ראַבטשיק.
— וואָסער פאַראַסקע? — פרעגען די דאָרפישע הינד.
— אַט די פאַראַסקע, — זאָגט ראַבטשיק — וואָס וואַשט גרעט,
שמירט די שטוב און מעלעט די כהמה. איהר קענט ניט פאַראַסקען?
די דאָרפישע הינד שטעהען, קוקען-אָן ראַבטשיקען ווי אַ חסר-
דעה'ניק: „וואָס פאַראַסקעט ער אונז? “ זיי שמעקען איהם נאָך
אַ מאָל אַרום פון אלע זייטען און צענעהען זיך איינציגווייז, איט-
ליכער אויף זיין מיסט.

ו.

„אַט גליקליכע הינד!“ — טראַכט זיך ראַבטשיק און ציהט זיך
אויס אויף גאָט'ס ערד, אונטער גאָט'ס הימעל, און וויל האַפּען אַ
דרימעל; נאָר עס שלאָפּט זיך ניט. ערשטענס, די אָפּגעבריהטע פעל;
עס שמארצט איהם און עס בייסט איהם סכנות-נפשות! און די
פליענען דעקוטשען איהם זעהר שטאַרק, ס'איז פון זיי נישט אָפּצו-
טרייבען זיך! צווייטענס, בורטשעט איהם אין בויך; ער וואָלט
אַ בעלן געווען עפּים קייען, איז נישטאָ וואָס; מע מוז צוואַרטען
ביו אין דערפריה. און דריטענס, לאָזען איהם ניט שלאָפּען די
מחשבות פון דעם, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט צווישען די דאָר-
פישע הינד; נישטאָ ביי זיי קיין אייזיקס, וואָס קוועטשען-צו מיט
אַ טהיר און שלאָגען נאָכדעם מיט אַ שייט-האַלץ; ניטאָ ביי זיי
קיין פאַראַסקעס, וואָס גיסען-אַפּ מיט זוּדיג וואַסער; ניטאָ ביי זיי
קיין ווייסע-חברה'ניקעס, וואָס וואַרפען שטעקענס, פייפּען און

אויף דער וועלט? למאי אָט פליהט אַ פויגעלע גלייך אין נעסט אַרײַן... אָט לויפט אַ יאָטשטשערקע אַהיים אין איהר נאָרע אַרײַן... אָט פויזשעט אַ ווערעמעל, אַ זשוקעל, אַ מערעשקע, — אַלע האָבען זיך זייער הײם, אַלע געפינען זיך זייער בעדערפעניש; נאָר איך, הונד, האַוּר-האַוּר-האַוּר!...

— ווער האַוּקעט דאָס דאָ אין וואָלד? — רופט זיך אָן אַ וואָלף. לויפּענדיג פאַרביי, אַרויסגעשטעלט די צונג פאַר הונגער. ראַבטשיק האָט קײנמאָל נישט געזעהען קײן וואָלף. ער מײנט, אז דאָס איז אַ הונד, שטעהט ער אויף פאַוואָלי, נישט געחאַפט, ציהט זיך אויס, געהט-צו צום וואָלף.

— ווער ביזט דו? — מאַכט צו איהם דער וואָלף מיט גדלות. ווי אזוי רופט מען דיך? פון וואַנען קומסט דו אָן? און וואָס טהוּסט דו דאָ?

ראַבטשיק איז זיך ממש מחיה, וואָס ער האָט דערטאַפט אַ גוטען ברודער; האָטש פאַרהאַן פאַר וועמען די צרות אויסצוגיסען. און ער דערצעהלט איהם אויס זײן גאַנץ ביטער האַרץ.

— איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, — לאָזט אויס ראַבטשיק דאָס טרויעריגע צעטעל זײנס — איך וואָלט מײך מחיה געווען, ווען איך בעגעגען מײך דאָ מיט אַ לײב, מיט אַ בער, אָדער האָטש מיט אַ וואָלף.

— וואָס-זשע וואָלט געווען? — מאַכט דער וואָלף מיט אַ פאַסקורנע שמײכלעל.

— גאָר נישט, — זאָגט ראַבטשיק — ממה-נפשך, איז מיר בע-שערט דער טוידט, לאָס איך בעסער פערצוקט ווערען פון אַ וואָלף, איידער פּנר'ען פון הונגער צווישען אייגענע, צווישען הינד...

— נו! — מאַכט צו איהם דער וואָלף, בלאָזט זיך אָן און טהוט אַ קנאַק מיט די צײהן. — זאָלסט דו וויסען, אז איך בין וואָלף! און איך האָב חשק דײך צערייסען אויף עטליכע שטיקלעך און מאַכען פון דיר אײן אָנבײסען, מחמת איך בין זעהר הונגעריג, איך האָב שוין אַכט טאָג אין מײן מויל נישט געהאַט!

ביסען, איהם געמאכט א תל פונ'ם וויידעל, ארויסגע'משלח'ט מיט כבוד ביו אויף יענער זייט ראָנאַטקע.

ז.

אראָפּגעלאָזט דעם וויידעל, האָט זיך ראַבטשיק אַוועקגעלאָזט אינ'ם אנדערען דאָרף. געקומען צו לויפּען אינ'ם אנדערען דאָרף — ווידער די אייגענע מעשה: תחילת גוטע רעד, א שטענער גאָסט, מהיכא-אֶתִּית. און נאָכדעם, אז עס קומט צו דער פּאָמעניצע, הויבט מען אָן אויף איהם קוקען ביז, הורשטען, בעוויזען צייהן, רייסען און בייסען — און וואָן אויף אלע פיער זייטען!

ראַבטשיקען איז נמאס געוואָרען דאָס געזונד זיין, דאָס אַרומד וואַנדערען פון איין אָרט אינ'ם אנדערען, און ער האָט זיך מיישב געווען אזוי: מענשען זענען שלעכט; הינד זענען אויך ניט בעסער; ער וועט זיך בעסער אַוועקלאָזען אין וואַלד אַריין צווישען חיות.

און ראַבטשיק האָט זיך אַוועקגעלאָזט אין וואַלד אַריין. אַרומגעדריעהט זיך, איין הונד אַליין אין וואַלד, א טאָג און צוויי און דריי, האָט ער אָנגעהויבען פיהלען, אז דער בויך ווערט איהם וואָס ווייטער אַלץ מעהר צענויפגעצויגען און די קישקעס איינגעשרומפּען, ממש עס געהט איהם אויס דאָס חיות פון הונגער און פון דאָרשט, האָטש נעם און ציה זיך אויס אין מיטען וואַלד און פּגור אַוועק! און, ווי אויף-צורלהכעיס, גלוסט זיך איהם נאָך לעבען און לעבען.

און ראַבטשיק נעמט דעם וויידעל אונטער זיך, ציהט אויס די פּעדערשטע לאַפּעס, שטעלט אַרויס די צונג און לעגט זיך אַוועק אונטער אַ בוים און קלערט אַ הינטישע מחשבה: „וואו נעמט מען אַ שטיקעל ברויט? וואו קריגט מען אַ פיצעל פלייש? אַ ביינדעל האָטש? וואסער אַ קאפּ?“ און פון גרויסע צרות ווערט ער אַ חקרון, אַ פּילאָזאָף. ער הויבט אָן חקירה'ן: „פאַר וואָס איז ער, הונד, מעהר געשטראָפּט פון אלע חיות ועופות און פון אלע בעשעפענישען

— סקאצט קומט! פון וואנען איז א הונד? — מאכען צו איהם די קצב'ישע הינד מיט א געהניץ און גרייטען זיך שוין אויף נאכטלעגער.

— טאקי א היגער. — מאכט ראבטשיק. — איהר האָט מיך ניט דערקענט? איך בין דאָך ראבטשיק!

— ראבטשיק? ראבטשיק?... א קענטליכער נאָמען! — מאַכען די קצב'ישע הינד און קאָנען זיך כלומר'שט ניט דערמאָנען ווער דאָס איז.

— וואָס איז דאָס ביי דיר פאַר אַ צייכען אויפ'ן רוקען? — פרעגט איהם צאוציק, אַ קליין הינטעל, און שפּרינגט איהם גלייך אין פנים אַרײַן מיט גרויס עזות.

— מסתמא אַ סימן, מע זאָל איהם ניט פערבייטען, אָדער אַזוי פון שענקייט וועגען, וואָס פערשטעהט איהר ניט? — רופט זיך אָן מיט אַ ליצנות ראודעק, אַ רויטער הונד מיט אַ מאַכנאַטער פּעל. — סאָ משל! — ענטפערט איהם סירקא, אַ גרויהער הונד, איין אַלטער בחור מיט איין אויגעל און מיט איין אָפּגעשניטענעם אויהער. — אויף צייכענס פרעגט מ'יך; א'יך וועל אייך זאָגען, וואָס דאָס איז. דאָס איז אַ צייכען פון מלחמות מיט אַנדערע הינד, מיט גאַנצע טיטשקעס...

— אַלע רעדען! — רופט זיך אָן זשוק, אַ שוואַרצער הונד אָהן אַ וויידעל. — אַמערה, לאָזט ראבטשיקען רעדען, וועט ער אַליין דערצעהלען.

און ראבטשיק ציהט זיך אויס אויף דער ערד און הויבט אָן צו דערצעהלען די גאַנצע געשיכטע זיינע, לאָזט נישט דורך קיין ברעקעל. אַלע ליגען און הערען זיך צו, נאָר ראודעק, דער רויטער, וואָס האָט ליעב ליצנות, שלאָגט איהם איבער אַלע מינוט מיט אַ ווערטעל.

— ראודעק, דו וועסט ניט אַנשטומט ווערען? — מאכט זשוק דער שוואַרצער, וואָס אָהן דעם וויידעל, און ציהט אויס אַ לאַנגען

דערהערט אַזעלכע דבורים, האָט זיך אָנווער ראַבטשיק אַזוי דערשראָקען, אַז עס האָט אויף איהם אָנגעהויבען ציטערען די אָפּ-געקראַכענע פעל.

— אדוני קעניג! טייערער רב וועלעוועל! — מאַכט צו איהם ראַבטשיק מיט אַ רחמנות-פנים און מיט אַ וויינענדיג קול. — לאָז דיר גאָט צושיקען בעסערע אָנבייסענס. וואָס וועסטו פון מיר האָבען, משמיינט געוואָגט? פעל און ביינער? פאַלג מיך, לאָז מיך אָפּ, האָב רחמנות אויף מיין הינטיש לעבען!...

און דערביי האָט ראַבטשיק אַראָפּגעלאָזט דעם וויידעל, אויס-געבויגען דעם רוקען, געפּויעט אויפ'ן בויך און געמאַכט אַזעלכע מיאוסע תנועות, אַז דעם וואָלף איז ניט גוט געוואָרען אויף צו חלש'ען.

— נעם צענויף דעם פאַסקודנעם וויידעל דיינעם — רופט זיך אָן צו איהם דער וואָלף — און אַנטלויף צו אַלרי שוואַרצע יאָהר, דו כלב שבכלבים, איך זאָל דיין טרפה'נעם פרצוף ניט אָנקוקען!... נישט טוירט נישט לעבעדיג האָט זיך ראַבטשיק געלאָזט לוי-פען, ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, מורא געהאַט זיך אַרומקוקען אפילו. ער האָט געמאַכט פיס, אַוועק-אַוועק פון וואָלד, צוריק — אין שטאָרט אַריין!

ח.

געקומען צוריק אין שטאָרט אַריין, האָט ראַבטשיק אויסגע-פעהלט דעם הויף, וואו ער איז אויפגעוואַכסען, האָטש דאָס האַרץ האָט איהם געצויגען דוקא אַהין, אין יענעם הויף, וואו מע האָט איהם גע'הרג'עט-געשלאָגען, אין יענעם הויף, וואו מע האָט איהם איבערגעבראַכען אַ פוס און אָפּגעבריהט דעם רוקען... האָט ער זיך געלאָזט לויפען אין מאַרק אַריין, אַהין צו די יאָטקעס, צווישען די קצב'ישע הינד, צווישען א י י נ ע נ ע הייסט דאָס.

— ווארגען זאלסט דו זיך! אויסקרענקען זאלסט דו דאס!
 א גאנץ פריהמארגען פרעסט ער און פרעסט, און מיר בעדארפען
 קוקען ווי ער עסט, עסען זאלען איהם ווערעם!...
 און נאך איין הונד טראָנט א שטיק פעל און זוכט איין אָרט
 אויף צו איבערבייסען, אז קיינער זאל איהם ניט זעהען: ער האָט
 מורא פאר א גוט אויג...

און נאך א הונד שטעהט אַקעגען א בייזען קצב, וואָס שמיצט
 זיך און שרייט און שעלט זיך מיט די איבעריגע קצבים. דער הונד
 דרעהט מיט'ן וויידעל און רופט זיך אָן צו די איבעריגע הינד מיט
 א חניפת'לע:

— איהר זעהט אַט דעם קצב? אַיאָ, זיי ווייזען אויס, דאָכט
 זיך, גאָר א בייזער? לאָס איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאר א
 טהייערער מענטש זיי זענען! איין דימענט אין דער וועלט! א גיל-
 דענער כאַראַקטער! זיי האָבען באַמט רחמנות אויף א הונד; זיי
 זענען א „הינטען־פריינד“... אַט באַלד וועט איהר זעהען, ווי עס
 פליהט א בין מיט א שטיק פלייש — האָפּ!

און ער טהוט א שפרונג אין דער לופטען און א קלאַפּ מיט די
 צייהן, כדי יענע זאלען מיינען, אז ער האָט דאָ געחאָפּט א גראָבס...
 — ביידע זאָכען: — רופט זיך אָן א הונד מן הצד — אי א
 חנופה'ניק א שקרן, אי א בעריהמער, דער רוח זאל איהם נע-
 מען!...

און נאך א הונד שטעהט ביי'ם קלעצעל, וואָס מע האָט דע-
 רויף פלייש, און בשעת דער העקער קעהרט זיך אָפּ אויף א וויילע,
 שפּרינגט דער הונד אַרויף אויפ'ן קלעצעל און לעקט
 מיט דער צונג, ווערד א האַווקעריי צווישען עטליכע
 הינד: זיי מסר'ען איהם פאר'ן העקער און חאָפען
 די ערד, אז דער הונד דער גנב האָט גענאָשט א
 שטיק פלייש, אזא שטיק גאָלד זאלען זיי האָבען! זיי זאלען אזוי
 זעהען פאר זיך אַלדאָס גוטס, ווי זיי האָבען אַליין געזעהען מיט
 זייערע אויגען! אויב ניט, זאלען זיי אַייננעמען א מיתה משונה

געהניץ. — דערצעהל, דערצעהל, ראבטשיק! מיר האָבען ליעב, אז
מע דערצעהלט אונז מעשיות נאָכ'ן עסען...

און ראבטשיק הערט ניט אויף צו דערצעהלען זיין טרויעריגע
געשיכטע מיט איין אומעטיגער שטימע, נאָר קיינער הערט איהם
נישט. צאוציק רעדט שטילערהייד מיט סירקאָן, ראודעק זאָגט
ווערטלעך, און זשוק הראָפּעט, ווי צעהן סאָלדאטען, האַפט זיך אויף
אַלע מאָל און געהניצט און זאָגט:

— דערצעהל, דערצעהל, ראבטשיק! מיר האָבען ליעב, אז מע
דערצעהלט אונז מעשיות נאָכ'ן עסען...

ט.

גאנץ פריה איז שוין ראבטשיק געווען אויף די פיס. ער איז
געשטאַנען פון דערווייטען, בעטראַכט די קצבים מיט די העקערס,
ווי זיי האַקען פלייש. אָט הענגט אַ גאַנצער פריידיק (פאָדער-חלק)
מיט'ן האַלז אַראָפּ און דאָס בלוט רינט... דאָרט ליגט אַ זאָדעק
(הינטער-חלק), אַ מנה יפה, פעט, מיט שמאַלץ בעוואַכסען... ראב-
טשיק קוקט און שלינגט די שליים. די העקערס האַקען דאָס פלייש
אויף שטיקלעך, טהוען אַ וואָרף אַלע מאָל אַ שטיקעל הויט, אַ שטיק
קעל חלק, אָדער אַ ביינדעל פאַר די הינד. און די הינד שפּרינגען
צו און חאַפּען-אונטער. ראבטשיק בעטראַכט, ווי די הינד קליגען
זיך, שפּרינגען-אונטער אַקוראַט דאָרט, וואו מע בעדאַרף, לאָזען
נישט דורך קיין ביינדעל, און איטליכער הונד, בשעת ער בעקומט
זיין חלק, טרעט ער אָפּ אויף אַ זייט, צעלעגט זיך מיט גרויסקייט
און פראַוועט די סעודה, קוקט זיך אַרום אַלע וויילע אויף די איבער-
רינגע הינד, ווי איינער רעדט:

— איהר זעהט אַ ביין? דאָס איז מיינער אַ ביין, און איך
עס איהם...

די איבעריגע הינד מאַכען זיך ווי זיי זעהען ניט, און אינוועניג
ביי זיך טראַכטען זיי זיך:

— איך קאן דיר העלפען נאָר מיט אַ זיפּץ. — זאָגט זשוק.
 געהניצט גאנץ געשמאַק און חאַפּט אַ דרימעל נאָכ'ן אָנבייסען.
 — אז ס'איז יאָ אזוי, — מאַכט ראַבטשיק און נעמט זיך אָן
 מיט האַרץ — וועל איך געהן גלייך צו די קצבים; אפשר וועל איך
 מיר אויך אויסהאָנקען אַ קצב...

— געזונדערהייד! — זאָגט זשוק. — אַבי דו זאָלסט ניט געהן
 צו מיין קצב, וואָרום אז דו וועסט געהן צו מיין קצב, וועל איך דיר
 מאַכען אָהן אַ ווידעל, אזוי ווי איך, דו זעהסט, צי ניין?

י.

און ראַבטשיק איז אַוועק גלייך צו די קצבים, דורכגעלאָזט,
 אויסגעפּעהלט אלע הינד און האָט זיך אָנגעהויבען צורשמיכלען
 צו די העקערס, שפּרינגען אין פנים אַריין און דרעהען מיט'ן וויי-
 דעל. נאָר צום שלים'מול שלעפּט זיך. איינער אַ העקער, אַ געזונ-
 דער יונג מיט ברייטע פלייצעס, האָט אויף קאַטאַוועס, אַפנים, איהם
 אַ וואָרף געטהאָן אַ האַק — אַ גליק, וואָס ראַבטשיק קאָן שפּרינגען,
 אַניט, וואָלט ער צעהאַקט געוואָרען אויף צווייען.

— דו טאָנצסט דאָך גאָר נישקש'דיג! — מאַכט צו איהם
 ראודעק מיט אַ ליצנות. — אַ סך שענער פון אונזער צאוציקען.
 צאוציק! קום אַהער, וועסט דו זעהען, ווי מע טאָנצט!...

צאוציק קומט צו לויפען און שפּרינגט ראַבטשיקען גלייך אין
 פנים אַריין. ראַבטשיק קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען.
 ער חאַפּט אָן צאוציקען מיט די צייהן, לעגט איהם אַנידער און
 בייסט איהם אין בייכעל אַריין. ער לאָזט אויס צו איהם זיין גאנץ
 ביטער האַרץ, און חאַפּט די פיס אויף די פלייצעס און מאַכט אַ
 ויברת. ער פערקלויבט זיך איינער אַליין אין פעלד, ציהט זיך
 אויס אין מיטען טראַקט, בעהאַלט פאַר דאָסאַדע און פאַר בזיון די
 מאָרדע צווישען די לאַפּעס און וויל נישט אָנקוקען די ליכטיגע
 שיין. עס אַהרט איהם אפילו ניט, וואָס די פליענען האָבען איהם

אויפ'ן אָרט, זיי זאָלען זיך דערוואַרנען מיט'ן ערשטען ביינדעל, זיי זאָלען ניט פערמאָנען די הערנער מיט די קאָפיטעס פון די גע- קוילעטע שפּאַל!...

— פּע, חלשות! סע שלאָגט צו דער גאל! — רופט זיך אָן איין אלטער הונד פון דער זייט, וואָס וואָלט אליין אַ בעל'ן געווען עפּיס אַ לעק טהון. און ראַבטשיק בעטראַכט זיך: וואָס וועט זיין דער תכלית, וואָס ער וועט דאָ שטעהן און קוקען? אלע הינד שפּרינגען און האַפען, וועט ער אויך טהון דאָס, וואָס אלע הינד טהוען... און איידער ער קוקט זיך אַרום, האַלט מען איהם שוין ביי'ם גאָרגעל און מע רייסט איהם, עטליכע הינד מיט אַ מאָל, און מע בייסט איהם סאַמע אין יענעם אָרט, וואו עס טהוט וועה... ראַבטשיק לאָזט אַראָפּ דעם ווידעל, פערקלויבט זיך אין אַ ווינקעל, ציהט אויס די מאָרדע און הויבט אָן וואַיען.

— וואָס וויינסט דו? — מאַכט צו איהם זשוק און בעלעקט זיך נאָכ'ן אַנבייסען.

— ווי אזוי זאָל איך ניט וויינען? — זאָגט ראַבטשיק. — איך בין דער אומגליקליכסטער פון אלע הינד אויף דער וועלט! איך האָב געמיינט, אז דאָ, צווישען אייגענע, וועל איך האַטש עפּיס האַפען. גלויב מיר, איך וואָלט נישט געקראָכען; נאָר איך בין טוידט-הונגעריג, עס געהט מיר אויס דאָס חיות!

— איך גלויב דיר. — מאַכט צו איהם זשוק מיט אַ זיפּץ. — איך פערשטעה וואָס הייסט הונגער. איך געה אַריין אין דיין טרויעריגער לאַגע. נאָר איך קאָן דיר גאָר נישט העלפען. דאָ איז שוין אזוי איינגעפיהרט, אז יעדער קצב האָט זיך זיין הונד, און יעדער הונד האָט זיך זיין קצב...

— איז טאַקי רעכט אזוי? — זאָגט ראַבטשיק. — וואו איז יושר? וואו איז הינטליכקייט? סטייטש, אַ הונד זאָל צווישען הינד פערפאלען ווערען? אַ הונגעריגער צווישען זאָטע זאָל אויס- געהן פון הונגער?!

מתושלח

א אידיש פערדעל.

נעשריבען אין יאָהר 1902.

בעפאלען און בייסען איהם ; לאָזען זיי בייסען, לאָזען זיי רייסען,
סאי ווי סאי אין דער ערד מיט'ן קאפ!...

— עק וועלט! — טראכט זיך ראבטשיק. — א הונד זאל נישט
קאנען צווישען הינד, צווישען א י י נ ע נ ע, איבערלעבען א טאג
אפילו, — מעג זיך שוין איבערקעהרען די גאנצע וועלט! . . .

* * * * *

מתושלח

(א איריש פערדעל).

א.

מתושלח — אזוי האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען אין
כתרילעווקע דערפאר, וואָס ער איז געווען אָנגעשטאָפּט מיט יאָה-
רען, נישט געהאַט שוין איין צאָהן אין מויל, אַ חוץ צוויי-דריי
פענקעס, וואָס מיט זיי פלעגט ער קוים מיט צרות קייען — אַבי
ס'איז נאָר געווען וואָס, אַ הויכער, אַ מאָנערער, מיט איין אָפּנע-
בארעטער פעל, מיט אַ צע'הרג'עטען רוקען, קאלי אויגען, אויף
איינעם אַ בעלמע, דאָס אנדערע רויטליך, אויסגעקנעכעלטע פיס,
שפיציגע קליבעס, איינגעפאלענע זייטען, די אונטערשטע ליפּ אַבי-
סעל אַראָפּגעלאָזט, ווי פערוויינט, דער וויידעל איין אויסגעפליק-
טער — אָט האָט איהר זיין פאָרטרעט, און געדיענט האָט ער אויף
די עלטערע יאָהרען אין כתרילעווקע ביי כתריאל דעם וואַסער-
פיהרער ביי'ם פעסעל פאר אַ פערדעל.

במבע איז מתושלח געווען אַ רוהיגער, אַ האָרעפאַשנער, נאָר
איין אויסגעהאַרעוועטער נעבאָך. אָנגעטיאָפּקעט זיך דעם גאַנצען
טאָג אין דער כתרילעווקער לעהמיגער בלאָטע און פערזאָרגט די
שטאָרט אויף אַ גאַנץ מעתלעשט מיט וואַסער, איז ער געווען צו-
פריערען, אז מע האָט איהם אויסגעשפּאַנט פונ'ם פעסעל, אונ-
טערנעוואָרפען אַביסעל שטרוי און פערביסען מיט אַ פאַמעניצע,
וואָס כתריליכע האָט איהם אונטערנעטראָגען מיט אַזא פנים, ווי
מע טראָגט, אַשמייער, אונטער זעהר איין אָנגעלעגטען גאַסט אַ

טעם, — און איבערגעגעבען איהם פון איינעם צום אנדערען. פון דעמאלט אן הויבט זיך אן פאר איהם א לאנגער גלות, א נעיונד זיין פון איין אָרט אויפ'ן אנדערען, א בייטעניש פון איין בעל־הבית צום אנדערען, א שלעפען פון גרויסע שווערע וואַגענס מיט דרייסיג פֿוד משא, א טיאָפּקען ביז'ן בויד אין דער בלאָטע, און א סדרה פון בייטשען, שטעקענס מיט קלעפּ אין זייט אַרײַן, אין קאַפּ און אין די פיס און אין אנדערע ערטער.

ג.

א שטיק צייט איז ער געגאנגען אין דישעל ביי א פאָטשטאָוע וואָגען אונטער'ן גלאָק, וואָס האָט איהם ניט אויפגעהערט צו קלינגען אין די אויהערען אַרײַן: גלייך־גלאָק! גלייך־גלאָק! און געלאָפען משוגענערווייז הין און צוריק אלץ אויף איין טראַקט. נאָכדעם איז ער אַריבער צו א פראָסטען בעל־הגוף, וואָס האָט גע־אַרבייט מיט איהם כל עבודת־פרך: געאַקערט און געזעעט, גע־פיהרט א מורא'דיגען וואָגען מיט תבואה, א פאָס וואַסער, א וואָ־גען מיט מיסט, פערדישקייט און קוהענקייט וכדומה אַזעלכע גראַבע אַרבייט, צו וועלכע ער איז כלל נישט געוואָהנט געוואָרען. פון דאָרטען איז ער אַריינגעפאלען צו א ציגיינער אין די הענד אַרײַן; האָט מיט איהם דער ציגיינער געמאַכט אַזעלכע זאַכען, מיאוסע סגולות צום לויפֿען, וואָס ער וועט זיי ניט פערגעסען ווייל ער וועט לעבען! ... פונ'ם ציגיינער איז ער אַריבער אין א טאָבן אַרײַן מיט נאָך א סך פערד, און פון דאָרטען איז ער אין א קורצער צייט מגולגל געוואָרען קיין מאַזעפּעווקע צו א בעל־עגלה מיט א שווערען וואָגען, געקאָועט אין אַיזען, מיט א סך גלעקלעך און מיט א משונה־מאָדנע צעשמידערטע סוכה, וואָס מע רופט דאָס "בויד". דאָ, ביי'ם בעל־עגלה מיט דער בויד, האָט ער געהאַפּט בייטשען מיט שטעקענס אָהן א שיעור, גלייך ווי א פערדישע פֿעל איז פון לעדער — ניט פון בלוט און פלייש, גלייך ווי פערדישע זייטען זענען פון אַיזען — ניט פון ביינער. וועה-

פאלומיסעק מיט פיש, קאדער א שויסעל מיט ווארעניקעס. אויף דער דאזיגער פאָמעניצע פלעגט מתושלח אַרויסקוקען ווי אויף עפּים רעכטס, מחמת דאָרטען האָט זיך געפונען אלע מאָל איין אויסגער-ווייקט שטיקעל ברויט, קאָשע אַביסעל, וכדומה אַזעלכע ווייכע זא-כען, וואָס מע פערשפּאַרט צו זיי צייהן. דעם גאַנצען טאָג האָט כתריליכע געזאַמעלט פון מתושלח'ס ווענען, געוואָרפען אין פאָ-מעניצע אַרײַן וואָס ס'איז איהר געקומען אין די הענד אַרײַן, — לאָ דאָס פערדעל נעבאָך האָבען וואָס צו עסען, — און מתושלח, אז ער האָט איבערגעביסען, האָט ער זיך אויסגערדעהט מיט'ן פנים צום פעסעל און מיט'ן הינטען, מחילה, צו כתריליכען, ווי איינער רעדט: „א דאָנק אייך פאַר אייער זאַלץ און ברויט“... בשעת מעשה אַראָפּגעלאָזט די אונטערשטע ליפּ נאָך נידעריגער, דאָס זע-הענדיגע אויגעל צוגעמאַכט, און אַרײַנגעלאָזט זיך אין טיעפע פער-דישע געדאַנקען.

ב.

מיינט נישט פון דעסטווענען, אז אלע מאָל, זינט מתושלח איז א פערד, איז ער געווען אזוי, ווי ער ווערד דאָ אויסגעמאַהלט. אַמאָל, אין די יונגע יאָהרען, בשעת ער איז נאָך געווען אַ לאָשע-קעל און נאָכגעלאָפען דער מאַמען נאָכ'ן וואָגען, האָט ער זיך גע-שניטען נאָר אויף אַ גוט פערדעל. מבינים האָבען אויף איהם גע-זאָגט נביאות, אז עס וועט פון איהם אויסוואַכסען אַ פערדעל נאָר אויף חרושים. „אָט וועט איהר זעהען, — האָבען זיי געזאָגט — ער וועט נאָך געהן אַמאָל געשפּאַנט אין אַ קאַרעטע מיט די שענסטע מיט די בעסטע פערד!“...

אז דאָס לאָשעקעל איז אויסגעוואַכסען און געוואָרען א פער-דעל, האָט מען דעם מחילה אָנגעטהאָן אַ ציימעל און אַרויסגעפיהרט אויפ'ן יריד, אַוועקגעשטעלט צווישען אַ גוזמא פערד, דורכגעטריי-בען איהם אַ מאָל פופציג הינ און צוריק, געקוקט איהם אלע מינוט אין די צייהן אַרײַן, אויפגעהויבען די פיס און בעטראַכט די קאָפּי-

דיך איינשפאנען אט-אדא אין דער ראָד און אונטערשמיסען דיך, דו זאָלסט דיך דרעהען אָהן א שום טאָלס!"...

סע פערשטעהט זיך, אז פון אזא מין דרעהען זיך אין שטענ-דיגען פאָראַך איז ער אַרויס געבאָך א קאַליקע, אויף איין אויג א בעלמע, דאָס אנדערע אַביסעל רויטליך, און אויף די פיס איז ער אויך געוואָרען אַביסעל געחאַפט. מיט אזא שאַרפען חסרון האָט ער שוין געטויגט אויף זיעבען און ניינציג כפרות; האָט מען איהם אַרויסגעפיהרט וויעדער אַ מאָל אויפ'ן ייד, טאָמער וועט מען איהם קאָנען עמיצען פערטהון. מע האָט איהם גאנץ פיין אויסגע-קעמט, אויסגעפוצט, דעם ווידעל כלומר'שט אונטערגעבונדען און די קאָפיטעס צוגעפאַרבט מיט פעטען; — עס האָט אָבער נישט גע-האַלפען, א וועלט נאָרט מען נישט. וויפיעל מע האָט איהם נישט געמוטשעט, ער זאָל זיך בחור'ען, האַלטען דעם קאָפּ מיט גרלות, — ער האָט זיך געטהאָן זיינס: אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ מיט גרויס עניוות, די פיסלעך אויסגעקנעכעלט, די אונטערשטע ליפּ אַראָפּגע-לאָזט אַביסעלע אויף אַ זייט, און פון איין אויג געלאָזט אַ טרער... נין, עס האָבען זיך שוין נישט געפונען אויף איהם קיין בעלנים! אַ פאָר מענשען זענען צוגעגאנגען צו איהם, שוין אַפילו אין מויל אַריין נישט געקוקט, נאָר אזוי אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד אויף איהם איבער דער מאָרדע, אויסגעשפיגען און אַוועקגעגאנגען. איינער האָט זיך יאָ אָפּגעריסען אַ בעלן, נאָר נישט אויף איהם — אויף זיין פעל. מע האָט אָבער נישט געקאָנט דורכקומען פאַר'ן מקה; יענער, דער פעל-הענדלער, האָט בעוויזען אַ חשבון, אז עס לוינט נישט: דאָס אָפּפיהרען איהם, דאָס אומוואָלגערען מיט'ן אַפשינדען וועט קאָסטען מעהר וויפיעל די פעל איז ווערט.

ס'איז איהם אָבער בעשערט געווען, אַפנים, אַ גוט עלטער, איז אונטערגעשפרונגען כּתריאל דער וואַסערפיהרער און האָט איהם געבראַכט צו פיהרען קיין כּתרילעווקע.

וועה, וויפיעל מאָל פלעגט זיך מאַכען. אז קוים-קוים וואָס ער פלאַג-
טעט מיט די פיס, פיהלט ווי אַבצוויינגעס ציהען איהם פאַר די
ליטקעס, און אין בויך אַ שווערע משא. עפּים ווי אַ קנויל — און
ער, דער אַכזר'ישער בעל-עגלה, — "נאָ" און "וויאָ", און אַ שמיץ
מיט דער בייטש, און אַ זעץ מיט דער פּוושעלי, — טאַמער ווייסט
איהר וואָס?

אַ שטיקעל גליק האָטש, וואָס ביי דעם בעל-עגלה איז איינ-
געפיהרט איין טאָג אין דער וואָך אזעלכער, וואָס מע שטעהט אויף
איין אָרט, מע שטעהט און מע קייעט און טהון טהוט מען נאָר ניט.
מתושלח פלעגט ניט איין מאָל פערקלערען זיך; זיין פערדישער מח
האָט נישט געקאָנט משיג זיין: וואָס איז דער שכל פונ'ם דאָזיגען
טאָג, וואָס מע ריהרט ניט פונ'ם אָרט? און פאַר וואָס זאָל ניט
זיין אזוי כסדר? — פלעגט ער זיך טראַכטען, אויפשטעלען די
אויהערען, צומאָכען איין אויגעל און קוקען אויף זיינע צוויי חברים,
וואָס זענען געשטאַנען מיט איהם צוגעבונדען צו איין בויך.

ד.

פונ'ם בעל-עגלה מיט'ן ביידעל איז ער אַריינגעקומען אין אַ
דרעש-מאַשין, געאַרבייט עבודת-פרך, זיך גערעהט נאַנצע טעג
אַרום אַ ראָד, זיך אָנגעגעסען גוט מיט פאַראַך און מיט פאַלאָווע,
וואָס איז איהם געקראַכען אין נאָז אַריין, אין מויל און אין די
אויגען אַריין, און פערדולט געוואָרען פונ'ם טראַך-טאַרעראַך.
"וואָס וועט זיין פונ'ם דרעהען זיך? — פלעגט ער זיך ניט איין
מאָל טראַכטען און וועלען אָפּשטעלען זיך אויף אַ מינוט. — ווער
האָט דאָס אויסגעקלערט דעם שכל פון דרעהען זיך אויף איין
אָרט?"... מע האָט איהם אָבער לאַנג נישט געלאָזט טראַכטען;
פון הינטען איז געשטאַנען איינער מיט אַ בייטש און נישט אויפ-
געהערט צו הוקען אויף איהם: הו-הי! הו-הי!... "פרא-אדם
איינער! — טראַכט ער זיך און האַפּט אַ קוק מן הצד אויף יענעם
וואָס מיט דער בייטש. — איך וואָלט אַ בעלן געווען זעהען, מע זאָל

וואָלטען זיי דאָס אַריינגעפיהרט אין שטוב אַריין. גיך איז בעשאַ-
פּען געוואָרען אַביסעל שטרוי און היי, און כתריאל מיט כתריליכען
האַבען זיך אוועקגעשטעלט, זיך געשפּיעגעלט אינ'ם פּערדעל, זיך
גאָר נישט געקאָנט אָנקוקען.

אויך די שכנים זענען זיך צענויפגעקומען אָנקוקען די כשר'ע
מציאה, וואָס כתריאל האָט געבראַכט צו פיהרען פונ'ם יריד;
מע האָט געלאָכט פונ'ם פּערדעל, געמאַכט חוזק; עס זענען גע-
פּלויגען ווערטלעך אַלערליי, ווי געוויינטליך. דער האָט געזאָגט אַ
חכמה, אז דאָס פּערדעל איז גאָר נישט קיין פּערדעל, נאָר אַ „מויל-
אייזעל“! און דער אַנדערער האָט געזאָגט: וואָסער מויל-אייזעל?
ס'איז גאָר אַ קאָץ! דער דריטער האָט געזאָגט: ס'איז אַ רוחניות,
מע בעדאַרף דאָס היטען פון אַ ווינט, וואָרום אַ רעכטער ווינט קאָן
דאָס חלילה אוועקטראָגען.

— וויפיעל קאָן דאָס אַלט זיין? — האָט איינער אַ פּרעג גע-

טהאָן.

— מעהר וויפיעל כתריאל מיט כתריליכען אינאיינעם.

— מתושלח'ס יאָהרען.

— מתושלח!

און פון דעמאָלט אָן איז איהם פּערבליבען דער נאָמען
„מתושלח“ עד היום הזה.

1.

דערפאַר איז איהם אָבער געווען ביי כתריאל דעם וואָסער-
פיהרער אַזוי, ווי נאָך קיינמאָל נישט, אַפילו גאָר אין די גומע יאָה-
רען. ערשטענס, איז די אַרבייט עפּים נאָר אַ געלעכטער און גע-
נוג. שלעפּען אַ פּעסעל וואָסער און ביי יעדער שטוב אַפּשטע-
לען זיך — אויך מיר איין אַרבייט! און דער בעל-הבית איז עפּים
גאָר אַ דימענט. אַ מענש זאָל זיך ניט צוריהרען, קיין הויכען
געשריי נישט טהון, האַלטען אַ בייטש פון יוצא ווענען! היינט
דאָס עסען. אמת, קיין האָבער קוקט ער נישט אָן: נאָר צו וואָס

ה.

ביו אהער איז כתריאל דער וואסערפיהרער, א איר א ברייט-
 בייניגער, מיט א צעפלעצטער נאָז און מיט א בעוואכסען פנים פון
 אויבען ביז אַראָפּ, געווען אליין דער וואסערפיהרער און אליין דאָס
 פערדעל, דאָס הייסט, ער האָט זיך אליין איינגעשפּאַנט מחילה אין
 פעסעל און צעפיהרט איבער דער שטאָרט דאָס וואסער. וויפיעל
 כתריאל איז פערשוואַרצט געוואָרען דאָס גאַנצע לעבען זיינס, האָט
 ער קיינעם נישט מקנא געווען אויף דער וועלט; נאָר אז ער האָט
 געזעהען עמיצען פאָהרען מיט א פערד, פלעגט ער זיך אָפּשטעלען
 און לאַנג-לאַנג נאָכקוקען יענעם די טריט. זיין איינציגער וואונש
 אויף דער וועלט איז געווען: גאָט זאָל איהם העלפען, ער זאָל קאָנען
 זיך צושלאָנען צו א פערדעל. נאָר וויפיעל ער האָט נישט גע-
 קלויבען, האָט ער נישט געקאָנט דערשלאָנען זיך צו אזא קאַפּיטאַל,
 וואָס ער זאָל דערויף קאָנען קויפען א פערדעל. פון דעסטוועגען
 האָט ער נישט דורכגעלאָזט קיין יריד, ער זאָל זיך ניט דורכנעהן
 צווישען די פערדלעך, גלאַט אזוי א קוק טהון, ווי זאָגט מען: א
 טאַפּ אין וואָגען. דערוועהן איין אומגליקליך, פערוואָגעלט, דער-
 שלאָגען פערדעל שטעהן אין מיטען יריד אָהן א ציימעל, נישט
 צוגעבונדען אין ערגיץ, האָט זיך כתריאל אָפּגעשטעלט. דאָס האַרץ
 האָט איהם געזאָגט, אז דאָס פערדעל בעדאַרף זיין אָנגעמאַסטען
 פאַר זיין געלד.

כך הוה. ער האָט זיך לאַנג נישט בעדאַרפט דינגען; כתריאל
 האָט גענומען דאָס פערדעל און איז מיט א פרייליך האַרץ געלאָפען
 אַהיים. געקומען אַהיים, האָט ער אָנגעקלאַפט אין דער טהיר פון
 דרויסען, איז אַרויסגעגאַנגען כתריליכע א דערשראָקענע.

— וואָס איז דאָס? גאָט איז מיט דיר!

— געקויפט, ווי איך בין א איד, געקויפט!

כתריאל און כתריליכע האָבען נישט געוואוסט, וואו מע זאָל
 אַהינטהון דאָס פערדעל. זיי זאָלען זיך ניט שעמען פאַר די שכנים.

מיט די ליפען, ווי א שמייכל געטהאָן, טראַכט ער זיך : „א טפּש
אַט דער וואַסערפיהרער ! א חושים, א פּראָסטע בהמה !“...

ז.

ס'זאָל כסדר זיין גוט אויף דער וועלט — דאָס איז נישט
פאַרהאַן. אויף וויפיעל מתושלח האָט זיך געפיהלט גליקליך אויף
דער עלטער ביי כתריאל'ען און כתירליכען. אזוי פיעל איז ער
אויסגעריסען געוואָרען, אויסגעשטאַנען צרות, יסורים און בזיונות
פון זייערע קינדער, פון זייערע שכנים'ס קינדער און פון גלאַט
קינדער.

פון דער ערשטער מינוט אָן, וואָס מע האָט איהם געבראַכט צו
פיהרען, און קליינוואַרג האָט איהם דערוועהן, האָבען זיי בעקומען
צו איהם עפּים אַ מין... נישט קיין שנאה חס ושלום — אדרבה, פער-
קעהרט, זיי האָבען איהם דוקא ליעב געהאַט ; נאָר די דאָזיגע ליעב-
שאַפט איז געווען פאַר מתושלח'ן אַ שחיטה. הלואי וואָלטען זיי
איהם בעסער ווינציגער ליעב געהאַט און אַביסעלע מעהר אויף
איהם רחמנות געהאַט...

דאָס ערשטע האָבען איהם כתריאל'ס קינדער, באַרוויסע תלמודי-
תורה־יונגלעך, אויסגעפרובט, אַז קיינער האָט ניט געזעהען, צי
פיהלט ער אזוי, ווי אַ מענש, צי ניין ? האָבען זיי איהם געפרובט
פון דער גרינג מיט אַ שטעקעל איבער דער פעל — ניין ; אַ קיצעל
איבער די פיס — ניין ; אַ שנאָל איבער'ן אויהער — קוים־קוים.
ערשט נאָכדעם, אַז זיי האָבען איהם געפרובט מיט אַ שטרויעלע
איבער'ן ווייסען אויגעל מיט דער בעלמע, האָבען זיי ערשט דער-
מאָלט דערוועהן, אַז ער פיהלט ווי אַ מענש, מחמת ער האָט געגע-
בען אַ פינטעל מיט די אויגען און אַ מאַך מיט'ן קאָפּ, הין און צור-
ריק, ווי איינער רעדט : „ניין, דאָס ניט, דאָס געפעלט מיר ניט“...
ווי באַלד אזוי, האָבען זיי שוין דערטאַפּט אַ ריטעל פון אַ בעזעם
און האָבען איהם אַריינגערקט טיעף אין נאָז אַריין. האָט מתושלח
געגעבען אַ שפרונג און אַ טאַנץ און אַ פאַרשקע מיט דער נאָז. איז
אַרויסגעלאָפּען כתריאל מיט אַ גוואַלד :

טויג איהם דער האַבער, אז ער האָט במילא נישט מיט וואָס צו קייען? נישט גלייכער שוין די פאַמעניצע מיט די ווייבע שטיק לעך ברויט. וואָס כתריליכע טראַגט איהם אלע טאָג אַקענען? און נישט אזוי די פאַמעניצע, ווי דאָס דערלאַנגען די פאַמעניצע. מע בעדאַרף זעהען, ווי כתריליכע שטעהט בשעת מעשה צענויפנעד לעגט די הענד אויפ'ן האַרצען און קלויבט נחת פון מתושלח'ן, ווי ער עסט דאָס, קיין עין-הרע ניט. קומט ביינאַכט, בעט מען איהם אויס אין הויף אביסעל שטרוי און מע געהט אַרויס אלע מאָל אַדער כתריאל אַדער כתריליכע געוואָהר ווערען, צי מע האָט איהם חלילה ניט אוועקגע'לקח'ענט. גאַנץ פריה, אז גאָט אליין שלאָפט נאָך, איז שוין כתריאל ביי'ם פערדעל. ער שפּאַנט דאָס איין פאָוואָלינקע אין פעסעל, זעצט זיך אויף און פאָהרט צום טייך נאָך וואַסער און זינגט בשעת מעשה מיט אַ משונה-מאָדנעם ניגון:

א ש ר י ה א י ש א ש ר ל א ה לך...

„אז וואָהל איז דעם מענשען, הייסט דאָס, וואָס געהט נישט צורפוס"... און אז ער גיסט אָן דאָס פעסעל מיט וואַסער, געהט ער שוין צוריקוועגס צורפוס אָהן אַ ניגון, טיאָפקעט גלייך מיט מתושלח'ן אין דער בלאָטע, דרעהט מיט דער בייטש: — „נו זשע, מתושלח, ריהר זיך, ריהר זיך!"

מתושלח שלעפט די פיס פון דער בלאָטע, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ און האַפט אַ קוק מיט'ן איינציגען אויגעל אויפ'ן בעל-הבית און טראַכט זיך בשעת מעשה: „זינט איך בין אַ פערר, האָט זיך מיר נאָך ניט געטראָפען דיענען ביי אַזאַ משונה-מאָדנע בריאה!" און דאָס פערדעל איז זיך מיישב, טהוט זיך אַ רוק אויף די הינד טערשטע פיס און שטעלט זיך אָפּ אויף אַ ציקאוועסט אין מיטען דער בלאָטע, ווי איינער רעדט: „אנו, לאָמיר אינמיסטען זעהען, וואָס וועט זיין דערפון?"... דערזעהען, אז דאָס פערדעל האָט זיך פלוצים אַנידערגעשטעלט, הויבט אָן כתריאל אַרומדרעהען זיך אַרום פעסעל, בעטראַכטען די רעדער, די אַקסען, די שטריקלעך; און מתושלח, אויסגעדריעהט דעם קאָפּ צו כתריאל'ען און אַ מאַך

א וויש געטהאָן דאָס נעזעל מיט ביידע הענדר הין און צוריק און אויסגערופען בקול רם:

— קינדער, מיר האָבען שוין א „שמיטשיק“!

צו בעמערקען, אז ראוב'עלע האָט פון קינדווייז אָן ליעב גע- האָט כלייזמר, אויסגעגאָנגען נאָך א פיעדעל, טאָקי ממש עס האָט זיך איהם געעקט דאָס חיות, אז ער האָט דערהערט שפיעלען. און דערצו האָט ער געהאַט א שטען קול'כעל, געקענט אַלע ניגונים אויף אויסוועניג. ער האָט גאָר אנדערש ניט גערעכענט, אם ירצה השם, אז ער וועט אויסוואַכסען א גרויסער, וועט ער זיך קויפען א פיעדעל און וועט שפיעלען טאָג ווי נאכט אויפ'ן פיעדעל. דער- ווייל האָט ער זיך געמאַכט פון א שטיק האַלץ א קליין פיעדעלע, מיט פאָדעם אויפ'ן אָרט פון סטרונעס, דערביי געחאַפט גוטע קלעפ פון דער מאַמען.

— א כלייזמר וועט פון דיר אויסוואַכסען? ניט דערלעבען

זאָל איך דאָס!

פאַרנאכט, אז חיים-חנא דער תלמוד-תורה-מלמד האָט צעלאָזט די תלמידים, זענען זיי אַלע געגאָנגען מקבל-פנים זיין כתריאל דעם וואַסערפיהרער'ס פערדעל. דער ערשטער האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג ראוב'עלע, אז דאָס פערדעל איז איין אויסגעצייכענט פער- דעל, עס וועט געבען סטרונעס פונ'ם ווידעל וויפיעל מע וועט בע- דאַרפען. א סימן, אָט וועלען מיר באַלד א פרוב טהון!

און ראוב'עלע האָט זיך פער'גנב'עט צו מתושלח'ן פון הינטען און האָט אָנגעהויבען שלעפען ביי איהם האָר פונ'ם ווידעל. כל זמן ראוב'עלע האָט געשלעפט די האָר איינציגווייז, איז מתושלח געשטאַנען רוהיג, ווי איינער רעדט: „א האָר פונ'ם ווידעל? וואָס קאָן דאָס מיר שאָרען? טא, אויך די אייגענע מעשה, וועט זיין ווינציגער מיט א האָר!“... נאָר אז ראוב'עלע האָט זיך צוגעחאַפט צום ווידעל, אָנגעהויבען רייסען מיט א מאָל א גאנצען זשמוט, האָט דאָס שוין מתושלח'ן גוט פערדראָסען, ווי איינער רעדט: „לאָז אַריין א חזיר אין שטוב, קריכט ער אויפ'ן טיש“... און נישט

— שקצים, עכברושים, וואָס פאַרעט איהר זיך מיט'ן פערד?
אין חדר אַריין, הולטייעס!

און חברה האָבען גענומען די פיס אויף די פלייצעס און זענען
אָועק אין חדר, דאָס הייסט, אין דער תלמוד-תורה אַריין.

ח.

דאָרט, אין דער תלמוד-תורה, איז געווען איינער אַ ראוב'עלע,
אַ ספירטאָוע יונגעל, אַ מוזיק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! אויף
איהם האָט זיין אייגענע מאַמע אַליין געזאָגט, אז „אזעלכע קינדער
זאָל מען געדיכט זעען און שיטער אויפגעהען“. זיין עובדה איז
געווען: איינעסען זיך אימליכען בעזונדער אין די ביינער אַריין.
וואו אַ בוידעס, וואו אַ קעלער — איז ער געווען אויסען. טריי-
בען היהנער, גענו אָדער קאטשקעס, שרעקען ציענען, מוטשען קעץ,
שלאָגען הינר, פון חזירים שמועסט מען ניט — דאָס איז ביי איהם
געווען דאָס חיות! די קלעפ פון דער מאַמע, די שמיץ פונ'ם
תלמוד-תורה-מלמד און די פעטש פון ווילד-פרעמדע זענען געווען
אַרויסגעוואָרפען, און די קללות, וואָס מע האָט אין איהם אַריי-
געלעגט — ווי איין אַרבעט אין וואַנד אַריין. אָט, דאָכט זיך, האָט
מען איהם געפאַטשט, אָט, דאָכט זיך, האָט ער געוויינט מיט טרער-
רען, זיך נאָר אָפגעקערעוועט אָן אַ זייט — אַהא! ראוב'עלע האָט
שוין אַרויסגעשטעלט אַ צונג, געמאַכט אַ וויינשעלע פון דער אונ-
טערשטער ליפ, אָדער אַ פאָחיר פון די באַקען. און צוויי באַקען
האָט ער געהאַט, ווי די פאַמפעשקעס. געווען תמיד געזונד און
שטענדיג פרייליך; דאָס וואָס די מאַמע איז אַ וויסטע אלמנה און
מוטשעט זיך, ווי אויפ'ן טוידט, און צאָהלט פאַר איהם אַ קערבעל
אַ זמן שכר-למוד — דאָס איז ניט זיין עסק.

אַז ראוב'עלע איז געוואָהר געוואָרען פון כתריאל'ס קינדער,
אַז זייער טאַטע האָט געבראַכט צו פיהרען פונ'ם יריד אַ פערדעל
און סע הייסט מתושלת, איז ער אויפגעשפרונגען אויף אַ בענקעל,

מעגליך. קודם כל האָט ער איהם פערפלאַכטען די גריווע, געמאַכט עטליכע צעפלעך, בעפוצט מיט שטרויעלעך; נאָכדעם האָט ער איהם אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ ווייסען פאַפיערענעם ספּאַדיק, צו געבונדען אויפ'ן האַלז מיט בענדלעך; און אחרי כּללות הכל האָט ער איהם אָנגעהאַנגען פון הינטען איין אַלטען בעזעם, בכרי דער ווידעל זאָל אויסקומען שענער און לענגער. און חברה האָבען אָנגעהויבען זעצען זיך, קריכען אויף מתושלח'ן איינס איבער'ן אַנדערען; ווער עס האָט פערחאַפט איין אָרט פריהער, דער איז געזעסען אויפ'ן פערד, און די איבעריגע וועלען זיך שוין זעצען נאָכדעם, נאָר דערווייל זענען זיי נאָכגעאַנגען פון הינטען, געהאַלפּען אונטערשרייען מתושלח'ן, ער זאָל געהן אַביסעל גיכער, און געזונגען:

”ככה יעשה לסוס אשר ראוב'עלע חפץ ביקרו!”

מתושלח האָט אָבער קיין חשק נישט געהאַט לויפען און איז זיך געאַנגען טריט ביי טריט, וואָרום, ערשטענס, וואָס האָט ער קיין צייט נישט? והשנית, איז דאָך עפּים היינט אַ טאָג פון רוהען! ראוב'עלע האָט אָבער נישט אויפגעהערט צו טרייבען דאָס פערדעל, נאָקען, וויאָסען און טיוקען און שרייען מיט אַלע כּחות אויף דער איבעריגער חברה:

— אַ רוח אין אייער טאַטענס טאַטען אַריין, וואָס שוויינט

איהר?!

און מתושלח איז זיך אַלץ געאַנגען טריט ביי טריט, זיך גע-
טראַכט בשעת מעשה: ”קונדסים שפיעלען זיך, טא, לאָזען זיי זיך שפיעלען...”

נאָר אז חברה האָבען איהם שטאַרק אָנגעהויבען דעקוטשען, אונטערטרייבען און מאַכען מיט די הענדר, האָט מתושלח אָנגעהויבן בען געהן גיכער, און אז ער האָט אָנגעהויבען צו געהן גיכער, האָט איהם הינטען דער בעזעם אָנגעהויבען שלאָגען אין די פיס אַריין; האָט ער אָנגעהויבען לויפען נאָך גיכער, האָט איהם דער בעזעם אָנגעהויבען צו שלאָגען נאָך שטאַרקער; האָט ער אָנגעהויבען

לאנג געטראכט, האָט ער דערלאָנגט ראוב'עלען מיט דעם אונטער-טען פֿוס גלייך אין די צייהן אַריין און האָט איהם צעהאַקט די ליפֿ אויף צווייען.

— אַ מצוה, אַ דונער איז מיר! זעהר רעכט, אַ שלאָק איז מיר! קריך נישט, וויסט איז מיר!

אַזוי האָט געזאָגט די מאַמע זיינע, יענטע די לעפֿטשיבע, גע-לענט איהם קאַלט וואַסער צו דער צעהאַקטער ליפֿ, געוויינט, גע-בראַכען די הענד, געלאָפֿען צו חיענע דער רופֿא'טע, אַיינגעלענט די וועלט.

ט.

ראוב'עלע איז געווען, ברוך השם, אַזאַ קינד, וואָס אַלסדינג האָט זיך אויף איהם פֿערהיילט גיך, „ווי אויף אַ הונט“. איידער מע האָט זיך אַרומגעקוקט, איז שוין די ליפֿ ביי איהם וויעדער צע-נויפֿגעוואַכסען געוואָרען, גלייך ווי גאַרנישט געווען, און ער האָט צוגעטראַכט גאָר אַ נייע זאַך: מע בעדאַרף זיך אַ מאָל דורכפֿאַה-רען רייטענדיג אויף מתושלח'ן, און דוקא אַלע תלמוד-תורה-יונג-לעך מיט אַ מאָל. גאָר ווען און ווי אַזוי מאַכט מען דאָס אָפֿ, אַז קיינער זאָל ניט וויסען? איז ראוב'עלע געפֿאַלען אויף אַ שכל, אַז דאָס איז גוט נאָר שבת בייטאָג, בשעת דער עולם עסט-אָפֿ און לענט זיך שלאָפֿען, דעמאָלט האָטש נעם און טראָג אַרויס גאַנץ כתרילעווקע מיט האַק און פֿאַק. האָט זיך אפֿילו איינער, אַ תלמוד-תורה-יונגעל, געשטעלט אַקעגען: „ווי אַזוי פֿאַהרט דאָס אַ איד אים שבת?“ האָט איהם ראוב'עלע דערויף געענטפֿערט: — „בהמה! דאָס הייסט דען געפֿאַהרען? דאָס ווערד אָנגערופֿען גע-שפּיעלט זיך“...

ס'איז געקומען שבת בייטאָג, דער עולם האָט אָפֿגעגעסען, געלענט זיך שלאָפֿען, און כתרילע מיט כתריליכען בתוכם, האָבען זיך חברה פֿאַוואָלי אַריינגע'גנב'עט צום וואַסערפֿיהרער אין הויז אַריין, און ראוב'עלע האָט גענומען אויספֿוצען מתושלח'ן ווי ווייט

אלע תלמידים. ס'איז געוואָרען אזא געלעכטער, אז אלע שכנים זענען זיך צענויפגעקומען, און גלאט מענשען, אידען און ווייכער, יונגלעך און מיידלעך פון דער גאס: „וואָס איז? וואָס איז דער געלענדער? וואָס לאַכט מען וואָס?“ האָט זיי קיינער נישט גע- קאָנט ענטפערען קיין וואָרט, מחמת מע האָט זעהר שטארק גע- לאַכט. האָבען יענע, די פרישע מענשען, זיך אויך אָנגענומען פונ'ם געלעכטער און האָבען אויך אָנגעהויבען צו לאַכען; האָבען יענע, די ערשטע, אָנגעהויבען לאַכען נאָך שטארקער, און יענע, די פרישע, אויף זיי קוקענדיג, נאָך שטארקער, — הכלל, מע האָט זיך פשוט געקאָטשעט אויף די בייכער, געהאַלטען זיך ביי די זייטען לאַכענדיג.

נאָר צוויי מענשען האָבען נישט געלאַכט. דאָס זענען געווען: כתריאל דער וואַסערפיהרער און זיין ווייב כתריליכע. אַ קינד, חלילה, אז עס געהט אַוועק פון אַ שטוב, ווייס איך ניט, אויב מע בעדאַרף אַזוי פיעל וויינען, וויפיעל כתריאל מיט כתריליכען האָבען געוויינט אויף זייער גרויסען שאַדען, אויף זייער אָרעם פערדעל געבאָך, אויף מתושלח'ן.

שפרינגען, האָבען חברה געקוועלט, און ראוב'עלע האָט זיך אונטער-
געהעצקעט און געשריגען: האָפּ-האָפּ-האָפּ! אזוי לאַנג געהאָפּקעט,
ביו זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, ווי די האַלעשקעס.
און אז מתושלח האָט זיי אַלעמען אַראָפּגעוואָרפען און דערפיהלט,
אז ער איז פריי, האָט ער ערשט דעמאָלט אָנגעהויבען לויפֿען
משוגענערווייז, און איז געשמידיג געלאָפֿען און געלאָפֿען ביו אויף
יענער זייט מיהלען, העט-העט הינטער דער שטאָדט אַרויס.

דערוועגן לויפֿען אַ משונה-מאָדנע פערדעל מיט אַ פאפיערענעם
ספּאָדיק, האָבען די שקצים די פאסטוכער געמאַכט אַ העץ אויף
איהם, אָנגעהויבען איהם נאָכלויפֿען, וואָרפען מיט שטעקענס,
און האָבען אָנגערייצט אויף איהם די הינד. יענע, די כלבים הייסט
דאָס, האָבען זיך דוקא ניט געלאָזט לאַנג בעסען און האָבען גע-
נומען יאָגען זיך נאָך איהם, בייסען און רייסען; עטליכע האָבען
איהם אָנגענומען הינטען, ביי די ליטקעס; עטליכע האָבען איהם
אָנגעהאַפּט פון פאָרענט, ביי'ם נאָרנעל. מתושלח האָט אַזש אָנגע-
הויבען חראָפֿען. אזוי לאַנג, אזוי ברייט — ביו זיי זענען איהם
דערגאָנגען דעם עק.

י.

אויף מאָרגען האָבען שוין חברה געהאַט זייער עהרליך אויס-
קומעניש. אַחוץ דעם, וואָס זיי האָבען זיך צעשלאָגען די נעז און
צעבילט די שטערנס פונ'ם פאַלען, האָבען זיי געהאַפּט פעטש
אין דערהיים און שמייץ פון חיים-חנא דעם מלמד. און מעהר
פון אַלעמען האָט געלייזט, געוויינטליך, ראוב'עלע, מחמת אַלע
איבעריגע יונגלעך, אז מע האָט זיי געשמיסען, האָבען זיי האָטש
געוויינט, און ראוב'עלע האָט, פערקעהרט, גאָר געלאַכט. האָט
מען דאָך איהם נאָך מעהר געקאטעוועט; נאָר וואָס מעהר מע האָט
איהם געשלאָגען, האָט ער מעהר געלאַכט, און וואָס מעהר ער האָט
געלאַכט, האָט מען מעהר געשלאָגען, — אזוי לאַנג, ביו חיים-חנא
דער מלמד האָט זיך אַליין אויך צעלאַכט, און אויף איהם קוקענדיג —

==
כפרות
==

נעשריבען אין יאָהר 1903.

כפרות

א.

דעם ערשטען טאָג ראש השנה נאָך, אז דער עולם איז געגאנגען צו תשליך, האָט מען געקאָנט בעמערקען אַ מחנה עופות, היהנער, אַלטע קוואַקעס און יונגע היהנרלעך מיט האָהנעכלעך לוי-פען אין די הינטערגעסלעך, אויסגעצויגען די קעפלעך, מאַכען פאַל-קעס, הויבען פיסלעך, שפּרינגען-אונטער עפּים מיט אַ מין אימפעט, און אַלץ אַהין, ווייט, הינטער דער שטאָרט אַרויס. אַ חרוש איז דאָס געווען, נאָר קיינעם איז נישט אַיינגעפאַלען אָפּשטעלען זיך נאָכ-קוקען, וואו אַהין לויפען דאָס די דאָזיגע נאַרישע עופות.

ערשט שפעטער, אין די עשרת ימי תשובה אַריין, האָט מען אָנגעהויבען זיך אַרומקוקען, אז די שטייגען זענען אָפּען, און וואו ס'איז געווען ערגיץ אַיין עוף איז דאָס אַרויסגעפּלויגען — און געה זוך מיך! איז געוואָרען אַ גוואַלד: „סטייטש, מיט וואָס וועט מען שלאָגען כפרות?“ איבערהויפט האָבען אַיינגעלעגט די וועלט די ווייבער; פאַר אַ ווייסע כפרה וועט אייך אַ ווייב זיין די כפרה, זי מעג זיין אַפילו אַ „מאדאם“, מיט אַ הוט און מיט אַ פאַרטע-פיאן... משוגענערווייז זענען זיי געלאָפּען אין מאַרק אַריין, גרייט געווען צאָהלען אין טאָג אַריין, אַבי צו קריגען כפרות; אויב ניט קיין ווייסע הוהן, לאָז זיין אַ ראַבע, אַ שוואַרצע, לאָז זיין אַ רויטער האָהן — אַבי אַ כפרה! און ווי אויף-צו-להכעיס, איז נישט געווען אין מאַרק, איהר זאָלט זאָגען, אַיין עוף אויף אַ רפואה. דאָס הייסט, ס'איז געווען עופות אין מאַרק, נאָר נישט אַזעלכע, וואָס מע זאָל

שפיעל, — עס ווערד אָנגערופען ביי זיי „כפרות“... געפעלט אייך
אביסעל איין עובדה? וואָס זאָגט איהר אויף דעם בזיון? ברידער!
ביז ווי לאַנג נאָך וועלען מיר שווייגען? צייט מיר זאָלען מאַכען
איין עק מיט דעם שענדליכען מנהג פון כפרות! לאָמיר זיך שטע-
לען איין מאָל פאַר אַלע מאָל: וואָס איהר ווילט טהוט מיט אונז —
קיין כפרות וועלען מיר ביי אייך נישט זיין! אויס כפרות!

— קאָ-קאָ-קאָ! — האַפען אונטער אַלע עופות מיט אַ מאָל. —
אויס כפרות!

— קוקאַריקו! געדענקט-זשע, געטרייע ברידער און לייעכע
שוועסטער, צי זענט איהר בעוואָהרענט אין זיך, אז איהר וועט
ביישטעהן קעגען דעם נסיון? צי וועט איהר זיך נישט לאָזען פיהר-
רען אין באַד אַריין? מע וועט זיכער קומען און פאַרלעגען אייך
פראַסע, אָדער הירוש, און איך קען דאָך אייך, זולל-וסובא'ניקעס,
אז פאַר אביסעל פראַסע און פאַר אַ הירושעל וועט איהר אוועקגע-
בען דריי שאַק אייער...

— קאָ-קאָ-קאָ! חס ושלום! מע זאָל אונז געבען גאָלד! קאָ-
קאָ-קאָ-קאָ!

— קוקאַריקו! געדענקט-זשע נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל:
איהר זאָלט זיך האַלטען שטאַהל און אייזען! און טאָמער וועט מען
אייך וועלען האַפען, זאָלט איהר זיך נישט לאָזען. די אויגען זאָלט
איהר זיי אויספיקען! איהר זאָלט זיך נישט לאָזען, איהר הערט?
איין עק! אַ סוף! אויס כפרות!

— קאָ-קאָ-קאָ! קאָ-קאָ-קאָ! אויס כפרות!

ג.

און אין שטאָדט איז געווען חושך. אַ רעש, אַ טומעל, אַ גע-
רודער. די גאַנצע וועלט האָט זיך געוויינגט. בעלי-בתים האָבען אָפּ-
געשטעלט איינס דאָס אַנדערע, גערעדט, געקנייטשט מיט די פליי-
צעס, געמאַכט מיט די הענד.

מיט זיי קאנען שלאָגען כפרות. צום ביישפיעל: קאטשקעס זענען געווען מיט גראַבע פופקעס, גענו מיט פעטע בייכלעך, אינדיקעס, אָנגעבלאָזענע מיוחסים, מיט אַראָפּגעלאָזענע שנאָבלען, ווייסע, ריי-נע אומשולדיגע טייבעלעך האָט מען געהאַפּט און אַרויסגעטראָגען אויף צו פערקויפּען. ס'איז אָבער אַלץ נישט דאָס, וואָס מע בע-דאַרף. אויף כפרות דאַרף מען עופות, און קיין עופות איז נישטאָ, האָטש נעמט לעגט זיך און שטאַרבט!

וואו זענען אַהינגעקומען אַלע עופות?
לייענט, זייט מוחל, ווייטער, וועט איהר הערען אַ שענס.

ב.

העט-ווייט הינטער דער שטאָרט, אַזש אויף יענער זייט מיהלען, האָט זיך געטהאָן חושך; דאָס גאַנצע פּעלד איז געווען פול מיט היהנער, העהנער, אַלטע קוואַקעס און קליינע היהנדלעך. דאָס קרעהען פון די העהנער, דאָס קוואַקען פון די היהנער און דאָס פישטשען פון די קליינע היהנדלעך איז געווען אַזוי גרויס, אַז מע האָט געקאָנט טויב ווערען. אַלע האָבען זיך געשטופּט און גע-קוועטשט אַהין, אויבען-אָן, און דאָרט, אויבען-אָן, ליגט אַיין אַל-טער אויסגעהאַקטער בוים, און אויף דעם דאָזיגען אַלטען אויסגע-האַקטען בוים פליהט אַרויף גאָר אַ יונגער האָהן, טהוט אַ פאַטש מיט די פליגלען און הויבט אָן צו קרעהען:

— קוקאַריקו, רבותי! הערט-צו וואָס איך וועל אייך זאָגען!
אייך איז ידוע דער שענדליכער מנהג פון בעלי-בתים: אַלע יאָהר, אַז עס קומט אין דער צייט, פאַלט-אָן אויף אונזערע בעלי-בתים און אויף די בעלי-בית'טעס עפּים אַ מהומה, דער שוואַרצער יאָהר זאָל זיי וויסען! זיי האַפען אונז פון די סידעליס, שלעפען אונז אַרויס איינציגווייז פון די שטייגען, בינדען אונז און דרעהען אונז איבער'ן קאַפּ, בעבען עפּים בשעת מעשה פון אַ סדור, דער רוח ווייסט זיי וואָס, און טהוען אונז אַ שלידער אונטער'ן טיש און נעמען און טראָגען אונז אַוועק צום שוחד, און דאָרט מאַכט ער אונז די

לעכטער. מע האָט זיך פשוט געקאמטשעט, געהאלטען זיך ביי די זייטען.

— האַלדאָס, שטיות! איהר זענט דאָך ערגער פון די עופות, בלעבען! איהר האָט אַמאָל געהערט, אז איין עוף זאָל גובר זיין אַ מענטשען? טפשות, האַלדאָס!

— ווייסט איהר וואָס? — האָבען געזאָגט די ווייבער. — אז איהר זענט יאָ אַזעלכע בריות, טאָ געהט שוין בעסער איהר אליין, האַלט מלחמה מיט די עופות! באַווייזט שוין איהר אליין אייער בריה'שאפט!

און די מאַנסבילען האָבען גענומען די שטעקעלעך אין די הענד און זענען אַרויסגעגאַנגען הינטער דער שטאָרט זעהן, וואָס טהוט זיך דאָרטען מיט די עופות.

ד.

מאַנסבילען זענען פאָרט מאַנסבילען, נישט קיין ווייבער. מאַנסבילען האָבען אין זיך גאָר איין אַנדערען כח. מאַנספאַרשוינען!... דערזעהען פון דערווייטענס די מחנה עופות, זענען זיי געפאלען אויף איין אויבער-הסברה און האָבען זיך פער'גנבה'ט שטיי לערהייד הינטען-אַרום, פון יענער זייט עופות, אויפגעהויבען אַלע מיט אַ מאָל די שטעקענס און אָנגעהויבען זיי טרייבען אַהיים מיט קלוגשאפט:

— קיש-קיש! דאָ דאָמאָ! קיש-קיש! קיש-קיש-קיש-קיש!... דער „קישקיש“ האָט זיי אָבער געהאַלפּען, ווי אַ טוידטען באַנד קעס. די גאַנצע מחנה עופות, די העהנער מיט די היהנער, די אַלמע קוואַקעס מיט די קליינע היהנדלעך, האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן מיט אַ מאָל צו די מאַנסבילען, געשפרונגען זיי גלייך אין פנים אַריין, געפיקט אין די פּיאַטעס, געריסען די קאַפּאַטעס, געפליקט די בערד, בשעת מעשה געקרעהט און געקוואַקעט און געפישטשעט. פערדערען זענען געפלינגען אין דער לופטען, ווי שניי, ס'איז געוואָרען פינסטער אויף דער גאָס — איין אמת'ע מלחמה!

— וואָס זאָגט איהר דערויף?

— יא, אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע!

— אזאָ מעשה טרעפט זיך איין מאָל אין טויזענר יאָהר!

אזוי האָט מען געשמועסט אין שטערטעל, און ס'איז געבלי-
בען, אז די ווייבער זאָלען זיך מטריח זיין הינטער דער שטאָרט
ארויס, צו פערנארען די עופות צוריק אין שטייג אַרײַן. דערויף
זענען זיי דאָך ווייבער, בעלי־בית'טעס! און די ווייבער האָבען
געטהאָן דעם רצון פון זייערע מאַנען: מיטגענומען מיט זיך ווער
אביסעל פּראָסע און ווער אביסעל הירוש, ווער אַ זיפ און ווער אַ
זאק, און מע האָט זיך געלאָזט הינטער דער שטאָרט ארויס, צו
פערנארען און האַפען די עופות און פערוואַרפען זיי צוריק אין
שטייג אַרײַן.

— ציפֿ-ציפֿ-ציפֿ-ציפֿ! — האָבען די ווייבער פּאַוואָלינקע
זיך צוגערוקט צו די עופות, זיך צוגעזעצט צו דער ערד און אויס-
געשאַטען זיי דאָס ביסעל פּראָסע מיט'ן ביסעל הירוש. — טיור-
טיור-טיור... סילאַ-סילאַ-סילאַ-סילאַ...

און נאָך אזעלכע מינים שפּריכווערטער האָבען די ווייבער בע-
נוצט, כדי צו פערנארען די עופות.

דערזעהען פּראָסע און דערשמעקט הירוש, האָבען זיך די אויס-
געהונגערטע עופות אַ לאָז געטהאָן, און עס איז אין איין כּהרף-
עין דאָס ביסעל פּראָסע מיט'ן ביסעל הירוש אויסגעפיקט געוואָרען,
נישט געבליבען אַ קערענדעל אפילו, נאָר האַפען האָבען זיי זיך
נישט געלאָזט בשום אופן.

אַ פּאָר ווייבער איז אפילו יאָ געראָטען צודעקען עטליכע קלײ-
נע היינדלעך מיט אַ זיפ; האָבען זיך די עלטערע קוואַקעס מיט
די העהנער איינגעשטעלט פאַר זיי, אַרויפגעפאלען אויף די ווייבער,
געשפרונגען זיי גלייך אין פנים אַרײַן, שיער נישט אויסגעפיקט די
אויגען; די ווייבער זענען קוים אַנטלאָפּען מיט'ן לעבען.

געקומען אַהיים און דערזעהלט פאַר די מאַנען די דאָזיגע
מעשה, איז צווישען די מאַנסבילען געוואָרען זעהר אַ גרויס גע-

לאָננ איז נאָר מיט אַ נאָננ, וועט מען אייך געוויס ממלא זיין, אם ירצה השם.

איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די עופות מיט אַ קרעהעריי און מיט אַ קוואַקעריי און מיט אַ פישטשעריי, אז מע האָט נישט געהערט אַ וואָרט. רופט זיך אָן צו זיי דער רב:

— ווייסט איהר וואָס, עופות? פון אייער שרייען, וואָס איהר שרייעט דאָ אלע אינאיינעם, וועט קיין גוטס נישט אַרויס. אַמעהר, פאַלגט מיך, אַט האָט אונז דער עולם אויסגעקלויבען פאַר שתדלנים, דעפוטאטען — קלויבט אייך אויך אויס פון זיך אַ דעפוטאציע, נאָר עפּים פיינע, לייטישע עופות, ס'זאָל זיין מיט וועמען צו רעדען אַ וואָרט. געפינען זיך ניט ביי אייך אַ פאַר אינדיקעס, גענו אָדער קאטשקעס?

— האָל-דער! האָל-דער! האָל-דער! — האָט זיך אָנגערופען איין-און-איינציגער אינדיק, וואָס האָט זיך פערשלעפט אַהער מיט די עופות, און האָט זיך אָנגעבלאָזען ווי אַ מחותן, אַרפּאָגעלאָזט דעם שנאָבעל, בעוויזען, אז ער איז דאָ און איז נרייט צו זיין אַ שתדלן פאַר קהל.

— גאָ-גאָ-גאָ! — האָט זיך געלאָזט הערען אַ קול פון איין אַלמען גאָנער, און איהם האָבען אויך געהאָלפּען דאָס גאָנצע בינ-טעל גענו, זיינע קעבסווייבער.

— קוואַ! קוואַ! קוואַ! — האָבען אונטערגעחאַפּט עט-ליכע קאטשקעס, מורא'דיגע שרייערינס, צו בעוויזען, אז זיי זע-נען אויך דאָ צווישען די עופות. איז אָבער אַרויסגעשפרונגען אַ רויטער האָהן איין עזות-פנים און האָט אויסגעשריגען:

— קוקאריקו! עופות! אויב איהר ווילט, מע זאָל אייך פער-קויפען פאַר אַ קארץ האָבער, זאָלט איהר זיך איבערגעבען אין די הענד פון די דאָזיגע אָנגעבלאָזענע מחותנים די אינדיקעס, אָדער צו די מיוחסים די גענו, וואָס זייערע עלטער-זיידעס האָבען אַמאָל אָפּגעראטעוועט די שטאָרט רויס, אָדער צו די פרעסערינס, די ספּלעטניצעס, די קאטשקעס. מיט זיי שלאָגט מען קיין כפרות

א סך עופות זענען טאקי אין דער דאָזיגער מלחמה געפאלען טוידט, צעטראַטען פון זייערע אייגענע ברידער און שוועסטער און צעשלאָגען פון די שטעקענס. עס זענען אָבער אויך אַ סך מאַנס-בילען גע'מזיק'ט געוואָרען, פּערוואַנדעט, פּערבּלוטיגט די הענד און די פּנימ'ער. איינעם האָט מען אויסגעפיקט אַיין אויג, איינעם — אַ שטיק נאָז, איינעם האָט מען געלעכערט אַ באַק, עס האָבען זיך אַרויסגעזעהען די באַקציהנער, און בלוט, בלוט האָט גערונען פון ביידע צדדים. מי יודע, וואָס עס וואָלט געווען דער סוף, ווען די מאַנסבילען וואַרפען נישט אַוועק די שטעקלעך, פּערקאַטשען נישט די פּאַלעס און לאָזען זיך נישט לויפען הענדום-פּענדום צוריק אין שטאָרט אַרײַן.

דערזעהען די צעשלאָגענע, צעבּלוטיגטע בעל־יבּתים מיט די צעפליקטע קאפּאַטעס, זענען די ווייבער געווען מלא גדולה:
— נו, פאַר וואָס לאַכט איהר נישט אַצינד? בריות! מאַנס-בילען! זכרים! מאַנספאַרשוינען!...

ה.

„אז מע קאָן נישט אַריבער, מוז מען אַרונטער“, — אַזוי האָט בען געזאָגט די בריות די מאַנסבילען, געווען צופרידען, וואָס גאָט האָט זיי צוגעשיקט אַ גלייכווערטעל, און מע האָט זיך צענויפגע-זאַמעלט ביי'ם רב אויף אַיין אַסיפה, לאַנג גערעדט, געפלאַפּעלט און געבעכעט, און ס'איז געבליבען, מע זאָל שיקען אַ רעפּוטאַציע צו די עופות און פרעגען זיי מיט גוטען: וואָס ווילען זיי? אויס-נעקלויבען האָט מען, געוויינטליך, די נגידים מיט די בעל־יבּתים חשובים, מיט די רבנים, מיט די דיינים און חזנים און מיט די שוחטים, און מען איז אַרויס הינטער דער שטאָרט שוין אָהן בליי-זין, אָהן שטעקענס, און דער רב האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויף צופריהער און האָט אויסגערופען צו די עופות בזה הלשון:

— שמעו נא, רבותים, הערט אויס, עופות! זאָגט, וואָס ווילט איהר? זאָגט, מיר הערען אַיך מיט קאָפּ, און אויב אַייער פאַר-

ד י ע ו פ ו ת : פארהאן ביי אייך זעכס הונדערט דרייצעהן מצוות.

ד י ב ע ל י - ב ת י מ : און דאָס, וואָס מע זאָגט מיט אייך דריי מאָל „בני־אדם“, איז ביי אייך גאָרנישט?

ד י ע ו פ ו ת : איהר זאָלט אזוי וויסען פון געבראָטענס, ווי מיר ווייסען, וואָס ביי אייך אין „בני־אדם“ טהוט זיך!

ד י ב ע ל י - ב ת י מ : און די ברכה, וואָס דער שוחט מאַכט אויף אייך?

ד י ע ו פ ו ת : לאָז ער בעסער מאַכען אַ ברכה אויף אַ דונער!

ד י ב ע ל י - ב ת י מ : און דאָס, וואָס אידישע קינדער פאַר-פאַסטען זיך און פאַסטען־אַפּ מיט אייך אזא הייליגען תענית, ווי יום כפור?

ד י ע ו פ ו ת : וואָס זשע איז עפּיס געפאַלען דער גורל אויף אונז, אָרעמע עופות? ווינציג פוילע גענו, פעטע קאַטשקעס מיט גראָבע בייכלעך, אינדיקעס מיוחסים דרעהען זיך אַרום ביי אייך אויף דער וועלט, וואָס טהון טהוען זיי גאָרנישט, נאָר מע פרעסט און נאָר מע זויפט און מע פאַליאַסקעט זיך אין אַלע קאַליזשעס?...

ד י ב ע ל י - ב ת י מ : גענו קוילען מיר חנוכה און פרעג-לען פון זיי שמאַלץ אויף פסח, קאַטשקעס בראָטען מיר אזוי, אינ-דיקעס האָדעווען מיר אויף יום־טוב, און אייך דאַרפען מיר אויף כפרות. זייט זשע נישט קיין עזות־פנימ'ער — עס רעדען נישט מיט אייך קיין יונגלעך, עס רעדען מיט אייך עפּיס בעלי־בתיים, רבנים, דיינים, שוחטים!

ד י ע ו פ ו ת : שוחטים? קוילערס? קאָקאָ־קאָ! אַ מיתה משונה זאָל קומען אויף אַלע שוחטים פון דער גאַנצער וועלט! אַנז, גיט אונז נאָר אַהער אַ פאָר שוחטים!...

ד י ב ע ל י - ב ת י מ : איהר זענט קענען דעם מנהג־העולם? איהר איהר ווילט מאַכען איין איבערקעהרעניש אין דער וועלט? איהר

נישט, טאָרען זיי נישט מישען זיך! עופות זענען מיר, כפרות
שלאַגט מען מיט אונז, בעדאַרף מען אונז קלויבען פאַר דעפוטאַטען!
— קאָ-קאָ-קאָ! אמת, אמת, ווי מיר היהנער זענען! —
האַבען אונטערנעהאַלטען אַלע עופות אין איין קול, און עס איז
געוואָרען נאָך אַ גרעסער געשריי מיט אַ גרעסערען טומעל; די
עופות האָבען געגאַנגאַשעט אַלע אינאיינעם, געשפרונגען איינס
אַקעגען דאָס אַנדערע, געפיקט זיך אין די קעפלעך, אַזוי לאַנג, אַזוי
ברייט, ביז עס איז אַרויסגעטראָטען פון זיי אַ דעפוטאַציע: אַ
צוויי־דריי גאַלאַגאַנסקי העהנער מיט היבשע בערר, און אַ פאַר
שענע געוויינטליכע היהנער און עטליכע יונגע האָהנעכלעך, גרויסע
שרייערס מיט גאָר יונגע קול'כלעך. — און צווישען ביידע דעפּו-
טאַציעס האָט זיך אָנגעהויבען אַ געשפרעך, וואָס ווערד בעשריבען
אין קאַפיטעל ו.

ו.

די בעלי-בתים: בכן, זאָגט וואָס ווילט איהר, היהנער?
רערט ווערטער!

די עופות: וואָס זאָלען מיר וועלען? מיר ווילען נישט
זיין פאַר אייך די כפרה; מיר געבען אייך אַוועק אונזער פלייש,
אונזערע פערדערען, אַלץ וואָס איהר ווילט, נאָר קיין כפרות זאָלט
איהר מיט אונז נישט שלאַגען!

די בעלי-בתים: סטייטש, מיר זענען דאָך עפּים
אירען, מיר מוזען דאָך שלאַגען כפרות!

די עופות: אַזוי גאָר? וואו שטעהט דאָס געשריבען?
די בעלי-בתים: וואו סע שטעהט געשריבען? וואָס
איז שייך, חמ... וואָס איז אייער עסק, וואו סע שטעהט געשריבען?
ס'איז ביי אונז אַ מנהג ישן, איין אַלטער מנהג פון קדמונים. מאָר-
נע עופות איהר זענט! אַז מע קוילעט אייך אַזוי און מע בראַט
אייך און מע עסט אייך, איז אייך גרינגער? וואָס אַהרט עס אייך,
אַז אירען פאַרדיענען מיט אייך אַ מצוה?

א קוואַקעריי: "קאָ-קאָ-קאָ! לאַטעס, לאַטעס!"... און דער רב האָט זיי געגעבען צו פערשטעהן, אינ'ם נאָמען פון די בעלי-בתים, וואָס פאַר לאַטעס מע גיט זיי, די עופות הייסט עס:

לאַטעס נומער איינס: אַ טאָג פאַר כפרות שלאָגען זאָל מען געבען די עופות עסען און טרינקען, גלייך ווי נישט זיי מיינט מען.

לאַטעס נומער צוויי: בשעת שלאָגען כפרות און זאָגען "בני-אדם" זאָל מען נישט דרעהען מיט די עופות משוגענער-ווייז און נישט אָפּהאַפּען אויף דער גיך דעם "זה-כפרתי-זה-חליפתי-זה-תמורתי", נאָר פון דער גרינג, פאָוואָלינקע: "זה — כפרתי, זה — חליפתי, זה — תמורתי"...

לאַטעס נומער דריי: אָפּגעשלאָגען כפרות, זאָל מען נישט וואַרפען די היהנער אונטער'ן טיש, ווי ביז אַהער; נאָר פאָוואָלינקע אַוועקגעלעגט און אַוועקגעטראָגען צום שוחט.

לאַטעס נומער פיער: בינדען זאָל מען זיי נישט פאַרלעכווייז, ווי ביז אַהער, נאָר איינציגווייז, איטליכס עוף בע-זונדער, וואָרום נישט אַלע עופות זענען גלייך בכאַראַקטערין. — טרעפט אָפּטמאָל, אַז מע פיקט זיך און מע בלוטיגט זיך איינס דאָס אַנדערע געבונדענערהייד.

לאַטעס נומער פינף: פליקען זאָל מען די עופות נאָכ'ן קוילען, נישט פאַר'ן קוילען, ווי אַנדערע זענען זיך נוהג אין אַ סך ערטער.

לאַטעס נומער זעכס: בשעת דער שוחט נעמט דאָס עוף צווישען די פיס און פערדרעהט דאָס קעפּעל אַרויף... — קוקאַריקו! געפּעלט אייך אַביסעל לאַטעס? !... — אזוי האָט אויסגעשריגען אַ יונגער האָהן איין עזות-פנים, און נאָך איהם — די איבעריגע אַלע עופות האָבען געקערהט און געקוואַקעט: "קאָ-קאָ-קאָ! גענוג לאַטעס!... אין דער ערד אַריין די בעלי-בתים מיט זייערע לאַטעס!"...

וויערערשפעניגט? איהר זענט מורד במלכות?... איהר וועט
אונז האָבען צו געדענקען!...

ד י ע ו פ ו ת : אזוי? אי-אי-אי! וואָס וועט איהר אונז
טהון? איהר וועט אונז אוראי מסר'ען? לאָדען צום „ונתנה-
תוקף"? געהט-זשע אייך געזונטערהייד! קאָ-קאָ-קאָ! קאָ-קאָ-
קאָ-קאָ!

און ס'איז געוואָרען אַ קוואַקעריי צווישען די היהנער, און די
העהנער האָבען אָנגעהויבען צו קרעהען אויף קוליקולות, אז מע
האָט דעם „קוקאריקו" געקאָנט הערען פאר צעהן מייל אַרום און
אַרום.

ז.

און די בעלי-בתים האָבען אָפגעטרעטען אַביסעל אויף אַ זייט,
זיך געשושקעט, גע'סוד'עט, גע'עצה'ט: וואָס טהוט מען? — און
ס'איז געבליבען, מע זאָל נאָך אַ מאָל אַ פרוב טהון רעדען מיט די
ווייסער-חברה'ניקעס, זיי צוואַנגען עפּים אַ לעקאָכעל, טאָמער וועט
מען פאָרט ביי זיי עפּים פועל'ען, האָטש וואָס נישט איז; לאָז זיין
אַ כפרה אויף צווייען, אויף דרייען, אַבי אַ כפרה. און דער רב האָט
זיך אַרויסגעשטעלט אויף-צו-פריהער און האָט וויעדער אַ מאָל אויס-
גערופען צו די עופות:

— שמעו-נא, רבותים, הערט אויס, עופות, וואָס מיר וועלען
אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר וואָלטען מיט אייך,
אייגענטליך, גאָר נישט באַדארפט אזוי פיעל איינ'טענה'ן. מיר
זענען דאָס גאָר נישט געוואָהנט געוואָרען אפילו. איהר מענט אונז
גלויבען אויף נאמנות, אז מיר האָבען צו אייך גענוג מיטלען, ווי
אזוי מיר זאָלען אייך נעמען מיט גוואַלד. גאָר אזוי ווי די צייט
איז שוין זעהר קורץ, ס'איז שוין באַלד ערב יום-כפור, און מיר קאָנען
חלילה בלייבען אָהן כפרות, לכן געבען מיר אייך לגאָטעס...
— קוקאריקו! לגאָטעס!... — האָט אויסגעצויגען איינער אַ
האָהן אַ ווייסער-חברה'ניק, און צווישען די היהנער איז געוואָרען

דאס פארפאלק

א מעשה נורא, ווי אזוי מע האט איונמאל
אין מיטען נאכט אויפגעקאפט צוויי אומ-
שולדיגע נפשות, געבונדען, ארויסגעהרמ
אויפ'ן מארק און פערקויפט צו ווילדע מעג-
שען, געהאדעוועט א חודש נאכאנאנד מיט
מעדני-מלך, און א מאג פאר פסח געקוילעט,
ווי די שאף.

נעשריבען אין יאהר 1909.

און די עופות האָבען זיך אַ לאַז געטהאָן אַלע צו די בעל־בתיים,
און די בעל־בתיים, עס זאָל זיי צו קיין שאַנד נישט זיין, האָבען,
אַפנים, פערשטאַנען מיט וואָס דאָס שמעקט, האָבען זיי גענומען
די פיס אויף די פלייצעס און — מאַרש צוריק, צוריק, אַהיים, איט־
ליכער אין זיין רוה אַריין.

* * *

אַט אַזוי האָט זיך אויסגעלאָזט דער דאָזיגער וואונדערליכער
סטרייק פון די עופות.

פון דעמאָלט אָן... קוילעט מען זיי טאַקי אפילו אַזוי ווי
פריהער — יא. מע פליקט זיי, און מע שניידט זיי, און מע קאַכט
זיי, און מע ברענט זיי, און מע פרעגעלט זיי, און מע דערלאַנגט
זיי צום טיש אונטער אַלערליי סאַאוסען און פאַטראַוועס — אַלסדינג
אַזוי ווי פריהער. נאָר קיין כפרות מיט זיי שלאָגט מען נישט, און
קיין „בני־אדם“ מיט זיי זאָגט מען נישט... פע! אויס כפרות!
דער מנהג, פערשטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אויס מנהג.

אַפנים, ס'איז נישטאָ קיין אייביגע זאך אויף דער וועלט? אַלס־
דינג ביז אַ צייט, אַלסדינג ביז אַ צייט!

.
.
.
.

דאָס פאַרפאַלק

פונ'ם פערפאסער.

דער מחבר פון דער געשיכטע בעט זיך ביי'ם לעזער, ער זאָל אין דער מעשה נישט זוכען קיין אַלעגאָריעס, נישט וועלען טרעפּען, ווער מען דער מחבר האָט דאָ געמיינט. עס איז דאָ נישט פאַרהאַן קיין רמז פון אַלעגאָריעס, און אפילו נישט, איהר זאָלט זאָגען, פאַר אַ גראַד שען אָט דאָס, וואָס ווערד אָנגערופען סימבאָליזם. דאָס איז גלאַט אזוי זיך אַ פשוט'ע מעשה, אָהן חכמות, אָהן אויבערקעפלעך, אַ מעשה פון צוויי אומשולדיגע גאָט'ס בעשעפענישען נעבאַך, וואָס האָבען געלעבט, געליעבט, גע'חלומ'ט, געליטען, געהאַפּט און מער דעריש געפאַלען אום ערב פסח, נישט צו וויסען פאַר וואָס און פאַר ווען...
נערווי (אימאַליע).

א.

די שרעקליכע נאכט.

דאָס איז געווען אין איינע פון די פינסטערע, בלאָטיגע, פאַר-פסח'דיגע נעכט. אַלץ איז געווען איינגעהילט אין פינסטערניש. אַלץ איז געשלאָפּען. שטיל און רוהיג איז געווען אַרום אזוי אַרום אפילו אַ פיש אין וואַסער האָט גערוהט, מורא געהאַט אַרויסשטעלן דער

די נאכט שטעהט נישט! ... מאַרש אין וואָגען אַרײַן! ...” און ער דערפיהלט געזונדע הענד, ווי אַיזערנע צוואַנגען, האַלטען איהם, בינדען איהם, דרעהען איהם צענויף די פיס, און מע טהוט איהם אַ האַפֿ-אויף אין דער לופטען און אַ וואָרף-אַרײַן אין אַ ברייטען הויכען וואָגען אַרײַן. אין וואָגען ליגט נאָך אַ נפש, אַזוי ווי ער, דאָכט זיך. אַ נקבה, און ציטערט מיט אַלע איברים, צוויי מענשען דרעהען זיך אַרום זיי. איינער — אַ פראַדאָם, אָהן אַ היטעל, דער אַנדערער — אויך אַ פראַדאָם, מיט אַ קוטשמע אויפֿ'ן קאָפּ. דער וואָס אָהן דעם היטעל שטעהט הינטען, בעטראַכט דעם וואָגען, די רעדער, די פערד-לעך. און דער וואָס מיט דער קוטשמע האָט זיך אַרויפגעזעצט אויפֿ'ן וואָגען, און גלייך צו זיי אויף די פיס, און מיט אַזאַ רציחה, אַז זיי האָבען זיך דערזעהן מיט יענער וועלט...

— געב נאָר אַכטונג, זיי זאָלען זיך ביי דיר נישט אויפֿבינדען, נישט אַרויסגליטשען, נישט אַראָפּשפּרינגען. דו הערסט, צי ניין? אַזוי זאָגט דער, וואָס אָהן דעם היטעל, צו דער קוטשמע, און די קוטשמע ענטפערט נישט. ער דערלאַנגט אַ רעכטען שמיץ די פערד, און דער וואָגען ריהרט.

ב.

די נעפֿאָנענע שליסען קענטשאַפט אין נעפֿענעניש.

ווי אַזוי זיי האָבען איבערגעלעבט די דאָזיגע נאָכט און נישט אויסגעגאַנגען אויפֿ'ן וואָגען פאַר שרעק אַלײַן — איז טאַקי נאָר אַ נס מן השמים. וואו זענען זיי? וואוהין פיהרט מען זיי? און פאַר וואָס? פאַר ווען? ...

איבער גרויס פינסטערניש האָבען זיי אפילו נישט געקאָנט זיך רעכט אָנקוקען. ערשט, אַז ס'האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, האָבען זיי נענומען בעטראַכטען איינס דאָס אַנדערע און דורכשמועסען זיך שטילערהײַד.

— נוט מאַרגען, מאַדאָם!

קאפ אויף גאט'ס וועלט אין דער דאזיגער פינסטערער, שטילער, רוהיגער נאכט. אין אזא נאכט איז פארהאן א סך ארבייט פאר'ן בעל-החלומות. ער זשאלעוועט נישט קיין פארבען, שיט מיט דער פולער האנד פאנטאזיעס, וואס נישט געשטויגען, נישט געפלוניגען, און פיהרט צענויף א וואנד מיט א וואנד.

די חלומות, וואס דער העלד פון דער דאזיגער געשיכטע האט געזעהען אין יענער נאכט, זענען געווען משונה-מאדנע ווילדע חלומות! א גאנצע נאכט האָבען זיך איהם געפלאָנטעט עופות, היהנער, גענז און קאטשקעס. איינער אַ האָהן, אַ רויטער, נאָך גאָר אַ יונגעטשקער, נאָר אַ גרויסער עזות-פנים, שפּרינגט איהם מיט חוצפה אין די אויגען אריין, לאַכט און זינגט איהם עפּים אַ מאָדנע ליערעל:

קוקאַ-די-קו, לאַנגע נאָז!
מ'עט דיך פאַקען ווי אַ האָז!
מ'עט דיך בינדען, מ'עט דיך שלאָגען,
מ'עט דיך לעגען אין אַ וואָגען,
מ'עט דיך מוטשען אָהן אַ סוף,
מ'עט דיך קוילען ווי איין עוף!...

דאָס ליערעל לאָזט אויס דער רויטער האָהן מיט אַ קוקאַריקו, און עס דאַכט זיך אויס אונזער העלד, אז די עופות, די גענז מיט די קאטשקעס, וואָס דרעהען זיך אַרום איהם, קוואַקען, גאַנגטשען און לאַכען אויף משונה-מאָדנע קולות, און אזוי שטאַרק, אז ער ווערד אויפגערגט, טהוט זיך אַ לאָז צום האָהן צום שייגען, און פאַר גרויס כעס חאַפט ער זיך אויף מיט אַ מורא'דיג האַרצקלאַפעניש און דער-הערט אַ רעש, אַ טומעל, אַ נערודער, אַ קלאַפּעריי פון פיס, אַ שוין פון אַ ליכט, און קולות, ווילדע, אומבעקאַנטע קולות: „נישט דער! ... אַט דער! ... יאָ-יאָ! ... נעמט איהם! ... חאַפט איהם! ... בינדט איהם! ... פאַוואָלי די פיס! ... ברעכט איהם נישט אויס קיין פוס! ... אַט אזוי! ... פאַרטיג? ... נו, ריהר זיך! ריהר זיך! ...

דאָס איז אינגאנצען, וואָס זיי האָבען געקאָנט וואָגען איינס דעם אנדערען, וואָרום עס האָפט זיך אויף די קוטשמע, ווי פונ'ם שלאָף, און שמייסט, שמייסט די פערד מיט כעס. דער וואָגען שפּרינגט אונטער, די צוויי אינדיאנער הערען זיך צו, ווי עס טרייסלען זיך ביי זיי אינוועניג די געדערס. פלוצים שטעלט זיך אָפּ דער וואָגען, און זיי דערזעהען פאַר זיך אזעלכעס, וואָס זיי האָבען נאָך אויף זייער לעבען נישט געזעהען קיינמאָל.

ג.

פון איין געפעננעניש אינ'ם אנדערען.

דאָס ערשטע מאָל אויף זייער לעבען איז זיי אויסגעקומען צו זעהן אויף איין אָרט אזוי פיעל פערד, בהמות, קעלבלעך, חזירים, און מענשען, אָהן אַ שיעור מענשען! אַלערליי וואָגענס מיט אונטערגעהויבענע שטעקענס, פול מיט פערשיעדענע סחורות, ברויט און לעבעדיגע זאכען: היהנער, גענז און קאטשקעס, אָנגעפאַקט איינס אויף דאָס אנדערע. דאָרט, אין דער זייט, איינער אַליין אויף אַ וואָגען, ליגט אַ געבונדענער דבר-אחר און פראָטעסטירט, קוויט טשעט מיט אזעלכע משונה קולות, אז מע קאָן טויב ווערען. נאָר ווער הערט איהם? אַלע לויפען, אַלע רעדען, אַלע זענען פערטאָ-רעראַמט — ס'איז אַ יריד.

אָהערצו האָט זיי געבראַכט צו פיהרען דער פראַדאָם, וואָס מיט דער קוטשמע, אַרויסגעקראָכען פונ'ם וואָגען און גענומען באַכרען זיך מיט די געפאַנגענע. און די געפאַנגענע האָבען זיך אויפגעחאַפט. דערפיהלט אַ מאָדנע האַרצקלאָפעניש: „וואָס וועט ער טהון מיט זיי, אָט דער פראַדאָם? אפשר אויפבינדען? בעפרייהען און לאָ-זען געהן, וואו די אויגען וועלען טראָגען? ...“ אַך, אומזיסט איז געווען זייער פרייד — ער האָט זיי נאָר אַרויפגערוקט אַביסעל העכער, אַפנים, אז מע זאָל זיי בעסער קאָגען זעהן? אזא בויזן! אזא בויזן! ... און אפשר, אז מע וויל רעכענען דאָס אייגענע צוריק, קאָן זיין, אז עס איז גלייכער, וואָס אַלע זעהען זיי! אַדרבה, לאָז

- גוט מאַרגען, גוט יאָהר !
 — איך וואָלט געמעגט שווערען, אז איהר זענט פון אונזערע...
 פון די אינדיאנער...
 — איהר פערשפּאַרט שווערען, מע גלויבט אייך אָהן אַ שבועה...
 — איך האָב אייך באַלד דערקענט, נאָך די קארעלען.
 — דאָס בעווייזט, אז איהר האָט איין אויג.
 עס געהט אַוועק עטליכע מינוט. נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו
 איהר וויעדער אַ מאָל :
 — מאַדאם ! ווי פיהלט איהר זיך ?
 — אזא יאָהר אויף מיינע שונאים !
 ער לאָזט דורך נאָך אַ וויילע און רוימט איהר איין אַ סוד אויפ'ן
 אויהער :
 — מאַדאם, איך וויל אייך עפּים פרענען.
 — פרענט.
 — אין וואָס בעשולדיגט מען אייך ?
 — דאָס אייגענע, וואָס אייך.
 — איך מוין, וואָס האָט איהר אַזוינס פּערזינדיגט ?
 — דאָס אייגענע, וואָס איהר.
 — מיר שיינט, אז איהר זענט מיר עפּים ווי ברוגז'ליך ?
 — ברוגז'ליך ? נאָכאל ! ער האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי מיר
 אויף די פיס, אז סע שפּאַרען מיר די אויגען פון קאַפּ, און זאָגט
 נאָך, אז איך בין ברוגז'ליך !
 — וואָס רעדט איהר דאָס, מאַדאם ? איך זיץ ביי אייך אויף
 די פיס ?
 — ווער דען זיצט ?
 — דאָס איז ער ! אַט דער פּראָדום מיט דער קוטשמע, פּער-
 חאפּט זאָל ער ווערען !
 — אַזוי גאָר ? און איך האָב געמיינט, אז דאָס קוועטשען, וואָס
 סע קוועטשט מיר, איז פון אייך. האָט קיין פאַראיבעל נישט, טאָ-
 מער האָב איך אייך בעלעדיגט.

— לאָזען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד, אַבי מיר זאָלען אַרויס פרייה.

— אָמין הלואי!

דאַנקען גאָט, די טערקישע שאַל האָט שוין אַריינגעלעגט די האַנד אין קעשעני, נעמט אַרויס געלד.

— הכלל, איז נישט ווינציגער?

— נישט ווינציגער.

— דאָס איז שוין דאָס לעצטע שבלעצטע?

— דאָס לעצטע שבלעצטע.

— אפשר... שא, שא! זעה-נאָר אַ רציחה פון אַ מענטשען!

נאָ דיר געלד, נאָ!

און דאָס פאַר-פּאָלק געהט איבער פונ'ם רשות פון דעם פראד-אָדס מיט דער קוטשמע אין רשות פון דער גראַבער מיט דער טער-קישער שאַל, דאָס הייסט, אייגענטליך, פון איין געפענגעניש אינ'ם אַנדערען, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

ד.

צווישען ווילדע מענטשען.

ווי באלד מע האָט זיי געבראכט אויפ'ן נייעם אָרט, אזוי האָט מען זיי באלד אויפגעבונדען, און מיט פרייד האָבען זיי דערפיהלט די ערד אונטער זיך. זיי האָבען גענומען אויסגלייכען זיך די ביי-נער און אַרומשפּאַנען הין און צוריק, אויספרובען אויף וויפיעל די פיס ריענען זיי נאָך, און פאַר גרויס שמחה האָבען זיי גאָרנישט בע-מערקט, אז זיי זענען נאָך גאַנץ ווייט פון די אמת'ע פרייהייט. ערשט אַ מינוט שפעטער האָבען זיי זיך אַרומגעקוקט, אז זיי זענען אין גע-פענגעניש. מע האָט זיי אַריינגעלאָזט ערגיץ אין אַ פינסטער וויי-קעל, פון איין זייט אַ וואַרעמער אויווען, פון דער אַנדערער זייט אַ קאַלטע וואַנד, און פון פאַרענט אָפּגעצאמט מיט איין איבערגע-קעהרטען לייטער, און עסען האָט מען זיי אַוועקגעשטעלט און

די וועלט זעהן! אפשר וועט זיך געפינען א גוטע זעל, וואָס וועט צוגעהן, זיך אָננעמען זייער קרויורע און א פרעג טהון ביי דעם פראַג־אָרם: פאַר וואָס? פאַר ווען?

אזוי האָבען זיך געטראַכט נעכאַך די אומשולדיגע געפאַנגענע— און גלייך ווי זיי האָבען געטראַפּען: עס האָט זיך טאַקע געפונען א גוטע זעל, עפּיס איינע אַ גראַבע, מיט אַ טערקישער שאַל, זי געהט-צו, טהוט אַ טאַפּ אין וואָגען און אַ זאָג צו דער קוטשמע:

— דאָס האָסטו געבראַכט צו פיהרען דאָס פאַר-פּאַלק?

— וואָס איז דיין עסק?

— אינדיאַנער?

— וואָס דען, טערקען?

— וויפיעל הייסט דו זיך געבען פאַר זיי?

— וואו האָסטו אַזוי פיעל געלד?

— איך זאָל נישט האָבען קיין געלד, טאָ צוליעב וואָס וואָלט

איך זיך אַוועקגעשטעלט רעדען מיט אַזאַ האַם, ווי דו ביזט?

אַט אַזוי שמועסען זיך דורך די טערקישע שאַל מיט דער קוטש-

מע, און עס געהט אַוועק ביי זיי אַ דינגעניש אויף לאַנג, דער פראַ-

גאָרם, וואָס מיט דער קוטשמע, איז קאַלט ווי אַיז, די טערקישע

שאַל היצט זיך, שפּרינגט-אַפּ אַלע מאָל און געהט אַוועק, און קומט

אַבער באַלד צוריק, און וויעדער אַ מאָל נעמט מען זיך דינגען, אַזוי

לאַנג, ביז די קוטשמע ווערט אין כּעס, און מע הויבט זיך אָן שעלטען.

דאָס פאַר-פּאַלק דערווייַל וואַרפט זיך דורך מיט אַ פאַר ווערטער:

— מאַדאָם! איהר הערט, צי ניין?

— איך הער, וואָס דען? איך הער נישט?

— עס האָלט דערביי, מע זאָל אונז, אַפּנים, אויסקויפּען פון

געפּענגעניש?

— אַזוי ווייזט דאָס אויס.

— וואָס-זשע דינגט זי זיך פאַר אונז, ווי מע דינגט זיך פאַר

גענו?

— אַז אַך און אַז וועה!

אלע ווייבער געהען אוועק. אין אמינוט ארום קומט אן די טערקישע שאל צוריק און שלעפט מיט זיך איינעם א מאנסביל, א ווילדען פארשוין, א בעוואכסענעם מיט רויטע האָר. זי פיהרט איהם צו מיט'ן זעלבען שיינענדיגען פנים:

— דו ביזט דאך יא א מבין. וואָס זאָנסט דו אויף דעם פארפאלק?

דער בעוואכסענער פארשוין קוקט מיט ווילדע אויגען.

— איך בין א מבין? וואָס פאר א מבין בין איך?

— דו ביזט דאך א איד פון תורה, און וואו תורה, דאָרט איז חכמה. ווי מיינסט דו, אשטייגער, — מעג אונז שוין גאָט געבען א כשר'ען פסח? ס'איז דאך פון זיין ליעבען נאָמען וועגען.

דער בעוואכסענער פארשוין גלעט זיך ביי די נעלע האָר, פער-גלאַנצט די אויגען ארויף, מאכט א פרום פנים:

— דער אויבערשטער מעג געבען אלע אידען א כשר'ען פסח. די טערקישע שאל מיט'ן בעוואכסענעם פארשוין געהען אוועק. און דאָס פארפאלק בלייבט ווייטער אליין. זיי שמעהען א ווילדע אָהן לשון, אָנגעבלאָזען איינס אויף דאָס אנדערע, ווי פריהער. זי לאָזט אַרויס א מאָדנעם הילך פונ'ם האַלז, א סין הוסט מיט א קוויטש. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ צו איהר:

— מאַדאם! וואָס איז מיט אייך?

— גאָרנישט. איך האָב מיך דערמאָנט אין דער היים.

— נאָרישקייטען! דאָס דאַרף מען פערגעסען. מע דאַרף זיך בעסער אַרומקוקען, וואו זענען מיר און וואָס האָבען מיר צו טהון?

— וואו זענען מיר? אין דער ערד זענען מיר. מיר זענען אויף גרויסע צרות.

— דהיינו?

— איהר פרעגט נאָך? איהר זעהט נישט, אז מע האָט אונז פערקויפט צו די ווילדע מענשען, ווי מע פערקויפט חיהנער, גענו אָדער קאטשקעס?

— וואָס זשע וועלען זיי אונז טהון?

טרינקען, און מע האָט זיי איבערגעלאָזט איינע אַלליין, זיי עס רעדט זיך, אויף גאָט'ס בעראָט. בעטראַכט זייער נייע וואָהנונג, האָבען זיי זיך אַוועקגעשטעלט איינס קענען אַנדערען אָנגעבליאָזען, ווי גע- וועהנליך ווילד-פרעמדע, געקוקט, געקוקט און אויסגעדריעהט זיך איינס צום אַנדערען, מחילה, מיט'ן הינטען און צעגאָנגען זיך, ער אין איין ווינקעלע, זי אינ'ם אַנדערען, און מע האָט זיך פערטיעפט אימליכער אין זיינע מחשבות.

לאַנג טראַכטען האָט מען אָבער זיי ניט געלאָזט. עס האָט זיך געעפענט די טהיר פון זייער טורמע און ס'איז אַריינגעקומען פריהער די טערקישע שאַל, און נאָך איהר אַלערליי ווייבער, איינע נאָך דער אַנדערער. יעדע בעזונדער האָט די טערקישע שאַל אָנגענומען ביי אַ האַנד, צוגעפיהרט צו די געפאַנגענע, אַ ווייז געגעבען מיט'ן פינגער און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ שיינענדיג פנים:

— געפעלט אייך דאָס פאַר-פאַלק?

— וויפיעל האָט איהר אַוועקגעגעבען?

— שאַצט.

אַלע האָבען געשאַצט און נישט איינע האָט געטראָפּען, און אז די טערקישע שאַל האָט זיי אָנגערופּען די סומע, האָבען אַלע ווייבער געגעבען אַ פלעסק מיט די הענד:

— טאָקי באַמת?

— מיר זאָלען אזוי אַלע האָבען אַ פרייליכען, אַ כשר'ען פסח!

אויף די פנימ'ער פון די ווייבער איז געווען אָנגעצויכענט קנאה. זייערע בעקלעך האָבען געפלאַמט. אין די אויגען האָט גע- ברענט אַ פייערעל. נאָר עס האָבען זיך אַ שאַט געטהאָן ווינשע- וואַניעס:

— פאַרניצט געוונט!

— זאָל אייך וואָהל באַקומען!

— דערלעבט איבער-אַי-אַהר!

— מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדערלעך!

— אָמן! נם אתם! נם אתם!

וואָרג, קונדסים, מיט רויטע בעקלעך און מיט שוואַרצע אויגלעך.
זיי טהענן זיך אַ לאָז אלע מיט אַ מאָל צום אונטערן־אוינווען.

— אַנו? וואו זענען זיי? וואו? אַטאָ זענען זיי, אַטאָטאָט!
עה! יענקעל! בערעל! וועלוועל! אלי! געצעל! ניכער! ני-
כער!

און דאָ הויבט זיך אָן פאַר אונזער פאַרפּאָלק דער אמת'ער
גיהנם: צרות און פיין און יסורים און בזיונות אָהן אַ שיעור!
חברה קליינוואָרג זענען אָנגעפּאָלען אויף זיי, ווי די ווילדע פראים,
גענומען טאָנצען און שפּרינגען אַרום זיי, בעטראַכטען זיי פון אלע
זייטען און מאַכען פון זיי חוזק, חוכא וטלולא.

— יאָסעל, זעה נאָר אַ נאָז! האַהאַהאַ!

— אַ נאָז! בערעל! אַ נאָז!

— וועלוועל! טהו איהם אַ ציה ביי דער נאָז!

— ביי'ם שנאָבעל, אלי! אַט אַזוי אַ!

— שטאַרקער, געצעל, לאָז ער אָנהויבען שרייען!

— איהר זענט אלע נאַראַנים! שרייען — שרייען זיי נור דע-

מאָלט, ווען מע פייפט זיי. זיי האָבען פיינט, אַז מע פייפט זיי. אַ

סימן האָט איהר, אַט הויב איך אָן פייפען: פיו!

דאָס פאַרפּאָלק בלאָזען זיך אָן, ווערען רויט, לאָזען אַראָפּ די

נעז און שרייען אויס ביידע מיט אַ מאָל:

— האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

חברה קליינוואָרג האַפען אונטער אלע אינאיינעם מיט אַ וויל-

דען געלעכטער:

— האַלט-דיר-נאָ-דיר-נעם-דיר!

דאָס פאַרפּאָלק ווערען נאָך מעהר אָנגעצונדען און שרייען נאָך

העכער:

— האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

דאָס געפּעלט דער חברה קליינוואָרג דוקא זעהר שטאַרק. זיי

האַלטען זיך ביי די זייטען פאַר געלעכטער און שרייען נאָך העכער:

— האַלט-דיר! נאָ-דיר! נעם-דיר!

— אוי וועלען זיי אונז טהון! נאך אז איך בין געווען א קליין-נינקע, האָב איך זיך אָנגעהערט שענע מעשיות, וואָס די ווילדע מענשען טהוען מיט אונזערע לייט, וואָס פאַלען אַרײַן צו זיי אין די הענד אַרײַן...

— עט! מעשיות! ... גלויבט נישט אין קיין בבא-מעשיות... — נישט קיין בבא-מעשיות. איך האָב דאָס אַלײַן געהערט פון מיין שוועסטער... מיין שוועסטער דערצעהלט, אז זיי זענען ערגער פון די ווילדע חיות. א ווילדע חיה, אז זי האַפט עמיצען פון אונז, צערייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף — און א סוף; און אז... — טע-טע-טע, מאַדאָם! איהר קוקט אויף דער וועלט, דאַכט מיר, שוין צו פעסימיסטיש.

— צו וואָס?

— צו פעסימיסטיש.

— וואָס הייסט דאָס פעסימיסטיש?

— דאָס הייסט... דאָס הייסט, איהר קוקט דורך צו טונקעלע ברילען.

— וואו זעהט איהר ברילען?

— חא-חא-חא!

— וואָס לאַכט איהר?

— אוי, זענט איהר, מאַדאָם, א...

— א וואָס?

ער האָט איהר געוואָלט זאָגען, וואָס זי איז. נאָר פלוצים עפענט זיך די טהיר און...
לייענט ווייטער.

ה.

„ה א ל ט - ד י ר - נ א - ד י ר - נ ע ס - ד י ר!“

עס עפענט זיך די טהיר און עס רייסט זיך אַרײַן פון דרויסען, ווי א שטורמווינד, ווי א גאַנצער פאַלק סאָלדאַטען, חברה קליינ-

— עס קריכט, עס קריכט. דער ערשטער ביסען איז איין עק-
בויער.

— אַ וואָס?

— איין עקבויער.

— מאָדנע ווערטער ביי אייך!

— האַהאַהאַ!

— וויעדער האַהאַהאַ? וואָס איז דער געלעכטער?

— איך האָב מיך דערמאָנט אינ'ם ברוך-הבא פון די קליינע
ממזרים.

— אוראיי דאָרף מען לאַכען.

— וואָס-זשע? וויינען דאָרף מען?

— פאַר וואָס האָט איהר נישט געלאַכט, פעטער, בשעת זיי
האָבען געפייפט?

— וואָס דען האָב איך געטהאָן?

— איהר האָט, דאָכט זיך, גענוג געפילדערט!

— איך האָב געפילדערט? איך?

— ווער דען האָט געפילדערט? איך?

— איהר האָט די ערשטע אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר!
האַלט דיר! האַלט דיר!

— האָט קיין פאַראיבעל נישט, דאָס זענט איהר געווען דער
ערשטער, וואָס האָט אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר! האַלט דיר!
האַלט דיר!

— נו, וואָס-זשע איז דאָ אַ בזיון, אז איך בין געווען דער ערש-
טער, וואָס האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— וואָס פאַר אַ חרפה איז, אז איך בין געווען די ערשטע, וואָס
האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— אז ס'איז נישט אַ חרפה, וואָס-זשע האָט איהר אַראָפּגע-
לאָזט די נאָז, מאַדאָס?

פון אזא מין וועלען אריבערשרייען איינס דאָס אנדערע ווערד
די שטוב אָננעפילט מיט אזעלכע קולות, אז עס קומט צו פליהען
די טערקישע שאל (לאַנג לעבען זאָל זי 1), האפט אָן חברה קליינ-
וואַרג פאַר'ן קאַרק און שלידערט זיי אַרויס איינציגווייז פון שטוב
און טיילט זיי נאָך איין דערביי אַ פאַר גוטע סטוסאַקעס און לאָזט
אויס מיט אַ לאַנגער קללם:

— אַ שלאַק זאָל אויף אייך קומען, רבונז של עולם, אַ שרפה,
אַ מגפה, אַ חלירע! ס'זאָל אייך אָנחאַפּען און ס'זאָל אייך קוילען
און קוילען און אויסקוילען אייך איינציגווייז מיט אלע משומדים,
זיסער גאָט, און ס'זאָל פון אייך נישט בלייבען ביז פסח קיין שריר
ופליט, ליעבער פאָטער, האַרציגער, געטרייער!

פטור געוואָרען פונ'ם דאָזיגען גלות, האָט אונזער פאַרפאַלק
נאָך לאַנג נישט געקאָנט קומען צו זיך. די ווילדע געשרייען מיט'ן
פייפען, מיט'ן געלעכטער פון די קליינע ווילדע נפשות זענען נאָך
לאַנג געשטאַנען און געהילכט זיי אין די אויהערען. נאָכדעם האָט
ער זיך אָנגעהויבען אַרומקוקען, אז ס'איז נישט קיין תכלית צו
טרויערען אויפ'ן גלות און נישט נעמען גאָרנישט אין מויל אַריין.
און ער געהט צו פאָוואָלינקע צום אָנכייסען, וואָס מע האָט זיי
אוועקגעשטעלט, און רופט זיך אָן צו איהר:

— מאַדאַם! ביז וואָנען איז דער שיעור צו שטעהן אָט אזוי
פערזאָרגט? צייט עפּיס איבערחאַפּען. די וועלט איז אויך אַ וועלט,
בלעבען. די נשמה אויסשפּייען קאָן מען נישט. פערגעסט נישט.
אז מיר האָבען נאָך היינטיגען טאָג אין מויל נישט געהאַט.

— עסט געזונדערהייט. איך — נישט.

— המ... פאַר וואָס? ס'איז ביי אייך היינט אַ תענית?

— נישט קיין תענית, נאָר גלאַט אזוי.

— איהר ווילט זיי אפשר אָנלערנען? הונגערען? איהר וועט

נאָר מאַכען פון זיך אַ תל, און ווייטער נאָר נישט...

— איך ווייס נישט, ווי אזוי מע קאָן עפּיס עסען. עס קריכט
נישט אין האַלז אַריין.

— א פאַרשרפה'ט זאָלסט דו ווערען, דו נאַרישע מויד! טהו
אויס די רויטע פעטשיילע דיינע! זיי קאָנען נישט זעהען קיין רוי-
טע פאַרב!...

— מיינע צרות אויף זייערע קעפּ!

— אויף דיין קאָפּ, נאַרעלע, דו ביזט בילכער, אָט אזוי אָ!
נו? פאַר וואָס לעגסט דו איהם נישט אין מויל אַריין קיין ריין
מיט פאַסאָליס?

— פאַר וואָס איך לעג איהם נישט? אין מיר איז קיין מניעה
נישט. איך וואָלט איהם געלעגט פון היינט ביז מאָרגען, נאָר איהר
זעהט דאָך, אז ער לאָזט זיך נישט. ער דרעהט מיט'ן קאָפּ און
האַלט צו דאָס מויל.

— ווער הערט איהם? אָט געב איך איהם א קוועטש ביי'ם
האַלז, וועט ער ביי מיר עפענען די פיסקעס! אָט אזוי אָ! לעג-
לעג!

— אוי, בעל־הבית'טינקע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין! עפּים
נלאַנצט ער מיר זעהר מיט די אויגען! זעהט נור, ער זאָל זיך
חלילה נישט דערווערגען.

— ווער דערוואָרגען בעסער דו אַליין, דו ביזט בילכער. נאָ דיר
נאָר דערווערגען! גלייך ווי ס'איז ביי מיר דאָס ערשטע מאָל!
שטופּ איהם גלייך אין האַלז אַריין. אָט אזוי. איך בין שוין איינ-
אונצוואַנציג יאָהר אַ בעל־הבית'טע מיט גאָט'ס הילף. איצט לעג
איהם אַריין אין מויל אַ שטיקעל עפעל מיט אַ יאָדער פון אַ וועל-
שען נוס. נאָך, נאָך. וואָס זשאַלעוועסט דו?

— איך זשאַלעווע נישט. וואָס וועל איך זשאַלעווען? ס'איז
מיינס? ס'איז נישט מעהר ווי אַ רחמנות, אַ צער בעל־חיים.

— וואָס זאָגט איהר אויף דער מויד? אַ צער בעל־חיים! מע
טהוט איהם חלילה שלעכטס? מע גיט דאָך איהם עסען! און פון
וועמענס וועגען? פון גאָטס וועגען. לכבוד דעם הייליגען יום־טוב.
דער אויבערשטער מעג מיר טאָקי העלפען. איך האָב איהם שוין
נישט איין פאַרעל אויסגעהאָדעוועט אויף פסח. געב אַהער נאָך

— איך האָב אַראָפּגעלאָזט די נאָז ?

— ווער דען האָט אַראָפּגעלאָזט די נאָז ?

— אַך, ווי גרינג ס'איז צו זעהן יענעם נאָז! ...

איין עבירה, וואָס דער דאָזיגער אינטערעסאַנטער שמועס האָט זיך נישט געקאָנט ציהען ווייטער. מע האָט זיי איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען. דאָס איז געווען די טערקישע שאַל, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפענגעניש, ווי עס שטעהט געשריבען ווייטער.

ו.

די עקזעקוציע פון די ווייבער.

די טערקישע שאַל איז נישט געווען די איינציגע, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפענגעניש. זיי איז בעשערט געווען צו בעקענען זיך מיט נאָך איינע אַ ווילדע בריאה, אינ'ם געשטאַלט פון אַ גרינער מויד מיט אַ רויטער פעטשויילע אויפ'ן קאָפּ. אַריינגע-קומען זענען זיי ביידע מיט פולע הענד פון כל טוב: אַ שיסעל מיט ריין, אויסגעמישט מיט אַרבעס און מיט פאַסאָליס, אַ טעלער מיט געקאָכטע קארטאָפּעל, מיט געהאַקטע אייער, און אַ פולען פאַרטוה מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך עפּעל און מיט וועלישע ניס.

אַריינגעקומען מיט'ן עסענוואַרג, האָט די גרינע מויד מיט דער רויטער פעטשויילע אַ ווייז געטהאָן אויפ'ן פאַר-פּאָלק און אַ זאָג געטהאָן צו דער טערקישער שאַל:

— אַ מכה איז מיר, בעל־הבית'טע לעבען, זעהט נאָר, זיי האָבען זיך כמעט נישט צוגעריהרט צום עסען!

— די דאגה זאָל מיר בלייבען אויף, אסירצה־השם, נאָך פסח. אַט וועלען מיר זיי באַלד אָנהאַדעווען. איך וועל זיי נעמען צו זיך. זיי צוהאַלטען, און דו וועסט זיי לעגען דאָס עסען אין מויל אַריין. נו, מויד? וואָס שטעהסט'דו? וואָס שטשירעסט דו מיט די צייהן? — וואָס האָבען זיי אַזעלכעס דערזעהען אויף מיר, וואָס זיי הערען נישט אויף צו פילדערען: האַלט דיר! האַלט דיר!?

„נשמה'ניו!“ זי איהם: „לױבעניו!“ די טערקישע שאל מיט דער רויטער פעטשיילע, אריינקומענדיג מיט עסענווארג, האָבען זיך גאָר זאָט נישט געקאָנט אַנקוקען אין זיי.

— וואָס זאָגסט דו אויפ'ן פאַר-פּאָלק?

— אַ לעבען, ווי אונטער'ן אויווען!

— זעהסט דו חאַטש, ווי זיי האָבען זיך ביי מיר, קיין עין-הרע, פאַררעכט?

— קיין ביז אויג זאָל זיי נישט שאַרטען!

— טהו זיי נאָר אַ נעם אונטער די פאַכוועס... וואָס זאָגסט

דו? ...! נישקשה פון אַ הייטעל? ... האָ? מעג מיר שוין גאָט העל-פען פאַר'ן פאַר-פּאָלק, וואָס איך האָב איהם אויסגעהאָדעוועט אויף פסח? ...

די ווילדע ווייבער טהוען-אַפּ זייער ארכייט און געהען אַוועק, און דאָס פאַר-פּאָלק פערטראַכט זיך, וואָס בעדייטען די ווערטער פון דער טערקישער שאל: „זי האָדעוועט זיי אויף פסח?“ און פאַר וואָס דאַרף איהר גאָט העלפען? ... און מע שאַרפט זיך די מוחות און מע דיסקוטירט צווישען זיך:

— וואָס הייסט דאָס, לױבעניו, פסח?

— פסח, נשמה'ניו, איז ביי זיי אַזאַ יום-טוב, אַזאַ יום-טוב פון פרייהייט, פון בעפרייהונג.

— וואָס הייסט דאָס „פון בעפרייהונג“?

— איך וועל דיר געבען צו פערשטעהן. ס'איז ביי זיי אַ גרויסע מצוה האַפען אַ אונזעריגען און האָדעווען איהם אַזוי לאַנג, ביז עס קומט דער יום-טוב, וואָס הייסט פסח. און אַז עס קומט דער יום-טוב, וואָס הייסט פסח, לאָזט מען איהם פריי... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל?

— נאָך ווייט ביז דעם יום-טוב, וואָס הייסט פסח?

— ווערליג איך האָב געהערט פון דער טערקישער שאל זאָגען, ווייזט אויס, אַז ניט מעהר ווי אַ טאָג דריי.

— דריי טאָג?!

א וועלש ניסעל — און א סוף. איצטיגס מאָל וועט זיין גענוג פון זיינעטוועגען. ער איז שוין זאט. לאָמיר זיך אָקאַרשט נעמען צו איהר און אָנהויבען פון מהטובו, דאָס הייסט, נאָך אַ מאָל פון ריז מיט פאַסאָליס.

— זאָלט איהר מיר געזונט זיין, בעל־הבית'טע לעבען, ווי אזוי דערקענט איהר, וועלכס איז איין „ער“ און וועלכס א „זי“?

— אלע ביזנעס חלומות אויף דיין קאָפּ! מע הייסט איהר טהון איין אַרבייט, און זי איז דאָ דער רוח ווייסט מיט וואָס! האָב פריהער חתונה, נאָרישע מויד, און ווער אליין אַ בעל־הבית'טע, וועסט דו דעמאָלט פרעגען. דערווייל טהו, וואָס מע הייסט דיר. אַט אזוי אַ. נאָך — נאָך! זשאַלעווע נישט! ס'איז נישט צוליעב קיינעם, ס'איז צוליעב זיין ליעבען נאָמען. אויף פסח! אויף פסח! געענדיגט די עקזעקוציע, האָבען זיך ביידע ווייבער אָפּגעטראָגן, און אונזערע אומגליקליכע געפייניגטע זענען געבליבען אליין. זיי האָבען זיך פערשלאָגען ביידע אין אַ ווינקעלע, אַרויפגעלעגט איינס אויפ'ס אנדערע די קלאָגנדיגע קעפּ און פערטיעפט זיך אין אַזעלכע טרויעריגע מחשבות, וועלכע קומען זעהר זעלטען, סיידען אַ האַלבע שעה פאַר'ן טוידט.

ז.

דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אַז קיין זיסערס איז נישט אַ.

קיין זאך מאַכט נישט אזוי נאָהענט און פריינדליך, ווי צרות. דער בעסטער בעווייז זענען די צוויי אומגליקליכע העלדען פון אונזער געשיכטע. אין דער קורצער צייט פון זייער געפגענגעניש זענען זיי זיך צענויפגעגאנגען מיט די כאַראַקטערען. אָנגעהויבען פערשטעהן איינס דאָס אנדערע אויפ'ן וואונק, אויפגעהערט שעמען זיך איינס פאַר דאָס אנדערע און געוואָרען אזוי נאָהענט, אַז מע האָט אויפ־געהערט זיך „איהרצען“ און מען איז געוואָרען נפש אחת. ער איהר:

— מיין שוועסטער דערצעהלט, אז די מענשען, וואָס מיר זע-
הען, זענען ערגער פון די ווילדע חיות. א ווילדע חיה, אז זי האַפּט
עמיצען פון אונז, צערייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף—און אַ
סוף, מענשען טהוען ניט אזוי. אַ אונזעריגער, אז ער פאַלט אַריין
צו די מענשען אין די הענר אַריין, האַלטען זיי איהם פערשפּאַרט,
געבען איהם עסען און טרינקען פון דער פולער האַנד, ביז ער ווערט
גוט פעט...

— נו ?

— און אז ער ווערט גוט פעט, קוילען זיי איהם, שינדען איהם
אַפּ די הויט, צעשניידען אויף שטיקלעך און בעזאַלצען איהם מיט
זאַלץ און ווייקען איהם אין וואַסער...

— נו, און ווייטער וואָס ?

— און ווייטער צעלעגען זיי אַ פייער און בראַטען איהם אויף
זיינע אייגענע שמאַלץ און עסען איהם אויף מיט די ביינער.

— בבא-מעשיות ! געשיכטעס פון טויזענד איין נאַכט ! אַ קוה
איז געפלויען איבער'ן דאָך און געלעגט איין איי ! און דו, שטיא,
גלויבסט דאָס ? האַ-האַ-האַ !

— נו ? האָב איך ניט געזאָגט פריהער, אז דו וועסט מיך אויס-
לאַכען ?

— וואָס-זשע דען ? אז פון דאָנען ביז אַהין הויבט איהר ניט
אַן צו פערשטעהן ! מיר דאכט, אז דו האָסט געהערט אַ מאָל הונ-
דערט פון דער טערקישער שאַל, אז דאָס, וואָס מע האַדעוועט אונז,
איז ניט צוליעב קיינעם, נאָר צוליעב גאָט.

— לעבען מיינס ! וואָס-זשע איז דערפון געדרונגען ?

— איז דערפון געדרונגען, נשמה מיינע, אז דו ביזט אַ נאַרישע
אינדיטשקע, און ווייטער גאָרנישט.

— איהר האָט תמיד אזא טבע, יענעם בעלעדיגען איז ביי אייך
טפו !

— ווער איז געווען דער איהר ?

— וואָס האָסט דו זיך אזוי דערשראָקען, נאַרישי? די דריי טאָג וועלען איבערפליהען, ווי אַהלוס, און ס'וועט קומען דער לייער בער יום-טוב פסח, וועט מען אונז עפענען טהיר און טהויער און מע וועט אונז זאָגען: הייראָ, קינדערלעך, געהט אייך אַהין, פון וואַנען איהר זענט געקומען! וועלען מיר דאָס נעמען שטעלען פֿיס!...

— אַך, ליובעניו, דינע זיסע רייד!... הלאַי ס'זאָל זיין אזוי, ווי דו זאָגסט! איך האָב אָבער מורא פאַר איין אנדער זאָך...

— האַרץ מיינס, דו האָסט תמיד מורא...

— לעבען מיינס, דו קענסט ניט די ווילדע מענשען.

— פון וואַנען קענסט דו זיי, נשמה'ניו?

— איך האָב זיך גענוג אָנגעהערט, ליובעניו, נאָך אין דער היים דערצעהלען אַזעלכע מעשיות אויף זיי! מיינע אַ שוועסטער האָט מיר דערצעהלט, אַז זי האָט אַליין געזעהען...

— וויעדער אַ מאָל דער שוועסטער'ס מעשיות? נשמה'ניו, מעשיות פערגעס!

— ליובעניו! איך וואָלט וועלען פערגעסען, קאָן איך נישט, זיי פיקען מיר אין קאָפּ אַריין גאַנצע טעג. זיי לאָזען מיר ניט שלאָפען ביינאַכט.

— וואָס-זשע איז דאָס פאַר מעשיות, וואָס פיקען דיר אין קאָפּ אַריין גאַנצע טעג, לאָזען דיר נישט שלאָפען ביינאַכט?

— ליובעניו! וועסט ניט לאַכען פון מיר?

— וואָס זאָל איך עפֿיס לאַכען, נשמה'ניו?

— דו האָסט תמיד אַזא טבע, אַז איך דערצעהל דיר עפֿיס, לאַכסט דו מיך אויס און זאָגסט אויף מיר, אַז איך בין אַ שטיא, אַ געשלייערטע האַנדזי, אַ נאַרישע אינדיטשקע און נאָך אַזעלכע זאַכען.

— איך זאָג דיר צו, אַז איך וועל ניט לאַכען, אַבי דערצעהל, וואָס האָסט דו געהערט פון דיין שוועסטער?

ח.

א בייז בעגעניש מיט איין אלטען
בעקאנטען.

ס'איז געווען א פריהמארגען. אין דרויסען איז געשטאנען א געדיכטער טומאן. אין שטוב איז נאך געווען פינסטער. דאס פארפאלק האט געהאלטען סאמע אין רעכטען שלאף. עס האט זיך זיי גע'חלומ'ט זייער אמאליגע היים. א גרויסער, א ברייטער, א פרייהער אין-דרויסען. א בלויער הימל. גרין גראז. א זילבערן טייכל. א מיהל, וואס דרעהט און קלאפט און שפריצט מיט וואס סער. גענו און קאטשקעס פאליאסקען זיך ביי'ם ברעג. היהנער פיקען. העהנער קרעהען. פויגלעך פליהען. אך, וואס פאר א שער נע וועלט גאט האט בעשאפען פון זייערטוועגען... פון זייערט-וועגען? ... פון וועמענס דען וועגען זענען אט די הויכע בוימער מיט די ברייטע צווייגען, וואס מע קאן אונטער זיי ארומשפאצירען פראנק און פרייה? אדער פון וועמענס וועגען איז אט די מיהל, וואס ארום איהר האדעווען זיי זיך אלע מיט דער גאנצער משפחה. לאזען נישט צו קיין פרעמדען פאר א מייל ארום און ארום? פון וועמענס וועגען איז אט דער גרויסער קיילעכיקער הימלדיגער ברעגער, וואס אלע פארנאכט לאזט ער זיך אראפ אין איין עק טייך. און אלע פריהמארגען בעווייזט ער זיך פונ'ם אנדערען עק טייך? וואס וואלטען זיי איצט ניט אוועקגעגעבען, זיי זאלען נאך א מאל א קוק טהון האטש מיט איין אויג אויף דער שענער, ווארעמער, פייעריגער זון? אויף דעם גרויסען, ברייטען, פרייהען, ליכטיגען אין-דרויסען? אויף דער מיהל און אויף אלסדינג, וואס ארום דער מיהל? ...

סאמע אין די דאזיגע גוטע, גאלדענע חלומות האט מען זיי אויפגעהאפט און ארויסגעטראגען זיי אין דרויסען ארויס. די פרייהע לופט פון דעם טומאנענדיגען פריהמארגען האט זיי א זעץ געטהאן אין פנים אריין און האט זיי ארומגענומען מיט איהר פרישקייט

— איך מיין אייך, אלע מאנסבילען.

— אלע מאנסבילען? מיט וויפיעל מאנסבילען ביזט דו דאס בעקענט, וואלט איך געוואלט וויסען?

— איך קען זיך מיט איינעם, איז גענוג פאר מיר.

— ניין, האסט געזאגט „מאנסבילען“. די משמעות, אז אחוץ מיר האסט דו זיך בעקענט מיט נאך עמיצען...

— וואס נאך וועסט דו אויסטראכטען?

— שוין! זי האט שוין אראפגעלאזט די נאז... קום נאך אהער, איך וויל דיר עפנים זאגען...

די דאזיגע סצענע פון קוצעניו-מוצעניו ווערד פלוצים אי-בערגעריסען דורך דער חברה קליינווארג פון יענער זייט פענסטער. אינוועניג אריינגעהן לאזט מען זיי ניט, קומען זיי אלע טאג צו צום פענסטער, פון דרויסען, און פון דארטען שטעקען זיי אריין די נעז. מאכען משוגענע תנועות, שטעלען ארויס די צונג, לאכען און פיי-פען און שרייען און הילכען אלע אינאיינעם: „האלט דיר! נאך דיר! נעם דיר!“... דאס פאַר-פאַלק, געוועהנליך, ענטפערט זיי אָפּ דערויף אויף זייער לשון, שוין נישט מיט אזא כעס, ווי פריהער, נאך גלאט, אשטייגער, ווי מע ענטפערט אויף „א גוט מאַרגען“ — „גוט יאָהר“. „ברוכים הוישבים“ — „קומט עסען“ — „עסט גע-זונדערהייד“...

ס'איז גאָר ניטאָ, הערט איהר, אזא זאך אויף דער וועלט, וואָס אַ גאָט'ס בעשעפעניש זאָל דערצו נישט געוואָהנט ווערען. אונזער פאַר-פאַלק איז שוין אזוי געוואָהנט געוואָרען מיט די צרות, אז ס'האָט זיך דעם אויסגעדאַכט, אז אזוי דאַרף עס צו זיין, ווי דער וואָרעם, וואָס ליגט אין חרין, מיינט, אז קיין זיסערס איז שוין נישטאָ.

אונזער העלד הויבט־אויף דעם קאָפּ, קוקט זיך איין מיט אלע אויגען אינ'ם רויטען האָהן, דעם עזות־פנים, און ער פיהלט, ווי ס'איז איהם פערקיהלט געוואָרען דאָס בלוט און פערגליווערט די איברים. ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דער חברה־מאן איז איהם קענטליך, אז ער האָט איהם ערגיץ געזעהן, ערגיץ געהערט. נאָר וואו? דאָס קאָן ער זיך בשום אופן נישט דערמאָנען. ער איז איהם אזוי קענטליך! אזוי קענטליך! און דאָס קול זיינס איז איהם אזוי בעקאָנט. גוואָלד! וואו האָט ער זיך מיט איהם בעגעגענט? ...! און ער הויבט זיך אויף נאָך אַביסעל העכער, דערזעהט איהם דער רויטער האָהן און ציהט אויס אויף זיין הילכיגער סאָפּראַן־שטימע:

קוקאַריקו, לאַנגע נאָז!
מ'האָט געשטאָפּט דרך אָהן אַ מאָס
מיט די בעסטע זיסע זאַכען,
מע זאָל קאָנען פון דיר מאַכען
אַ געבראָטענס מיט אַ קראָפּ,
פעטע יויך אַ פולען טאָפּ,
און אַ העלזעל אינ'ם צימעס...

נישט בעשערט געווען אונזער רויטען משורר צו ענדיגען זיין ליעדעל. עמיצענס אַ האַנד האָט איהם אַ נעם געטהאָן מיט אַזאַ כוח און אזוי אומגעריכט, אז עס האָט איהם מיט אַ מאָל אָפּגענומען דאָס לשון.

ט.

ד ע ר ל ע צ ט ע ר א ק ט פ ו נ ד ע ר ט ר א נ ע ר י ע .

דאָס איז געווען אַ משונה־ווילדער נפש מיט אַ פערשלאָפּען פנים, אַ הויכער, אַ דארער, מיט לאַנגע פאות, אין שייך און זאָקען, אונטערגעשטעקט די פאָלעס, פערקאָטשעט די אַרבעל, מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג מעסער אין האַנד. נישט לאַנג געטראַכט, טהוט ער אַ נעם דעם רויטען האָהן צו זיך, פעררייסט איהם דאָס קעפּעל

פון אלע זייטען. זיי האָבען דערפיהלט, אז ס'איז זיי אויסגעוואַכ-
סען פליגלען. אָט האַפּען זיי זיך אויף און פליהען אין דער וועלט
אריין. פליהען איבער דעכער, איבער גערטנער, איבער וועלדער,
אהין, אהין, צו זיך אהיים... דאָרט טרעפּען זיי זיך מיט זייעריגע:
„ברוכים הבאים. פון וואָנען קומט מען?“ — פון די ווילדע מענ-
שען. — „וואָס האָט מען אייך געמאָן?“ — געהאָרעוועט אויף
פּסח. — „וואָס הייסט דאָס פּסח?“ — אזא יום-טוב ביי זיי, א
גוטער, ליכער יום-טוב, א יום-טוב פון פרייהייט, פון בעפרייהונג...
אזוי חלומ'ט דאָס געבונדענע פאַר-פאַלק דעם גאַנצען וועג, ביז
מע ברענגט זיי ערגיין אין אַ שמאַל פינסטער געסעל און מע לאָזט
זיי אַראָפּ געבונדענערהייט גלייך אין דער בלאָטע. דאָרט דער-
זעהען זיי אַ וואַנד בעשפּריצט מיט בלוט, און אַ סך עופות גע-
בונדענע ליגען אויף דער ערד, צו צוויי און צו דריי מיט אַ מאָל.
ביי דער זייט שטעהען ווייבלעך און מיידלעך און שמועסען זיך,
לאַכען, חיחקען. דאָס פאַר-פאַלק קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען —
צוליעב וואָס האָט מען זיי אַהער געבראַכט? וואָס טהוען דאָ די
געבונדענע עופות? וואָס לאַכען די ווייבלעך מיט די מיידלעך?
וואָס בעדייט די בלוטיגע וואַנד?... אָט דאָס איז דער גוטער ליכער
יום-טוב פּסח? וואו איז די פרייהייט? די בעפרייהונג?...

אָט אזוי קלערט זיך דאָס פאַר-פאַלק און בעטראַכט די געבונ-
דענע עופות, וואָס ליגען זיך אזוי שטיל און רוהיג, פרעגען נישט
קיין קשיות, גלייך ווי עס דאַרף אזוי צו זיין... נאָר איינע, אַ הוהן
אַ שרייערין, רוהט נישט. זי רייסט זיך מיט אלע כוחות, פאַטשט
מיט די פליגלען אין דער בלאָטע און שרייעט משוגענערווייז:

— לאָזט מיך! לאָזט מיך! איך וויל נישט ליגען! איך וויל
בעסער לויפּען! לאָזט מיך! לאָזט מיך!

— קוקאָריקו! — רופט זיך אָפּ אַ רויטער האָהן, וואָס ליגט
געבונדען אינאיינעם מיט צוויי היהנער, און טהוט אַ פאַטש מיט
די פליגלען: — וואָס זאָגט איהר אויף דער חכמה? זי וויל נישט
ליגען. זי וויל בעסער געהן. זי וויל בעסער לויפּען. האַ-חא-חא!

מורא'דיגער טראגעדיע, צו דער דאָזיגער אונגעזעהערטער רציחה אין מיטען העלען טאָג. שוין־זשע האָט מען זיי געבראכט אהער צוליב דעם זעלבען צוועק, וואָס אַלע עופות, געזונט און קאמטשקעס? שוין־זשע וועלען זיי, די אויסדערוועהלטע, די מיוחסים, וואָס שטאַמען פון אינדיע, האָבען אזא וויסמען סוף גלייך מיט דעם דאָזיגען פראָס־טען עולם? איז דאָס, אפנים, נישט קיין אויסגעטראכטע זאך, וואָס מע דערצעהלט זיך אָן וועגען די ווילדע מענשען? און די נביאות פונ'ם רויטען האָהן?...

און זיי הויבען אָן פערשטעהן דעם קאלטען נאקעטען אמת, און עס ווערד זיי קלאָר אלסדינג, וואָס זיי האָבען געהערט, אלסדינג, וואָס זיי האָבען געזעהען ביז אהער. נאָר איין זאך קאנען זיי נישט צעקליינען: צו וואָס האָט די טערקישע שאל אַלע מאָל זיך בעריהמט, אז גאָט מעג איהר העלפען דערפאַר, וואָס זי האָט איהם אויסגע־האָדעוועט אזא פאַר-פּאָלק אויף פסח? ... אָט דאָס וויל גאָט? דאָס איז איהם לייעב? אַך, וואָס פאַר אַ בייזער גאָט דאָס דאַרף זיין ביי אָט די ווילדע מענשען!...

.

* * *

אין עטליכע מינוט אַרום זענען אונזערע שטאָלצע אינדיאנער, דאָס געלייכעטע פאַר-פּאָלק, געלעגען אויף דער ערד, ווי צוויי פשוט'ע געקוילעטע אינדיקעס. זיי האָבען אַרויפגעלעגט איינס אויף דאָס אנדערע זייערע איבערגעשניטענע נאָך וואַרעמע העלזער און האָבען אויסגעזעהען פון דער ווייטען, ווי זיי שלאָפען און חלומ'ען זיסע גאָלדענע חלומות. אויף זיי איז געזאָגט געוואָרען דער פסוק:

הִנֵּה אֲנִי בָּאִים וְהַנְעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ—דִּי לֵיעֵבֶּע און געטרייע, סיי ביי'ם לֵעֵבֶּען, סיי ביי'ם טוידט האָבען זיך נישט געשיידט.

ארויף, טהוט איהם אַ קוק אין די אויגען אַריין, פליקט איהם אויס דריי פערערלעך, חיק מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און—מאַרש!— אַ שלידער פון זיך גלייך אין דער בלאַטע אַריין. ווי אַ פריטש-מעליטער בלייבט נעבאָך ליגען דער האָהן אַ וויילע, און פלוצים האַפט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפען מיט'ן איבערגעשניטענעם האַלז, דרעהט מיט'ן קאָפּ, גלייך ווי ער זוכט עמיצען, גלייך ווי ער האָט עפּים פערלאָרען. אונזער העלד קוקט זיך אַיין אין דעם געקוי-לעטען האָהן און דערקענט זיין אַלטען בעקאָנטען, וואָס ער האָט אַמאָל געזעהען אין חלום, און ער דערמאָנט זיך דאָס לייערעל, וואָס דער חברה-מאַן האָט איהם דעמאָלט געזונגען, און ער קאָן קיין וואָרט נישט אַרויסברענגען צו זיין געליעבטער, וואָס ליגט נעבען איהם שטאַרק צוגעטולעט צו זיין לייב און ציטערט און צאָפּעלט מיט אַלע איברים... און דער ווילדער נפּש מיט'ן גלאַנצענדיגען מע-סער טהוט זיך זיין ארכיט גאַנץ קאַלטכלוטיג, ווי אַיין אמת'ער תּלִין. איינס נאָכ'ס אַנדערע פליהען ביי איהם די עופות. אַלע האָ-פען אַ קיצעל מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און אַ שלידער אין בלאַטע אַריין. אַנדערע ציהען זיך אויס, געהען אָפּ מיט בלוט, דריי-גען מיט די פיסלעך און צאָפלען. אַנדערע וואַרפען מיט די קעפּ-לעך, פאַטשען מיט די פליגלען איבער דער בלאַטע. אַלע מינוט קומען-צו נאָך און נאָך סרבנות מיט איבערגעשניטענע העלזער. די ווייבלעך מיט די מיידלעך, וואָס שטעהען ביי דער זייט, קוקען און — גאָרנישט. אדרבה, אייניגע פון זיי פאַלען אַרויף אויף די געקוילעטע, נאָך לעבעדיגע, עופות און פליקען זיי און רייסען פון זיי די פערערען, און בעת מעשה רעדען זיי זיך איבער און ווערטלען זיך און לאַכען, גלייך ווי דאָ וואָלט זיך געגאָסען וואַסער, נישט קיין בלוט פון לעבעדיגע בעשעפענישען!... וואו זענען זייערע אוי-נען? וואו זענען זייערע אויהערען? וואו זענען זייערע הערצער? זייער יושר? זייער גאָט?...

אזוי טראַכטען זיך אונזערע צוויי אומגליקליכע אינדיאנער, וואָס ליגען נאָך אַלץ געכונדען, און קוקען זיך צו צו דער דאָזיגער

פעסעלי דעם רבינ'ס

געשריבען אין יאָהר 1903.

פעסעלי דעם רבינ'ם

א.

קורע-פרייטאָג און שבת-הנדול.

אזוי האָט מען זיי גערופען.

איהם — דערפאר, וואָס ער איז געווען אַ קלייניטשקער און אַ קורצינקער, און זי — דערפאר, וואָס זי איז געווען אַ הויכע און אַ לאַנגע.

אַ הויכע, אַ לאַנגע, נאָר אַ דינע, אַ דארע, אַ טרוקענע — אַ לולב! אז זי פלעגט איהם דארפֿען זאָגען אַ סוד („אוי, באַגראָד-בען זאָל איך דיר מיט די קורצע פיס“!), פלעגט זי מוזען מחילה זיך אָנבויגען, אַראָפּלאָזען זיך מיט עטליכע גראַד נידעריגער, אַראָפּנידערען צו איהם; און ער האָט דאָס פיינט גע-האַט האָרעכען, פלעגט ער זיך בויגען; פלעגט זי זיך דארפֿען נאָכ-בויגען; פלעגט ער זיך אָנבויגען נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך בויגען נידעריגער; פלעגט ער זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער:

— אוי, באַגראָבען זאָל איך דיר מיט די קורצע פיס!...

מיט איינעם וואָרט: זי איז איהם דערגאָנגען די יאָהרען, און ער האָט געשוויגען. און מיר, חרד-יונגלעך, שקצים, קונדסים-עכברושים, האָבען געהאַט די גרעסטע נקמה.

פאַר וואָס?

וועט נעכאך, שטעהט אויף פארטאָג, ווען גאָט אַליין שלאָפט נאָך, נעמט זיך צו דער באַקרייזשע אָדער צו דער מולטער, פערקאטשעט די אַרבעל און קנעט גאנץ געשמאַק מיט ביידע לאַנגע דאַרע טרו-קענע הענד, און דאָס טייג מאַכט טיך-טיאָך, און די מולטער קרעכצט, און זי אַליין קרעכצט, שטעלט זיך אָפּ אַלע מאָל, טהוט אַ וויש דעם שווייס מיט'ן עלענבויגען פון אונטען אַרויף און לאָזט אַרויס אַ טיעפען-טיעפען: „אוי, רבנו-של-עולם-מאמע-זיסע-האר-ציגע-גערריהע!"...

הערט איהר? איך האָב געוואוסט וואָס בעדייט אָט דער דאָ-זיגער „רבנו-של-עולם-מאמע-זיסע-הארציגע-גערריהע!" אָט דאָס איז דער פּשט פון דעם: די מעהל איז גענומען געוואָרען ביי גנעסי די מיטניטשקע אויף באָרג ביו דאָנערשטאָג, און די סחורה וועט זי צעטהיילען אויף באָרג, און גאָט ווייסט, אויב עס וועט איהר אומ-קעהרען זיך צוריק דאָס געלד ביו דאָנערשטאָג, און גנעסי די מיט-ניטשקע וועט נישט שווייגען, גנעסי די מיטניטשקע האָט אַליין אויך גענומען די מעהל ביו דאָנערשטאָג, און אז מע זאָגט דאָנערשטאָג, בעדאַרף זיין דאָנערשטאָג, וואָרום אַ מויל איז ניט קיין האַליווע, און דאָנערשטאָג איז גלאַט אַ גוטער טאָג, דאָנערשטאָג הייסט שוין ערב שבת, דער טאָג וואָס מע בעדאַרף אָנקומען צום מאָן נאָך געלד, און אז אַך און וועה איז דעם „שבת-הגדול", אז ער בעדאַרף זיך אַראָפּלאָזען צום „קורץ-פרייטאָג" בעטען אויף שבת, און אז אַך און וועה איז דעם „קורץ-פרייטאָג", אז דער „שבת-הגדול" קומט איהם מאָנען אויף שבת — אז אַך און וועה איז זיי ביידען!...

אָט דאָס האָט בעדייט דער רביצינ'ס „רבנו-של-עולם-מאמע-זיסע-הארציגע-גערריהע"...

און אפשר האָט איהר „רבנו-של-עולם-מאמע-זיסע-הארציגע-גערריהע" געהאט אַיין אַנדער טעם? אפשר איז דאָס גאָר געגאנגען אויף אַנדערע צרות? און צרות האָט זי געהאט גענוג, ניט צו פערזינדיגען!

דערפאר, וואָס ער האָט אונז דערגאנגען די יאָהרען, גע-
מוטשעט מיט דער גמרא, געבראָכען די ביינער, געשמיסען, גע-
שמיסען, געשמיסען... איהר געדענקט דאָך די מעשה וואָס אין
פרק: "פ ע ס א ח ת" — איינמאָל האָט ער דערוועהן אַ קאָפּ
פון אַ מענשען טהוט שווימען אויפ'ן ים, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט
און אָנגערופען צו דעם קאָפּ: "ע ל ד א ט פ ת" — דערפאר וואָס
דו האָסט יענעם דערטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען, און דער
סוף פון דייע טריינקער — זיי וועלען אויך דערטרונקען ווערען"...
נאָר איך קעהר זיך אום צוריק צום "קורץ-פרייטאָג" און "שבת-
הגדול".

ער איז געווען, ווי איהר שטויסט זיך שוין אָן מסתמא, אונז-
זער רבי, און האָט געהייסען רב זרחל, און זי איז געווען אונזער
רביצין, און האָט געהייסען זרחליכע.

ער האָט געקעלט מיט אונז פון גאנץ פריה ביז שפעט אין
דער נאכט, געהאקט האָלץ, זיך אַיינגעריסען דאָס געזונד, פאר
עטליכע קארבען אַ זמן, און זי האָט געבאקען בלינעס מיט לאַט-
קעס פון אונזערטוועגען, רעטשאַניקלעך, באַקעלעך און קאָרזשעס
אויף צו פערקויפּען.

צי האָט זי געהאט דערפון פרנסה, — דאָס קאָן איך אייך
ניט זאָגען; נאָר אז מיר, תּהר־יונגלעך, שקצים, קונדסיס-עכברושים,
האָבען איהר אָנגעפייפט אין חשבון — דאָס בין איך אייך ערב,
וואָרום איטליכער האָט גענומען אויף באָרג, און יעדער פון אונז
האָט געהאט ביי איהר קרעדיט ביז אַ געוויסער "ציפּער", און איט-
ליכען האָט זי געגלויבט אויף נאמנות.

מע האָט בעדארפט האָבען אַ האַרץ פון אַ טאָטער, מע זאָל
זרחליכען אָפּמאַרען! און ווער האָט נאָך אזוי געקענט זרחליכען,
ווי איך האָב זי געקענט?

אז בסך-הכל האָב איך ביי איהר געגעסען קעסט, וואָרום איך
בין געווען אַ דאָרפּסיונגעל, האָב איך זיך אָנגעזעהען, ווי זי האָרע-

פעסעלי האָט לייעב געהאט דעם פאָטער, און דער פאָטער האָט לייעב געהאט פעסעלי'ן — דאָס איז געווען אַ מאָדנע, אַ שטילע לייעבע.

קיינער פון אונז האָט ניט געהערט, זיי זאָלען זאָגען אַ מאָל איינער דעם אנדערען אַ גוט וואָרט. אַדרבה, ער פלעגט זיך מיט איהר שאַפּען ניט ווי מיט אַ טאָכטער, נאָר ווי מיט אַ דיענסט: — הער נאָר דו!...

נאָר אין די אויגען האָט מען אַרויסגעזעהען, אז ער האָט זי לייעב, שטאַרק לייעב, אז ער קאָן זיך אָהן איהר ניט בעגעהן.

אפּשר דערפאַר, וואָס ער האָט געהאט אַ בייז פינסטער לעבען ביי'ם ווייב? און אפּשר דערפאַר, וואָס פעסעלי איז געווען אַ גע-ראָטענע, געהאַט אויף זיך אַ מאַנסבילשען קאַפּ און געקאָנט גוט לערנען? און אפּשר דערפאַר, וואָס פעסעלי האָט געוואוסט דעם טאַטענס אַלע גענג, געטראָפּען אַלע מאָל וואָס ער וויל, אונטערגע-טראָגען איהם צו דער צייט די יארמעלקע, דעם קאַנטשיק, דאָס פּושקעלע טאַבעקע, אָדער אַ טרונק וואָסער?

— דאָס טאַטעלע מיט'ן טעכטערעל! — פלעגט זאָגען די רביצין. — ער זאָל בעסער אין זינען האָבען אַ שידוך טהון מיט איהר, קריגען עפּים אַ חתן פון איהרעטוועגען!...

דער רבי האָט איהר דערויף געענטפערט נאָר מיט אַ זיפּץ, ווי איינער רעדט: „קריגען עפּים אַ חתן? געה קריג, אז סע קריגט זיך ניט!“...

אויף אַלסדינג איז אָבער פאַרהאַן אַ צייט. יעדעס שטיקעל סחורה ליגט זיך אויס, ביז סע קומט דער רעכטער קונה. און ס'איז נישטאָ דאָס מיידעל אויף דער וועלט, וואָס זאָל ניט האָבען איהר זווג. קיין אידישע מאַנאַסטיר, ווייסט איהר דאָך, איז ניט פאַר-האַן...

געקומען אַ צייט אויף פעסעלי'ן. געקומען איין „אויסחאָפּע-ניש“ אויף איהר. אזוי האָט געזאָגט די רביצין. נאָר אין אמת'ען איז דאָס געווען אַ בעשערטע זאַך. און אויב איהר ווילט וויסען,

ערשטענס, איז זי אליין געווען, לא עליכם, נישט קיין געוונדע, פלעגט הוסטען שטילערהייד, אז קיינער זאל ניט זעהען; צווייטענס, האט זי געהאט יסורים פון פערסעלי'ן, איהר עלטערע טאכטער, א מיידעל שוין אין די יאָהרען, מיט פלאספיייעריגע האָר און מיט קלייען אויפ'ן פנים, וואָס קיינער וויל זי ניט נעמען — וואָס וועט זי אויסזיצען? ... היינט „באַשעפעניש“ — דאָס איז דאָך גאָר איין אומגליק! „באַשעפעניש“ איז געווען אַ הויקער, אַ פערזענע-ניש, אָהן הענד, אָהן פיס, אָהן אַ צונג, אָהן לייב און לעבען — אז אָך און וועה צו אַזעלכעס, וואָס איז גאָר געבאָרען געוואָרען, אז אָך און וועה איז צו אַזעלכעס, וואָס לעבט גאָר אויף דער וועלט! ...

גאָר מיט „באַשעפעניש“ וועלען מיר זיך נאָך בעגעגענען אַמאָל, און מיט פעסעלי'ן וועלען מיר זיך אויך אין גיכען בעקענען. דערוויילע קעהרען מיר זיך אום צוריק צום „קורץ־פרייטאָג“ און „שבת־הגדול“.

אַ ביטערע רחמנות איז געווען נעבאָך אויף זרחליכען, אז זי אליין האָט בעדאָרפט רעשטשינען, קנעטען, זעצען, באַקען, בראָטען זיך ביי'ם אויווען, אליין טראָגען וואַסער, אליין ברענגען האָלץ, אומעטום אליין, נישטאָ קיין הילף פון קיינעם! פון וועמען? זרחל קנעלט, פעסעלי זיצט און לערענט גלייך מיט אַלע קינדער, זי איז דאָך אַ וואָלקענעוודיגע, אַ מאַנסבילשער קאָפּ אויף איהר, און „באַשעפעניש“ זיצט צווישען אויווען אין אַ ווינקעלע, די פיסעלעך אונטער זיך, און וואָרט ביז מע וועט איהר אונטערטראָגען עפּיס, אַרייַנרוקען אין הענטעל אַריין: „נא, באַשעפענישעל, וואָרג זיך!“ ...

אַט דאָס, אַפנים, האָט בעדייט דער „אוי, רבנו־של־עולם־מאמע־זיסע־האַרציגע־געטריהע“ ... און אפשר איז דאָס גאָר געגאנגען דערויף, וואָס פעסעלי איז געווען אינגאנצען אויף זיין זייט, אויפ'ן פאָטער'ס צד הייסט דאָס, און זיי ביידע, פעסעלי און זרחל, זענען איהר תמיד געווען אויף קידער־ווידער?

— דאָס טאַטעלע מיט'ן טעכטערעל! באַגראָבען זאָלט איהר זיך ביידע אין איין גריבעל!

נייעם האָט פייוועל כל-בו'ניק געבראַכט צו פיהרען אלע מאָל גאַנצע פעק, "אוצרות מיט נייעסען", און נישט אזוי די נייעס אליין. ווי דאָס דערצעהלען זיינס. איהר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָ-גען? דערצעהלען נייעס בעדאַרף מען קאָנען; און פייוועל כל-בוניק האָט געקאָנט דערצעהלען. אין זיין דערצעהלען איז געלעגען אַ מין טאַלאַנט, אַ כח המושך, וואָס האָט צוגעצויגען און געצויגען זיך אָהן איין אָפּשטעל און אָהן איין אויפּהער, און אייביג, דאַכט זיך, אייביג וואָלט איך איהם געוואָלט האָרען, קיינמאָל נישט נמאס געוואָרען.

— וואָס הערט זיך נייעס, פרעגט איהר? אוי, סע הערט זיך. ניט גוט! — אזוי פלעגט פייוועל כל-בוניק אָנהויבען שיטען און צעפאַקעווען בשעת מעשה די קאַראַבקע און צעלעגען זיך מיט דער קראָם. — נישט גוט הערט זיך מיט אונזערע אידעלעך, אַחינו בני ישראל! ... אַט פאָהר איך פון זיטאַמיר פאָהר איך, דאָס הייסט, ניט פון זיטאַמיר — ניט ווייט פון זיטאַמיר, טשידנעוו איז פאַרהאַן אַ שטעדטעל, אויב איהר האָט געהערט, טשידנעוו... איז דאָרטען פאַר-האַן אַ רב אין טשידנעוו, איז דער דאָזיגער רב דער טשידנעווער אליין אַ אונזעריגער, אַ מאַלעראַסיער, פון מאַלעראַסיע איז ער—מאַ-לעראַסיע איז ניט ליטאַ, אין מאַלעראַסיע איז ליטאַ אַזעלכע אַרעמע לייט, ווי אין דער ליטאַ; ביי אונז, אַז סע מאַכט זיך איין אַרעמאַן, איז ער זיך איין אַרעמאַן, און ביי אייך אין דער ליטאַ איין אַרעמאַן, עס זאָל אייך צו קיין חרפּה ניט זיין, איז טאַקי איין אַרעמאַן, וואָס איין אַרעמאַן הייסט; איך האָב אַזעלכע אַרעמע לייט, ווי ביי אייך אין דער ליטאַ, נישט באַגעגענט אין ערגיץ ניט, איך בין שוין אויס-געפאַהרען אַ שטיקעל וועלט, איך בין שוין געווען אומעטום, אי אין דער ליטאַ, אי אין פוילען, אי אין טיעף-פוילען, אין ראַדאָס און אין לאָדז און אין וואַרשא. אוי, וואַרשא! לעבען זאָל וואַרשא! אַ טהייערע, אַ גאָלדענע שטאָרט, אַט דאָס וואַרשא! און וואָלוועל, בזיל הוזל! ... דאָרט איין אָנכייסען קריגט איהר פאַר עלף גראַשען, און נאָך וואָס פאַר אַ מין אָנכייסען, מיט זעמעלעך פון געבייטעל-

איז דאָס געווען אַ ראָמאַן, איין אמת'ער ראָמאַן — שעמט זיך ניט, אַ ראָמאַן מיט אַ „פאַרליעבעניש“, מיט אַ „פאַרקאָבעניש“, מיט אַלע זיעבעצעהן זאכען, אַ ראָמאַן מיט אַלע פישטשעווקעס. נאָר דערויף איז ביי מיר פאַרהאַן אַ בעזונדער מעשה.

ב.

א ו ו ע ק ג ע פ א ה ר ע ן .

אַ הויבער, נאָר איין איינגעבויגענער, אַ געשטופעלט פנים, נאָר גוטע גרויע אויגען, אַ יונגערמאַן, נאָר מיט גרויע האָר — אָט האָט איהר אַ פאַרטערט פון פייוועל קאָראַבייניק, אָדער, ווי מע האָט איהם גערופען ביי אונז אין כתרילעווקע, „פייוועל כל-בונים“.

און גערופען האָט מען איהם „כל-בונים“ ניט אומזיסט: ביי איהם אין דער קאָראַבקע האָט זיך געפונען פון כל-בו: קנעפ און קנעפלעך, נאָרלען און נאָרעל-טעשלעך, גארעס און זייד און סטיינ-געס און טאשמעלעך און פאָדעס און באַוועלעך, יארמעלקעס און קליידלעך, און שטיקלעך זייער אַלערליי סאָרטען, און נאָך אַ סך מינים סחורה, וואָס איז שווער אַלסדינג זיך אָנגעדענקען און אויס-רעכענען אויפ'ן קאַפּ.

אַ יום-טוב איז געווען ביי אַלע ווייבער און ביי אַלע מיידלעך, אז מע האָט דערהערט, אז פייוועל כל-בונים איז געקומען, און פאַר אונז, חדר-יונגלעך, שקצים, קונדסיס-עכברושים, איז דאָס געווען אַ צווייענדיגער יום-טוב: ערשטענס, איז פייוועל כל-בונים מיט דער קאָראַבקע גלאַט אַ יום-טוב, און צווייטענס, ווי באַלד פייוועל כל-בונים איז דאָ, וועט מען פערשפאָרען לערנען האָטש אַ פאַר שעה, מע וועט זיין „פריי“. פאַר וואָס? דערפאַר, ווייל דער רבי רב זרחל האָט ליעב האָרען נייעס, וואָס טהוט זיך אויף דער וועלט, און ווער ווייסט נאָך אזוי וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, ווי פיי-וועל כל-בונים, וואָס שפאַרטאַן מיט זיין קראָם מי יודע וואו, אַלע מיזענלעכער?

עס האָבען פון איהם גערונען טייכען שוויים. און דער רבי רב זרחל איז געווען מאָדנע צעטראָגען, שטאַרק צעפלאַכטען און פערטראַכט, כמעט ניט געהערט וואָס מע רעדט צו איהם. און אז די רביצין איז געקומען פונ'ם מאַרק, האָט זי דער רבי אַוועקגערופען אויף דעם אייגענעם אָרט, וואו ער האָט זיך גע'סוד'עט מיט פייוולען, און עס האָט לאַנג נישט געדויערט, האָט זיך געלאָזט הערען אַ געשריי: „סע קאָן ניט זיין? I“... און באלד האָט דער רביצין'ס פנים זיך אָנגעצונדען מיט אַ מאָדנע פייערעל, מיט אַ מין שוין, וואָס מיר האָבען שוין לאַנג אויף איהר פנים אַזעלכעס ניט געזעהען.

— היינט לאָז איך אייך פריי, היינט לערענט מען ניט I — האָט אונז דער רבי געגעבען צו וויסען און צעלאָזט דעם גאַנצען חדר, און נאָר איך איינער, דעם רבי'ס קעסט-קינה, בין געבליבען, און דער גאַנצער חדר האָט מיר מקנא געווען, וואָס איך וועל זיין דערביי. וואָס „דערביי“ — האָט קיינער ניט געוואוסט; נאָר פערשטאַנען האָט מען, אז דאָ מוז עפּים זיין, אַ שמחה אָדער אַזוי אַ מין זאך, וואָס ס'איז כדאי דערביי צו זיין. און איך בין דערביי געווען...

קורס כל האָט זיך די רביצין אַ חאַפּ געטהאָן:

— אוי, אַ מכה איז מיר, ניטאָ קיין לעקאָך!

האָט איהר דער רבי געענטפערט:

— למאַי, ס'איז קיין בראָנפּען אויך ניטאָ?

האָט זיך אַריינגעמישט פייוועל כל-בוניק אַליין:

— דאָס נעם איך אויף זיך...

בקיצור, ס'איז געוואָרען אי לעקאָך, אי בראָנפּען, אי פאַרביי-

סען, און תיכּף נאָך מעריב זענען זיך צענויפגעקומען אַ מנין אידען פון אונזער בית-המדרש, און בתוכם רב משה-שמואל דער חזן, רב העניך דער סופר און רב עוזר דער שמש, און מע האָט געשריבען תנאים:

— ה"ה החתן מוה"ר... — אַזוי האָט געלייענט רב העניך דער

סופר מיט אַ ניגון. — מוה"ר, מוה"ר... —

טער מעהל, וואָס צעגעהט אין מויל, ווי אַ פוטער; איך וואָלט, דאָכט מיר, אייביג געזעסען אין וואַרשא וואָלט איך, ווען ניט די שפּראַך זייערע, וואָס איז שווער צו האַפּען, מחמת זיי רעדען מאָד-גע און גיך-גיך, צום מיינסטען, מיט פתח'ען אַ סך און מיט אַ ניגון: „איי! וואי! יאָך זאָל אַזוי לייבען!“... און אַלע הייסען ביי זיי דאָרטען „איטשמאיר“, אַלע איין נאָמען, נאָך זייערען אַ נומען אידען איצימאיר, אַזוי ווי אין באַרדיטשעוו הייסען אַלע לוי-יצחק, נאָך רב לוי-יצחק'ן דעם באַרדיטשעווער רב, וואָס איז געווען אַ שם-דבר, וואָס נאָך ער היום דערצעהלט מען זיך אָן פון איהם אַ סך שענע מעשיות; למשל, מע דערצעהלט, אַז...

— טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג מעשיות? — שלאָגט איהם איבער סאַמע אין מיטען זרחליכע די רביצין. — וואָס קאָסט ביי אַייך אַ פערטעל טויז קנעפלעך ווייסע מיט פאַרהאַטעוועטע לעב-לעך?

און פייוועל כל-בוניק פאַלט ניט אַראָפּ ביי זיך דערמיט, וואָס מע האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען. ער בעווייזט דער רביצין אַלערליי קנעפלעך, ווייסע און ניט קיין ווייסע, מיט פאַרהאַטעוועטע און ניט קיין פאַרהאַטעוועטע לעכלעך, און רעדט ווייטער, ער שיט ווי פון אַ זאַק, עס גיסט זיך ביי איהם, ווי פון אַ פאַס, און עס ציהט זיך ביי איהם אָהן איין אָפּשטעל און אָהן איין אויסלאָז, ווי ביי יענעם פאַקוסניק, וואָס ציהט אַלערליי סטיינגעס פונ'ם מויל, רויטע, גרינע, געלע, בלויע, און מע ווייסט ניט, ווען לאָזט זיך אויס ביי איהם רויטע און ווען הויבט זיך אָן גרינע, ווען לאָזט זיך אויס געלע און ווען הויבט זיך אָן בלויע — עס ציהט זיך און ציהט זיך סטייג-געס, עס שעמערירען אין די אויגען סטיינגעס, אַ גאַנצער באַרג מיט סטיינגעס, אָהן איין עק סטיינגעס און סטיינגעס און סטיינגעס... ויהי היום, האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה: פייוועל כל-בוניק האָט אַוועקגערופּען דעם רבי'ן אויף אַ סוד און האָט זיך אָפּגע-סוד'עט מיט איהם אַקעגען אַ שעה צוויי; בשעת מעשה האָט פיר-וועל זיך געווישט דעם שטערן מיט אַ גרויסער רויטער פעטשילע —

ע פ י ס דארף מען דאך צוגרייטען... און אז מע האט צעבראכען דעם טעלער און געזאגט: "מזל טוב! מזל טוב!" — האב איך בעמערקט, אז דער רבי רב זרחל איז געווארען טוירט, ווי אלע טוירטע; אזוי ווי דער טעלער האט זיך צעבראכען. אזוי האט זיך ביי איהם דאס הארץ צעבראכען אויף שטיקלעך... איך האב אליין געהערט פון איהם, ווי ער האט א זאג געטהאן צו רב משה-שמואל דעם חזן ביי'ם ערשטען גלעזעל בראנפען, וואס פון איין קוק אויף דעם איז ער שוין געווען בגילופין:

— קומט א פרעמדער איד און האפט אויס דעם קוילעטש — וואס? ווער? וועמען? אך-אך-אך!...

— עט, — האט איהם אפגעענטפערט רב משה-שמואל דער חזן, וואס האט שוין העכער א האלב גלעזעל בראנפען אפגעטרונקען און די צונג האט זיך איהם שוין עפּיס ווי געפלאַנטעט. — עט, מילא, בע! גאט זאל געבען נחת פון דערווייטען... אם ירצה השם, ישועות ונחמות אויפ'ן כלל, כלל ישראל!...

— אי, שוין צייט, שוין צייט! שוין לאנג צייט! — האט אונ-טערגעהאלטען רב העניך דער סופר, געקוקט אויפ'ן גלעזעל און אויפ'ן פלעשעל שטארק דיפלאמאטיש, אפנים, זעהר געהאט חשק, מע זאל דאס איהם אָנגיסען נאך א מאָל...

— אָמן! — האט זיך אָנגערופען רב עוזר דער שמש, וואס וויל ניט וויסען פון קיין שום מעשיות, און האט איבערגעקעהרט דאס גלעזעל אָהן צערעמאָניעס גלייך אין מויל אַרײַן.

און חתן-כלה זענען געזעסען אויבען-אָן, איינס נעבען דאס אַנ-דערע גאנץ נאָהענט, אזוי נאָהענט, אזוי פעסט, אז איך האב בשום אופן ניט געקאָנט אַרײַנשטופען זיך צווישען זיי אין מיטען; נאָר פון דער ווייטען האב איך גאנץ גוט געזעהען. — איך האב נישט קיין נידעריגע ראיא — אז א י ה ר האנד איז געווען אין ז י י ה האנד; עס האט איהר געפלאַמט דאס פנים; די אויגען האָבען איהר געברענט. זי האט מיט א מאָל בעקומען חן, געוואָרען שען, שען ווי די וועלט! וואו זענען אַהינגעקומען איהרע רויטע האָר?

דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָפגעשטעלט און אַ קוק גע-
טהאָן אויפ'ן חתן.

— מוהר"ר שרגא-פייביש-געציל ברב נח-מרדכי-ליב... עם הכלה
הבתולה מרת... מרת...

דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָפגעשטעלט און אַ קוק גע-
טהאָן אויף דער כלה.

— מרת פעסיל-אהמייטע בת הרב רב זרח-נפתלי-צבי-הירש...

— מרת פעסיל-אהמייטע בת הרב רב זרח-נפתלי-צבי-הירש...

החתונה תהיה למזל טוב, אם ירצה השם... אם ירצה השם...

דאָ איז פאָרגעקומען אַ שטילע סצענע אָהן ווערטער, דהיינו:
דער סופר האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן רבי'ן, דער רבי האָט אַ קוק
געטהאָן אויף דער רביצין, די רביצין — אויפ'ן חתן, דער חתן —
אויף דער כלה, די כלה — אויפ'ן סופר, דער סופר — אויפ'ן רבי'ן,
דער רבי — וויעדער אויף דער רביצין, די רביצין — אויפ'ן חתן,
דער חתן — אויף דער כלה, די כלה — אויפ'ן סופר, און אזוי וויי-
טער... דאָס, ווען מע זעצט איבער אויף ווערטער אין וואָס פאָר
אַ שפראַך ס'ניט איז, וואָלט אויסקומען אזוי:

ד ע ר ס ו פ ר צ ו מ ר ב י ן : נ ו ? וואָס שווייגט איהר?
א י ה ר ז ע נ ט דאָך דאָ דער מחותן?

ד ע ר ר ב י צ ו ד ע ר ר ב י צ י ן : פ ו ן וואָנען זאָל איך
וויסען? פרעגט ביי איהר...

ד י ר ב י צ י ן צ ו מ ח ת ן : ח ת ן , וואָס שווייגסט דו?
סאי ווי סאי אַלע הוצאות אויף דיין קאָפּ...

ד ע ר ח ת ן צ ו ד ע ר כ ל ה : ביי מיר האָט מען גע-
פועל'ט אפילו מאָרגען; וואָס זאָגסט דו, פעסעלי?...

ד י כ ל ה צ ו מ ס ו פ ר : פרעגט דעם טאטען, האָטש
איך ווייס פריהער, אז דער טאטע וועט הייסען אָפּלעגען...

בקיצור, ס'איז געבליבען, אזוי ווי ס'איז ערב ראש חודש, זאָל
די חתונה זיין חצי חודש, דאָס הייסט, אין אַ פאָר וואָכען אַרום,
וואָרום ווי ניט ווי — ע פ י ס דאַרף מען דאָך אויפנעהען,

— המ... נו... המ... וועלען מיר זיך, הייסט דאָס, אָנהויבען אָפּגעזעגענען?

— זייט געזונט, שוועהר! זייט געזונט, שוויעגער!

— פאָהר געזונט! פאָהר געזונט!

— זיי געזונט, מאמע... זיי געזונט, טאטע!...

אָט דאָ האָט זיך פעסעלי, איין אָנגעטהאָנענע, איין איינגעווי-

קעלטע אין צוויי שאלען, מיט אַ מאָל געגעבען אַ ריס, אַרויפגע-
פאלען דעם פאָטער אויפ'ן האַלז מיט אַ געוויין, מיט אַ יאָמער, מיט
אַ געשריי:

— טאטע!... זיסער, טייערער טאטע!...

וויפיעל מענשען עס זענען בשעת מעשה געווען אין גאס האָבען
אלע געוויינט: פעסעלי און דער רבי און די רביצין, און פיוועל
כל־בונים, און איך, און רב לייזער דער בעל־עגלה, וואָס איז גע-
זעסען אויף דער קעלנע אָנגעגרייט מיט דער בייטש, און זיינע אלע
פאַרשוניגען, די וואָס אין בויד און די וואָס פאַרעטש אַקעגען, און
דוואָסי די שמש'טע, דער רביצינ'ס אַ שכנה, אַ קראַנקע נעכאָך, און
דוואָסי'ס עלטערע טאָכטער זלאַטקע, אַ קאָלטענעוואַטע געלע מויד
מיט שוואַרצע צייהן, וואָס האָט געהאַלטען אַ קליין קינד אויף די
הענד, און אַקולינא די גויע, וואָס פערשטעהט איטליכס וואָרט
אידיש, און חלאַוונע דער שוסטער, וואָס איז געקומען אָפּגעמען פאַר
די שטיוועל פערריכטען און ס'איז ניט געווען, און גלאַט אַ איד,
אַ ווילד־פרעמדער גאָר, וואָס איז געגאַנגען פאַרביי, האָט ער דער-
זעהען, מע פאָהרט אוועק, און האָט דערהערט, מע וויינט, האָט ער
זיך אָפּגעשטעלט, געזיפצט שטילערהייד און אויך געווישט די אוי-
גען...

לייזער האָט אַ קנאַק געטהאָן מיט דער בייטש: "פאַשאַל" —
און די פערדלעך האָבען געגעבען אַ ריס דעם וואָגען, און די בויד איז
מיט אַ רעש אוועק־אוועק...

לאַנג־לאַנג זענען מיר נאָך געשטאַנען אלע אין דרויסען און גע-
קוקט אַהין, וואו די בויד איז פערפאלען געוואָרען, און נאָר אַ סימן

וואו האָבען זיך בעהאַלטען איהרע קלייען פונ'ם פנים? זי איז גע-
וואָרען, זאָג איך אייך, מלא חן!...

און נישט נאָר יענעם אויפדערנאכט — די גאַנצע צייט, וואָס
מע האָט זיך געגרייט צו דער חתונה, האָט פעסעלי געשיינט ווי די
זון אים תמוז, געוואָרען פון טאָג צו טאָג שענער און שענער. נאָר
דעם טאָג פון דער חופה איז זי שוין געווען ניט דאָס, מחמת זי
האָט געוויינט, שטאַרק, שטאַרק געוויינט, געגאָסען, ווי אַ בערעזע-
נע. אפשר האָט איהר דאָס האַרץ געזאָגט, אז זי וועט ניט מאַכען
קיין גרויס גליק מיט איהר אויסדערוועהלטען, מיט איהר בעשער-
טען? ... און אפשר האָט איהר באַנג געטהאָן דער פאָטער, וואָס
בלייבט אליין, עלענד ווי אַ שטיין?...

נאָר אויב פעסעלי'ן איז געווען שווער זיך צו שיידען מיט איהר
פאָטער, איז דעם פאָטער געווען טויזענד מאָל שווערער זיך שיידען
מיט זיין טאָכטער! דער רבי רב זרחל האָט ניט געוויינט, — וואָס
איז ער אַ אידנע, ער זאָל וויינען? דער רבי רב זרחל איז גלאַט
אויסגעגאָנגען שטילערהייד, געזאָגט ווי אַ ליכט.

אז מע האָט געהאַלטען ביי'ם געזעגענען זיך, איז פאָרגעקומען
אזא מין סצענע: די פעקלעך — א י ה ר בעטגעוואַנד מיט די
מלבושים און ז י י ן קאַראַבקע מיט סחורה — זענען שוין גע-
ווען איינגעפאַסט אינאיינעם און געלעגען אין וואָגען; פייוועל בל-
בוניק איז געשטאַנען מיט איין פוס אויף יענער זייט שוועל און
געוואַרט, אז פעסעלי זאָל געהן קריכען אין בויך אַריין; די רביצין
איז געשטאַנען אויסגעצויגען ווי לאַנג זי איז, צענויפגעלעגט די
הענד אויפ'ן האַרצען, אָנגעשפאַרט דעם קאָפּ אויף צוויי פינגער
און געקוקט אויפ'ן רבי'ן מיט אַ מאַדנעם קוק, ווי איינער רעדט:
„באַגראָבען זאָל איך דרך מיט דיינע קורצע פיס, וועסט זיך אַמאָל
געזעגענען מיט איהר, צי ניין?“...

דער רבי רב זרחל האָט פערשטאַנען, וואָס דער קוק בעדייט, און
האָט אַ זאָג געטהאָן צום איידעם, צו פייוועל בל-בוניק, מיט אַ קול
פון אַ שמשערבאַטען טעפעל:

באשעפעניש

געשריבען אין יאָהר 1903.

פון שטויב איז געבליבען שטעהן אין דער לופט, און א ריח האָט זיך געלאָזט הערען פון די פערד און פון די אָנגעשמירטע רעדער.
 — אוועקגעפאָהרען! — האָט זיך אָנגערופען דער ווילד־פרעמדער איד, וואָס איז געגאָנגען פערביי, גלייך ווי ער האָט אונז דאָ דערצעהלט עפּים אַ נייעם, וואָס אָהן איהם ווייסט מען ניט.
 — אוועקגעפאָהרען! — האָט איהם דער רבי רב זרחל געענטפערט, גלייך ווי יענער האָט געוואָרט אויף דעם דאָזיגען ענטפער.
 — אוועקגעפאָהרען! — האָבען מיר אַלע אַ זאָג געטהאָן, גלייך ווי מיר וואָלטען זיך דאָ אָנגעזאָגט איינס דאָס אנדערע מי יודע וואָס פאַר אַ בשורה...

באשעפעניש

א.

איינמאל אין א פרייטאָג, זומער איז דאָס געווען, זענען מיר געגאנגען פון חדר אַהיים עטליכע יונגלעך מיט אַ מאָל. געגאנגען זענען מיר גיך, כמעט געלאָפּען, וואָרום, ערשטענס, האָט מען אונז געלאָזט פריי אויף שבת אַהיים, און, צווייטענס, זענען מיר געווען הונגעריג און אויף אונז האָט געוואַרט אַ היים ראָסעלפליישעל מיט פרישער שמעקענדיגער חלה.

פלוצים האָט איינער פון אונזער חברה אויסגעשריגען אויף אַ קול: „אוי, אַ פויגעלע!“ — און מיר האָבען זיך אלע אָפּגעשטעלט. ווי אַ קניילעכין, איז געזעסען אויף דער ערד, מיט'ן קעפעלע אַרויף, אַ קליין יונג פויגעלע, מיט נאָך גאָר אַ געל פּיסקעלע. דאָס פויגעלע האָט נעבאָך געציטערט, צעלאָזט די פּעדערלעך, געטריי-סעלט זיך, געפלאַטערט, געמאַכט מיט די פליגעלעך, געעפּענט אלע מאָל דאָס געלע פּיסקעלע, ווי אַ קליין קינד בשעת עס וויל עסען, און אַרויסגעלאָזט אויף אַ הייזעריג קול'כעל: „פּי!“... און עס האָט זיך אויפּגעהאַפּט ביי אונז אַ געפיהל פון רחמנות, און מיר האָבען אָנגעהויבען קלערען: וואָס טהוט מען מיט'ן פויגעלע? דער האָט געזאָגט: מע בעדאַרף דאָס לאָזען זיצען אויף דער ערד, ביז דעם פויגעלע'ס „מאַמע“ וועט קומען. דער האָט געגעבען איין עצה, מע זאָל דאָס געבען אַ וואָרף אין דער הויך, וועט דאָס אַוועק-

ב.

באשעפעניש איז געווען דעם רבי רב זרחל'ס א קינד, א מיידעל
א קאליקע, א הויקער, משטיינס געזאגט. וויפיעל ס'איז אלט גע-
ווען — ווייס איך ניט. נאָר געהאט האָט דאָס איין אלט געקנייטשט
פנימ'על, צוויי לאַנגע דאָרע הענטלעך, שיטערע הערעלעך, קליינע
שוואַרצע, גלאַנצענדיגע מייזענאוויגעלעך. די פיסעלעך האָט דאָס
געהאַלטען כסדר אונטער זיך, שטענדיג געזעסען אויף איין אָרט,
נישט געקאָנט נעבאָך געהן.

און דער אָרט פון באשעפעניש איז געווען צווישען אויווען,
אין א ווינקעלע, אויף דער הויילער ערד, — דאָרט האָט דאָס גע-
געסען, דאָרט האָט דאָס געטהאָן אלסדינג, תמיד געווען שטיל,
מע האָט נישט געהערט פון דעם קיין פיפס, אזוי אז טעג פלעגען
אוועקגעהן, גאנצע טעג, וואָס מע האָט פערגעסען, אז ס'איז פאָר-
האָן א באשעפעניש אויף דער וועלט.

האָט מען דעם דערלאנגט א שטיקעל ברויט, האָט דאָס אויס-
געצויגען א לאַנג טרוקען הענטעל מיט דינע, מאָדנע אויסגעבויגע-
נע, טרוקענע פינגערלעך, ווי ביי א מאַלפּע, א חאַפּ געטהאָן דאָס
שטיקעל ברויט און צוגעטראָגען גלייך צום מויל. און א מויל האָט
דאָס געהאַט אזא גרויס, אז א גאנצען עפעל אַריינגעהאַפט און ניט
אַרויסגעזעהען.

— באשעפעניש! געבען דיר א שטיקעל צוקערלעקאך?

— באשעפעניש! שמאַלץ מיט בולקע וועסט דו עסען?

— באשעפעניש! ניסלעך וועסט דו קנאַקען?

— באשעפעניש! אין קנעפלעך וועסט דו שפיעלען?

אזוי האָבען מיר, חרר-יונגלעך, שקצים, קונדסים, עכברושים,
זיך גערייצט מיט באשעפעניש. נאָר באשעפעניש האָט ניט גע-
ענטפערט גאָרניט, נאָר אויסגעצויגען אלע מאָל דאָס דאָרע הענטעל
מיט די דינע פינגערלעך און געקוקט אין די אויגען אַריין, ווי א

פליהען. און דער האָט געדרונגען. אז מע בעדאָרף דאָס נעמען אַהיים. נאָר אז ס'איז אַ רחמנות, אַ „צער בעלי־חיים“ — דאָס האָט בען אַלע מודה געווען.

און מיר האָבען געבראַכט דאָס פויגעלע אַהיים, פערנעסען, אז מיר זענען הונגעריג, גענומען דאָס האָרעווען, דעם גענעבען וואָס סער אין פיסקעל אַריין — דאָס פויגעלע האָט אזוי לאַנג געציטערט, געפוינטעלט מיט די אויגעלעך, געטרייסעלט זיך און געפלאַטערט ביי אונז אין די הענד, ביז עס האָט פערוואָרפען דאָס קעפעל אויף אַ זייט, די אויגעלעך פערנלאַנצט און... ס'איז געווען טוידט.

„אויף וואָס האָט דאָס פויגעלע געלעבט? צוליעב וואָס און צוליעב וועמען איז דאָס בעשאַפען געוואָרען? אויף וואָס האָט מען דאָס בעדאָרפט אויף דער וועלט?“ — דאָס זענען געווען די מחשבות, וואָס האָבען מיר געפיקט אין מח און האָבען נישט געהאט דערויף קיין ענטפער.

אין אַ האַלבע שעה אַרום האָבען מיר דאָס פויגעלע מיט גרויס כבוד מלוּה געווען, אויסגעגראָבען אין גאָרטען אַ טיעף גריבעלע, אַיינגעוויקעלט דאָס פויגעלע אין תכריכים (אין אַ וויסער קרייזע פון אַ נאָזטיכעל), מקבר געווען דאָס און געשטעלט דערויף אַ צאם — אַ ברעטעל מיט אַיין אויפשריפט:

דאָ לייגט דאָס קליינע פויגעלע צפּור
בן בלם.

און גע'חתמ'עט אַלע נעמען פון די, וואָס האָבען זיך עוסק געווען אין דער קבורה: בערעל, יוסיל, דוד, מאָטעל, קלמן, געצעל... דער פרייליכער וואַרעמער זומער איז איבערגעפלוויגען. געקור מען דער נאָסער אָסיען מיט די פערוויינטע קאַלטע טעג. דער רע-גען האָט אַראָפּגעשמיסען די „מצבה“, פערשאַרט דעם קבר, און די מעשה מיט'ן פויגעלע איז פערנעסען געוואָרען, ווי אַלץ, וואָס די ער פערדעקט. נאָר אַמאָל, אז איך דערמאָן זיך אינ'ם פויגעלע „צפּור בן בלם“, שטעלט מיר זיך פאַר ב אַ ש ע פ ע נ י ש.

טרונק וואסער. און אז ער האָט אונז געזעהען סמאָצקען אַ קאָנ-
פעקטעל, אָדער מיר קנאָקען ניסלעך, פלעגט ער אונז זאָגען, אז
אויב מיר ווילען פערדיענען אַ מצוה, זאָלען מיר באשעפענישען
אויך שענקען אַ פאַר ניסלעך... די רביצין אליין פלעגט דעם אויך
געבען עסען און טרינקען, נאָר געסהאָן האָט זי דאָס אָהן רחמנות,
אָהן האַרץ, אַריינגעשטופט עסענוואַרג אין הענטעל אַריין, ווי איי-
נער זאָגט: נא, וואַרג זיך!

די ערשטע צייט האָבען מיר, חדר-יונגלעך, פאַר באשעפעניש
פשוט מורא געהאַט, נישט געקאָנט זעהען פאַר זיך דעם הויקער,
נישט געקאָנט האַרבען דעם משונה-ווילדען געלעכטער. נאָר וואָס
ווייטער האָבען מיר זיך מעהר און מעהר אַיינגעוואָהנט מיט דעם,
און מיט דער צייט איז דאָס געוואָרען מיט אונז "חבר", געקענט
איטליכען ביי'ם נאָמען, און פאַרנאָכט, בין מנחה למעריב, בשעת
דער רבי איז געווען אין בית-המדרש און די רביצין אין שטאָרט,
און מיר האָבען געשפּיעלט אין "אָבינו-מלך", אין "קאמער-קאמער",
אין "עקאָר און מקח" וכדומה אזעלכע שפּיעלען, וואָס מע קאָן
שפּיעלען מיט מיידלעך און וואָס אַפילו פּעסיל דעם רבינ'ס טאַנצט
אין קאָהן. — האָבען מיר דעמאָלט באשעפעניש אויך אַריינגע-
נומען אין קאָהן אַריין צווישען חברה, זי זאָל מיט אונז שפּיעלען
קאָטש פון דערווייטענס. און אוי האָט באשעפעניש דעמאָלט גע-
קוועלט, געקוועלט! געפּענט דאָס גרויסע מורא'דיגע מויל אויף
אַ מייל און געלאָכט מיט'ן וויינענדיגען געלעכטערעל. און אַריינ-
געקומען דער רבי אָדער די רביצין — אזוי איז דאָס אַנשוויגען גע-
וואָרען, ערנסט, טרויעריג, פּערוואָרגט, גלייך ווי נאָר ניט געווען.

אַ לשון האָט באשעפעניש געהאַט — אַ משונה-מאָרנע שפּראַך,
וואָס ניט איטליכער האָט דאָס געקאָנט פּערשטעהן. אויף ברויט
האָט דאָס געזאָגט "טוידט", אויף וואַסער — "טאַרבערלי", אויף
קנעפלעך — "פּענדלעך", אויף עפּעל און אויף קארטאָפּלים — "טאָ-
פּעציס", און אויף אַ יונגעל — "מעצוצעלי". פאַר וואָס איז אויס-
געקומען, אז אַ יונגעל איז "מעצוצעלי" — דאָס ווייס איך ניט...

הונגערדיג הינטעל בשעת סע מיינט, אז אַט-אַט וואָרפט מען דעם אַ ביינדעל.

— אַ שטומע צונג! — האָט אונז קלאָר געמאַכט יעקב־אלי, דער עלטערער פון אלע חברים, טאָקי דעם רבינ'ס אַ יונגעל, אַ נאַרישער בחור מיט געשוואָלענע באַקען. — אַ שטומע צונג, קאָן ניט רעדען, ווייסט נאָר עסען, נאָר עסען, תמיד הונגערדיג, אַ קישקע אָהן אַ דנאָ...

זעלטען-זעלטען האָט זיך באַשעפעניש געלאָזט הערען, אַרויס-געלאָזט אַ מאָדנע מין געלעכטער, וואָס מע האָט דאָס געקאָנט אָננעמען אי פאַר אַ געלעכטער, אי פאַר אַ געוויין, אי פאַר אַ הוס-טען. דעמאָלט פלעגט זיך די רביצין, זרחליכע, צעשרייען אויף איהר:

— באַשעפעניש! וועסט ניט אַנשטומט ווערען, באַשעפעניש? באַשעפעניש האָט פערשטאַנען, אז וויבאלד מע רופט דאָס „באַשעפעניש“, איז ניט גוט. אַ סימן, אז עס האַלט ביי קלעפּ. און קלעפּ פלעגט באַשעפעניש לייווען אָפּט, כמעט אלע טאָג, און צום מיינסטען — פון דער מוטער. זרחליכע, אז ס'איז איהר געווען אָנגעוואָלט אויפ'ן האַרצען, האָט זי איהר גאַנצע ביטערע נשמה אויסגעלאָזט צו באַשעפעניש.

— אוי, באַשעפעניש, באַגראָבען זאָל איך דיר! נוואָלד, וואָס לעבט אַזעלכעס אויף דער וועלט?!

ג.

ליעב האָט מען באַשעפעניש קיינער ניט ליעב געהאַט, נאָר רחמנות האָט מען אויף דעם געהאַט, און מעהר פון אלע — דער רבי רב זרחל.

— אַ צער בעל־חיים! — אזוי פלעגט ער זאָגען, קוקען אויף דעם פון דערווייטענס מיט גרויס רחמנות און זיפצען שטילערהייט, און אז די רביצין האָט ניט געזעהען, פלעגט ער דעם אונטערטראָ-נען אַמאָל אַ שטיקעל ברויט, אַמאָל אַ קארטאָפלי און אַמאָל אַ

נאָר מצד דעם, וואָס נאָט איז טאַק אַ גרויסער נאָט און פיהרט דאָס וועלטעל זיינס מיט פיעל שכל און מיט גרויס חסד, נאָר פון דעסמוועגען מאַכט זיך אַ מאָל, ער זאָל ניט שטראָפּען פאר די רעד, אז ער טהוט-אַפּ עפּיס נישט אַזאָ גלייכס. למשל, אָט איז ביי רב זרחלען אַליין געווען אַ יונגעל, אַ לוי-יצחק'על, נאָכ'ן באַרדיטשע-ווער רב האָט ער געהייסען. איז דאָס געווען אַ לוי-יצחק'על אַזעל-כעס, וואָס ווען דאָס וואַכסט-אויס — איז נאָט ווייסט וואָס פון דעם וואָלט געווען! צו עלף יאָהר האָט מיט איהם געוויעגט זיך די שטאָרט. די שטאָרט? — די וועלט האָט מיט איהם געקלונגען! נו, נעמט ער ניט און שטאַרבט אַוועק אין דריי-פיער טעג?

איהר מיינט, פון וואָס? דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז פון איין אַנצינדונג אין מח. רב זרחל האָט געדונגען, אז פונ'ם לער-נען — ער האָט צו-פיעל געלערענט. און זרחליכע האָט גע'טענה'ט, אז זיי ווייסען אַלע מעהר פון אַ טוידטען: דאָס קינד, זאָגט זי, איז אַוועקגענאַנגען נאָר פון אַ גוט אויג. לייט האָבען איהר, זאָגט זי, ניט פּערגונגען... איין אַרעמאָן דאַרף דענן עפּיס האָבען? אַפילו קיין געראָטענע קינדער טאָר איין אַרעמאָן נישט זוכה זיין!...

פון דעמאָלט אָן איז באַשעפעניש געוואָרען נאָך מעהר מפורסם אין שטאָרט און נאָך מעהר אומגליקליך אין דער היים. די מוטער האָט דאָס ניט געקאָנט אַנקוקען, פיינט געקראָגען, ווי אַ שפּין, „מוקצה מחמת מיאוס“, און ניט איין מאָל געשאַלטען דעם מאַן מיט טוידטע קללות, למאי ער שטעלט זיך איין פאר דעם, למאי ער האָט אויף דעם רחמנות.

— פאָרט אַ צער בעלי-חיים! — פלעגט איהר דערויף ענט-פערען זרחל. — פאָרט אַ נפש!

— אַ נפש? — פלעגט איהם דערויף זאָגען זרחליכע. — אַ פאַרזעהעניש, אַ ווישקראַביק, אַ מאַנקאַלב, איין אָפּקומעניש פאַר פרעמדע זינד!...

— מעצוצעלי! מעצוצעלי! נא דיר א פערנעלי, ריבע מיר א טאפעצי, א טיטעלי א טוידט...

דאָס האָט געהייסען:

— יונגעלע! יונגעלע! נא דיר א קנעפעלע, געב מיר איין עפעלע, א שטיקעלע ברויט.

אויך זינגען האָט באַשעפעניש געקאָנט מיט א קול פון... א פלעדערמיוו. אז קיינער איז ניט געווען, פלעגט זיך עס צעלאָזען, עפענען דאָס ברייטע מיילכעל, אויסציהען דאָס דינע העלזעל און זינגען עפּיס אַזעלכעס, וואָס קיין מענש האָט ניט געקאָנט פער-שטעהן, און אויסלאָזען אַלע מאָל מיט'ן נוסח פון כהנים־דוכנ'ען:

טודעלי הויהו!

טודעלי הויהו!

קומט-אָן די רביצין און דערהערט, מע זינגט, — צעשרייעט זי זיך:

— באַשעפעניש, באַגראָבען זאָל איך דיר, האָסט זיך שוין צע-זונגען?

דערהערט, די מאַמע ביזערט זיך, בעהאַלט באַשעפעניש דאָס קעפעלע צווישען די פלייצעס, ווי א טשערעפּאַשקע, און ווערד אַנשוויגען.

ד.

אין שטאָרט איז באַשעפעניש געווען א שם־דבר. אַלע האָבען דאָס געקענט, געהאַלטען אין מויל. האָט זיך ביי עמיצען געטראָ-פען איין אומגליק, געשטאַרבען א יוגענד פון א קימפעט, א כלה פאַר דער חופּה, אָדער אזוי א מענש, א טאטע פון קינדער, — איז באַשעפעניש געקומען אויפ'ן זינגען:

— ווי דענן? אַזעלכעס, ווי באַשעפעניש, ווען ניט שטאַרבען!

האָט קיין מורא ניט, גאָט ווייסט וואָס ער טהוט!...

ניט מחמת עמיצער האָט דעם נישט פערגונען דאָס לעבען — חס וחלילה! גערעדט האָט מען פון דעם נאָר מצד רחמנות, און

אזוי האָט געזאָגט די רביצין, געבראַכען די הענד און אָנגעבויר-
גען זיך איבער דער קראַנקער. מיר האָבען נאָך קיינמאָל נישט גע-
זעהן די רביצין אזוי צוגעלאָזט.

באַשעפעניש איז געלעגן איינגעקוטשעכורעט, ווי אַ קנויל, די
אויגעלעך צוגעמאַכט, דאָס גרויסע מוראדיגע מויל אָפען, און גע-
מאַכט מיט די טרוקענע ליפעלעך און אַרויסגעלאָזט אַ הייזעריג
קוויטשעלע, ווי אַ פערשלאָפּט פויגעלע : אי! ... אי! ... אי! ...

געקוקט אויף באַשעפעניש, האָב איך מיך דערמאָנט אין יענעם
קליינעם פויגעלע מיט'ן געלען פיסקעלע, וואָס מיר האָבען געפונען
דעמאָלט אויף דער ערד, און עס האָט מיר פערקלעהמט דאָס האַרץ.
און טרערען האָבען מיך געוואָרגען, און איך האָב דערוועהן מיינע
חברים פינטלען מאָדנע מיט די אויגען, שעמען זיך קוקען איינס
דאָס אַנדערע אין פנים אַרײַן. און מיר האָבען זיך גענומען צו די
ספרים, און אז דער רבי איז געקומען מיט דער פאַלטשינע, האָט
ער אונז געטראָפּען, ווי די סטאַטקעס, האָט ער אונז געלויבט, גע-
זאָגט, אז מיר זענען וואָהלע יונגלעך, וואָס מיר זיצען שטיל, און
ער האָט זיך געזעצט מיט אונז לערנען, כלומרשט שטאַרק פער-
טיעפט זיך מיט אונז אין דער גמרא, געריבען דעם שטערן און גע-
זונגען מיט אונז אינאיינעם דעם "אָמר רב פּאָא" גאַנץ געשמאַק.
מיר האָבען אָבער גאַנץ גוט אַרויסגעזעהען, אז זיין קאַפּ איז נישט
ביי דער גמרא, נישט ביי רב פּאָא, אז זיין נשמה איז גאָר דאָרטען,
צווישען אויווען, וואָרום ער האָט אלע מאָל אויסגערדעהט דעם
קאַפּ צוריק, ווי, להבדיל, אַ קוה אויף איהר אָרעם קעלבעל נעבאָך,
און האָט אַרויסגעלאָזט אלע מאָל אַ טיעפען-טיעפען זיפּ, אַ שווער-
רען-שווערען קרעכץ, און יעדער זיפּ און יעדער קרעכץ האָט מיר
אויסגערײסען אַ שטיק האַרץ.

ה.

— איהר ווייסט? — מאכט צו אונז איינמאל דעם רבינ'ס יונגעל, יעקב-אלי דער נארישער בחור מיט די געשוואלענע באקען, מיט א גאנץ פרייליך פנים, גלייך ווי ער וואלט אונז וועלען אנווא-
גען מי יודע וואס פאר א בשורה. — איהר ווייסט? באשעפעניש איז פארביי... געווען בטיה די רופא'טע, זאגט זי, אז ס'איז שלעכט. אויס באשעפעניש, איין עק!... — און בשעת מעשה מאכט יעקב-אלי אזא מינע, גלייך ווי א מענש, וואס האט אט-וואס געמאכט א געשעפט.

עס האט זיך אונז אלעמען אפגעריסען אין הארצען פון דער דאזיגער בשורה. כל זמן באשעפעניש האט זיך געהאלטען, האבען מיר דאס ווינציג-וואס געטראגען אויפ'ן קאפ, און איצט, אז מיר האבן בען דערהערט, אז באשעפעניש שטארבט אוועק, האט זיך אונז אלע-מען אויסגעוויזען, אז מיר האבען קעגען דעם נישט יוצא געווען, ווי סע געהער צו זיין, און עס האט זיך אויפגעחאפט ביי אונז א מאדנע געפיהל, וואס מע קאן דאס אנרופען „חרטה“. אויף וואס חרטה — ווייס איך אליין ניט, נאר חרטה! און מיר האבען זיך אלע א ווארף געטהאן צווישען אויווען און האבען דערזעהען די רביצין זיצען נעבען באשעפעניש מיט רויטע פערוויינטע אויגען, און מיר האבען זיך פערשעמט און א ווארף געטהאן זיך צוריק.

— קומט נאר אהער, וואס אנטלויפט איהר? — האט אונז צוגערופען די רביצין און גערעדט שטילערהייד. — האט קיין מורא ניט, באשעפעניש איז נאך ניט געשטארבען, באשעפעניש לעבט נאך... חאטש אפילו, אז גאט ברוך-הוא זאל וועלען, קאן ער... ער איז א גרויסער גאט, ער קאן, ער קאן, אז ער וויל נאר... ער איז א מחיה-מתים, מאכט פון טוירט לעבעדיג... דער רבי איז ניטא, דער רבי איז אוועקגעגאנגען קויפען א פאלטשינע, א מאראנץ... א פאל-טשינע וועסט דו עסען, באשעפעניש, א פאלטשינע?...

און דער פינפטער גיט זיך אליין דריי פעטש אין ביירע באַקען, גלאַט אזוי, אָהן ווערטער, און לאָזט זיך לויפֿען משוגענערווייז אין דער וועלט אַריין, און נאָך איהם לאָזען זיך לויפֿען אלע איבעריגע ווייסע־חברה'ניקעס. און נאָר איך איינער, איך, וואָס האָב געקענט באַשעפעניש מעהר פון אלעמען, ווייל איך האָב געגעסען אַמאָל ביי'ם רבין קעסט, בלייב שטעהן צוגעקאוועט, נישט צו קאָנען זיך ריהרען פונ'ם אָרט.

„געשטאַרבען? — טראַכט איך מיר. — וואָס הייסט דאָס, אייגענטליך, „געשטאַרבען“? ... צולעב וואָס האָט דאָס געלעבט? און למאי איז דאָס געשטאַרבען?“ ...

און איך לאָז מיך געהן אין חדר אַריין אַ קוק טהון האַטש פון דער ווייטען, ווי אַזוי שטאַרבעט מען. ווי אזוי איז, אז מע שטאַרבעט? ...

צוגעגאַנגען צו דער טהיר, דערהער איך אַ מאָדנע געוויין מיט אַ שרעקליך יאָמערען, מיט אַ משונה־ווילדען ניגון פון ווייבערשע תחינות :

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס האָב איך דיך באַ-
דאַרפט געבוירען, אַ מכה איז מיר אַ גרויסע? וואָס איז, משטיינס
געזאָגט, געווען דיין לעבען אויף דער וועלט? וואָס האָט גאָט גע-
האַט צו דיין נשמה די אומשולדיגע, זי אַראָפֿברענגען פון זיין היי-
ליגען שטוהל אַהערצו־צו אויף צו מוטשען זיך, זיין איין אָפקומע-
ניש פאַר פרעמדע זינד, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען? בעסער
וואָלסט דו אויסגערונגען ביי דיין מאַמען אין בויך, איידער איך
האָב דיך געבוירען אויף צרות מיינע גרויסע! בעסער וואָלט איך
גאָרניט דערלעבט דיך צו באַגראָבען, אַ שלאַק האָט מיך געטראָ-
פּען אַ גרויסער! אַ ליכטיגען גן־עדן זאָלסט דו דערפאַר האָבען, אַ
גוטער מליץ האַטש זאָלסט דו דאָרטען זיין, זיך מיהען פאַר דיין
טאַטע־מאַמע, פאַר די איבעריגע קינדער און פאַר אלע אונזערע
ליעבע און געטרייע! ...

ו.

— שוין! שוין! שוין! איהר קאנט שוין געהן צוריק אהיים!...
אזוי האָט אונז אויף מאָרגען אין דער פריה יעקב-אלי, דעם
רבינ'ס יונגעל, דער נאָרישער בחור מיט די געשוואָלענע באַקען.
אָנגעזאָגט אַ בשורה, געשפרונגען אונז אַקעגען אויף איין פוס.

— אַהיים? וואָס איז די מעשה?

— די מעשה? דער טאַטע, די מאַמע און מיר אַלע וועלען
באַדאַרפען זיצען שבעה, ניט טאָרען לערנען אַ גאַנצע וואָך, וואָ-
רום באַשעפעניש איז געשטאָרבען.

— געשטאָרבען?

— געשטאָרבען, היינט ביינאַכט געשטאָרבען. דאָס לויף איך
צו די שמשים פון דער חברה קדישא.
מיר בלייבען ערשטוינט.

פון איין זייט אזא בשורה, וואָס באַשעפעניש געבאָך איז גע-
שטאָרבען! פון דער אנדערער זייט אזא שמחה, וואָס מע וועט
זיין אַ גאַנצע וואָך פריי... זומער-צייט. דער הימעל איז אויסגע-
צוואָגען, ריין, לויטער, ווי אַ שפּיעגעל. קיין שפּריינקעלע, קיין
ווינטעלע. די זונן שמייכעלט, די זונן באַקט. מע וועט קאָנען געהן
צום טיך באָדען זיך אַ גאַנצען טאָג און חאַפּען פישלעך. פאַר
פרייד הויבט מען אָן טאַנצען, בלעקען און מעקען, ווי די קעלבלעך,
און מאַכען משוגענע העויות: איינער פערקרימט דאָס פנים, ווי
אַ מאַלפּע, און מיאָקעט, ווי אַ קאַץ. דער אנדערער ענטפערט איהם
„האַור-האַור“, ווי אַ הינטעל. און דער דריטער קוואַקעט, ווי אַ
קאַטשקע: קוואַ-קוואַ-קוואַ! דער פערטער דרעהט זיך אויף איין
פוס, ווי אַ ראָד, און זינגט בשעת מעשה אַ ליעדעל:

איינס-צוויי-דריי,

יאָדער-לידער-ליי,

אַקען-באַקען

מיט די גלאַקען...

ז.

ביינאכט אויפ'ן געלעגער שטעלט זיך מיר פאר באשעפעניש.
 מיט שווארצען איבערגעצויגען, און דער רביצינ'ס וויינען און קלאַ-
 גען קלינגט מיר אין די אויהערען. איך ליינען-אָפּ קרואת-שמע.
 מע פערלעשט נאָר דאָס ליכט, שטעלט זיך מיר פאר באשעפע-
 ניש, מיט שווארצען איבערגעצויגען, און דער רביצינ'ס וויינען און
 קלאַגען קלינגט מיר אין די אויהערען. איך מאַך-צו די אויגען שטאַרק
 שטאַרק, איך זאָל ניט זעהען; איך פערשטעל מיר די אויהערען
 שטאַרק-שטאַרק, איך זאָל ניט הערען — עס העלפט נישט: איך
 זעה באשעפעניש, מיט שווארצען איבערגעצויגען, איך הער דער
 רביצינ'ס וויינען און קלאַגען.

איך פלייס מיך טראכטען פון עפּים אנדערש, דערמאָן מיך
 בכיוון אזעלכע זאכען, וואָס מע בעדאַרף לאַכען, איך דערמאָן מיך
 אָן די דריי שכנות מיט די פערקרימטע פנימ'ער — עס העלפט ניט,
 עס לאַכט זיך ניט! ווי איין עקבויער בויערען מיר אין מח מחשבות
 און געדאַנקען אַלערליי: „געשטאַרבן... וואָס הייסט געלעבט, וואָס
 הייסט געשטאַרבן? צו וואָס האָט באשעפעניש געלעבט? למאַי
 איז דאָס געשטאַרבן? למאַי?“...

איך דעק מיך רעכט איבער מיט דער קאַלדרע, זאָג-אָפּ „המפיל“
 און ווער אנשלאָפּען.

איך ווער אנשלאָפּען, און עס שטעלט זיך מיר פאר אַ שווארצע
 חופּה. איך שטעה מיט באשעפעניש אונטער דער חופּה. אַלע יונג-
 לעך פלעסעקען, זינגען:

איינס-צוויי-דריי,

יאָדער-לידער-ליי,

אַקען-באַקען

מיט די גלאַקען...

יעקב-אלי, דער נאָרישער בחור מיט די געשוואָלענע באַקען,
 שפּרינגט אויף איין פוס און שרייעט: „מעצוצעלי! מעצוצעלי!“

אויך די איבעריגע קינדער דעם רבינ'ס האָב איך געזעהען זי-
צען אויף דער ערד און וויינען שטילערהייד, חוץ יעקב-אלי (יעקב-
אלי איז דאָך אַוועקגעשפרונגען אויף איין פוס צו די שמשים, מע
זאָל ברענגען די מטה, מיט אַזאָ שמה, גלייך ווי מע וואָלט איהם
שיקען נאָך כליזמר), און ביי דער זייט, אין אַ ווינקעלע אויף אַ
בענקעל, זיצט דער רבי, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, די הענד אויף די
קניעס. איך בין זעהר נייגיריג צו וויסען, צי וויינט ער — ו ו י
א ו ו ו ו ו י י נ ט א ר ב י ? ... איך טהו אַ סקריפּ מיט דער
טהיר און געב אַ הוסט — דער רבי הויכט-אויף פּאָוואָלינקע דעם
קאָפּ, דערנאָך — די ברעמען, און איך דערזעה רויטע אויגען. איך
וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז פּערוויינט...

— אַהײם, דו שקאַץ איינער! — טהוט דער רבי אויף מיר אַ
הוק. עס טהוט מיט מיר אַ וואָרף דאָס קרחת. איך האָפּ די פיס
אויף די פלייצעס און אַנטלויף וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט.

עס גלויבט זיך מיר לויפען צו מיינע חברים. נאָר אינאיינעם מיט דעם פרייזיין פון חדר דערמאָן איך מיך אָן באַשעפעניש, און עס טהוט מיר ווי אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל און אַ ריס-אַפּ אין האַרצען: — נישטאָ באַשעפעניש! געשטאַרבן באַשעפעניש! און איך לויף אַרויס צו מיינע חברים.

ח.

דרויסען איז זומער. דער הימעל איז אויסגעצוואָנען, ריין, לויטער, ווי אַ שפּיעגעל. קיין שפּריינקעלע, קיין ווינטעלע. די זונן שמייכלט, די זונן בראַט, די זונן באַקט. מיר לאָזען זיך געהן אַלע אינאיינעם צום טייך באָדען זיך, האַפען פישלעך. און בשעת לוי-פען, בשעת באָדען זיך, בשעת האַפען פישלעך לאָזט מיך ניט אַפּ דער געדאַנק, אַלץ יענער געדאַנק:

— נישטאָ באַשעפעניש! געשטאַרבן באַשעפעניש!

אַלע אויסגעטהאָן, אָדס-נאַקעט, אויסגעבאָדען זיך, אַרויס פון טייך, אויסגעקאָממען זיך אין בלאַטע, ווי די חזירים, און וויעדער אַ מאָל זיך אָפּגעבאָדען, לאַנג געבאָדען זיך, געוואָרען בלוי, ווי מיל-צען, אָנגעהויבען ציטערען, קלאַפען מיט די צייהן, — ליגען מיר שוין אויסגעצויגען אויפ'ן אָנגעגלייחטען זאַמער, קעגען דער הייסער ברענגענדיגער זונן, קעגען דער בלויער יאַרמעלקע פונ'ם הויכען הי-מל. נאָר צוויי פון אונזער חברים, חיים דער גרויסער און חיים דער קליינער, זענען נאָך אין וואַסער. זיי האָבען קונציג צענויפ-געבונדען צוויי העמדלעך אינאיינעם פאַר די אַרבעל, געמאַכט אַ נעץ, און זיי האַפען פישלעך. דאָס הייסט, ס'זאָל זיין פישלעך, וואָלטען זיי געהאַפּט; דער חסרן איז, וואָס ס'איז נישטאָ קיין פישלעך. דאָס הייסט, פישלעך זענען פאַרהאַן, נאָר צו חיים דעם דרויסען און צו חיים דעם קליינעם אין דער נעץ אַריין ווילען זיי ניט געהן. זיי האָבען קיין חשק ניט.

— טיעפער, חיים, טיעפער! בויג זיך, חיים, בויג זיך! צום

ברעג, חיים, צום ברעג, נאָר פאַוואָלינקע די פישלעך!

און דער רבי מיט דער רביצין וויינען און קלאָגען. באַשעפעניש
קוקט מיר אין פנים אַרײַן מיט רחמנות, מיט געבעט, ציהט־אויס
צו מיר דאָס דאַרע הענטעל מיט די אויסגעבויגענע טרוקענע פינגערלעך.
עס ציהט מיר, עס קלעהמט מיר דאָס האַרץ. עס וואַרפט
זיך אין מיר די נשמה.

— וואָס ווילסט דו, זאָג איך, באַשעפעניש, וואָס ווילסט דו?
אפשר אַ פאַלטשינע?...

איך קוק מיך צו — ס'איז גאָרניט באַשעפעניש. ס'איז גאָר
אַ פויגעלע אַ יונגס, מיט אַ געל פיסקעלע, צפור בן בלק. דאָס פויר-
געלע ציטערט, פלאַטערט, מאַכט מיט די פליגעלעך, עפענט דאָס
געלע פיסקעלע, ווי אַ קליין קינד בשעת עס וויל עסען, און סע זינגט
מיט'ן נוסח פון כהנים־דוכנ'ען:

טודעלי הריהו!

טודעלי הריהו!

.
.

איך האָפּ מיר אויף — ס'איז אַ וואַרעמער, אַ שענער, אַ ליב-
טיגער זומער־טאָג. אַלע פענסטער זענען אָפּען. דאָס פישטשען פון
די פויגעלעך און דאָס שמוצערען פון די היישעריקען גרילצען אין
די אויהערען. מיינע צוויי שוועסטער, זלאַטקע און בליומקע, שענע
מיידלעך מיט רויטע בעקלעך, ווי די פערשקעס, שטעהען אָנגעטהאָן
אין גרינע ווייסע בונדעס מיט בלויע שפּריינקעלעך. די צעפּלעך
פערפלאַכטען מיט רויטע סטיינגעלעך. זיי שיינען, ווי די זונן, זיי
בליהען, ווי די רויזען.

— שטעה שוין אויף! — זאָגען זיי צו מיר. — דאווען־אָפּ און
געה אַרויס אין דרויסען. דייע חברים וואַרטען אויף דיר. זיי זע-
נען שוין דאָ געווען צוויי מאָל. איהר זענט דאָך היינט פריי פון
חדר, אַ גאָנצע וואָך פריי! אַ גרולה אויף אייך!

די לייעכע ווערטער „פריי פון חדר, אַ גאָנצע וואָך פריי“ דער-
קוויקען דאָס האַרץ, דערוואַרעמען די נשמה, און עס טראָגט מיר.

דאָס קול איז געווען מיט אזא שמחה, פונקט ווי דאָס קול פון יענע, וואָס זענען געפאָהרען מיט קאָלומבוס'ען אויפ'ן שיף, בשעת זיי האָבען דערזעהען אמעריקא.

אַלע טהוען מיר זיך אַ וואָרף און אַ לאָז אַראָפּ-באַרג צום ברעג, צו די נייע צוויי פישחאָפערס, קוקען אַריין אין דער נעץ אַריין און דערזעהען: עס וואָרפט זיך איין אַרבעטל פון דעם העמד.

— פיש! פיש! דגים! פיש! — זינגען מיר אַלע און טאַנצען אונטער, און אזוי ווי מיר זינגען און טאַנצען — אז סע שפּרינגט גוט אַרויס פון דער נעץ גלייך אויף אונז אַ גרויסע, אַ גרויע, אַ מיאוסע, אַ פאַסקורנע זשאַבע מיט צוויי נאַרישע וואַסערדיגע אוי-נען! און מיר לאָזען זיך אַלע לויפען הענדום-פּענדום אַרויף-באַרג, איבער'ן אָנגעגליהטען זאַמל, מיט אַ קוויטשעריי:

— גוואַלד, אידען, שמע ישראל, ראַטעוועט!!! — — —

* * *

דער איבערשרעק, געוויינטליך, לאָזט זיך אויס מיט אַ געלעכ-טער, און חברה ווערען נאָך לוסטיגער, נאָך פּרייליכער, מע וואַל-גערט זיך אין זאַמל, מע קאַטשעט זיך אין בלאָטע, מע פּאָליאַסקעט זיך אין טייך, ס'איז גוט — גוט אָהן איין עק, אָהן אַ ברעג, אַ קליי-ניגקייט — מען איז פריי, אַ גאַנצע וואָך פריי! און נאָך מיך לאָזט נישט אָפּ דער געדאַנק, אַלץ יענער געדאַנק:

— נישטאָ באַשעפּעניש! געשטאַרבען באַשעפּעניש!

געשטאַרבען! געשטאַרבען! געשטאַרבען!...

אזוי קאמאנדעוועט חיים דער גרויסער מיט חיים דעם קליין-נעם, און ביידע פישחאפערס געהען אָנגעבויגען ביז'ן האַלז אין וואַסער, שלעפען פאָוואָלינקע די נעץ אַרויס צום ברעג, קוקען קוקען אין העמד אַריין — ניטאָ קיין פישלעך!

— לאָזט אונז, מיך מיט מאַטלען, מיר וועלען גיכער האַפּען! אזוי זאָגט מאַטעל דער רויטער און שפּרינגט אַריין מיט מאַטעל דעם שוואַרצען אין וואַסער אַריין, און די נייע צוויי פישחאפערס אַרבייטען ניט שלעכט, געהען געשמאַק, טריט ביי טריט, רעכט אָנ-געבויגען, כמעט מע פּוויזשעט אויפ'ן אָפּגורנד פונ'ם טייך.

און דער טייך פינקעלט, וויעגט זיך, שפּיעגעלטאָפּ אין זיך די בלויע יאַרמעלקע פונ'ם הויכען הימעל, וואָס ציטערט אין וואַסער, טרייסעלט זיך אַהין און אַהער, דרויסען איז שטיל, מע זעהט נישט קיין לעבעדיגען נפש, מע הערט נישט קיין פּיפּס, דור-ליב דער וואַסערפיהרער איז געקומען מיט'ן פעסעל, אָנגעפילט דאָס פעסעל, אָנגעטרונגען דאָס פערדעל, און אַליין זיך אָפּגעוואַשען דאָס רויטע שענע פנים מיט דער קאָלטענעוואַטער באַרד און אָפּגע-ווישט מיט דער פערשמאַלציוועטער פאָלע — און אוועק אין שטאָרט אַריין. די צוויי-דריי וועשינס, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם טייך, וואָס האָבען ביז אַהער געפאַטשט מיט די ברעטלעך איבער'ן נאָ-סען גרעט, האָבען צענויפגענומען דאָס וועש אויף די פלייצעס און אוועק אין שטאָרט אַריין. ס'איז שטיל און רוהיג, שטיל דאָס וואַ-סער, שטיל דער הימעל, שטיל אַלסדינג אַרום און אַרום. אפילו די זשאַבעס, וואָס האָבען זיך ביז אַהער געלאָזט הערען מיט זייער „קערר-קערר“ און מיט זייער „בול-בול-בול“, זענען אַנשלאָפּען געוואָרען. נאָך אַ מינוט — און אַלסדינג ווערד פערשטאַרבען. עס שליסען זיך די אויגען, עס גלוסט זיך, אוי גלוסט זיך ליגען מיט'ן נאָסען לייב אויפ'ן הייסען טרוקענעם זאַמד, ליגען, האַלב-צוגע-מאַכט די אויגען, און קוקען און טראַכטען און דרימלען... פלוצים הערט זיך אַ קול:

— געהאַפּט! געהאַפּט!

צער בעלי-חיים

געדאנקען פון א באריש יונגעל.

נעשריבען אין יאָהר 1903.

צער בעלי-חיים

(געדאנקען פון א נאריש יונגעל).

א.

— זאלסט זיין א וואהל יונגעלע, וואלסט דו אונז געהאלפען
אנרייכען חרין, ביז מיר וועלען פארטיג ווערען מיט די פיש לכבוד
דעם הייליגען יום-טוב.

אזוי מאכט צו מיר די מאמע ערב שבועות נאך האלבען
טאג, און אינאיינעם מיט דער קעכין שאכט זי די פיש צו דער מיל-
כיגער סעודה, נאך לעבעדיגע, נאך צאפעלדיגע פיש, וואס אז מע
האט זיי אריינגעלעגט אין א שיסעל, א גרויסע לעהמענע געגלייך-
טע שיסעל מיט וואסער, האבען זיי זיך נאך געווארפען.

מעהר פון אלע האט זיך געווארפען א קליין קארעסעל נעבאך
מיט א גרויס בייכעלע, מיט א קילעכיג מיילכעל און מיט רויטע
אויגעלעך. דאס דאזיגע קארעסעל האט שטארק חשק געהאט,
אפנים, צוריק אין טייך אריין, האט זיך עס געווארפען, געשפרונג-
גען פון שיסעל ארויס, געעפענט דאס מיילכעל, געפאטשט מיט'ן
עקעל און געשפריצט מיר דאס וואסער גלייך אין פנים אריין:
"יונגעלע, ראטעווע מיך! ... ראטעווע מיך!"

איך וויש-אויס דאס פנים און נעם זיך צו דער ארבייט, רייבען
חרין אויף יום טוב, און טראכט מיר: "ארעם קארעסעל וואס דו
ביזסט! איך קאן דיר גארנישט טהון... אט וועט מען דיר נעמען צו

מירט, ווי ווייט מעגליך. דאָס מיידעל איז אָבער אויך נישט גע-
ווען קיין פראַמאָך. האָט זי דעם האָהנ'ס קעפעל אַריינגעלעגט צו
זיך אונטער'ן אָרעם, געגעבען איהם אַלע מאָל אַ שטורך מיט'ן עלעג-
בויגען און אַ זאָג דערביי:

— זיץ אין געהאקטע וואונדען.

און ער האָט זי געפאָלגט און געזעסען אין געהאקטע וואונ-
דען.

נאָכדעם, אז דער שוחט איז אויפגעשטאַנען, האָט ער געוואָ-
שען די הענט און אַרויסגענומען דעם חלף. ער האָט מיט אַ וואונק
געהייסען זיך דערלאָנגען דעם האָהן. איך האָב דערזעהען, אז אויפ'ן
בחור איז געקומען אַ נייע הויט. עס האָט זיך איהם, אַפנים, אויס-
געוויזען, אז דאָס בינדט מען איהם אָפּ די געפענטעטע פיס און
מע לאָזט איהם אָפּ פריי, צו זיינע היהנער, צו דער פראַסע און צו
דער קאַרעטע מיט וואַסער. צום סוף האָט איהם דער שוחט אַ נעם
געטהאָן צו זיך צווישען די פיס, מיט איין האַנט פערריסען איהם
דאָס קעפעל, מיט דער אַנדערער אויסגעפליקט איהם עטליכע פע-
דערלעך, איהם אַ טובה געטהאָן און געמאַכט אַ ברכה, און חיק —
מיט'ן חלף איבער'ן האַלז, אָפגעצאָפּט אַ ביסעל בלוט אין אַש
אַריין, און אַ שלידער פון זיך. איך האָב געמיינט, ער וועט צע-
שאַטען ווערען.

— פיני! דיין טאַטע איז אַ גוי! — זאָג איך צו מיין חבר.

— מיט וואָס איז ער אַ גוי?

— נישטאָ ביי איהם קיין „צער בעל־חיים“.

— איך האָב גאָר נישט געוואוסט, אז דו ביזט אזא חכם. —

זאָגט צו מיר מיין חבר און טראַגט מיר אונטער אַ גאַנץ שענע
פייג גלייך אונטער דער נאָז.

דער ארבייט: מע וועט דרך אפשטעלען, וועט מען דיר אויפטערע
נען דאָס בייכעלע, אויסטרויבערען די קישקעלעך. נאָכדעם וועט
מען דרך צעשניידען אויף שטיקלעך, אַריינלעגען אין טעפּעל אַריין,
בעזאָלצען און בעפעפערען, אַוועקשטעלען אויפ'ן פייער און קאָכען
און פרעגלען, און בראַטען און בראַטען און בראַטען..."

— אַ רחמנות, זאָג איך צו דער מאַמע, אַ צער בעלי־חיים.

— אויף וועמען אַ צער בעלי־חיים?

— אויף די פישעלעך.

— ווער האָט דאָס דיר געזאָגט?

— דער רבי.

— דער רבי?

זי קוקט זיך איבער מיט דער קעכין, וואָס העלפט איהר שאָבען
די פיש, און ביידע צעלאָכען זיך.

— דו ביזט אַ נאַר, און דיין רבי איז נאָך אַ גרעסערער, חאַ-
חאַ... רייב דעם חריון, רייב!

אַז איך בין אַ נאַר — דאָס ווייס איך. דאָס זאָגט מיר די מאַ-
מע אַלע מאָל. און דער טאַטע אויך. און די ברידער אויך. און די
שוועסטער אויך. נאָר אַז דער רבי איז נאָך אַ גרעסערער נאַר, ווי
איך — דאָס איז ביי מיר אַ נייעם.

ב.

איך האָב אַ חבר פינילע, אַ שוחט'ס אַ יונגעל. בין איך געקור-
מען אַ מאָל צו איהם צו גאָסט און האָב דערזעהען, ווי אַ קליין מיי-
דעל האָט געבראַכט צו זיי צו טראָגען אַ גרויסען גאַלאַגאָנסקען
האַהן, געפענטעט די פיס מיט שטריקלעך. מיין חבר'ס פאַטער,
דער שוחט, איז געשלאָפּען, און דאָס מיידעל איז געוועסען ביי דער
טהיר און געוואָרט. דער האָהן, אַ יונגאַטש מיט ביינער, האָט זיך
געריסען נעבאָך פונ'ם מיידעל'ס הענר, געדריגעט מיט די געזונדע
פיס איהר אין בויך אַריין, דערלאָנגט אַ פיק איהר אין האַנד אַריין,
אַרויסגעלאָזט אַלע מאָל אַ "קאָ-קאָ-קאָ" פונ'ם האַלז — געפראָטעס-

ד.

דאָס איז געווען איבער אַ הונד, וואָס מע האָט איהם אָפּגע-
קאַכט מיט זורדיג וואַסער. טאַקי זי, די אייגענע „פרומע מיט'ן
אויגעל“. אַך, האָט איהם וועה געטהאָן, דעם הונד! פריהער האָט
ער געקוויטשעט, געשריגען, געבילט מיט סכנות נפשות, איינגעלעגט
די וועלט. דאָס גאַנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפּען אויף
זיין ביזי וואונדער און געלאַכט, און געלאַכט. די אלע איבעריגע
הינד וואָס אין שטעדטעל האָבען זיך אָפּגערופּען, איטליכער פון
זיין מיסט, און איטליכער אויף זיין שטייגער, גלייך ווי מע פרעגט
ביי זיי אַ דעה... נאָכדעם, אז דער אָפּגעקאַכטער האָט זיך גוט
אויסגעקוויטשעט, האָט ער אָנגעהויבען וואַיען, אונטערהאווען,
לעקען די פערוואונדעטע פעל און וויינען שטילערהייד. עס האָט
מיך אָנגענומען ביי'ם האַרצען. איך געה-צו צו איהם, איך וויל
איהם שענקען אַ גלעט:

— נא, סירקא!

דער הונד האָט דערזעהען, אז איך הויב אויף די האַנד, האָט
ער זיך אויפגעחאַפּט, ווי נאָך אַ מאָל איין אָפּגעבריהטער, צענויפ-
גענומען דעם עק און איז אַוועק — אַוועק.

— סטאַי, סירקא! — פרוב איך מיך איהם איינשטילען מיט
ווייכע רעד. — וואָס אַנטלויפסט דו, נאָרעלע? איך וויל דיר דען
משעפען?...

אַ הונד בלייבט אַ הונד. אַ שטומע צונג. ער ווייסט נישט פון
קיין „צער בעל־חיים“.

דערזעהט דער טאטע, אז איך פאַרע זיך מיט'ן הונד, גיט ער
מיר אַ רעכטע פאַרציע:

— אין חדר אַרײַן, דו הינטשלעגער!...

בין א י ד שוין גאָר דער הינטשלעגער.

ג.

אונזער קעכין איז א בלינדע אויף איין אויג. מע רופט זי „פרו-
מע מיט'ן אויגעל“. א מויד אָהן א הארץ. איינמאָל האָט זי אָפּגע-
שמיסען די קאץ מיט קראָפּיווע דערפאַר, וואָס ס'האָט זיך איהר אויס-
געוווּזען. אז די קאץ האָט אוועקגעשלעפט א לעבערעל פונ'ם זאָלץ-
ברעטעל. צום סוף, אז זי האָט איבערגעזעהלט נאָך א מאָל די
עופות מיט די לעבערלעך, האָט זיך אויסגעלאָזט, אז זי האָט גע-
האט א טעות. זי האָט גערעכענט, אז מע האָט געקוילעט זיבעען
עופות, האָט בעדארפט זיין נאָך איהר חשבון זיבעען לעבערלעך, און
ס'איז גאָר געווען זעכס עופות. און ווי באַלד אז זעכס עופות,
דאָרף דאָך מעהר נישט זיין אז זעכס לעבערלעך, — גאָטס נסים! ...
אומזיסט חושד געווען א קאץ.

קעהרט איהר מיינען, אז פרומע האָט זיך גענומען צום האַר-
צען, גענאָנגען מסתמא איבערבעטען די קאץ? ווייס איך וואָס —
פערגעסען! אי זי האָט פערגעסען, אי די קאץ האָט פערגעסען. אין
א פאָר שעה אַרום איז די קאץ געזעסען גאנץ סטאַטעטשנע אויפ'ן
פריפעטשיק און בעלעקט זיך, גלייך ווי ס'איז גאָרנישט געווען.
נישט אומזיסט זאָגט מען: א קאצענער מוח.

איך האָב אָבער נישט פערגעסען. ניין. איך האָב נישט פער-
געסען. איך זאָג צו אונזער קעכין: „אומזיסט געשמיסען א קאץ.
אומזיסט גענומען אויף זיך איין עבירה — „צער בעלי חיים“. גאָט
וועט דיך שטראָפען“.

— וועסט נישט אוועקגעהן? אָם נעב איך דיר מיט דער האַנד-
שירקע איבער'ן פנים!

אזוי זאָגט פרומע מיט'ן אויגעל און גיט-צו:

— רבוננו של עולם! פון וואַנען נעמען זיך אזעלכע נאָרישע
קינדער אויף דער וועלט? ...

1.

פאר וואָס קומט מיר פעטש? זאָגט דען נישט דער רבי אליין, אז אלע בעשעפענישען זענען ביי'ם אויבערשטען טהייער? אפילו א פליעג אויף דער וואַנד טאָר מען נישט זאָטשעפּען, זאָגט ער, איבער "צער בעל־חיים". אפילו א שפּין, וואָס איז שוין אַ מוּק, טאָר אויך אַ מענש נישט הרג'ענען. און ער זאָגט דאָס מיט אַ טעם: "ווען ס'זאל איהם קומען, זאָגט ער, מיתה, וואָלט איהם נאָט אליין הרג'ענען"...

פרעגט זיך אַ קשיא: גוט. ווי באַלד אזוי, היינט למאי קוילעט מען אַכסען, קעלבלעך, שאַף און עופות אלע טאָג?...

און נישט נאָר בהמות, חיות און עופות — מענשען הרג'ענען זיך דען נישט איינס דאָס אנדערע? אַט בשעת "פאָגראָם" האָט מען דען נישט געוואָרפּען קליינע קינדער, עופה'לעך, פונ'ם בוידעם אַראָפּ?...

האָט מען דען נישט גע'הרג'עט אונזער שכנ'ם אַ מיידעלע — פערעלע האָט זי געהייסען — און נאָך ווי אזוי גע'הרג'עט!...

אך, ווי איך האָב ליעב געהאַט דאָס קינד! און ווי דאָס קינד האָט מיך ליעב געהאַט! "פעטער בעבעכע" פלעגט זי מיך רופּען — איך הייס וועלוועלע — און רייסען מיך ביי דער נאָז מיט איהרע קליינע דינע זיסע פינגערלעך...

צוליעב איהר, צוליעב פערעלען, רופּען שויד מיך אלע "פעטער בעבעכע".

— אַט געהט דער "פעטער בעבעכע", וועט ער דיך נעמען אויף די הענד.

2.

פערעלע איז געווען אַ קראַנק קינד. דאָס הייסט, אזוי איז זי געווען נישקשה, נאָר געהן האָט זי נישט געקאָנט. נישט געהן, נישט שטעהן. נאָר זיצען. פלעגט מען זי דארפּען טראָגען אויף די הענד

ה.

און דאָס איז געווען איבער צוויי פויגעלעך. צוויי פשוטע, קליי-
נע פויגעלעך, וואָס צוויי שקצים'לעך, איינער אַ גרעסערער, דער
אַנדערער אַ קלענערער, האָבען דער'הרג'עט. די צוויי פויגעלעך,
אז זיי זענען אַראָפּגעפאלען אויף דער ערד, האָבען זיי נאָך געלעבט,
געזעסען צעלאָזט די פערדערלעך, געציטערט געבאָך און געפלאַטערט
מיט אַלע אברים.

— ריהר זיך, דו מאַפּס! — האָט דאָס גרויסע שייגעצעל אַ זאָג
געטהאָן צום קלענערען שייגעצעל, און זיי האָבען גענומען די אונ-
טערגעשלאָנגענע פויגעלעך אין די הענד אַריין און האָבען זיי געשלאָ-
גען מיט די קעפלעך אין בוים אַריין, ווי מיר, אַשטוייגער, שלאָגען
די הושענא'ס אין שטענדר אַריין, ביז די פויגעלעך זענען אויס-
געגאָנגען.

— וואָס טהוט איהר דאָס! — האָב איך מיך נישט געקאָנט
איינהאַלטען און האָב מיך איינגעשטעלט צו צולויפּען צו די
שקצים'לעך.

— חבאָ שטשעָ? וואָס איז דען? — האָבען זיי מיר געענט-
פערט גאַנץ רוחיג. — צעזש וואָראָבצי! — ס'איז דאָך נישט מעהר.
הייסט דאָס, ווי פויגעלעך, פראָסטע פויגעלעך.

— און אז פויגעלעך, איז וואָס? אויף אַ פויגעלע איז דען
נישט קיין רחמנות, קיין „צער בעלי-חיים?“
ביידע שקצים האָבען זיך עפּיס מאָרנע איבערגעקוקט. און
גלייך ווי זיי האָבען זיך אויפגערעדט נאָך פון פריהער, האָבען זיי
מיך גענומען צו דער אַרבייט...

אז איך בין געקומען אַהיים, האָט מיין קאָפּאָטקעלע אויסגע-
זאָגט די גאַנצע מעשה. האָט מיר דער טאַטע מקיים פּסם געווען
לויט מיין פערדיענסט.

— אָפּגעריסענער נאַר! — שרייט אויף מיר דער טאַטע.
מילא „אָפּגעריסענער נאַר“ בין איך איהם מוחל. פאַר וואָס
קומט מיר אָבער פעטש? ...!

בלומען

צעהן קלוינע מעשה'לער.

נעשריבען אין יאָהר 1888.

אין דרויסען אַרויס. זעצען אין זאמד אַריין, אויף דער זון. זי האָט
ליעב געהאַט די זון. סכנות ליעב געהאַט. פלעג איך זיך אַרומ-
טראָגען מיט איהר, פלעגט זי מיך אַרומנעמען דעם האַלז מיט איהרע
דינע זיסע פינגערלעך, זיך צוטוילען צו מיר מיט'ן גאַנצען-גאַנצען
לייבעלע, אַרויפלעגען אויף מיר דאָס קליינע קעפּעלע: „ליעב דעם
פעטער בעבעכע“.

אונזער שכנה קרעני זאָגט, אַז זי קאָן נאָך עד היום נישט פער-
געסען אָט דעם „פעטער בעבעכע“, און טהוט זי אַ קוק אויף מיר,
אַזוי מוז זי, זאָגט זי, דערמאָנען זיך אָן איהר פערעלען...

בייזערט זיך אויף איהר מיין מאַמע, למאי זי וויינט. מע טאָר
נישט וויינען, זאָגט די מאַמע. מע טאָר נישט זינדיגען. מע דאַרף
פערגעסען... פערגעסען...

אַזוי זאָגט איהר די מאַמע און פערשלאָגט איהר „האַקע-באַ-
קע“. און מיך טרייבט די מאַמע דורך: „איך זאָל מיך נישט דרע-
הען פאַר די אויגען, וועט מען זיך נישט דערמאָנען אָן דעם, וואָס
מע דאַרף נישט“...

חאַחא! ווי איז דאָס מעגליך, מע זאָל זיך נישט דערמאָנען?
און דערמאָן איך זיך אינ'ם דאָזיגען קינד, אַזוי שטעלען זיך מיר
טרערען אין די אויגען אַליין פון זיך, פון זיך...

— זעהט נאָר, ער וויינט שוין וויערער, דער חכם! — רופט
זיך אָן פרומע מיט'ן אויגעל צו דער מאַמען. און די מאַמע טהוט
אויף מיר אַ גיכען קוק און צעלאַכט זיך:

— פאַרגאַנגען דיר דער חרין אין די אויגען אַריין? אַ מכה דער
מאַמע! ס'אָ האַרבער חרין דאָס איז! פאַרגעסען איהם אָנזאָגען
צומאַכען די אויגען, אַ צרה איז מיר!... נאָ דיר מיין פאַרטוך... וויש
אויס די אויגען, נאָריש יונגעל, און די נאָז אין איינוועגס וויש
אַפּ... די נאָז! די נאָז!...

א י נ ה א ל ט

- (א) פונ'ם בארג סיני.
- (ב) כותל מערבי.
- (ג) אברהמעל.
- (ד) דער אוצר.
- (ה) איין עזות!
- (ו) אייננעטהיילט זיך.
- (ז) צוויי נשמה'לעך.
- (ח) איד שעם זיך.
- (ט) עק וועלט.
- (י) מלאדהמות.

א.

פונ'ם בארג-סיני.

ביי אונז אין כתרילעווקע, פון יענער זייט בית-המדרש, שטעהט
א בארג, א הויכער בארג, הויך ביז דער חמארע, ביז'ן הימעל.
אזוי האָט ער מיר אויסגעוויזען אין יענער צייט, ווען מיר האָר
בען געלערענט אין חדר, און גערופען האָבען מיר איהם „בארג-
סיני“.

אין א שטעטל זומער-טאָג, גאנץ פריה, זענען מיר, חברה,
צעהן חדר-יונגלעך, נאָך יונגע קינדער, געגאנגען, מיט די הייליגע
ספרים אונטער די אָרעמס און מיט די אָנבייסענס אין די הענד,
אין חדר אַריין.

די זון האָט נאָר-וואָס אָנגעהויבען אַרויסצוגעהן „פון איהר פּו-
טערפאַס“ און האָט צעגאָסען איהרע מילדע גילדענע שטראַהלען
אויף דעם שפיץ באַרג.

און דער באַרג איז געווען בעדעקט מיט טוי, מיט ראָסע, און
די ראָסע האָט געבלישטשעט, ווי דימענטען; ווי פערעל זענען
געהאנגען די טראָפּען. ריין, מחיה ריין, איז געוועזען די לופט, אזוי
ריין, ווי איהר קאָנט זיך גאָר פאָרשטעלען.

איבערראַשט, פער'כשופ'ט זענען מיר געווען מיט'ן דאָזיגען
געטליכען אויסזיכט פונ'ם דאָזיגען געטליכען פריהמאָרגען.
— ווייסט איהר וואָס, חברה? — האָט זיך איינער פון אונז
אָנגערופען. — ווייסט איהר וואָס, חברה? לאָמיר גאָר אַרויפגעהן
אויפ'ן באַרג-סיני!

— ווייסט איהר גאָר וואָס, קינדער? — האָט זיך אָנגערופען
נאָך איינער. — לאָמיר טאָק אַרויפקריכען אויפ'ן באַרג-סיני. מיר
זענען אויף איהם נאָך קיינמאָל ניט געוועזען!

און מיר האָבען זיך אַלע גענומען דראָפּען אַרויף אויפ'ן באַרג-
סיני; אויף אַלע פיער, אויף די הענד מיט די פיס, זענען מיר אַלע
מיט חשק געקראָכען אויפ'ן באַרג-סיני.

אזוי נאָהענט, אז איך האָב די האַנד אויסגעצויגען און האָב מיט מיינע פינגער זיך צוגעריהרט צום הימעל, צום קאלטען הימעל, זיך צוגעריהרט, אָנגענומען, אָנגעמאַפט, געהאַלטען, געהאַלטען, גע- האַלטען...

ניט נאָר די אויגען אַליין זענען געווען אין הימעל; מיין נשמה, מיין האַרץ, מיין גוף, מיין גאַנצער "איך" — איך בין אינ- גאַנצען, אינגאַנצען געווען דאָרט, אויבען, אין הימעל.

איך בין געווען אין הימעל און האָב געזעהען מלאכים. מיט די ווייסע ברייטע פליגלען זענען די מלאכים געשוואומען אונטער'ן ברייטען בלויען הימעל; זיי האָבען זיך געוויעגט און געוויעגט, גע- שוועבט און געשוועבט — און געשטאַנען אויף איין אָרט. פון זיי- ער וועגען זיך און פון זייער שוועבען זענען געגאַנגען זיסע זעלטער- נע קולות; סע האָט זיך געזונגען און געזונגען, אזוי שמיל געזונ- גען, אזוי שען געזונגען, אזוי זיס געזונגען, ווי די כהנים מיט די לויים, ווי דער "אָרגעל" אין בית-המקדש, ביי אידען פאַרצייטענס, ווי סע שמעהט ביי אונז אין הייליגע ספרים געשריבען.

און אַ גרינג, קיהל ווינטעלע איז פערביי מיר דורכגעלאָפֿען, און האָט מיך עטוואָס, קוים-קוים, אָנגעריהרט אין שטערן. און אַ טהייערער ריח, אַ ריח פֿונ'ם גן-עדן, איז פערביי מיר דורכגעגאַנגען, און מיינע אויגען האָבען זיך צוגעמאַכט, צוגעמאַכט...

— אין חדר אַריין, שקצים, עכברושים, הולטאיעס! אין חדר אַריין, ימח-שמו'ניקעס! האַרט, שיבעניקעס, איך וועל אַייך שוין צושטעלען, ליידאַקעס, אַ בענקעלע צום רבי'ן! אין חדר אַריין, פֿוסטעפּאַסניקעס, כל-בו'ניקעס, אין חדר אַריין!

דאָס איז געוועזען דער שמש פון בית-המדרש, רב יקותיאל דער שמש, אַ ביזער איד מיט אַ צעפלעצטער נאָז און מיט אַ שמענדיגען לולקע-ציבוק אין די צייהן.

און מיר זענען מיט אַ מאָל אַראָפּגעפאלען פֿונ'ם הימעל אויף דער ערד.

און אז מיר זענען געקומען אויפ'ן שפיץ-בארג און האָבען אַ
קוק געטהאָן אַראָפּ, אַראָפּ אויף דער ערד, זענען מיר פערציטערט
געוואָרען.

אזוי הויך זענען מיר געוועזען פון דער ערד, אזוי קליין האָט
אונז אויסגעוויזען די ערד.

— וואו זענען מיר, קינדער, וואו זענען מיר?

— וואו זענען מיר, זאָגסט דו? אונטער דער חמאָרע.

— אונטער דער חמאָרע, זאָגסט דו? העכער פון דער חמאָרע!

— העכער, העכער, — אונטער'ן היםעל!

— איהר זעהט דעם בית-מדרש, קינדער? דעם בית-מדרש
זעהט איהר?

— יא, קוים-קוים, ווי אַ קליין שטיבעלע די גרויס.

— ווי אַ שטיבעלע, זאָגסט דו? ווי אַ טישעל די גרויס, ווי אַ
בענקעלע.

— ווי אַ בענקעלע, זאָגסט דו? ווי די גמרא די גרויס, ווי
מיין סידור.

— ווי דיין סידור'על, זאָגסט דו? ווי איין איי, ווי אַ וועלשען
ניסעל.

— ווי אַ ניסעל, זאָגסט דו? ווי אַ פאסאָלי, ווי איין אַרבעסעל.

— ווי איין אַרבעסעל? ווי אַ מאָהנדעל, ווי אַ מילב, ווי אַ...

א...א...

און ס'איז ביי אונז אַלע געבליבען דער הסכם, מיר זאָלען זיך
אויסציהען אויבען, אויפ'ן באָרג, מיט די פנימ'ער אַרויף.

איך האָב זיך שטארק איינגעקוקט אינ'ם בלויען הימעל, און
מיינע אויגען האָבען דעם הימעל צו זיך צוגעצויגען, אַלץ נעהענטער
און נעהענטער, אזוי לאַנג, ביז איך האָב איהם צו זיך צוגעצויגען
נאָהענט, נאָנץ נאָהענט.

ג.

אברהמעל.

אז איך האָב זיך מיט זיי בעגעגענט, זענען זיי ביידע צוזאַמען
אַלט געווען כמעט צוויי הונדערט יאָהר.
— אברהמעל! מיר האָבען אַ גאָסט.
— ווער איז?

און דאָס פאַרפאַלק פון צוויי הונדערט יאָהר האָבען מיך אויפֿ-
גענומען מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

און איך האָב ביי'ס פאַרפאַלק פון צוויי הונדערט יאָהר פער-
בראַכט די צייט מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

ביידע נידעריגע, ווייסע, ווי געפאַלענער שניי, אָהן צייהן,
איינגעבויענע, גאָר פרייליכע, ציכטיגע, לעבעדיגע, ווייזען אויס ווי
ברודער און שוועסטער, ניט ווי מאַן און ווייב.

— איך געדענק גאָר אייער זיידען, אייער עלטער־זיידען;
געווען אַ וואוילער איד, גאָר אַ וואוילער, אָבער טאַקי גאָר אַ וואויר-
לער, ניט אזוי ווי היינטיגע אידען — ניין, אָבער טאַקי גאָר ניין!
מיר האָבען זיך בעקענט מיט איהם, אַפנים, — וואו האָבען מיר זיך
בעקענט מיט אייער עלטער־זיידען?...

ער שאַמקעט מיט די ליפּען און דערצעהלט מיר אַלטע מעשיות
פון אַמאָליגע יאָהרען, און דערמאָנט ער זיך אַן יענע יאָהרען,
ווערד ער ווי מונטערער, פרישער, יונגער.

— הער גאָר, סערדצע! — זאָגט ער צו דער אַלטימסקער. —
געדענקסט ניט, נשמה מיינע, ווי אזוי האָט געהייסען דער פריץ,
וואָס זיין עלטער־עלטער־זיידע האָט פון איהם געהאַלטען די אַרענ-
דע? הא, סערדצע?

— פאַן פּרזשע שרזשאַנסקי, — זאָגט זי — אברהמעל,
פרושעשרזשאַנסקי האָט ער געהייסען.

— יא, ביזט גערעכט, סערדצע, ביזט גערעכט: פאַן פּרזשע-
רזשאַנסקי האָט ער געהייסען.

ב.

כּוּתֵל מַעֲרָבִי.

(די איבערגעבליבענע וואַנד פונ'ם בית־המקדש).

— דערצעהלט זשע מיר, איך בעט אייך, אַקוראַט. האָט איהר, הייסט דאָס, אַלײן געזעהען מיט אייערע אייגענע אויגען די „כּוּתֵל מערבי“? אַזוי, הייסט דאָס? האָט איהר זי גוט געזעהען? דער צעהלט זשע מיר, ווי אַזוי, און וואָס, און ווען?...

אַזוי האָט מײן רבי זיך אָנגערופען צו אַ יידען, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען צוריק פון ארץ־ישׂראל, פון ירושלים.

— זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, מאַהלט מיר אויס אַקוראַט, ווי אַזוי, און וואו, און וואָס, און ווען?

דער ירושלים־איד האָט איהם אויסגעמאָהלט אַקוראַט, ווי אַזוי, און וואו, און וואָס, און ווען, און מײן רבי האָט געשלאָנגען די ווער־טער, אָנגעקוועלט, געוואָרען ברייטער ווי לענגער, ווי אַ מענש, וואָס געמט־אָפּ אַ גרום פון אַ נאָהענטען מענשען אין אַ ווייטער מדינה.

דער רבי האָט זיך אַזוי שטאַרק אײַנגעקוקט אינ'ם ירושלים־איד, אַז ער האָט גאָר ניט בעמערקט, ווי מיר, חברה, האָבען זיך אײַנציגווייז אַרויסגערקט פונ'ם טיש, און האָבען זיך אַרויסגע־גנב'עט אין דרויסען אַרויס, און האָבען געחאַפט אַ גליטש אויפ'ן אײז.

אַז מיר זענען געקומען צוריק אין חדר אַרײַן, האָבען מיר נאָך געטראָפּען זיי זיצען.

— כּוּתֵל מערבי! — האָט דער רבי געזאָגט צום ירושלים־איד. — כּוּתֵל מערבי! אָט דאָס איז אונז פאַרבליבען פון אונזער גאַנצען בית־המקדש, פון אונזער גאַנצער מלוכה! כּוּתֵל מערבי! כּוּתֵל מערבי!...

און דער רבי האָט זיך צעוויינט.

אויבערשטען קיין טענות האָבען מיר אויך ניט. ער פיהרט אונז אויס פון כמה יאָהרען, און מיר דאַרפען, חלילה, צו לייטען ניט אַנקומען, און קיין פרעמדס האָבען מיר נאָך קיינמאָל ניט פאַרנו-מען, געלויבט איז גאָט ברוך-הוא...

— נו, און אייערע קינדער?

— מיינע קינדער? ... עך-עך-עך! גאָט ברוך-הוא האָט מיך געשטראָפּט, אויסגעשטאָרבען אַלע קינדער... אייניקלעך האָבען מיר, געלויבט דער אויבערשטער, אור-אייניקלעך און אור-אור-אייניקלעך, קיין עין הרע ניט... נאָר קיין קינדער נישטאָ; אַלע אויסגע-שטאָרבען.

די אַלטימשיקע האָט זיך פערטראַכט.

אין אַ מינוט אַרום רופט זי זיך אָן צו מיר:

— וואָס זאָגט איהר עפּים אויף איהם?

— אויף וועמען?

— אויף מין אברהמעלען.

איך האָב נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס זי מיינט דערמיט, האָב איך נאָר אַ שמייכל געטהאָן און האָב איבערגעטראָגען אונזער שמועס אויף איין אַנדער ענין.

מיר האָבען נאָך לאַנג — לאַנג פערבראַכט, מיר האָבען גערעדט וועגען אַלערליי זאַכען און וועגען פערשיעדענע לייט; נאָר מעהר און אָפטער פון אַלע האָט זיך געדריעהט ביי איהר אויף דער צונג אברהמעל, איהר אברהמעל.

אברהמעל איז געווען אַ ביישפּיעל אויף יעדען אופן, אַ פער-

גלייכען צו יעדען מענשען. אברהמעל! אברהמעל! אברהמעל!

עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז סע זיצט אַקעגען מיר אַ ווייבעל, אַ יונג ווייבעל, ניט קיין אַלטע אידענע פון קרוב צו הונדערט יאָהר.

איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, וואו איז אַצינד דאָס דאָזיגע פאַרעל?...

און זיי פייפען אויס מאָרנע דעם דאָזיגען נאָמען מיט דער צונג.

— דאָס האָט באַדאָרפט זיין, סעדרצע, ניט זעהר לאַנג, איאָ?
ווי מיינסט דו, סעדרצע?

— נישט לאַנג, אברהמעלע, נישט לאַנג; אַ יאָהר... אַ יאָהר
זעכציג אָדער זעבעציג; נישט מעהר, נישט מעהר ווי אַ יאָהר
זעבעציג, — ענטפערט איהם די אַלטיטשקע.

און דער אַלטער יונגערמאַנטשיק דערצעהלט מיר אַלערליי
מעשיות, אַנעקדאָטען, ביז שפעט־שפעט אין דער נאַכט אַריין.

— קום שוין, אברהמעניו, קום שוין שלאָפּען!

און די אַלטיטשקע נעמט דעם אַלטען און פיהרט איהם אָפּ
פאַר אַ האַנד שלאָפּען, ווי מע פיהרט אָפּ אַ קליין קינד, און אין
עטליכע מינוט אַרום קומט זי אַריין צו מיר שוין אַליין, אַביסעל
אויסגעטהאָן, מיט אַ ווייסען אָנגעקראַכמעלטען שליער אויפ'ן קאָפּ
און מיט עטליכע שפילקעס אין מויל. זי זעצט זיך צו צו מיר אַביר
סעל שמועסען. און מיר שמועסען וויעדער אַ היבשע וויילע, און
מיר קאָנען זיך גאָר זאָט ניט אָנרעדען; דאָס הייסט, ניט איך רעד —
זי רעדט, די אַלטיטשקע רעדט, און איך הער זי אויס.

— איהר קאָנט זיך גאָר ניט פאַרשטעלען — זאָגט זי צו מיר,
אָנגעשפּאַרט אויף די אויסגעטריקענטע עלענבויגענס — איהר קאָנט
זיך גאָר ניט פאַרשטעלען, ווי שוואַך מיינ אברהמעל הויבט אָן צו
ווערען די לעצטע צייט. איין איבעריגע האַלבע שעה לאָז ער זיצען
ביי דער נאַכט, ווערד ער מיער און מוז געהן שלאָפּען. נאָר למאי
זאָל איך זינדיגען? אַ דאָנק גאָט דערפאַר. קיין סך אברהמעלען, ווי
מיינ אברהמעל, איז ניטאָ. איך האָב נאָך פון איהם קיין איינציג
מאָל, חלילה, קיין אומכבוד נישט געהאַט, קיין קרום וואָרט ניט
געהאָרכט, פון דער ערשטער שעה נאָך דער חופּה ביז היינטיגען
טאָג צו הונדערט און צוואַנציג יאָהר. למאי זאָל איך זאָגען? איך
האָב צו איהם גאָר ניט, איך האָב צו איהם גאָר ניט, און מיר לע־
בען זיך, ברוך השם, צופריעדען, ווי גאָט האָט געבאָטען, און צום

ה.

א י י נ ע ז ו ת !

אויף דער ערד איז ער געזעסען, אויף דער ערד, ביי דער טהיר פון דער שוהל. ער איז געזעסען און האָט גערעכענט די גראַשענס, געזעהלט די פרוטות — די פרוטות, וואָס ער האָט דורכ'ן טאָג געמאַכט, צענויפגעקלויבען.

צוויי מאָל אין וואָך, מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, געהט ער איבער די הייזער. פרוטות נעמט דער אָרעמער אָרעמאָן ביי די ר י י כ ע אָרעמע-לייט. די צוויי טעג זענען ז י י נ ע .

ווי ליכטיג שיינט די זון, ווי וואָרעם זענען איהרע שטראַהלען ! איין האַנד האַלט ער אין בוועם, און אין דער אַנדערער האַלט ער די גראַשענס, די פרוטות. ער וואַרפט זיי און קלינגט מיט זיי : ער צעהלט זיי און רעכענט זיי. פלוצים...

ווער פאָהרט דאָס אין דער דאָזיגער קארעמע, זעכס פערד גע-שפּאַנט ? א ! דאָס איז דער גראַף פונ'ם שטערטעל.

די פערד טראָגען די קארעמע, און דער שטויב געהט נאָך, ווי צוויי וואַלקענס, ביי די זייטען.

דער שטויב האָט איהם אַביסעל פערשטאָמען די אויגען מיט'ן מויל און האָט איהם אויף צוויי מינוט פערשטעלט די שיין פון דער ליכטיגער זון.

— אַביסעל אַ העזה ! איין עזות פון אַ גראַף ! — האָט ער אַ מורקע געטהאָן זיך אין באָרד אַריין, און האָט זיך וויעדער גע-נומען צו דער אַרבייט, רעכענען די גראַשענס, צעהלען די פרוטות...

ה.

ד ע ר א ו צ ר .

אויף יענער זייט בארג, הינטער'ן אלטען בית-המדרש, געפינט זיך איין אוצר.

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל. נאָר קומען צום אוצר איז ניט אזוי גרינג. אז אלע אידען אין שטעדטעל וועלען לעבען בשלום, און וועלען זיך נעמען אלע איהם זוכען, דעמאלט וועט מען איהם געפינען.

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל. און אז אלע אידען וועלען לעבען צופריעדען, עס וועט ניט זיין קיין קנאה ביי אידען, קיין שנאה, קיין קריעה, קיין לשון-הרע, קיין רבילות, און מע וועט זיך נעמען אלע, וועט מען אָפּזוכען דעם אוצר, און אז ניט — וועט ער אַריין טיעף-טיעף אין דער ערד אַריין...

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל, און מע האָט אָנגעהויבען זיך צו שפּאַרען און איבערשפּאַרען, צו אַמפּערען זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריעגען זיך, וואָס וויי-טער אַלץ מעהרער, אַלץ שטאַרקער, און אַלץ איבער'ן אוצר. דער האָט געזאָגט: ער דאַרף זיין דאָ, דער האָט געזאָגט: דאָרטען, — און מע האָט ניט אויפגעהערט זיך צו שפּאַרען און איבערשפּאַרען, צו אַמפּערען זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריעגען זיך, וואָס ווייטער אַלץ מעהרער, אַלץ שטאַרקער, און אַלץ איבער'ן אוצר — און דער אוצר... האָט געזונקען אַלץ טיעפּער און טיעפּער אין דער ערד אַריין.

ז.

צוויי נשמה'לעך.

— שוין פארטיג ביי דיר דאָרט אלסדינג? נעם אָט די צוויי און טראָג זיי אַראָפּ אַהין, אויף דער ערד, און קום באַלד צוריק. אזוי האָט גאָט ברוך־הוא געזאָגט צום מלאך, אָנווייזענדיג איהם אויף צוויי זינדיגע נשמה'לעך.

און דער מלאך האָט גענומען די צוויי זינדיגע נשמה'לעך אונטער די פליגעל און האָט זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אויף דער ערד. און די נאכט האָט פערשפּרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער ערד, און ס'איז געוועזען פינסטער.

און אַ קאלטער ווינד, אַ שטאַרקער ווינד האָט געדריעהט און געבלאָזען דורך די פענסטער, דורך דער טיר, דורך די ווענד פון אַ קליין איינגעהויקערט שטיבעל. אינ'ם קליין איינגעהויקערט שטריבעל, אויף שטרוי געבעט, ליגט אויף דער ערד איין אויסגעטריקענע ווייבעל. דאָס ווייבעל ליגט און קאַטשעט זיך. זי קאַטשעט זיך — זי געהט צו קינד.

און אַ קאלטער ווינד, אַ שטאַרקער ווינד האָט געדריעהט און געבלאָזען און האָט ניט געקאָנט דורכבלאָזען די געמויערטע ווענד מיט די הויכע טירען און פענסטער פון אַ שען רייך הויז. אינ'ם שענעם רייכען הויז, ווייך געבעט, גוט געבעט, מיט אַטלעס און מיט זייד, ליגט אַ געזונדע, אַ שענע פרוי. די געזונדע שענע פרוי ליגט און קאַטשעט זיך. זי קאַטשעט זיך — זי געהט צו קינד.

און דער מלאך האָט אין דער גיך אַהער אַריינגעלאָזט די צוויי נשמה'לעך.

— געהט, קינדערלעך, — האָט ער צו זיי געזאָגט — געהט, ברידערלעך, קומט אַפּ אַביסעל אויף דער וועלט!
און ס'איז אין דער דאָזיגער נאכט געבאָרען צוויי יונגלעך:
איינס אויף דער ערד, אויף שטרוי, — אויף הונגער, אויף דחקות,

ו.

א י נ נ ע ט י י ל ט ז יך.

היינט איז געוואָרען אַ מאָדע: „חברות“, „חדרים“, „שקאַלעס“, „סאַנאַטאָריע“. אַמאָל האָבען מיר דערפון גאָר נישט אָנגעהויבען צו וויסען.

געשטאָרבען איין אָרעמאָן און איבערנעלאָזט אַ טויז קינדער יתומים — האָטש נעם וואָרף זיי אַריין אין וואַסער אַריין! מאַהלט אייך, עס רעדט זיך גאָר אזוי; עס האָט זיך נאָך נישט געמאַכט, מע זאָל נעמען לעבעדיגע נפשות און וואַרפען זיי אין טייך אַריין! עס רעדט זיך גאָר אזוי...

אזוי ווי היינט געדענק איך. כתריאל דער וואַסערפיהרער איז געשטאָרבען, און באַלד נאָך איהם איז געשטאָרבען זיין ווייב כתרי-ליכע, און ס'איז געבליבען פון זיי אַ היבש ביסעל קינדער, אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען, אָהן אַ ווינקעל, אָהן אַ שטיקעל ברויט — אַ גוואָלד, אַ גוואָלד, חושך איז געוואָרען אין שטאָדט, חושך צווישען די אָרעמע לייט.

— רוצחים! גזלנים! קוילערס! וואָס שווייגט מען? ווי לאָזט מען דאָס אזוי פיעל נפשות אויסנעהן פון הונגער? פאַר וואָס טהוט מען עפּים ניט? וואו זענען די נגידים אונזערע? די גבירים? די נגידים, די גבירים זענען געווען פערנומען מיט זייערע געד-שעפטען, און די אָרעמע לייט האָבען ניט אויפגעהערט צו פילדערען און צו ליאַרעמען, אזוי לאַנג, ביז ס'איז געקומען אויף דער נאַכט, האָט מען געמאַכט ביי'ס רב איין אסיפה, און ס'איז געבליבען, מע זאָל זיך מיט די קינדער איינטיילען.

אַט דאָ איז ערשט געוואָרען דער רעכטער געפילדער: בעלנים אויף אזא גרויסער מצוה זענען געווען אַ סך, און קינדער — סך הכל זיעבען.

— ניין, שטארב, ניין, שטארב, געזענען זיך, — גענוג שוין גע-
הוליעט, מיין קינד!...

און א שטארקער ווינד, א קאלטער ווינד האָט גערעהט און
געבלאָזען די נאַכט, און די זינדיגע נשמה אינ'ם גליקליכען הויז, פון
דעם גביר דעם געזונדען, איז ניט ווילענדיג צוריק אויפ'ן הימעל
ארויף.

און א שטארקער ווינד, א קאלטער ווינד האָט נאָך לאנג דאָ
געבלאָזען און גערעהט, און די זינדיגע נשמה אינ'ם געפאלענעם
שטיבעלע האָט זיך ניט ווילענדיג ביי'ם קבצן ביי'ם קראנקען גע-
האלטען נאָך לאנג, נאָך לאנג געהאלטען!

אויף צרות — א פיקערעל, איין עסערעל, איין איבעריגס אויף דער וועלט; און דאָס אנדערע — אויף אַטלעס און אויף זייד, אויף פרייד, אויף גוטס, אויף גליק, אויף לאַקעמקעס, אויף זאַכאָווקעס, צו געניסען פון דער וועלט.

— היתכן? — האָט דער מלאַך געפרעגט ביים רבונר-של-עולם. — איז טאַקע רעכט אזוי? דעם גאָר, און דעם גאָר — נ י ט? דעם שטרוי, און דעם אַטלעס? דעם לאַקעמקעס, און דעם דחקות?

— קוק-אַראָפּ און שווייג! — האָט איהם געענטפערט דער האַר פון דער גאַנצער וועלט.

עס איז איבערגעלאָפּען צוואַנציג יאָהר. און די נאַכט האָט פערשפּרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער ערד און ס'איז געוועזען פינסטער.

און אַ שטאַרקער ווינד, אַ קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען דורך די פענסטער, דורך דער טהיר, דורך די ווענדר פון אַ קליין איינגעהויקערט שטיבעל. פונ'ם קליין איינגעהויקערט שטיבעל הערט זיך אַ קול, אַ וויינענדיג קול:

— רבונר של עולם! לייעבער גאָט! נעם-אָן מיין געבעט, הער-צו מיין געוויין; שיק מיר דעם טוירט, נעם מיר צו פון דער וועלט — איך קאָן זיך שוין מעהר דאָ ניט מוטשען!

— ניין, לעב נאָך, לעב נאָך, מוטשע זיך, — לעב לאַנג, לעב לאַנג, מיין קינד!...

און אַ שטאַרקער ווינד, אַ קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען און האָט ניט געקאָנט דורכבלאָזען די געמויערטע ווענדר מיט די הויבע טהירען און פענסטער פון אַ שען רייך הויז. פונ'ם שענעם רייכען הויז הערט זיך אַ קול, אַ וויינענדיג קול:

— רבונר של עולם! לייעבער גאָט! נעם-אָן מיין געבעט, הער-צו מיין געוויין; נעם-צו דעם מלאַך-המות פון מיר. איך וויל לעבען. איין עבירה אזא גוטס. איך וויל פון דער וועלט אזוי יונג נישט געהן!

— אַך, ניין, חלילה, ניט דאָס מיין איך, ניט דאָס האָב איך
געזאָגט! איך האָב געזאָגט, איך שעם זיך מיט... מיט מיין גרויס-
אַרטיג הויז... פאַר דיר, פאַר מיין אַלטען חבר, פאַר... פאַר... זאָג
מיר, וואו וואָהנסט דו? וואו שטעהסט דו? איך וועל קומען, איך
וועל זיין ביי דיר, איך וועל זיין ביי דיר!

ער האָט געוואָרפֿען איין אויג אויף מיינע אויסגעדרעהטע צע-
ריסענע שטיוועל און איז געוואָרען רויט פאַר בושה...

איך האָב איהם פֿערשטאַנען און האָב איהם מוחל געווען מיט'ן
גאַנצען האַרצען, מיט'ן גאַנצען האַרצען!

ח.

איך ש'עם זיך.

איך האָב געהאַט אַ חבר. מיר האָבען געלערענט אין איין חדר. אינאיינעם געלעבט, אינאיינעם געטהאָן נאַרישקייטען, אינאיינעם געטיילט פריידען און ליידען.

די בלינדע, וואָס מע רופט זי פאַרטונע, די ח' צ' ח' ה', האָט זיך צוגעשמייכלט צו מיין חבר, און ס'ע האָט איהם בעגליקט, און ס'איז איהם אוועקגעגאנגען בעסער און בעסער, און איז געוואָכסען העכער און העכער.

און איך בין געבליבען פון אונטען...

לאַנג, נאָנץ לאַנג האָבען מיר זיך ניט געזעהען, ניט בעגעגענט. מיר זענען געגאנגען אויף פערשיעדענע וועגען, מיר האָבען געוואָהנט אין פערשיעדענע שמערט.

איינמאָל בין איך געקומען אין דער שטאָרט, וואו מיין חבר האָט געוואָהנט, און בין געגאנגען פאַרביי מיין חברים אויסגעצויגן כענט הויז און האָב זיך אָפגעשטעלט:

"יאָ אַריינגעהן, צי ניט אַריינגעהן?"

און איך בין אַריינגעגאנגען.

שטעלט אייך פאַר — ער האָט מיך דערקענט! ... — וואָס־זשע מאַכסט דו, ברודער? ווי געהט עס?

אַ היבשע וויילע זענען מיר געשטאַנען פון פאַרענט; אינוועניט צו זיך האָט ער מיך ניט אַריינגערופען.

ער האָט פערשטאַנען, אז ס'ע וואונדערט מיך, האָט ער צו מיר געוואָנט, בעטראַכט מיין הלבשה:

— זיי מיר מוחל, גוטער ברודער, האָב קיין פאַראיבעל, איך

בעט דיך, זיי מיר מוחל, איך קאָן ניט, איך ש'עם זיך! ... — דו שעמסט זיך? דו שעמסט זיך מיט מיר?

און ס'איז ביי אונז אלע נעכליכען דער הסכם. אז דאָ, הינטער דער ווינד-מיהל, איז עקוועלם; אז ווייטער פון דער מיהל איז שוין די הרייחושק, די פינסטערע בערג, וואָס זענען בעדעקט מיט אַ שוואַרץ גראָז, און דאָרט, אויף די בערג, געפינען זיך נאָך ער-היום קליינע אידלעך מיט לאַנגע בערד ביז די שפיץ-פינגער פון די פיס, — די קליינע אידלעך, וואָס גאָט האָט זיי אַהער פערטריבען פאַר זייערע צינגער, פאַר זייערע לאַנגע צינגער, דערפאַר, וואָס זיי האָבען גע'הרג'עט איינער דעם אַנדערען מיט די צינגער; און אויף יענער זייט בערג איז שוין דער פערגליווערטער ים, וואָס דער שטור-רעמווינד פערטרייבט אַהין אלע אַקרענטען מיט אלע שיפען און וואָס קינער קומט שוין פון דאָרט ניט צוריק...

— אין בית-מדרש אַרין! ווייסע-חברה'ניקעס! אין בית-מדרש אַרין! לייטישע בחורימ'לעך! דאָכט זיך, שענער צו זיצען אין בית-מדרש שבת בייטאָג און לערנען „פרק“, איידער וואַלגערען זיך, גלייך מיט אלע שקצימ'לעך, הינטער דער מיהל. אין בית-מדרש אַרין, גויים, עס-הארצים, אין בית-מדרש אַרין! דאָס איז געווען „מאָמי רויטעבאַק“, אַ שענער איד, אַ יודע-ספר, אַ בעל-הבית מיט איין אייגענער שטוב און מיט אַ „שטאָרט“ אין מזרח-וואַנדר, די דריטע שטאָרט פונ'ם אַרון-קודש...

ט.

ע ק ו ו ע ל ט .

דאָרט, אויף יענער זייט בית-עולם, הינטער דער שטאָרט, געהט זיך צענויף דער הימעל מיט דער ערד.

דאָרט, אויף יענער זייט בית-עולם, הינטער דער שטאָרט, איז עקוועלט.

אזוי האָבען מיר אלע אין חדר אָפּגע'פּסק'עט און האָבען אָפּ-גערעדט צווישען זיך — צענויפּזאַמלען זיך שבת בייטאָג, ווען דער עולם, ווען אלע אידען, ווען די גאַנצע שטאָרט שלאָפען מיט'ן זיסען שבת'דיגען שלאָף, און זיך לאָזען געהן און געהן ביז'ן עקוועלט.

שבת ביי טאָג, ווען דער עולם, ווען אלע אידען, ווען די גאַנצע שטאָרט זענען געשלאָפען מיט'ן זיסען שבת'דיגען שלאָף, האָבען מיר זיך צענויפּגעזאַמלעט און האָבען זיך געלאָזט געהן און געהן ביז'ן עקוועלט.

און מיר זענען געגאַנגען — צי אַ שעה, צי צוויי, צי דריי — ווייס איך ניט; נאָר מיר זענען, ברוך השם, מיט גאָט'ס הילף, געקומען בשלום ביז דער מיהל, ביז דער ווינד-מיהל.

דאָ, ביי דער ווינד-מיהל, האָבען מיר זיך געזעצט רוהען. זיך צוגעזעצט, צוגעלעגט. צוגעלעגט זיך, אויסגעצויגען זיך אויפ'ן גריי-נעם גראָז, אויפ'ן שמעקענדיגען גראָז, און געחאַפט אַ דרימעל.

יעדער פון אונז איז פערנומען מיט זיין זאך, מיט זיינע גע-דאַנקען, מיט זיין פערגעניגען. ס'איז שטיל. קיינער זאָגט ניט קיין וואָרט; קיינער וויל, מע זאָל איהם איבערשלאָגען, קיינער וויל יענעם איבערשלאָגען.

— וואו זשע איז ע ק ו ו ע ל ט ? — האָט זיך אָנגערופען איינער פון אונז.

— אָט דאָס איז דאָך עקוועלט, נארעלע! — האָט איהם דער אנדערער געענטפערט.

— מאַרגען, אַם־ירצה־השם, מאַרגען! — ענטפער איך „איהם“
און לעג דאָס אָפּ פון טאָג אויף טאָג.

און אזוי ווי איהר זעהט, נאָרען מיר איינער דעם אַנדערען. ער
זאָגט מיר: צואה! איך איהם: מאַרגען... מאַרגען... מאַרגען...”

י.

מלאך-המות.

איך האָב געהערט אין חדר. מיין רבי האָט מיר דערצעהלט.
מיין רבי רב מאיר, זכרוננו לברכה...

שרעקליכע מעשיות האָט ער זיך אָנדערצעהלט פונ'ם מענשענעם
סוף, פונ'ם מלאך-המות מיט די טויזענדער אויגען פון קאָפּ ביז פיס,
פונ'ם מלאך-הדומה מיט די אייזערנע ריטער, וואָס קומט אין קבר
אריין מיט אַ דאָפּראָס:

— רשע! מה שמך? רשע! ווי אזוי רופט מען דיך? עסקת
בתורה? וואָס האָסטו געלערענט?

און נאָך פיעל שרעקליכע, באַמט מורא'דיגע מעשיות. און עס
איז איבערגעגאנגען אַ פּראָסט איבער'ן לייב, און די האָר האָבען זיך
געשטעלט קאָפּויר.

נאָר שרעקליכער פון אלץ איז ביי מיר געווען דער מלאך-המות,
דער מלאך-המות מיט די טויזענדער אויגען פון קאָפּ ביז פיס. און
איך בין זיכער, אז ווען איך וואָלט דענסטמאל זיך בעגעגענט
מיט'ן דאָזיגען פּאַרשוין, וואָלט איך געוויס געשטאַרבען פאַר פחד
אַליין.

אך, ווי עס בייטען זיך די צייטען!

אַצינד, ווען איך זעה זיך מיט „איהם“ כמעט יעדען טאָג, ווער
איך נאָר ניט נתפעל.

איך פיהל „איהם“ נעבען זיך; איך הער „זיין“ אַטהעמען אָט
דאָ, נעבען זיך; איך ווייס, איך הער, אז „ער“ געהט מיר נאָך פון
הינטען פיס-טריט — און גאָרניט!

— נו, ניכער, ניכער! — זאָגט „ער“ מיר. — מאַך אַ צוואה
און קום...

דער יונגסטער
פון די מלכים

א מעשה לכבוד פסת.

געשריבען אין יאָהר 1904.

דער יונגסטער פון די מלכים

(א מעשה לכבוד פסח).

א.

א גליקליך קינד אָט דער יוזעק! אַלע האָבען איהם ליעב, איט-ליכער פעסטעט איהם, גיט איהם נאָך, קושט איהם, האַלזט איהם. וואָס איז די מעשה?
יוזעק!

„אייגענע טאַטע-מאַמע באַדאַרפֿען אזוי גיט באַלעווען קיין בן-יחיד'על, ווי די צוויי שוועסטער, שרה און רבקה, באַלעווען דאָס קליינע ברודערעל זייערס. יוזעק און יוזעק און יוזעק! יוזעק, עס! יוזעק, טרינק! יוזעק, געה שלאָפֿען! יוזעק, נאָ דיר אַ צוקערקע! יוזעק, מע ניהט דיר אַ פֿאָר נייע הויזלעך אויף יום-טובֿ! יוזעק, מע וועט דיר שיקען ערב פסח אין באָד אַריין! יוזעק, וועסט פֿראַג-ווען פסח דעם סדר! יוזעק און יוזעק און יוזעק — ס'איז שוין נמאס און מאוס צו הערען! איהר נעמט אַ קינד, אַ בריליאַנטען קינד, און מאַכט פון דעם אַ תל!"

אזוי זאָגען די שכנה'טעס, וואָס זיצען מיט די שוועסטער אינ-איינעם, און אַליין רוקען זיי אונטער יוזעק'ען אַלע מאָל אַ צוקער-לעקאַכעל, אַ שטיקעל שטרודעל, אַ געבראָטען לעבערעל, אַביסעל אייגעמאַכטס.

גענומען האָט זיך עס פון רחמנות, פון דעם, וואָס אַלע, די גאַנצע וועלט האָט אויף איהם געהאַט רחמנות — נעבאָך אַ יתומ'על!

בען. אונזערע חכמים האָבען שוין לאַנג געזאָגט דערויף, אַז... נאָר איהר ווייסט דאָך שוין מסתמא, וואָס אונזערע חכמים האָבען דע-רויף געזאָגט.

הקיצור, רפאל האָט אַזוי לאַנג געפויפט, געשפּיעלט און גע-זונגען, ביז ער האָט זיך איינמאַל, חוץ-המועד פסח איז דאָס גע-ווען, אַוועקגעלעגט, בעקומען פערציג גראַד היץ און איז שוין מעהר ניט אויפגעשטאַנען.

ג.

רפאל איז געשטאַרבען און — אײַזאַי! — וואָס פאַר אַ לוייז ער האָט געהאַט! רב שמחה'לע האָט אַיינגעלעגט די וועלט! ער האָט איהם אַליין אַרויסגעטראָגען אויף דער מטה פון שטוב, אַליין געהאַלפּען טראָגען מיט זיינע פלייצעס, אַליין נאָכגעגאַנגען ביז'ן הייליגען אָרט, אַליין געזעהען, מע זאָל איהם געבען אַ שענעם אָרט, אַליין אַכטונג געגעבען, ווי מע גראָבט די קרקע, אַליין געגעבען דעם ערשטען קלאָפּ מיט דער לאָפעטע, און בשעת דאָס קינד, יוועק, האָט געזאָגט אינאיינעם מיט עוזר דעם שמש דעם ערשטען קדיש אויפ'ן פאָטער'ס קבר, האָט רב שמחה'לע געוויינט, סטייטש גע-וויינט!

— וואָס ווייסט איהר! וואָס ווייסט איהר! — האָט ער נאָכ-דעם געזאָגט איטליכען בעזונדער. — ס'איז ביי מיר אַזאָ היזק, אַזאָ היזק, וואָס איז נאָר אין לשער!

און צו דער אלמנה האָט ער געזאָגט:

— וויין ניט, איך וועל דיך מיט דייע יתומים מסתמא נישט פאַרלאָזען. פריהער גאָט, נאָכדעם איך...

און רב שמחה'לע האָט געהאַלטען וואָרט, ווי ווייט ער האָט געקאָנט. דאָס הייסט, די ערשטע עטליכע וואָכען האָט ער געצאָהלט דער אלמנה די זעלבע שכירות, וואָס רפאל פלעגט נעמען. אמת, זי האָט בעדאַרפט נאָך דעם געהן אַלע וואָך, און ניט איין מאָל, נאָר עטליכע מאָל, און דאָס איז געווען פאַר איהר עפּים ניט אַזוי

ב.

ס'איז געווען א איד, האָט ער געהייסען רפאל, און איז געווען כל ימיו איין אַרעמאָן, און דערצו נאָך א יאָדעשליווער, מיט א מאָדנער מוזיקאַלישער ברוסט, וואָס פלעגט שפּיעלען, דאָס הייסט, ביים אַריינציהען און ביים אַרויסלאָזען דעם אָטהעם פלעגט זיך הערען א מין געזאַנג פון א פיעדעל, וואָס מע פיהרט איבער איהר מיט א ניט־קיין־אָנגעשמירטען סמיטשיק. און געווען איז דער רפאל א גאַנץ עהרליכער, נאָר, לאָז ער מיר מוחל זיין, א שלים־מזל'ניק, דאָס הייסט, מחמת ער איז געווען זעהר איין עהרליכער, איז ער געווען א שלים־מזל'ניק, אָדער, פערקעהרט, מחמת ער איז געווען א גרויסער שלים־מזל'ניק, איז ער געווען איין עהרליכער. אויף איהם האָט מען געזאָגט אין כתרילעווקע, אז ווען רפאל זאָל ניט זיין קיין שלים־מזל'ניק, וואָלט ער איצטער געהאַט א סך געלד.

און ער האָט דאָס געהאַט ביד, וואָרום ער איז געווען כל ימיו „נאמן“ ביי רב שמחה'לע וויינער אין פאָדוואָל, און א חוץ זיין געהאַלט, האָט ער געקאָנט געהן שווערען א שבועה דאורייתא, אז ער האָט ניט נהנה געווען קיין פרעמדע פרומה.

רב שמחה'לע וויינער האָט זיך, נישקשה, געקאָנט פערלאָזען אויף זיין נאמן. ער האָט איהם טאַקי דערפאַר געהאַלטען בכבוד, געצאָהלט איהם אַקוראַט די זעכס קאַרבען א וואָך, אַמאָל אונטער א יום־טוב געשענקט א צעהנקערבעלשטיק, פסח ארבע־כוסות אומ־זיסט, און פסח'דיגען בראָנפֿען א פלעשעל — פון דעם שמועסט מען ניט. ווי דען? רב שמחה'לע וויינער איז א מענש, וואָס פער־שטעהט דען ניט, ווי מע בעדאַרף שעצען א מענשען? אי, רפאל דער נאמן האָט בעקומען ביי איהם אין „פאָדוואָל“ פריהער א „רע־מאַטיו“, און נאָכדעם האָט זיך איהם געלעגט א קאטאַר אויף דער לונג, און עס האָט איהם אָנגעהויבען פייפֿען אינוועניג און שפּיעלען און זינגען — ווער איז שולדיג? געזונד — דאָס איז דאָך א נאָט־זאָך. דער געזונדסטער מענש קאָן חלילה געהענדיג שטאַר־

שמחה'לע וויינער, געטראָפּען איהם אין דער בעסטער צייט, סאַמע נאָכ'ן עסען. איהר ווייסט, אז איהר דאַרפט צו עמיצען אָנקומען מיט אַ טובה, זאָלט איהר איהם טשאַטעווען נאָר נאָכ'ן עסען. נאָכ'ן עסען איז דער ערגסטער מענש ווייכער ווי פאַר'ן עסען; פאַר'ן עסען איז אַ מענש — אַ חיה.

— וואָס וועסט דו זאָגען עפּים גוטס?

די אלמנה האָט איהם אַנידערגעלעגט אַ צעטעל, אזוי און אזוי — מאַשינעס.

רב שמחה'לע האָט אויסגעהערט מיט קאָפּ די גאַנצע צייט, גע- קאַלופּעט די צייהן, געווען רויט, אַביסעל געשוויצט און עטוואָס געדרימעלט, דאָס הייסט, חלילה ניט געשלאָפּען, נאָר געדרימעלט, געקוקט אויף איהר נאָר מיט איין האַלב אויג, בשעת מעשה גע- קלערט אַביסעל וועגען געשעפט און אַביסעל וועגען עניני המאָגען. רב שמחה'לע איז אַביסעל אַ פולער, אַביסעל צו פעטליך, האָבען איהם די דאָקטוירים געהייסען עסען מעהר פלייש און ווינציגער מעהל-שפייז; און רב שמחה'לע האָט דוקא ליעב מעהל-שפייז, ברויט, לאָקשען, קוגעלעך וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס ווערען גע- מאַכט פון מעהל. ער ווייסט, אז סע שאַרט איהם, נאָר אז ער זעהט דאָס, עסט ער, און אז ער עסט אָפּ, האָט ער חרטה...

— איז וואָס זשע מאַכסט דו, הייסט דאָס? — רופט ער זיך

אָן צו דער אלמנה בשעת יענע ווערד אַנשוויגען, און ער הערט אויף צו דרימלען, קוקט אויף איהר מיט אַנדערהאַלבען אויגען.

— וואָס זאָל איך מאַכען? — ענטפערט איהם די אלמנה. —

איהר הערט דאָך שוין, וואָס איך מאַך; אויף אַלע שונאים! איז ווען איך האָב איצט אויף אַ מאַשינע, אויף צוויי מאַשינעס, האָטש איין מאַשינע...

— וואָסער מאַשינע? — מאַכט ער צו איהר פּערוואַנדערט און

קוקט אויף איהר שוין מיט בידע אויגען.

— איך האָב דאָך אייך דערצעהלט, אז מיינע טעכטער ווילען

זיך פאַרנעמען מיט ניהען, ווערען נייחטורירנס, ניהען אויף דער

אנגענעהם; נאָר איך בעט אייך, וואָס האָט איהר געוואָלט? מע
זאָל איהר אָפּשיקען אַהיים? דאָכט זיך, מען איז גענוג יוצא, אַז
מע צאָהלט אַ מענשען שכירות נאָכ'ן טוידט!

— איהר געהט צו מיר מאַנען געלד, — האָט ער צו איהר אַ
מאָל אַ זאָג געטהאָן, — גלייך ווי עס קומט אייך טאָקי, גלייך ווי
איהר האָט עפּים אַיינגעלעגט ביי מיר אַ חלק אין פּאָרוואָל...

יענעם מאָג האָט די אַלמנה מעהר געוויינט, ווי בשעת רפאל
איז געלעגען אויף דער ערד, און אַז איהרע צוויי טעכטער, שרה
און רבקה, זענען געוואָהר געוואָרען דעם סוד, וואָס די מאַמע וויינט,
האָבען זיי זי בעשוואָרען, זי זאָל שוין מעהר אַהינצו נישט געהן.
— וואָס זשע וועלען מיר טהון?

— דאָס וואָס אַלע טהוען: מיר וועלען געהן דיענען, מיר ווע-
לען וואַשען גרעט, מיר וועלען נייהען אויף דער מאַשין.

נייהען אויף דער מאַשין איז שוין איצט אין כתרי־לעווקע אַ
שטיקעל ענין. מע קאָן שוין פּערדיענען די צוויי גילדען אַ טאָג,
אַבי מע זאָל נאָר וועלען זיצען איבער דער מאַשין אַווינע זעכצעהן-
זיעבעצעהן שעה אין מעת־לעת; און מיט אַרבייט איז אויך קיין
דאָגה נישט, מע קריגט; אַז ניט קיין קליידלעך, איז ליפּען, אַז
ניט קיין ליפּען, איז העמדער, אַז ניט קיין העמדער, איז נאָז־טייב־
לעך אונטערהאַקען. שלעכט איז נאָר, וואָס מע דאַרף האָבען אַ מאַ-
שינע, צוויי מאַשינעס!

אמת, מע ניט מאַשינעס אויף אויסצאָהלען. וואו זשע געמט
מען די ערשטע עטליכע קערבלעך?

-- געהט זיך דורך צו אַייער נגיד. — האָבען די שכנים געג-
בען אַיין עצה דער אַלמנה. — זאָגט איהם אַזוי און אַזוי, זיי וועלען
איהם אָפּאַרבייטען.

ד.

ס'איז גרינג צו זאָנען: געה צום נגיד! נאָר וואָס טהוט ניט
אַ איד צוליעב פּרנסה? די אַלמנה איז זיך דורכגעגאַנגען צו רב

— ווי אזוי זשע וועלען זיי ניהען? מיט די הענט קאן מען אזוי פיעל ניט אָננייען; אלע ניהטורנים האָבען היינט מאַשינעס. — ווילסט זיי מאַכען פאַר ניהטורנים? אז אָך און וועה די יאָהר! דיין מאַן זאָל איצט אויפשמעהן און דערהערען. אז דו ווילסט מאַכען פון דינע קינדער ניהטורנים, וואָלט ער נאָך אַ מאָל געשמאַרבען. דו ווייסט? דיין רפאל איז געווען איין עהרליכער, אַ כשר'ער איד. אזעלכע ווי רפאל איז נישטאָ! רפאל זאָל הערען ניהטורנים, וואָלט ער דאָס ניט אויסגעהאַלטען! ער וואָלט זיך — איך ווייס אַליין ניט וואָס!

רב שמחה רעדט מיט האַרץ. ער מיינט דאָס ערנסט. און וואָס ווייטער — העכערט זיך ביי איהם דאָס קול:

— ניהטורנים? הע! אַ שענע עובדה פאַר אַ אידיש מיידעל! הע! מיר ווייסען וואָס הייסט אַ ניהטורין! און נאָך ביי אידען! הע! רפאל'ס טעכטער ניהטורנים! און וואו בין איך? דו ווייסט, אז דיין רפאל איז ביי מיר אויסגעוואַכסען? אַ יך האָב איהם גע-מאַכט פאַר אַ מענטשען, פריהער גאָט, נאָכדעם איך. און ווער האָט איהם חתונה געמאַכט, אז ניט איך? הע! ווילסט דו, אז איך זאָל דערלאָזען אזעלכעס? חס וחלילה! וואָס בין איך עפּיס? אַ שטיין? אַ ביין? אַ שייט האַלץ? הע!

די אלמנה — מיט דעם וואָס זי איז געקומען, מיט דעם איז זי אוועקגעגאַנגען.

אוועקגעגאַנגען און זיך געגעבען דאָס הייליגע וואָרט, געשוואָ-רען זיך מיט די האַרבסטע שבועות, אַניט זאָל זי ניט דערלעבען איהרע קינדער מגדל זיין, אז מעהר זאָל איהר פּוס ניט זיין ביי רב שמחה'לען אין שטוב — בעסער געהן דיענען!

ה.

נאָר ס'איז גרינג אויסצורעדען „געהן דיענען“! רפאל דעם נאמנ'ס ווייב, אַ בעל-הבית'טע גלייך מיט אלע כתרילעווקער בעל-הבית'טעס, וועט זיך שמעלען דיענען? שטעהן ביי אַ פרעמדען

מאשינע, איז ניטאָ קיין מאשינע, צוויי מאשינעס דארפֿען זיי האָבן בען, מע גיט אויף אויסצאָהלען.

— דאָס איז אַ גוטע זאך, זעהר אַ גלייכע זאך נייטורניס, נייהען, פֿאַררענען, מהיכתי, זעהר גלייך!

נאָר תוך כדי דבור פֿליהט איהם דורך אַ מחשבה: „וואָס איז די מעשה, וואָס ס'איז מיר אַזוי אָנגעפֿילט דער מאָגען? איך האָב, דאָכט מיר, היינט גאָר אַזוי פֿיעל ניט געגעסען!“ און איין אויג הויבט ביי איהם אָן ווערען קלענער. נאָר מחמת די אלמנה ווערד אַנשוויגען, חאָפט ער זיך אויף און רעדט ווייטער צו איהר:

— נו, זעהר פֿיין, נייהען, מהכתי, פֿאַר וואָס ניט?

— האָב איך אַיך געוואָלט בעטען, רב שמחה'לע, איהר האָט שוין אַזוי פֿיעל געטהאָן פֿון אונזערטוועגען, טאָמער וואָלט געווען אַ סברה, אז...

רב שמחה'לע דערהערט, אז סע שמעקט מיט אַ בקשה, אַ גמילות־חסד, געלד מסתמא, חאָפט ער זיך אויף.
— אז וואָס?

— אז איהר זאָלט אויסלייגען דאָס ערשטע געלט, וואָס מע באַדאַרף אויף די מאשינעס.
— וואָסערע מאשינעס?

— אָט די, וואָס איך זאָג אַיך, צוויי מאשינעס פֿון מיינע טעכטער'ס וועגען, האָטש איין מאשינע.
— ווי קומט צו מיר מאשינעס? וואָס פֿאַר אַ מחותן בין איך מיט מאשינעס?

— געלט! — זאָגט די אלמנה. — מאשינעס וועלען זיי אַליין קויפֿען. מע גיט מאשינעס אויף אויסצאָהלען. למשל, איך צאָהל־אייין איצט אַ פופציגער, און שפעטער מיט דריי חדשים אַ פינפֿ-אונצוואַנציגער, און שפעטער...

— איך ווייס, איך ווייס, דו באַדאַרפסט מיר ניט דערצעהלען. איך קאָן באַשטעהן, זיי זאָלען זיך באַגעהן אָהן מאשינעס. נאָ דיר גאָר מאשינעס!

ליעב". און דערצו האָט ער געהאַט אַ גוט קעפּעל און איז געווען אין דער כתרילעווקער תלמוד-תורה דאָס בעסטע יונגעל; נח דער מלמד האָט זיך גיט געקאָנט אָנלויבען פון איהם, און די גאַנצע שטאָדט האָט מיט איהם געקלונגען.

— עפּים לויבט מען זעהר רפּאל דעם נאמנ'ס זוהנרעל.

— יוועק'ען? מע זאָגט, ס'וועט עפּים זיין נאָר איין חריפות אין דער וועלט!

— און וואו דאָרף זיך פאַרוואַלנערען אזאַ איין אַנטיקעל? צווישען אַרעמע לייט, אויפ'ן מיסט!

— תמיד אזוי, ווער לעבט? דער אַלטער משה-אהרן, אָהן הענט און אָהן פיס, ווער שטאַרבט? רב' שמחה'לעס איידעם, אַ פרישער, אַ געזונטער, אַ טאַטע פון קינדער און אַ יונגערמאַן מיט געלט — נעמט ער און שטאַרבט אוועק!

— איהר זאָגט, רב' שמחה'לעס איידעם? למאי פייסי דעם נגיד'ס שנור?

— וואָס מאַכט זי?

— זי מאַכט! מע האָט שוין דריי מאָל אַראָפּגעבראַכט דעם פּראָפּעסאָר פון יעהופּעץ.

— אזוי? איך זאָל עס פאַרמאָגען וואָס סע וועט קאָסטען האַטש האַלב, רבונ'ש-לעולם!

— ס'איז אוראי אַ וועלט!

— אַ וועלט מיט וועלטעלעך!

אזוי שמועסט מען זיך דורך אין כתרילעווקע און מע קריטי-קירט די אַרבייט פונ'ם רבונ'ש-לעולם אויף וואָס די וועלט שטעהט: וועמען גאָט גיט יאָהרען, און וועמען גיט! וועמען גאָט גיט געלד, און וועמען קרחת! וועמען גאָט גיט געראַטענע קינדער, און ווע-מען — דער רוח ווייסט וואָס!... קיינעם קומט גיט אויף די גע-דאַנקען זיך פערטראַכטען: פון וואַנען לעבען די דאָזיגע געראַטענע קינדער? וואָס עסען זיי? ווער קליידט זיי? צי פריהרען זיי גיט אויס אין די לאַנגע ווינטערנעכט אין די קאַלטע קעלערס? צי וואַכ-

אויבער? זיצען ביי א פרעמדען טיש? איידער אזא לעבען איז שוין גלייכער שטארבען! און די אלמנה האָט געבעטען אויף ויך דעם טוידט. און דאָס מאָל האָט גאָט, דער גרויסער אלמעכטיגער גאָט, דער וואָס איז איין אבי יתומים און א דיין אלמנות, דוקא דער-בארעמט זיך אויף דער אָרעמער אלמנה, און האָט זי ניט געלאָזט לאַנג אַרומדרעהען זיך אויף דער וועלט, איהר צוגעשיקט אַ גרינגען טוידט, אַ מין געשווילעכטס אַזעלכעס אינוועניג. געמוטשעט זיך, און גוט געמוטשעט זיך, סך הכל אַ חדשים דריטהאלבען און אַוועק-געשטאַרבען. און גראַדע האָט זיך בעדאַרפט טרעפּען אַזוי, אַז ס'איז אין כּתריִלעווקע אין דער צייט, אַ חוץ קליינע קינדער, קיינער נישט געשטאַרבען, האָט מען די אלמנה בעהאַלטען ניט ווייט פון איהר מאַן, כּמעט אַ קבר נעבען אַ קבר — בעשערט געווען אַ גליק! און יוועק האָט שוין פאַר איינס געזאָגט קדיש אי נאָכ'ן טאַטען, אי נאָך דער מאַמע, — און פון דעמאָלט אָן איז דאָס יוועק געוואָרען אַזוי בעליעבט און טהייער ביי אַלע שכנים און ביי אַלע שכנות און ביי אַלע די, וואָס האָבען איהם געהערט זאָגען קדיש אין בית-המדרש, שטעהענדיג אויף אַ באַנק, קוויטשען אויף זיין קינדערש קול'כעל „יתגדל ויתקדש“... איטליכער, ווער עס האָט געזעהען דאָס דאָזיגע קליינע יונגעל מיט'ן קיילעכיקען היטעלע, מיט די שוואַרצע אויגעלעך און מיט די רויטע בעקעלעך, שטעהן אויף דער באַנק אין בית-המדרש, און געהערט איהם זינגען דעם „יתגדל ויתקדש“, איז געבליבען שטעהן צוגעקאָוועט, געזיפּצט און פערטיעפּט אין געדאַנקען נישט קיין ליכטיגע, אין מחשבות נישט קיין פרייליכע, וואָרום איטליכער מענטש קאָן חלילה שטארבען, איטליכער מענטש האָט קליי-נע קינדער, וואָס קאָנען חס ושלום בלייבען יתומים, מע זאָל בעהיט און בעוואָהרענט ווערען! און מע דוקט-אונטער דעם קליינעם יתומ'על ווער אַ קאָפּיקע און ווער איין עפעל, אַביסעל פאַר רחמנות און אַביסעל פאַר „צדקה תציל ממות“...

דעם אמת דאַרף מען זאָגען, אַז יוועק איז טאַקע געווען אַ גע-ראָטען קינד מיט אַזא מין פּנימ'על, וואָס סע בעט זיך: „האָב מיר

דאָס קיינע וועווריקעל, קוויטשעט, רייסט זיך אייפֿן בייכעל, לאָזט
 ניט שלאָפען קיינעם. נאָר אָט איז דאָס וועווריקעל אַביסעל אונ-
 טערגעוואַכסען, עס הערט-אויף צו שרייען, עס עפענט-אויף די אוי-
 נעלעך און סע קוקט, ווי אַ זינדיגער מענש: — „זעהט נאָר, ווי סע
 קוקט מיט אויגען! אַנו, פיצעלע! אַנו, ברעקעלע!“ און דאָס וועוור-
 דיקעל עפענט אויף דאָס מיילעכעל, שטעלט-ארויס דאָס צינגעל,
 און סע הויבט אָן צו לאַכען, — און עס ווערט ליכטיג אַלעמען אין
 די אויגען: — „זעהט נאָר, זעהט, סע לאַכט, איך זאָל אַזוי זיין
 געזונט, סע לאַכט!“... אַ גדולה, אַ שמחה, אַ פרייד אויף דער
 נשמה! די גאַנצע שטוב איז פול מיט דעם, אימליכער טראָגט זיך
 מיט דעם אַרום, מע פערנעסט אָן די צרות, די ביטערקייט פונ'ם
 לעבען ווערט פערצוקערט, ס'איז נאָר אַ חיות און גענוג!

דאָס אייגענע איז געווען מיט אונזער יוועק'ען. יוועק איז גע-
 ווען דאָס לעבע וועווריקעל, וואָס אַלע האָבען איהם ליב געהאַט
 און אַרומגעטראָגען זיך מיט איהם. און אַז ס'איז געקומען ערב
 פסח, האָט מען איהם אויסגעקליידט בגדי-מלכות, אָנגענומען אַ
 קאַפּאַטקעלע מיט הויזעלעך אויף שלייקעס, אויפגענייהט אַ פּאַר
 שטיוועלעך און געקויפט אַ ניי היטעלע, צוגעזאָגט איהם שענקען
 ניסלעך און בעצייטענס איהם געמאַכט אַ סקאווערע לאַטקעס פון
 מצה-מעהל, איהם קאָלי געמאַכט דעם מאָגען און שיער ניט אַריבער-
 געפּעקעלט איהם אויף יענער וועלט.

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט איהם האָדעווען מיט דער
 שוואַרץ-יאָהר ווייסט וואָס? — האָבען די שוועסטער געשריגען
 אויף די שכנה'טעס.

— שאַ, שאַ, קוקט זיי אָן אַביסעל! מע האָט געגעבען דעם
 קינד אַ לאַטקע מיט שמאַלץ, וואָס סע טהוט זיך דאָ!

אַזוי האָבען די שכנה'טעס פערענטפערט זיך, און כּתיה די
 רופּא'טע האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס זי האָט געקאָנט, און האָט
 אָפּגעראַטעוועט דאָס קינד. און ס'איז געקומען ערב פסח, האָט

סען זיי ניט אויס קיין קאליקעס, הויקערס, פארטיגע ארעמע לייט, איבעריגע אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט? ...

א גליק, וואָס די שוועסטער, שרה און רבקה, האָבען זיך דער-
שלאָגען צו אַ מאַשינע, און דאָס האָבען זיי צו פערדאנקען זייערע
דריי שכנה'טעס, בתיה די רופא'טע, פעסי די שמש'טע און סאָסי
די טענדלערקע, וואָס זיצען מיט זיי אונטער איין דאָך. זיי האָבען
זיך צענויפגעלעגט אלע דריי און האָבען אויסגעליהען די ערשטע
עטליכע קערבלעך, און דאָס איבעריגע — אויף אויסצאָהלען, און
ס'איז געוואָרען אַ מאַשינע, און וואָס איז דער חרוש? מען איז
דאָך לעבעדיגע מענשען. וואָס דען זאָלען טהון צוויי מיידלעך, שוין
דערוואַכסענע, מיט אַ קליין יונגעל אַ יתומ'על אויף די הענד? אַ
שלאַנג, זאָגט מען, האָט אויך רחמנות אויף די קליינע שליונגעלעך,
ובפרט אַ מענש!

איין חסרון נאָר, וואָס די מאַשינע קלאָפט אין קאָפּ אַריין אַ
גאַנצען טאָג מיט אַ גאַנצער נאָכט, וואָרום אַרבייט איז, דאַנקען גאָט,
פאַרהאַן, און ביידע שוועסטער נייען אויף דער מאַשינע, מע בייט
זיך מיט דער אַרבייט און מע „נעמט זיך איבער די הענט“, דאָס
הייסט, בשעת איין שוועסטער נייעט אויף דער מאַשינע, הייצט
די אַנדערע איין דעם אויווען, און, פאַרקעהרט, בשעת איינע שטעלט
דעם וואַרעמעס, נייעט די אַנדערע אויף דער מאַשינע, און די מאַ-
שינע הערט ניט אויף צו קלאָפען, און די שכנה'טעס האַלטען זיך
ביי'ם קאָפּ און הערען ניט אויף צו וואַרטשען שטילערהייד:
— נאָ דיר אַ גראַנער! ...

ו.

גאָט איז אָבער אַ גוטער; ער שיקט צו די רפואה פאַר דער
מכה, די רפואה איז געווען יוזעק, אין יעדער שטוב מאַכט זיך,
אַז סאיז וויסט און פינסטער, די צייט איז שלעכט, די געשעפטען
געהען ניט, ס'איז ביטער אויפ'ן האַרצען, — ווערד געבאָרען אַ קליין
וועוויקעל, און די גאַנצע שטוב בייט זיך איבער, תחילת שרייט

איין מולטער, האָט זיך יעדע פון זיי געהאַט איהר בעזונדערען מיש, וואָרום ס'איז שווער, אז דריי ווייבער זאָלען קאָנען הויזען, אויס-קומען צווישען זיך. אויב איהר זעהט היינטמאָדישע דאַמען לעבען פריינדליך, קושען זיך, בשעת מע קומט איינס צו דאָס אנדערע אויף אַ שוורפיקס, זיצען אינאיינעם און קנאַקען ניסלעך, — זאָל אייך קיין חדוש ניט זיין: ס'איז נאָר דערפאַר, וואָס מע זיצט ניט אונטער איין דאָך און מע שטעהט ניט ביי איין אויווען און מע באַקט ניט פון איין באַקדיזשע און מע רעשטשינעט ניט פון איין מול-טער.

צווישען די דריי הונדערט זעכציג טעג, וואָס ס'איז פאַרהאַן אין יאָהר, האָבען זיך אונזערע ווייבער אַ מאָל דריי הונדערט גע-קריעגט; נאָר איך ווייס ניט, וואָס ווערט ביי אייך אָנגערופען גע-קריעגט? מע האָט חלילה איינס ביי דאָס אנדערע ניט צוגענומען גאָרניט, חלילה נישט בעלעדיגט, ניט אָנגעריהרט אין כבוד, נאָר גלאַט, דריי באַראַקטערען קאָנען זיך ניט אויסגלייכען. למשל, פעסי די שמש'טע האָט לייעב פערשארען דאָס גאַנצע פייער אין אויווען און פערשטעלען מיט דער זאַסלינקע, וואָס קומט איהר דערפאַר? האָט אָבער סאָסי די טענדלערקע אַ טבע צו שטעלען אלע אין דער-פריה אַ קריגעל ציקאָריע אויפ'ן פריפעטשיק. איז, דאָכט מיר, אויך ניט קיין עולה; זי וועט דאָך ניט קריכען מיט איהר קריגעל צי-קאָריע צווישען די פליישיגע טעפלעך! זאָגט אָבער פעסי די שמש'טע, אז ס'איז ניט כדאי, אז איבער אַ קריגעל ציקאָריע זאָל כפרה ווערען די חלה אין אויווען. זאָגט סאָסי די טענדלערקע: לאָזען איהרע שונאים זיין די כפרה! זאָגט איהר פעסי די שמש'טע, אז זי האָט, אַפנים, היבשליך שונאים? זאָגט סאָסי די טענדלערקע: „ניט צו פאַרזינדיגען, איך האָב זיי גענוג, מע זאָל זיי גערעכט זעען און זיי זאָלען שיטער אויפגעהען“. זאָגט איהר פעסי די שמש'טע: „פון ווען אָן זענט איהר דאָס געוואָרען אזוי באַרעדעוו-דיג?“ זאָגט איהר סאָסי די טענדלערקע: „פון זינט איך האָב מיך באַזעצט אינ'ם דאָזיגען וויסמעניש“. רופט זיך אָן בתיה די רופא-

מען יוזעק'ען מיטגעגעבען א העמד מיט דריי גראַשען און אַפּגע-
שיקט איהם אין באָד אַריין. און אז ער איז געקומען פון באָד, האָט
מען איהם אָנגעטהאָן די נייע מלבושים'לעך, און ער האָט געשיינט
ווי די זון.

— א קייזערליך קינד! — האָבען זיי געזאָגט איינע צו דער אַנד-
דערער.

— קיין עין־הרע ניט, קיין ביז אויב זאָל איהם ניט שאַדען!

און יוזעק האָט גענומען דאָס סדר'על און איז געגאָנגען אין
שוהל אַריין דאוונען, געזאָגט קדיש און געקומען אַהיים מיט א
ברייטען גוט יום־טוב און געטראָפּען דעם טיש גרייט מיט מצות,
מיט אַ פלעשעל ראָזינקעס־וויין, מיט מרור, חרוסת, קארטאָפּלים
און זאָלצ־וואַסער — אַלסדינג איז געווען, אַלץ, וואָס מע בעדאָרף,
נאָר איין זאך האָט געפּעהלט: ס'איז נישט געווען, ווער ס'זאָל
אָפּרעכטען דעם סדר.

נישט געווען קיין מלך!

ז.

אַלע דריי שכנה'טעס זענען געווען אלמנות. דאָס הייסט, צוויי
זענען געווען אלמנות און איינע אַ גרושה. קיין קינדער האָבען זיי
אויך ניט געהאַט. דאָס הייסט, זיי האָבען געהאַט קינדער, נאָר נישט
ביי זיך; אין דער פרעמד זענען זיי געווען, צעזעצט און צעשפּרייט
איבער דער גאָרער וועלט: ווער — אַ בעל־מלאכה, און ווער —
אין אַ קלייט, און ווער — פּערוואָרפּען אינ'ם ווייטען־ווייטען אַמע-
ריקא. זייער מזל, אָדער זייער שלים־מזל, האָט צענויפּגעטריבען
די דאָזיגע דריי ווייבער אין איין שטוב, ביי בתיה די רופּא'טע,
וואָס זי איז געווען די בעל־הבית'טע און זי איז געווען צווישען זיי
די גידיט.

געזעסען אַלע דריי אונטער איין דאָך, געשטאַנען ביי איין אוי-
ווען, געבאַקען ברויט פון איין באַקדייזשע, גערעשטשינעט חלה פון

ח.

האָט קיין פאַראיבעל נישט, וואָס איך וועל אייך זאָגען: איך האָב מורא, אז ווען חלילה מע שפּאַנט צענויף דריי היינטמאָדישע דאַמען און מע קוועטש זיי צענויף אלע אינאיינעם אונטער איין דאַך, ווי מע האָט צענויפגעקוועטשט אונזערע דריי ווייבער, בין איך אייך נישט ערב, וואָס דערפון וואָלט אַרויס; עס קאָן זיין, עס וואָלט נישט אַרויס גאָרנישט, און עס קאָן זיין, אז עס וואָלט געוועזן מיאוס, נאָך מיאוס'ער, ווי ביי מיינע דריי שכנה'טעס... איך מוין חלילה דערמיט קיינעם נישט בעלעדיגען; נאָר גלאַט, מע רעדט — רעדט מען...

איך קעהר מיך אום צוריק צו מיינע ווייבער. נאָך אלע מחלוקת'ען מיט די מיאוס'ע „קאָנפליקטען“, וואָס צווישען זיי פלעגט פאַרקומען, איז מען זיך קיין שונאים, חס ושלום, נישט געווען. וואָרום וואָס, אייגענטליך, האָט מען געהאַט איינס צו דאָס אַנדער'ע? חלילה אָפּגענומען פרנסה? אָט האָט מען זיך געקריעגט, און אָט האָט מען זיך איבערגעבעטען. און ווער שמועסט, אז ס'איז געקומען פסח, איז מען גאָר געוואָרען שלום, אחדות, נפש אחת, וואָרום אלע דריי האָבען געבאַקען מצות אין איין טאָג, אלע האָבען געשטעלט איין דייזשקעלע באָרשט, אלע האָבען געהאַנדעלט איין מציאה אַ זעקעל קאַרטאָפּלים, און אלע האָבען זיך געזעצט צום סדר ביי איין טיש, טאַקי ביי דער בעל־הבית'טע, ביי בתיה די רופא'טע, אינאיינעם מיט איהר געהויבען די שיסעל, איהר נאָכ־געזאָגט שטילערהייך וואָרט ביי וואָרט די הגדה, וואָס בתיה האָט געלייענט אויף עבר־טייטש פון אַ גראַבען סדר.

נאָר דאָס איז אָבער געווען אַמאָל, בשעת בתיה דער רופא'טעס מאַן, ישראל דער רופא, האָט נאָך געלעבט, פלעגט ער אָפּרעכטען דעם סדר. נאָכדעם, אז ישראל דער רופא איז געשטאָרבען, האָט איינער פון די שכנה'טעס זיהן געפראָוועט דעם סדר. איצט, אז אלע האָבען זיך צעפּאַהרען, דער אַהער און דער אַהין, און אין דער

טע, די בעל־הבית'טע פון דער שטוב, וואָס שטעהט בשעת מעשה ביי דער זייט, פערלעגט די פעטשילע הינטער די אווהערען, מיט אַ קאטשעלקע אין די הענד, און קאטשעט אַ בלאט לאַקשען אויף שבת: „איך ווייס ניט, וואָס איז אייך דאָ אזוי וויסט? די סך דיר־געלטען, וואָס איהר צאָהלט זיך אָן?“ זאָגט צו איהר סאָסי די טענדלערקע: „גוט איז אייך, אז איהר זענט אַ נגידת'טע און האָט, קיין עין־הרע, אַ סך געלט!“ זאָגט צו איהר בתיה די רופא'־טע: „וואָס געהט אייך אָן, צי אַ סך, צי ניט קיין סך? ביי אייך האָב איך ניט צוגענומען גאָרניט?“ זאָגט צו איהר סאָסי די טענדלערקע: „וואָס האָט איהר ביי מיר צו נעמען? דעם דלות? נעמט אייך איהם!“ זאָגט איהר בתיה די רופא'־טע: „האָלט זיך מיט איהם געזונטערהייד!...“ רופט זיך אָפּ פעסי די שמש'טע: „פון דלות איז קיינער ניט באַוואָהרענט! מע האָט שוין געזעהן פיינע בריה'ס מיט אייגענע הייזער ליגען פון דעסטוועגען גוט אין דער ערד!...“ „און באַקען בייגעל“... — העלפט איהר אונטער סאָסי די טענדלערקע. ווערד בתיה די רופא'טע אין כעס און פאלט אָן אויף סאָסי די טענדלערקע. שטעלט זיך איין פאַר איהר פעסי די שמש'טע, ווערד אַ גערודער צווישען אַלע דריי ווייבער, אַ מיט־מאַש, אַ צענויפגיסעניש פון ווערטער, רעד און משלים: „געזע־הען אַביסעל אַ מליץ־יושר'טע!“... „געפעלט אייך אַ השגה פון אַ איריניע!“... „געפעלט אייך ניט, וועט איהר מיט מיר קיין שרוך ניט טהון“... „מע זוכט אַ שער, רופט זיך אָפּ דאָס אויבערשטע פון שטויסעל!“... „אַ משל קאַבאַק!“... „אויך מיר אַ נגידת'טע — איבער אַ קאטשערע מיט אַ לאַפעטע“... „לאָז זיין שטיל, פיסקאַט־קע, וואָרום סע קאָן פליהען אַ קאטשערע אין קאַפּ אַריין“... „איך ווייס ניט וועמען, איהר זענט בילכער“... „נאָ זשע דיר טאַקי!“... „נאָ דיר!“... „נאָט אייך בירדע!“... — איהר מיינט, וואָס איז דאָס געווען? פעטש? חס וחלילה! — פייגען, פייגען פון צוויי צענויפגערעהטע פינגער, אינמיטען אַ דריטער, און גלייך אין נאָז אַריין.

איגארען אין דער צייט זענען זיי אויך געוועסען ביי'ם סדר; נאך ס'איז געווען איין אנדער סדר. דער טאטע האָט געלעבט, און די מאַמע האָט געלעבט, און זיי, די צוויי שוועסטער, האָט מען אויפגענייהט אויף פסח נייע קליידלעך. זיך נאָרנישט געריכט, אַז זיי וועלען איצטער בעדאָרפען זיצען ביי אַ פרעמדען טיש מיט פרעמדע ווייבער, און יוזעק וועט זיי אָפּרעכטען דעם סדר... און ביי איין נער פון די צוויי שוועסטער האָט אָנגעהויבען פינטלען איין אויג, אונטערציטערען די אונטערשטע ליפּ. און אויף איהר קוקענדיג, האָט זיך ביי דער אנדערער שוועסטער אָנגעהויבען לאָזען אַ טרער נאָך אַ טרער. און אויף זיי קוקענדיג, האָט זיך איינע פון די דריי שכנה'טעס דערמאָנט אויך אָן איהר אומגליק: אַז נתי דער שמש, איהר מאַן הייסט דאָס, האָט געלעבט, איז איהר געווען גוט ווי די וועלט, דאָס הייסט, גוט איז איהר קיינמאָל נישט געווען, נאָר בעי סער ווי איצטער אָדאָי, אַז זי בעדאָרף זיין אַ פיד'שמש'טע, וואָרום עוזר דער שמש, וואָס איז פריהער געווען ביי נתי דעם שמש אַ פיד'שמש, איז היינט געהויבט געוואָרען, אַרויף נאָך איהר נתי'ס טוירט פון פיד'שמש אויף שמש, און זיין ווייב גנעסי איז געוואָרען אַזוי גרויס, טאַטעניו, אַז מע קאָן שוין גאָר צו איהר ניט צוטרעטען!...

אַזוי האָט זיך געטראַכט פעסי די שמש'טע און האָט געמאַכט בשעת מעשה אַזאַ קרום פנים, אַז סאָסי די טענדלערקע האָט בעי דארפּט זיין שטאַרקער פון אייזען, זי זאָל זיך איינהאַלטען פון טרערען. סאָסי האָט זיך דערמאָנט אָן טרויעריגע זאַכען: זיעכען און זיעבעציג ווייבער, וואָס רייסען פון די הענד, לאָזען נישט פערדיענען אַ גראַשען, צעבאַלעווען די קונה'טעס, מאַכען פון זיי אַ תל, אַ תל! היינט האָט זי זיך דערמאָנט אָן איהר עלטערע טאָכטער, וואָס זי איז געשטאַרבן שוין לאַנג, נאָך קינדווייז, ראָסי האָט זי געהייסען; ווען ראָסי זאָל געווען ניט שטאַרבן, וואָלט זי שוין איצטער געווען אַ מיידעל צו לייטען, און אפשר אַ מאַמע פון קינד דער. און אויך אָן איהר מאַן האָט זי זיך דערמאָנט, ווי ער איז געבאָדן אָפּגעקומען כל ימיו, געווען אַ פינסטערער קאַליקע, אַ לאַיוצלח

גאנצער שטוב איז געבליבען איין מאנסביל יוזעק, איז געוואָרען צווישען די ווייבער אַ רעד, אפשר וואָלט געווען אַ סברה, אז יוזעק זאָל היינטיגס יאָהר אָפּרעכטען דעם סדר? יוזעק איז אַ יונגעל, וואָס לערענט שוין חומש, און עברי זאָגט ער ווי אַ וואַסער, — פאַר וואָס זאָל ער ניט זיין דער מאַנסביל, דער מלך?

— יוזעק, ווילסט זיין אַ מלך?

אַ מלך? פאַר וואָס ניט? ווער זאָגט זיך עס אָפּ פון מלוכה?

— אז אָך און וועה איז צו דער מלוכה, אז יוזעק איז דער

מלך!...

אזוי האָבען געזאָגט די דריי ווייבער מיט די צוויי שוועסטער און האָבען איהם אויסגעבעט זעהר אַ שענע „היסב־בעט“, אַרומגע־לעגט מיט קישענס, און יוזעק, אז ער איז געקומען פון שוהל מיט'ן ברייטען גוט יום־טוב, האָט ער זיך געזעצט על כסא מלכותו, אין די נייע יום־טוב'דיגע בגדימלעך, ווי איין אמת'ער מלך.

ט.

דריי זאָבען: געהניצען, לאַכען און וויינען — דאָס זענען פון די ענינים, וואָס מע נעמט זיך אָן איינער פונ'ם אַנדערען. געהני־צען, לאַכען און וויינען איז ניט ביי אונז אין די הענד.

ביי'ם סדר, וואָס מיר בעשרייבען אַצינד, סאַמע צום רעכטען שפיץ, בשעת דער יונגסטער פון די מלכים, יוזעק דער יתום, האָט נאָך דעם ברייטען „לפּיכך“ מיט'ן שענעם „הלל“ אויפגעהויבען דעם צווייטען כּוס און אָנגעהויבען זאָגען דעם „הריני רוצה לָקיים מצות כּוס שני של ארבע כּוסות“ און געוואָלט צוטראָגען דאָס גלעזעל צום מויל, האָט זיך געלאָזט הערען צווישען די ווייבער אַ יאָמער־ליך געוויין, ווי מע בעוויינט אַ טוידטען.

ווי אזוי דאָס האָט זיך געטראָפּען: ווער פון זיי האָט פריהער אָנגעהויבען וויינען, — איז שווער צו וויסען. בשעת יוזעק האָט אָפּגעמאַכט דעם קידוש און אָנגעהויבען צו זינגען דעם „עבדים היינו“, האָט איינע פון די צוויי שוועסטער זיך דערמאָנט, אז פאַר

— וואָס האָט איהר זיך צעיאַחמערט פלוצים אין מיטען דרי-
נען? וואָס איז היינט, יום-כפור? צי תשעה-באב? געזעהען
אַביסעל!

ערשט דעמאָלט האָבען זיך די ווייבער בערוהיגט, ווען איינע
פון זיי האָט אונטערגעטראָגען דעם מלך אַ קוואַרט וואַסער מיט אַ
טאָז אויף צו וואַשען זיך, די אנדערע האָט דערלאָנגט די הייסע
פיש פונ'ם אויווען, די דריטע האָט צוגעטראָגען דעם חריין. דער
יונגסטער פון די מלכים האָט געמאַכט אַ ברכה, „על אכילת מצה“,
די ווייבער האָבען געענטפּרעט אמן, און די סעודה האָט זיך אָנגע-
הויבען שטיל, אָהן ווערטער.

לשום מלאכה, א קראנקער נעבאך — און סאָסי די טענדלערקע, נאָכ־
זאָגענדיג שטילערהייט בתיה דער רופא'טע די הגדה און צושאָק־
לענדיג זיך גלייך מיט איהר צום טאָקט, בעוואַשט זי זיך מיט טרע־
רען. און אפילו די פירזאָגערין אליין, בתיה די רופא'טע, הערט זיך
אליין ניט צו צו די ווערטער פון דער הגדה, וואָס ניסען זיך ביי
איהר אָהן איהר וויסען, דערמאָנט זיך אויך אָן איהרע אייגענע
צרות, אָן איהרע קינדער, וואָס זענען אַוועק אין דעם ווייטען־וויי־
טען אַמעריקא. זיי שרייבען אפילו פון דאָרטען גאַנץ גוטע בריוור
לעך, אַז זיי מאַכען דאָרטען אַ גוט לעבען; היינט, זיי אַרבייטען
זעהר אַ סך און זענען מענשען גלייך. צו בעווייזען, ווי גוט זיי איז,
האַבען זיי איהר געשיקט זייערע פאָרטערטען, וואָס דאָרטען רופט
מען דאָס „פיקטשערס“, און זאָגען איהר צו, אַז אויב די געשעפטען,
אָדער, ווי מע רופט דאָס דאָרטען, די „ביזנעס“, וועלען זיך אַביסעל
פערבעסערען, וועלען זיי איהר צושיקען עטליכע קערבלעך, אָדער,
ווי מע רופט דאָס דאָרטען, „דאָללערס“, מיט אַ שיפסקארטע און
וועלען זי אַריבערנעמען אַהינצו, אין דעם גרויסען גליקליכען לאַנד,
וואו אַלע מאַכען אַ לעבען, וואו אַלע מענשען זענען גלייך, אַ מענש
מעג דאָרטען אויסציהען זיך אין מיטען גאַס פון הונגער, וועט איהם
קיינער ניט זאָגען „קרום געהסט דו“... נאָר אַזוי לאַנג קרענקען די
שונאים, ווי לאַנג בתיה וועט ניט פאָהרען אַהינצו. זי האָט דאָ
אויך קינדער, אַי, ס'איז זיי נעבאָך ניט גוט? — וואָס זאָל מען
טהון? ס'איז אַ גאָטס־זאָך. אַלסדינג איז פון גאָט!

אַזוי טראַכט זיך בתיה די רופא'טע און לייענט די הגדה, ווי
אַ וואַסער, און זי אליין בעמערקט נאָר ניט, ווי זי וויינט און גיסט
מיט טרערען. ביז ס'איז געקומען צום צווייטען כּוס פון די ארבע
כּוסות, אַז דער יונגסטער פון די מלכים האָט זיך אָפּגעשטעלט אָפּ־
טרינקען אַ ביסעל וויין, האַבען זיך אַלע ווייבער אליין דערשראָקען
פאַר זייער געוויין, און בתיה די רופא'טע איז אָנגעפאַלען אויף זיי
מיט אַ געפילדער, זיך אויסגעווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך און
אויסגעשנייצט די נאָז:

קדלת וקדשת

א הארצרויסענדיגע טראגעדיע איבער
א יום־טוב'דיגען קידוש.

געשריבען אין יאָהר 1916.

קִרְלָהּ וְקִרְשֶׁהּ

א.

(מיין צונעמעניש. — שוואכע פעהינקייטען. — וואָס וועט זיין פון מיר? —)

„איוואָן פּאַפּערילע“... קיין אַנדער נאָמען האָב איך נישט געהאַט אין דער היים צווישען אַ גאַנצע האַליאַסטערע. אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב נישט געוואָלט לערנען? דאָס אַחוץ. וועלען האָב איך טאַקי נישט געוואָלט. ווער וויל דאָס לערנען? אָדער אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב געהאַט אַ גראַבען קאַפּ? דאָס קאָן אויך זיין. קיין שטאַרק נומען קאַפּ האָב איך טאַקי נישט געהאַט. דאָס הייסט, די תּפֿיסה איז ביי מיר געווען — אַזוי האָט דער רבי געזאָגט — אַ האַרטע תּפֿיסה. איידער איך האָב תּופּס געווען אַ זאך, איז אָנגעקומען שווערליך. דערפאַר אָבער איז דער זכּרון געווען ביי מיר, נישט פאַר אַיך גע- דאַכט, זעהר-זעהר אַ שוואַכער! נישט געווען די זאך, וואָס איך זאָל געדענקען. אָט האָב איך אויסגעלערענט אויף אויסוועניג, און אָט האָב איך עס שוין פּערגעסען. איך קאָן מיר גאָר נישט דערמאָנען אָן די קלעפּ, מיט די פּעטש, מיט די שמיץ, וואָס מע האָט מיר אַריינגעטיילט. אומזיסט האָט געבאָך מיין טאַטע זיך אָפּגעגעסען דאָס האַרץ. אומזיסט זענען געבאָך געווען דער מאַמע'ס טרערען. עס האָט קיין זאך מיר נישט גענומען.

— נוואָלד! איוואָן פּאַפּערילע! וואָס וועט זיין פון דיר?

— נוואָלד! אידישע קינדער! וואָס וועט זיין פון מיר?...

ב.

(מיין טאַטע'ס פּרייד. — מול טוב, איד בין שוין אַ חתן. — מיין מחתנ'ס יחוס און מיין כּה'ים מעלות. — איד פאַהר צו מיין כּלה אויף יום-טוב. —)

איך האָב שוין אַמאָל געזעהען מיין טאַטען פּרייליך זיין. למשׁל, פורים צו דער סעודה. שמחת-תּורה נאָך הקפות. אויף אַלער- ליי שמתות. נאָר אַזוי פּרייליך, ווי ער איז געווען יענעם ערב

און אז איך זאל עסען, ווי א מענטש, און אז איך זאל ניט רעדען
קיין נאָרישקייטען.

— בקיצור, דו זאָלסט זיך ניט אַרויסבאווייזען, אז דו ביזט
א איוואָן פאָפערילע...

אַט דאָס זאָגט מיר אָן דער טאַטע און פערזאָנע זיך :
— שאַ! דעם יום־טובֿ'דיגען קידוש קענסט דו שוין, צי ווער—
וואָס?

לָאָזט זיך אויס, אז ניין. איך קען איהם נאָך ניט. פון וואָנען
זאל איך איהם קענען? פון פאַראַיאָהרען? ווער האָט דאָס אזאָ
קאָפּ? ובפרט, אז היינטיגער פסח פאַלט אויס אַקוראַט שבת־צור
נאַכטס—און דאָס איז אַיין אומגליק! דאָ מוזט איהר קענען קידוש
מיט הברלה אינאיינעם. דער פסח־דיגער קידוש אַליין, מאַהלעט
איין, איז אויך א געניגענדיגע מכה—נעה גערענקט דעם „זמן
חרותנו“. איז קאַרג—נאָט איין נאָך א הברלה א צוגאַב, מיט א
„קדשת“, און מיט א „הברלת וקדשת“. א גוט שטיקעל אַרבייט!
— נישקשה, ביזט ניט קליין אויסצולערנען, — זאָגט דער
טאַטע — האָסט נאָך געזונטע דריי וואָכען צו פסח...

ד.

(דער רבי שטודיערט מיט מיר דעם קידוש. — א פרייהע האַנד. — א הברלת
מיט א וקדשת. —)

פערלָאָזען זיך פון דעס טווענען אינגאַנצען אויף מיין יושר איז
מיין טאַטע קיין בעלן נישט. הייסט ער מיר, איך זאל איהם צור
שיקען דעם רבי'ן. וואָס דאַרף ער דעם רבי'ן? ער וויל איהם
בעטען, ער זאל מיט מיר איינשטודיערען דעם יום־טובֿ'דיגען קידוש
מיט דער הברלה אינאיינעם. אָבער אזוי—אז איך זאל איהם קענען.
ווי א וואַסער. ער זאָגט אָן דעם רבי'ן מיט'ן האַרבען וואָרט:
— איהר זאָלט אויף איהם קיין כבוד ניט לענען, אויף דעם
חאַמולע, חאַטש ער איז מיינער א זוהן. פאַסעס זאָלט איהר פון
איהם שניידען! דעם קידוש זאל ער מיר קענען!...
דער רבי האָט מעהר נישט בעדאַרפט, ווי א פרייהע האַנד.
די נאַנצע דריי וואָכען זענען אוועקגעגאַנגען אויפ'ן קידוש. איך

פסח, וואָס איך געה אײך דערצעהלען. — האָב איך איהם נאָך קיינמאָל ניט געזעהען. וואָס זשע איז מיט איהם געווען די גרולע? — איך בין אַ חתן געוואָרען. מזל-טוב! מיט מזל זאָלט איהר לעבען! ווער איז דער מחותן? — דער מחותן איז שוין איין מאָל אַ מחותן. ערשטענס, אַ מיוחס. די האָרינשטיינס פון ראָדאָמישל האָט איהר געקענט? די זוסמאַנס פון אָסטערע ווייסט איהר? און די טשער נאָבילסעס פון שפּאַלע האָט איהר אויך געהערט? איז ער ביי זיי געווען אַ קאָמיסאַנער. ניט היינט, נאָר אַמאָל. איידער ער האָט זיך מיט זיי צעקריעגט... היינט איז ער שוין אַליין אַ סוחר. ניט קיין גרויסער, נאָר אַ סוחר. נדן גיט ער אויך. ניט קיין סך. מיין טאַטע גיט צוויי מאָל אַזוי פיעל. דערפאַר אָבער גיט מען מיר אַ כלה — שוין איין מאָל אַ כלה! איך אַליין קען זי נאָך ניט. איך האָב זי נאָך ניט געזעהען. נאָר די, וואָס האָבען זי געזעהען, קאָנען זיך פון איהר ניט אָפּלויבען. און געזעהען האָבען זי דער טאַטע, די מאַמע, מיינע אײן עלטערע שוועסטער און איהר מאַן, מיין שוואַגער. זאָגט די מאַמע, אַז זי איז אַ שענע. און די שוועסטער זאָגט, אַז זי איז ניט אַזאַ שענע, ווי אַ קלוגע. און מיין שוואַגער דרינגט, אַז זי איז ניט אַזאַ קלוגע, ווי אַ גוטע. עס ליגט איהר די גוטסקייט אויפ'ן פנים. זאָגט דער טאַטע, אַז וואָס זי זאָל גיט זיין, בין איך זי ניט ווערטה... ווערטה גיט ווערטה—אבי איך האָב זי. אַזוי טראַכט איך מיר און קוק שוין אַרויס אויפ'ן פסח, ווי אײן עהרר ליכער איד אויף משיח'ן. וואָרום איך האָב געהערט זאָגען, אַז אויף פסח פאָהר איך מיך דורך צו מיינע מחותנים צו גאָסס.

ג.

(א קאמפליצירטער סידוש. — אַ הברלה אַ צונאָכ. —)

צו די מחותנים, חלילה גיט צו דער כלה. אַזוי זאָגען זיי, מיינע טאַטע-מאַמע. וואָס איך דענק וועגען דעם—דאָס איז מיין עסק. און ווייל איך בין נאָך ביי זיי אין רשות, מוז איך מיך אונטערנעמען און אויסהערען אַלסדינג, וואָס זיי וועלען מיר זאָגען. און וואָס זאָגט אַ טאַטע אָדער אַ מאַמע? זיי זאָגען, אַז איך זאָל זיך האַלטען, ווי אַ מענטש, און אַז איך זאָל זיצען, ווי אַ מענטש.

הויבט מיר אָן צו הברל'ען און צו וקדש'ען אין די אויגען און אין קאָפּ, און איך פאַל-צו אַ פערטומעלטער אויף דער קאַנאַפּע— עס געהט מיר אָפּ אַ מינוט צו חלש'ען...

— וואָס איז דיר? — פרעגט מיך די מאמע.

— גאָרניט, — זאָג איך — הברל'ע וקדשת, קדשת והברל'ע...

— וואָס פאַר אַ „והברל'ע“? — פרעגט דער טאטע. — פון

וואָנען האָט זיך גענומען צו דיר, איוואן פאַפּערילע, אַ „והברל'ע“?

— טאָמער וואָלט דאָס שוין אַמאָל געהאַט איין עק? — מיסט

זיך אַריין די מאמע, לעבען זאָל זי. — דו וועסט איהם אַזוי פאַר-

שלאָגען דעם קאָפּ מיט דיינע קדשת'ס און והברל'ע'ס, אַז דאָס קינד

וועט שוין גאָרניט וויסען אויף וואָס פאַר אַ וועלט ער איז...

לאַנג לעבען זאָל די מאמע מיינע—זי האָט מיך אויסגעלייזט

פון גלות. האָט זיך אָבער דער „והברל'ע“ אַריינגעדריעהט אין מיטען

און האָט מיך ניט אָפּגעלאָזט אויף קיין מינוט. וואָס איך זאָל ניט

זאָגען און וועגען וואָס איך זאָל ניט טראַכטען, איז דער „והברל'ע“

מיר געשטאַנען פאַר די אויגען, געשפּרונגען מיר אין פנים אַריין.

1.

(איך מאַך מיר אַ סימן נאָך די פערד. — דער שורש פון „קדלת“. — אַ בהלה. — מיינן כלה'ס גרין קאפּטעל. — מיר אַיילען זיך אין שוהל אַריין. —)

איך בין געזעסען אויפ'ן וואָנען און געפאַהרען אויף יום-טוב צו דער כלה (טאטע-מאמע זאָגען „צו די מחותנים“) און האָב ניט וויר-לענדיג גע'חור'ט דעם קידוש אויף אויסוועניג, און אַז ס'איז געקומען צו דער סטאַנציע „קדשת, הברל'ע וקדשת“, האָב איך מיר געמאַכט אַ סימן: דאָס פערד, וואָס איז געגאַנגען לינקס, איז געגאַנגען גלייך, האָט עס ביי מיר געהייסען „קדשת“. און דאָס פערד, וואָס איז געגאַנגען רעכטס, האָט געוואָרפען מיט די פיס, האָט עס דער-פאַר געהייסען ביי מיר „קדלת“ (פונ'ם שורש קידאט—וואָרפען). דער סימן איז געווען: „לינקס, רעכטס און לינקס“. און אַזוי איז דאָס שוין פערבליבען ביי מיר פעסט אין מיינ געדעכעניש: פריי-הער „קדשת“, דערנאָך „קדלת“ און דערנאָך וויעדער אַ מאָל

מעג מיך בעריהמען, אז איך האָב דעם קידוש געקענט טאָקי ווי אַ וואַסער. אָבער נאָר דעם קידוש. מיט דער הברלה איז געווען צרות! דאָס הייסט, די הברלה אַליין איז אויך געגאָנגען ביי מיר. ווי אַ מזמור. אָבער נאָר ביו אַ געוויסער סטאַנציע. ביז'ן ערשטען „קדשת“. און פונ'ם ערשטען „קדשת“ אָן און ווייטער—איז האָטש נוערד צעזעצט! דער, וואָס האָט אויסגעטראַכט דעם קידוש, האָט אַפנים, ניט געהאט וואָס צו טהון. האָט ער אַוועקגעשטעלט אַ „קדשת“, און טאָי באַלד נאָכ'ן „קדשת“ אַ „הברלת וקדשת“. וואָס וואָלט איהם געאַהרט, עס זאָל זיך שמעהן אָדער קדשת, אָדער הברלת? ממה נפשך—איז קדשת, איז ניט הברלת. איז הברלת, איז ניט קדשת. צו וואָס דרעהען אַ מוח? פרעגען ביים רבי'ן—איז אַ פראַסק אין דער מאָרדע! קיין אַנדער ענטפער איז ניטאָ ביי איהם...

ה.

(איך פליה אכציג מייל אַ שעה. — צוויי הונדערט פופציג מאָל הברלת וקדשת. —) — וואו האַלטסט דו אינ'ם קידוש? — טהוט מיך דער מאַמע אַ חאָפּ שוין פאַר יום-טוב, איך האַלט שוין ביי פאַהרען. — קענסט דו איהם שוין אויסוועניג?

— ווי אַ וואַסער!

— אַנו, זאָג.

און איך זאָג. עס געהט ווי געשמירט. איך פליה, ווי אַ קור-ריער-צוג, מיט אַ גיכקייט פון אכציג מייל אַ שעה. נאָר אז עס קומט צו דעם המבדיל, הויבט דער צוג אָן צו געהן אַביסעלע שטוי-לער, אַיינגעהאַלטענער: „בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הברלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשית. קדשת והברלת... — ניט קדשת והברלת, איוואָן פאַפּערילע, נאָר הברלת וקדשת. צוויי הונדערט און פופציג מאָל זאָלסט דו מיר איבער'חור'ן „הברלת וקדשת“!...

און איך געה אַרום איבער דער שטוב, ווי אַ משוגע'נער, און חור שטילערהייד: „הברלת וקדשת, הברלת וקדשת“ — ביו עס

טרָאָגען איהם אַקעגען דעם גוט יום־טוב און שטעקען אָפּ אַ קאַלטען שלום־עליכם דעם חתן. קאַלט איז דער שלום־עליכם דערפאַר, ווייל די פינגער זענען קאַלט, און אַ איד, אַז ער גיט אײך שלום, גיט ער אײך נאָר די שפּײַץ־פינגער. אַלסדינג אין איילעניש. מע קומט אַהיים מיט אַ ברייטען גוט יום־טוב, און גלייך צום סדר. די כלה ענטפערט אויפ'ן גוט יום־טוב און ווערד שוין ווידער רויט, אַזוי ווי אַ צייטיגער אַרבז. די מחותנת'טע שיינט. זי איז בעהאַנגען מיט ציערונג, ווי „גאָט'ס מאַמע“. דער מחותן האָט אָפּגעקלונגען דעם לאַנגען קידוש, ווי אַ גלאַק, און האָט אַ וואונק געגעבען צום חתן, אַז ער זאָל מוחל זיין אויפּשטעהן און אויך מאַכען קידוש, ווי דער שטייגער איז. און דער חתן שטעהט־אויף, נעמט דעם כוס און צעלאָזט זיך מיט'ן קוריער־צוג. און הויך. און פיינטשיק. מיט'ן ניגון. גיך־גיך. ביז ער קומט צו דער שווערער עברי. צום רעכטען זומפ. הויבט ער אָן געהן פאַוואָלי, האַרט ביי דער ערד:

— — — בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת... ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת...“ דאָ דערמאָנט ער זיך אָן די פערד, איינער הייסט „קדשת“ און געהט גלייך, דער אַנדערער וואַרפט מיט די פיס און הייסט „קדלת“.

— — — „קדלת וקדשת... קדשת וקדלת, קדלת וקדשת וקדלת... — — — — —

ח.

(אײך פאַר אַהיים. — אויס חתן. — „קדלת וקדשת“ האָט אַ שם. —)

דעם ערשטען טאָג חול־המועד גאַנץ פריה. די כלה איז נאָך געשלאָפען. נאָר דער מחותן איז געזעסען אין אַ זיידען האַלאַטעל מיט אויסגעטראָטענע שטעק־שיך אויף די פיס און האָט געשוויצט און געסאָפּעט איבער אַ בריוועל, וואָס ער האָט געשריבען צו זיין מחותן. ביי דער זייט איז געזעסען די מחותנת'טע אָנגעבלאָזען. ווי אַ אינדיטשקע. דער חתן האָט צענויפגעלעגט זיינע זאָכען אין טשעמאָדאָנטשיק, געווען גרייט אויפצוזעצען זיך און פאַהרען אַהיים.

„קדשת“—דאָס הייסט: „קדשת וקדלת וקדשת“—אויסגעצייכענט! איך מײן, אז ס'איז שוין ניט געווען דער כח אויף דער וועלט, וואָס זאָל עס קאָנען אַרויסרייסען פון מיין זכרון!...

און אזוי בין איך געקומען בשלום צו מיין כלה (טאטע-מאמע ווילען האָבען, אז „צו די מחותנים“) דעם טאָג פון ערב פסח און ניט צייט געהאַט אפילו רעכט אַנקוקען מיין כלה, וואָרום מע האָט זיך שוין געקלויבען געהן אין שוהל אַרײַן. עס איז געווען אַ בהלה, אַ האָפּעניש, אײַן ערב יום־טובֿ'דיגער הרהאָ. אינ'ם טומעל האָב איך געהאַפּט אַ קוק—דאָכט זיך, נישקשה פון אַ מיידעל. נישט קיין מיאוס'ע. פון איהר חכמה קאָן מען נאָך גאָרניט וויסען. און קיין גוטסקייט אויפ'ן פנים, ווי מיין שוואַגער זאָגט, זעהט מען אויך ניט אַרויס. אויב קליינע פרישטשיקלעך אויפ'ן פנים איז אַ סימן פון גוטסקייט, בעדאָרף זי זיין זעהר אַ גוטע... איך מײן, אז זי וואָלט אַ סך געווינען, ווען זי זאָל געהן די האָר פערקעמט, ניט צעלאָזט, ווי ביי אײַן אַלטער מכשפה. אויך וואָלט ניט געשאַדט, זי זאָל איבערבייטען דאָס גרינע זיידענע קאָפּטעל—עס פאַסט איהר ניט קיין גרינער קאָליר. און וואָס איז דאָס ביי איהר פאַר אַ טבע, וואָס באַלד עפּיס ווערד זי רויט, ווי אַ פייער? מע דאָרף זי אָפּגעוועהנען דערפון. לאָס איך נאָר ווערען מיט איהר גוט בעקאַנט... דערווייל טרייבט מיך דער מחותן אין שוהל אַרײַן...

ז.

(מיין מחותן איז שוהל. — קאָלטע שלום־עליכם'ס. — דער פסח'דיגער קידוש. — סטאַפּ ביי „קדלת“...)

מיין מחותן — וואָס קאָן איך זאָגען וועגען איהם? אַ איד איז אזוי פערטאַרעאַמט מיט'ן הייליגען יום־טובֿ, —און דאָ קומט צו איהם אַ גאַסט אַ חתן, וואָס ער פיהרט איהם אין שוהל אַרײַן, בעווייזען דער שטאָדט, וואָס ער האָט געהאַנדעלט. דאָס איז ניט קיין קלייניגקייט! די האָר זענען איהם נאָך רויט פונ'ם אונטערשרעקען פונ'ם מרחץ. הינטען דער האַלז איז נאָך רויט פונ'ם אונטערשרעקען זיך. די מלבושים קנאַקען יום־טובֿ'דיג. די נייע שטייולעמען גלאַנצען נאָך און שמעקען מיט יוכט. אין שוהל זיצט ער אויבען־אָן. אַלע

— נא! — זאגט צו איהם דער מחותן און ניט איהם א פער-
חתמ'עטען בריעה. — דו וועסט לאָזען גריסען דעם טאטען און
וועסט איהם איבערגעבען אָט דאָס בריוועל. פאָהר געזונט! ...
זיצענדיג אויפ'ן וואָגען בין איך געווען טשיקאָווע צו וויסען.
וואָס שרייבט דער מחותן צו מיין טאטען, און וואָס האָבען זיי מיך
אָזוי פריה אַרויסגע'משלח'ט? ... איך עפען-אויף דעם קאָנווערט.
פאלען אַרויס די "תנאים" און אַ בריוועלע צום טאטען. אינ'ם
בריוועלע שרייבט מיין מחותן און בעט מחילה ביי מיין טאטען.
"ער זאָל קיין תרעומות ניט האָבען—דער שדוך קאָן ניט זיין קיין
שדוך איבער כמה וכמה טעמים. השם יתברך זאָל איהם צושיקען
זיין זונג, און זיין טאָכטער—איהר זונג... און וואָס אָנבעלאַנגט דעם
נרן מיט די מתנות להחתן והכלה, וועט מען זיך אָפּבייטען, דעם
חתן וועט מען אומקעהרען זיינס, דער כלל איהרס, און אַלסדינג
וועט זיין אין דער בעסטער אָרדענונג, שלום ושלום, מע וועט זיך
צענעהן, ווי גוטע פריינד. ובזכות זה וועט זיין שלום און פריעדען
צו אַלע אידען, ונאמר אמן..."

א גליק האָטש, וואָס ער שרייבט ניט קיין זאך ווענען דעם
שענעם קירוש — לאַנג לעבען זאָל ער! לאַזט זיך אויס אַ מעשה,
איך קום אַהיים, בעגענענט מיך מיין טאטע מיט אַ פיינע פאָר
פעטש.

— קדלת וקדשת! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען, דו
משומד איינער, אַ "קדלת" אין מיטען דרינען? ...

אָזוי גאָר? פון וואַנען ווייסט ער דאָס שוין? און פאַר וואָס
עפּים נאָר ער? די גאַנצע שטאָרט ווייסט שוין דערפון! און איך
היים שוין מעהר ניט "איוואן פאַפּערילע". איך הייס שוין אַ
נייעם נאָמען. מיין נאָמען איז שוין איצטער: "קדלת וקדשת" ...
איצט איז דאָס ביי מיר אַ געלעכטער. וויפיעל טרערען, ביטערע
טרערען האָט דאָס מיך געקאָסט דענסטמאָל! ...

Vol. 8

21st vol

21st vol

Sholom Aleichem

Stories for Children

Baycrest Centre

for Geriatric Care

THIS BOOK MAY BE KEPT 21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

FORM # 215-1132

--	--	--

